

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Ústav historických věd

**Historie včelařství na Jaroměřsku, Českoskalicku a Novoměstsku na pozadí
obecného vývoje oboru**

Bc. Jiří Valtera

Diplomová práce

2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jiří Valtera**
Osobní číslo: **H16360**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Regionální**
Název tématu: **Historie včelařství na Jaroměřsku, Českoskalicku
a Novoměstsku na pozadí obecného vývoje oboru.**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce bude věnována historii včelařství a jeho osvěty, představené pomocí vývoje konkrétních včelařských spolků v Jaroměři, České Skalici a Novém Městě nad Metují, a to s důrazem na období 2. poloviny 19. století a na století 20. Cílem práce je zmapovat struktury uvedených spolků, pomocí komparativní metody srovnat, zda se včelařství a jeho osvěta rozvíjely stejně ve všech včelařských spolcích ve výše uvedených lokalitách, dále pak zjistit, jaké tyto spolky řešily problémy a zda se jednalo o celostátní záležitosti. V práci budou využity dosud nezpracované fondy SOA Zámorsk - SOKA Náchod, které se týkají včelařství v dané oblasti, dále pak nezpracovaný fond Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. Mezi významné prameny patří i materiály dokumentující vývoj jednotlivých včelařských spolků, které jsou uloženy v soukromých depozitářích včelařů nebo v archivech spolků.

Rozsah grafických prací: **obrazová a mapová dokumentace**

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Literatura: KUBAČÁK, Antonín - BERANOVÁ, Magdalena, Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě, Praha, Libri 2010. ISBN 978-80-7277-113-4
JANOTKA, Miroslav - LINHART, Karel, Zapomenutá řemesla: vyprávění o lidech a věcech. Praha: Svoboda, 1984, 192 s. DRAŠAROVÁ, Eva, Stát, spolek, spolčování, In: Paginae historiae. Sborník Státního ústředního archivu v Praze, roč. 1, 1993, s. 152 - 177. KLOS, Jan, Paměti města Česká Skalice, 1935. KLOS, Jan, Paměti města a zámku Nového Města nad Metují, 1922. MERTLÍK, Pavel, Jaroměř na přelomu tisíciletí, Jaroměř 1999. VLČKOVÁ, Věra, Z českoskalických pamětí: vyprávění, co v České Skalici bylo a jak se žilo, Červený Kostelec 2012.

Včelařská literatura: BERÁNEK, Vladimír, Když pláсты tekly medem: medařská hospodářství, práva, soudnictví, příběhy, Praha, Ostrov 2003. ISBN 80-86289-31-1. ČERMÁK, Květoslav a kol. Ekologie chovu včel. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016. ISBN 978-80-7465-215-8. KEBRLE, Josef. Dějiny českého včelařství: k památce padesátiletého trvání Zemského ústředí spolků včelařských pro Čechy v Praze. Praha: Zemské ústředí spolků včelařských, 1922. PŘIDAL, Antonín. Včelí produkty. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2003. ISBN 80-7157-717-0. Včelařství: plemenný chov a kapitoly ze včelařské praxe. Praha: SZN, 1953. WOHNOUT, František. Včelařova čítanka: soubor vědomostí týkajících se chovu včely medonosné. Praha 1909.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.**

Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2017**

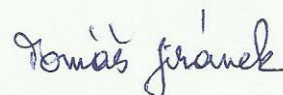
Termín odevzdání diplomové práce: **30. června 2018**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

Poděkování

Chtěl bych poděkovat především vedoucímu své diplomové práce panu doc. PhDr. Tomáši Jiránkovi, Ph.D. za pomoc a cenné rady při psaní práce. Dále pak vedení Muzea Boženy Němcové v České Skalici za umožnění studia kronik města Česká Skalice. Poděkovat bych chtěl také vedení a zaměstnancům Státního okresního archivu Náchod, Státního okresního archivu Chrudim a Státního oblastního archivu Zámorsk za zpřístupnění archiválií vztahujících se k tématu diplomové práce. Velký dík patří vedení a členům včelařských spolků (Český svaz včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř, Český svaz včelařů, z. s., základní organizace Česká Skalice a Český svaz včelařů, z. s., základní organizace Nové Město nad Metují) za poskytnutí materiálů dokumentujících jejich dlouholetou činnost. Jmenovitě panu Ing. Václavu Jirkovi, Vladimíru Červinkovi, Ing. Jiřímu Valterovi, Bronislavu Prokopovi, Jiřímu Blatníkovi, Josefu Tučkovi, Rudolfu Zábrahovi, Mgr. Davidu Hanušovi a paní Anně Gabrielové. V neposlední řadě bych chtěl poděkovat vedení a zaměstnancům Knihovny v Novém Městě nad Metují za zpřístupnění materiálů týkajících se místního včelařského spolku.

Prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval sám, s výhradním použitím pramenů a sekundární literatury, řádně citovaných v závěrečném seznamu pramenů a literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb. (autorský zákon), zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Jasenné 27. listopadu 2018

Bc. Jiří Valtera

Anotace

VALTERA, JIŘÍ. *Historie včelařství na Jaroměřsku, Českoskalicku a Novoměstsku na pozadí obecného vývoje oboru*. Pardubice: Filozofická fakulta, Univerzita Pardubice, 2018, 132 s., Diplomová práce.

Diplomová práce je věnována obecně historii včelařství v Českých zemích až téměř do současnosti. Obsahuje nástin rozdělení a vývoje nejčastěji používaných včelích úlů. Pro včelařství byla důležitá také včelařská literatura, která spolu s odbornými přednáškami pomohla rozšířit povědomí o tomto oboru i mezi neobornou veřejností. Pro vznik včelařských spolků sehrála významnou roli také politická a společenská situace v 2. polovině 19. století. Na konkrétním příkladu historie včelařských spolků v Jaroměři, České Skalici a Novém Městě nad Metují je možné vidět, jak tento obecně popisovaný vývoj včelařství probíhal. Nejstarším z nich je včelařský spolek v Jaroměři, který byl založen v roce 1868. Včelařské spolky v České Skalici a v Novém Městě nad Metují vznikly až v 90. letech 19. století. Ovšem během své dlouholeté historie zaznamenaly také řadu zvrátů. Po počátečním nadšení svých členů pro tuto činnost došlo u některých ze spolků k zániku a opětovnému obnovení spolkové činnosti. Ve všech zmíněných lokalitách vznikly při místních základních školách včelařské kroužky. Jejich činnost byla podporována včelařskými spolky. Jednalo se například o materiální pomoc nebo předávání znalostí získaných při včelaření. Včelařské kroužky během svého působení vchovaly řadu mladých včelařů. Pro některé žáky se včelařství stalo celoživotním koníčkem. Především na Jaroměřsku a Českoskalicku se nachází několik hektarů ovocných sadů. Opylování těchto kultur zajišťovaly přísuny včelstev některých členů včelařských spolků. Během dlouholeté činnosti těchto tří včelařských spolků lze nalézt mnoho společného, avšak také řadu odlišností.

Klíčová slova: Česká Skalice, Jaroměř, Nové Město nad Metují, včelařský spolek, historie včelařství, včelí produkty, včelařská literatura, včelařský kroužek.

Annotation

VALTERA, JIŘÍ. *History of beekeeping of Jaroměřsko, Českoskalicko and Novoměstsko in the background of general development of the discipline*. Pardubice: Faculty of Arts, Univerzity of Pardubice, 2018, 132 pp., Master Degree Thesis.

The diploma thesis is devoted to the history of beekeeping in the Czech lands is almost until nowadays. It contains an outline of the distribution and development of the most commonly used beehives. The beekeeping literature was also important for apiculture. It helped to increase awareness of the field and among the unqualified public together with professional lectures. The political and social situation in the second half of the 19th century played an important role in the development of beekeeping associations. It is possible to see the development of beekeeping on a concrete example of the history of beekeeping associations in Jaroměř, České Skalice and Nové Město nad Metují. The oldest of them is a bee-keeping association in Jaroměř. It was founded in 1868. Beekeeping associations in České Skalice and Nové Město nad Metují were founded until the 1890s. They experienced a number of twists and turns during the long history of beekeeping association too. Some of the associations have defuncted and restore their activity after the initial enthusiasm of their members for this activity. The beekeeping hobby groups at local primary schools created in all the mentioned localities. The activity of these beekeeping hobby groups were supported by beekeeping associations. It was for example material assistance or the transfer of knowledge of the beekeepers gained during beekeeping. Beekeeping hobby groups have been educated a number of young beekeepers during their work. The beekeeping became a lifelong hobby for some pupils. There are several hectares of orchards especially in locality of Jaroměř and Česká Skalice. The pollination of these tree cultures was provided by supply of beehives some members of the beekeeping associations. The longtime activity of these three beekeeping associations can be found many common but also many differences.

Keywords: Česká Skalice, Jaroměř, Nové Město nad Metují, beekeeping association, history of beekeeping, bee products, bee literature, beekeeping hobby group.

Soupis zkratk

APIMONDIA	– světová federace včelařských svazů a organizací zabývajících se včelařstvím
ČSR	– Československá republika
ČSSV	– Československý svaz včelařů
ČSV	– Český svaz včelařů
JZD	– Jednotné zemědělské družstvo
MěÚ	– Městský úřad
MBN	– Muzeum Boženy Němcové
MNV	– místní národní výbor
nepag.	– nepaginováno
nezprac.	– nezpracováno
NŠ	– národní škola
OO ČSV	– Okresní organizace Českého svazu včelařů.
ONV	– Okresní národní výbor
o. s.	– občanské sdružení
OÚ	– obecní úřad
OV NF	– Okresní výbor Národní fronty
P.	– páter
P. T.	– plno titulo (plným titulem)
SOA	– státní oblastní archiv
SOkA	– státní okresní archiv
ÚV ČSSV	– Ústřední výbor Československého svazu včelařů
ZD	– zemědělské družstvo
ZO	– základní organizace
z. s.	– zapsaný spolek
ZDŠ	– základní devítiletá škola
ZŠ	– základní škola

Obsah

Úvod	1
1. Rozbor pramenů a literatury	4
2. Dějiny včelařství v Českých zemích	12
2.1. Vývoj včelařství v Českých zemích	12
2.2. Vývoj úlů	17
2.2.1. Rozdělení typů úlů	17
2.2.2. První včelařská zařízení k chovu včel	20
2.2.3. Rozvoj vědy a včelařství	21
2.2.4. Počátek 20. století	23
2.2.5. Období kolektivizace	23
2.2.6. Moderní způsob včelaření	24
2.3 Vznik spolků	25
2.4. Včelařská literatura	27
3. Včelí produkty	34
3.1. Včelí vosk	34
3.2 Včelí med	35
3.3. Mateří kašička	38
3.4. Včelí jed	39
3.5 Propolis	40
3.6 Pyl	41
4. Přírodní podmínky na Jaroměřsku, Českoskalicku a Novoměstsku	43
5. Včelařský spolek v Jaroměři	47
5.1. Počátky spolku	47
5.2. Počátek 20. století	49
5.3. Pokračování činnosti spolku po druhé světové válce	50
5.4. Činnost spolku po roce 1989	54

5.6. Akce pořádané spolkem	55
5.7. Seznam členů včelařské jednoty pro Jaroměř a okolí se sídlem v Jaroměři	57
6. Včelařský spolek v České Skalici	69
6.1. Založení spolku	69
6.2. Stanovy a záměry spolku.....	70
6.3. Vývoj spolku do začátku 20. století	73
6.4. XIV. sjezd včelařů v České Skalici	76
6.5. Počátek 20. století.....	79
6.6. Pokračování činnosti spolku po druhé světové válce	83
6.7. Pokračování spolkové činnosti po roce 1989	85
6.8. Společenské akce organizované spolkem.....	86
7. Včelařský spolek v Novém Městě nad Metují	90
7.1. Počátky spolkové činnosti v Novém Městě nad Metují	90
7.2. Počátek 20. století.....	92
7.3. Období první republiky	94
7.4. Vývoj spolku po roce 1945	95
7.5. Spolková činnost po roce 1989	97
7.6. Společenské akce pořádané spolkem	98
8. Včelařské kroužky.....	101
9. Přísuny včelstev k ovocným sadům a jiným zemědělským kulturám	106
9.1. Kočování se včelstvy.....	109
Závěr.....	111
Resumé	115
Prameny a literatura.....	117
Přílohy	133

Úvod

Téma včelařství je mi velice blízké, neboť se jím aktivně zabývá můj tatínek, který mě k tomuto oboru přivedl. Z tohoto důvodu jsem také s problematikou chovu včel obeznámen.

Včelařství v minulosti bylo a v současné době je velice důležité. Snad asi každému se pod tímto pojmem vybaví včelí produkty, jako je med, který byl a je používán lidstvem jako sladidlo, ale také vosk používaný především v minulosti na výrobu svíček. Možná si někdo vzpomene na svou, ne příliš dobrou zkušenost se včelami, a sice na jejich bodnutí žihadlem. Každý si včelařství spojí s určitou činností či produktem. Ovšem málokdo si uvědomí, že včely pomáhají člověku také k zajištění jeho potravy nejen svými produkty, ale především opylováním květů rostlin. Včela mezi opylovači zajišťuje přes 90% této činnosti. Řada včelařských odborníků říká, že bez včel by do čtyř let nemělo lidstvo potravu. Je třeba také dodat, že včelařství není omezeno pouze na chov včel, ale že souviselo i s vývojem vědy (šlechtění druhů včel, zdokonalování včelařského náradí, nové metody v chovu včel).

Diplomová práce je věnována obecně historii včelařství na území dnešní České republiky. A to na příkladu tří včelařských spolků (Jaroměř, Česká Skalice a Nové Město nad Metují) jsem se pokusil nastínit vývoj tohoto oboru. Tyto spolky nebyly vybrány náhodně. Při bližším zkoumání se ukáže, že mezi uvedenými se na jedné straně nachází jeden z nejstarších spolků v České republice (Jaroměř) a na straně druhé dva (Česká Skalice a Nové Město nad Metují) založené téměř těsně před koncem 19. století, tedy v době postupného sebeurčování jednotlivých národů v rámci střední Evropy a vzniku řady spolků.

Nejen na příkladu včelařského spolku v Jaroměři, České Skalici a Novém Městě nad Metují bych rád nastínil také podíl včelařských spolků a některých jeho členů na společenském životě ve výše zmíněných městech. Bohužel o některých obdobích činnosti spolků se dochovaly pouze útržkovité zprávy. Jednalo se třeba o včelařské výstavy, společenské plesy nebo různé exkurze a přednášky pro své členy i veřejnost. O těchto akcích lze nalézt informace v kronice včelařského spolku, v pozvánkách na jeho akce a v neposlední řadě také na historických fotografiích.

V práci se zaměřuji na poslání a cíle spolků. Ty měly také své významné členy. Některým z nich bude věnován prostor.

K cílům mé práce patří rovněž srovnání jaroměřského, českoskalického a novoměstského spolku. Za zmínku stojí také dlouholetá tradice především českoskalického včelařského kroužku. Ten existoval při základní škole nepřetržitě téměř čtvrt století. Za tuto dobu vchoval řadu nových včelařů. Někteří z nich se později stali členy českoskalického spolku. Ovšem včelařské kroužky fungovaly také v Jaroměři a Novém Městě nad Metují.

Práce je členěna do několika kapitol. V první bych se rád zabýval rozborem pramenů a literatury, které byly pro vznik práce zásadní. Mimo klasických písemných jsem využil také ústní prameny (oral history). Jednalo se především o bývalé či současné včelaře ze zkoumaných spolků. Rozhovory s některými členy a s některými pamětníky jsou staršího data, neboť jsem se tématem včelařských spolků zabýval již dříve. Druhá kapitola je zaměřena na vývoj včelařství především v Českých zemích. Pro lepší představu je podrobněji členěna do třech podkapitol, které se zabývají obecně historií včelařství v českých zemích, vývojem a různými typy úlů. V neposlední řadě také včelařskou literaturou, která sehrála v historii a rozvoji včelařství velmi důležitou roli. Pro založení prvních včelařských spolků byla důležitá také politická a společenská situace v tehdejším Rakousko-Uhersku, která umožnila jejich vznik. Ovšem své místo v práci našla také kapitola o získávání a zpracování včelích produktů. Touto činností se zabývali někteří členové výše zmiňovaných spolků, neboť včelařství není pouze činnost zabývající se chovem včel. Jedná se také, pokud tomu podmínky dovolí, o jistý způsob podnikání či obstarávání si potravy. S úspěšným a produktivním chovem včel souvisí vhodné přírodní podmínky (viz kapitola Přírodní podmínky na Jaroměřsku, Českoskalicku a Novoměstsku) pro tuto činnost.

Druhá část diplomové práce se zaměřuje na historii včelařských spolků z Jaroměře, České Skalice a Nového Města nad Metují. Pomocí těchto kapitol je možné si vytvořit lepší představu o vývoji včelařství od 2. poloviny 19. století do začátku 21. století na konkrétních příkladech těchto vybraných spolků v okrese Náchod. Včelařské spolky či včelařské kroužky mnohdy určily některým bývalým i současným členům, jakým směrem se bude jejich život dále ubírat. Někteří z nich se stali například velkými propagátory včelařství, kteří se tento obor snažili přiblížit široké veřejnosti. Dalším způsobem jejich seberealizace bylo věnování se této činnosti ve vědecké sféře a snaha zlepšit přípravky či postupy na léčbu včelích onemocnění. Někteří členové se rozhodli hájit zájmy včelařů na vyšších postech Českého včelařského svazu nebo se stali předsedy jeho základních organizací. Jiní si ze včelaření vytvořili zdroj příjmů a začali v něm ve velkém podnikat. Opomenout však nelze ani ty, pro které se včelařství stalo volnočasovou aktivitou.

Jednou, dnes již hojně využívanou, metodou byly přísuny včelstev k zemědělským kulturám (viz kapitola Přísuny včelstev k zemědělským kulturám). Ve včelařství se začal tento způsob chovu včel využívat od 50. let 20. století. Velké rozšíření a zájem především o tzv. kočovné vozy nastal až na konci 70. let 20. století. Kočovné vozy si však nepořizovaly pouze jednotná zemědělská družstva, ale také soukromí včelaři. Avšak první zmínky o této aktivitě pochází již z období Egyptských říší.

1. Rozbor pramenů a literatury

Pro zpracování diplomové práce byly hlavními zdroji, kromě odborné literatury, prameny archivní povahy. Jednalo se o fondy uložené ve Státním okresním archivu v Náchodě. A to například o fondy SOA Zámorsk – SOkA Náchod Obecní úřad Velký Třebešov, Sčítání lidu 1921, Národní škola Velký Třebešov, Okresní školní výbor Náchod, Sbírká duplikátů matrik Česká Skalice – Církev československá a SOA Zámorsk – SOkA Náchod. ONV Jaroměř – Spolky evidence. Ve fondu ONV Náchod – Chov včel a bource morušového¹. Zde se nacházelo několik zpráv týkajících se školení včelmistrů v zemědělských družstvech v rámci okresu Náchod nebo plány na pořízení vlastních včelstev pro tyto podniky. Dalším, při bádání velmi významným zdrojem informací, byl fond SOA Zámorsk – SOkA Náchod JZD Dolany – Včelařský úsek a včelařství – převoz a umístění včelstev, výsledky hospodaření. Zde byly materiály týkající se kočovného způsobu včelaření. Ten byl především využíván v tomto zemědělském družstvu, neboť JZD Dolany v minulosti bylo a v současné době je na tento způsob hospodaření zaměřeno. Především na pěstování ovocných stromů a zpracování ovoce. K tomuto účelu se výborně hodí kočovný způsob včelaření, neboť s jeho pomocí je možné opylovat jak ovocné stromy, tak i polní monokultury (řepka, jetel...). Ovšem mimo jiné se lze z tohoto pramene dozvědět o tehdejších nově začínajícím trendu kočování se včelstvy. Jako velmi užitečný se ukázal také fond SOA Zámorsk – SOkA Náchod Včelařský spolek Jaroměř. Zde se nachází unikátní pramen. A sice zápisník ze schůzí jaroměřského spolku.² Dobrý zdroj informací o včelařství v náchodském okrese byl také fond Okresní veterinární správa Náchod.³ K nalezení zde byly zmínky o kontrolách včelstev v okrese, které byly provedeny v 70. letech 20. století. V těchto zprávách je pozornost věnována především na skot, prasata a drůbež ustájených v JZD. Zprávy o vyšetření včel pocházely z roku 1973, 1976, 1978 a 1979. Poukazovaly například na předchozí výskyt moru včelího plodu a sledování varroázy. Jako přínosný se zprvu jevil také fond ONV Jaroměř⁴, kde bylo k nalezení například několik zmínek o činnosti včelařského spolku ve Smiřicích nebo Stanovy Československého svazu včelařů z roku 1957. Avšak o jaroměřském včelařském spolku zde mnoho zpráv není.

¹ SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. ONV Náchod, *Chov včel a bource morušového*. 1959.

² SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Včelařský spolek Jaroměř, *Zápisniky včelařského spolku Jaroměřského*, 1868 – 1913, nepag., kniha č. 1

³ SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Okresní veterinární správa Náchod, karton č. 1

⁴ SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. ONV Jaroměř 1956 – 1958. Spolky – evidence, inv.č. 2118, kt.381

Vývoj včelařství na Jaroměřsku velmi dobře mapuje spolkový fond jaroměřských včelařů, ve kterém se nachází například dvoudílný dokument s názvem *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*⁵, *Seznam členů včelařské jednoty pro Jaroměř a okolí v Jaroměři*⁶ nebo již výše zmíněný zápisník spolku. Dalším významným zdrojem informací bylo také využití ústních pramenů. Jednalo se například o rozhovor s předsedou Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř panem Ing. Václavem Jirkou nebo s dcerou Josefa Víška, člena jaroměřského včelařského spolku a jedním z propagátorů kočovného včelařství v této organizaci, paní Mgr. Libuší Živnou. Dalším méně významným zdrojem informací byly také dvě vydané publikace jaroměřským včelařským spolkem. Jednalo se almanachy vydané ke 140. a později i ke 150. výročí od založení spolku. První almanach obsahuje stručnou historii spolku, která však vychází většinou ze zápisů obsažených v *Kronice Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Druhý almanach, vydaný ke 150. výročí jaroměřského spolku, je koncipován podobně. Avšak v této publikaci je kapitola o spolkové činnosti a historii stručnější. Oproti předchozímu vydání v něm jsou zařazeny také fotografie a krátké kapitoly o dosud nezveřejněných pramenech vztahujících se k historii spolku. Dále pak například několik zmínek o včelařství v okolních vesnicích spolu s jejich stručnou historií.

Mimo těchto výše uvedených pramenů bylo pro psaní práce také využito fondů uložených ve Státním oblastním archivu v Zámrsku. Jednalo se především o fond s názvem Český svaz včelařů – Krajský výbor Hradec Králové. Zde se nachází například posudky na učitele včelařství či kandidátů pro volby do krajského výboru Československého svazu včelařů Hradec Králové.

Další použité archiválie pocházely z Archivu Muzea Boženy Němcové v České Skalici - sbírku kronik. Jednalo se o kroniky města České Skalice od roku 1785 – 2006. Zde nebylo mnoho zmínek o včelařství nebo o místním včelařském spolkem. Byly zde většinou zmínky především k jubileím spolku, které stručně shrnuly jeho historii. Jde spíše o zmínky o včelařském kroužku a výročí českoskalického včelařského spolku. Konkrétně o kroniku

⁵ *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři. a *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Josef Malíř, 1992 – 2013, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři.

⁶ *Seznam členů včelařské jednoty pro Jaroměř a okolí v Jaroměři*. 1921 – 1939. nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři.

města Česká Skalice 1964 – 1975⁷, Kroniku města Česká Skalice 1977 – 1987⁸ a Kroniku města Česká Skalice 1987 –1996. Toto bádání bohužel nepřineslo žádné nové informace o včelařském spolku.⁹

Ovšem bylo využito i pramenů církevní provenience. Například se jednalo o farní kroniku *Gedenkbuch oder Chronik der Pharai Bömisch Skalitz*¹⁰ nebo o rozhovor panem Mons. ICLic. Václavem Hegrem, knězem Římskokatolické farnosti Česká Skalice.

Kromě státních oblastních či okresních archivů proběhlo bádání také v soukromých archivech. Šlo především o spolkové depozitáře umístěné většinou u členů těchto spolků. Byl to i například soukromý depozitář jednatele Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Česká Skalice pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích, u kterého bylo mimo dokumentů mapující počátky spolku uloženo také několik titulů odborné včelařské literatury a řada ikonografických pramenů spjatých se včelařstvím či českoskalickým spolkem. Mezi významné prameny uložené v tomto archivu a dokumentující činnost českoskalického včelařského spolku, lze jmenovat například *Zápisník Včelařského spolku pro okres Českoskalický se sídlem v České Skalici založený léta Páně 1895*,¹¹ jež popisuje činnost českoskalického včelařského spolku od jeho založení do roku 1901. Autory těchto zápisů jsou dva ze zakládajících členů spolku farář František Antonín Pecka a učitel Jan Rolčík¹². Dalším, neméně významným pramenem, je současná kronika spolku¹³. V ní jsou převzaty informace z předchozí, v současné době již řadu let ztracené kroniky spolku. Byla dopsána podle různých podkladů členů spolku. Bohužel i v této kronice chybí zápisy od 60. let 20. století do roku 1989. Poslední zápis se vztahuje k roku 1964. Další záznam je až z roku 1994. Pravděpodobně v tomto období došlo k mírnému úpadku spolku a nikdo pravděpodobně nevedl kroniku. Nelze však vyloučit také možnost, že zápisy z tohoto období existují, ale jsou

⁷ *Kronika České Skalice 1964–1975*, Škoda, Kaplan, Samek, 556 stran, Archiv MBN v České Skalici, sbírka kronik.

⁸ *Kronika České Skalice 1977–1987*, Jiří Samek, 500 stran, Archiv MBN v České Skalici, sbírka kronik.

⁹ *Kronika České Skalice 1987–1996*, Jiří Samek, 460 stran, Archiv MBN v České Skalici, sbírka kronik.

¹⁰ *Gedenkbuch oder Chronik der Pharai Bömisch Skalitz*, Antonín Charvát, 1836 – současnost, 419 listů, Římskokatolická farnost Česká Skalice.

¹¹ *Zápisník Včelařského spolku pro okres Českoskalický se sídlem v České Skalici založený léta Páně 1895*, F.A.Pecka, Jan Rolčík., paginováno do strany 17, dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

¹² Tyto zprávy o činnosti spolku končí v roce 1901. V tomto roce byl přeložen F. A. Pecka do Náchoda. Z tohoto důvodu se vzdal funkce předsedy spolku a vystřídal ho nové vedení.

¹³ *Český svaz včelařů, základní organizace Česká Skalice – Kronika. 1895 –2014*. nepag., Jiří Blatník, uloženo v soukromém depozitáři u pana Jiřího Blatníka v Křižanově u Hoříček.

v původní kronice. Ta se ztratila na konci minulého století. Do kategorie soukromých archivů patří také výše zmíněné kroniky mapující historii jaroměřského včelařského spolku.

Samostatnou kapitolu tvoří včelařské kroužky, které vznikly při základních školách v Jaroměři, České Skalici a Novém Městě nad Metují. Velmi přínosnou byla *Kronika včelařského kroužku ZŠ Česká Skalice 1964 – 1990*¹⁴. V ní byly k nalezení podrobné zprávy o činnosti včelařského kroužku, které psali jeho žáci. Existují v ní zápisy ze soutěží včelařských kroužků, kde jsou v některých případech uvedena umístění žáků také z okolních měst (Jaromeř, Nové město nad Metují). Tyto informace jsou velmi přínosné v případě včelařského kroužku v Novém Městě nad Metují, neboť o něm, kromě několika zmínek v dokumentech uložených v depozitáři knihovny v tomto městě nejsou k nalezení. Kronika tohoto kroužku není bohužel k nalezení. Z tohoto důvodu jsou tyto zprávy přínosné, protože pomocí nich je možné rekonstruovat alespoň část jeho činnosti, která byla mnohdy úspěšná. Včelařský kroužek v Jaroměři zřejmě v minulosti vedl také svoji kroniku, která však jako v případě Nového Města nad Metují, není k nalezení. Ovšem z jeho činnosti se dochovaly zápisy ve spolkové kronice¹⁵, které se vztahují pouze k významnějším událostem. Jednalo se například o účast v soutěži včelařských kroužků „Zlatá včela“ nebo o stavbu školního včelína na školní zahradě v Jaroměři.

Další neméně důležitou vývojovou etapou pro tento obor bylo a stále je kočování se včelstvy. K tomuto účelu byly využity především dva fondy. Jedním z nich byl zpracovaný fond JZD Dolany¹⁶ a nezpracovaný fond Českého svazu včelařů v Novém Městě nad Metují¹⁷. K této problematice byl k dispozici různorodý materiál dokumentující činnost JZD Dolany. Jednou z nich byla například účetní evidence. V tomto materiálu nebylo možné nalézt výdaje ze strany družstva, které by byly určeny pro přísuny včelstev k ovocným sadům. Ovšem ve složce nazvané „Včelařský úsek + včelařství“¹⁸ se nachází řada útržkovitých informací o včelařství v ovocných sadech v Dolanech od roku 1956 – 1989. Dalším zdrojem informací o včelařství v ovocnářském družstvu je také složka s názvem „Hospodaření

¹⁴ *Kronika včelařského kroužku ZŠ Česká Skalice 1964 – 1990*. Josef Tuček, nepag. uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

¹⁵ *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaromeř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři. a *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Josef Malíř, 1992 – 2013, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaromeř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři.

¹⁶ SOA Zámrsk – SOKA Náchod, f. JZD Dolany

¹⁷ Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují.

¹⁸ SOA Zámrsk – SOKA Náchod, f. JZD Dolany – Včelařský úsek a včelařství – prevoz a umístění včelstev, výsledky hospodaření, karton č. 19, inv. č. 476

ovocnářského střediska, koncepce, plány výsadby (1977–1986)¹⁹, kde se v plánech výstavby nového ovocného sadu hovoří o včelařství jako jeho nutné součásti. Dalším zdrojem informací byly také účetní knihy JZD Česká Skalice z let 1954–1958²⁰. Zde se bohužel o výdajích na včelaření v družstvu nic nenachází. Dokonce ani ve složkách „*Syntetické i analytické účty JZD Dolany a JZD Čáslavky za hospodářský rok 1960*“²¹, *Osobní účty odběratelů a dodavatelů za hospodářský rok 1960*,²² *Registrace smluv (1979–1991)*²³ a *Zápisy z porad ekonomického úseku (1979)*²⁴ se také nenachází zmínky o včelařské činnosti v tomto družstvu. Naproti tomu byly velmi přínosné složky „*Koncepce rozvoje koncepce ovocnářství na Českoskalicku, kooperační sdružení na výstavbu ovocnářského střediska (1975–1979)*“²⁵ a *Hospodaření ovocnářského střediska, koncepce ovocnářství, plány výsadby (1977–1986)*“²⁶. Zde je řada informací o investičním záměru na výstavbu ovocnářského střediska, kde se mimo jiné nachází také samostatné včelařské centrum.

Zvláštní typ uložení archiválií byl v případě Včelařského spolku v Novém Městě nad Metují, jehož dokumenty jsou uloženy v depozitáři místní knihovny. Jsou umístěny v krabicích či složkách bez zpracovaného seznamu položek, které tento soubor obsahuje. Jsou zde k nalezení dokumenty zachycující útržkovitě činnost spolku od roku 1959 až do roku 2010. Jedná se především o několik zápisů ze schůzí spolku či závazky a objednávky, které spolek uzavřel například s okolními jednotnými zemědělskými družstvy. O činnosti novoměstského včelařského spolku na počátku 20. století je možné nalézt pouze ve stručném shrnutí sepsaném jeho bývalým předsedou Jindřichem Mimrou ke 100. výročí založení této organizace. Ten vyšel také jako upravený článek v Novoměstském zpravodaji v 90. letech 20. století. Dalším zdrojem informací o novoměstském včelařském spolku byl také dosud nezpracovaný osobní fond Jindřicha Mimry²⁷, který je uložen v Okresním archivu v Náchodě. V této složce se nacházela řada materiálů týkající se včelařského spolku v Novém Městě nad

¹⁹ SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Hospodaření ovocnářského střediska, koncepce, plány výsadby (1977–1986), karton č. 19, inv. č. 475.

²⁰ SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. JZD Česká Skalice – Hlavní kniha (1954–1958), kniha č. 2–8.

²¹ SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Syntetické i analytické účty JZD Dolany a JZD Čáslavky za hospodářský rok 1960, kniha č. 270, inv. č. 546.

²² SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Osobní účty odběratelů a dodavatelů za hospodářský rok 1960, kniha č. 273, inv. č. 549.

²³ SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Registrace smluv (1979–1991), karton č. 4, inv. č. 337.

²⁴ SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Zápisy z porad ekonomického úseku (1979), kniha č. 206, inv. č. 206.

²⁵ SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Koncepce rozvoje koncepce ovocnářství na Českoskalicku, kooperační sdružení na výstavbu ovocnářského střediska (1975–1979–1986), karton č. 19, inv. č. 474.

²⁶ SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Hospodaření ovocnářského střediska, koncepce ovocnářství, plány výsadby (1977–1986), karton č. 19, inv. č. 475.

²⁷ SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky.

Metují. Tento fond částečně doplňoval chybějící dokumenty a informace ze spolkového fondu uloženého v Městské knihovně v Novém Městě nad Metují. Je zde například vysvědčení jednoho ze členů spolku o absolvování včelařského kurzu z roku 1896.²⁸ Ovšem řada dokumentů se shodovala s dokumenty z fondu Knihovny Nové Město nad Metují. Obecně lze říci, že v archivním Jindřich Mimra²⁹ se nacházely materiály dokumentující počátky spolku. Avšak jednalo o několik kopií zápisů pravděpodobně z kroniky novoměstského včelařského spolku. Historické včelařské knihy a řada fotografií z období první republiky. Větší množství zde dochovaných materiálů se vztahovalo k období 2. poloviny 20. století. Důvodem, proč v depozitáři Městské knihovny v Novém Městě nad Metují chybí tyto materiály staršího data je, že pan Mimra byl od roku 1960 předsedou novoměstské včelařské organizace. Zřejmě u něho byly tyto materiály uloženy nebo s nimi pracoval. Po jeho smrti zřejmě jeho rodina některé dokumenty odevzdala novoměstskému spolku a zbytek dala do Okresního archivu v Náchodě. Dalším aspektem vytvoření většího archivního fondu bylo, že se pan Mimra o včelařství velmi zajímal a sbíral materiály, které s tímto oborem souvisely. Jednalo se například o dobové plakáty včelařských přednášek nebo různé katalogy včelařských potřeb. Nechyběla ovšem ani včelařská literatura.

Dalším, neméně důležitým zdrojem informací o včelařských spolecích byly také rozhovory s bývalými nebo současnými členy či případně s jejich potomky. Při těchto rozhovorech bylo využito metody oral history³⁰. Někteří z vyslechnutých pamětníků dokonce vlastnili materiály vztahující se buď ke konkrétnímu včelařskému spolku nebo ke včelařství obecně. Mezi tyto pamětníky se řadí například bývalý předseda Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Nové Město nad Metují (2004 –2014) pan Ing. Jan Voborník, předseda Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Nové Město nad Metují pan Mgr. Bc. David Hanuš, bývalý učitel a vedoucí včelařského kroužku v České Skalici pan Josef Tuček, nebo členové Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Česká Skalice. Jmenovitě se jedná o předsedu českoskalického včelařského spolku pana Ing. Jiřího Valteru, jednatele tohoto spolku pana Bronislava Prokopa nebo člena českoskalického včelařského spolku pana Rudolfa Zábrahu. Z jaroměřského včelařského spolku lze jmenovat jeho předsedu pana Ing.

²⁸ SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Vysvědčení Josefa Moravce ze včelařského kurzu z roku 1896.*

²⁹ SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky.

³⁰ Více o této metodě například Miroslav VANĚK, Pavel MŮCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, 224 s. ISBN 978-80-7285-089-1.

Václava Jirku, člena spolku pana Vladimíra Červinku nebo dceru pana Josefa Víška, bývalého člena jaroměřského včelařského spolku paní Mgr. Libuši Živnou.

Při bádání byla také využita řada ikonografických pramenů. Jednalo se například o historické fotografie z výstav pořádaných spolky nebo výukové nástěnné obrazy.

Pro doplnění některých chybějících či zkrácených informací ve spolkových kronikách byla použita také některá periodika. Ať se již jednalo o lokální (Českoskalický zpravodaj³¹ a Zpravodaj Nové Město nad Metují³²) či celostátní (Včelařství: odborný časopis pro včelařství³³).

Pro teoretickou část věnovanou včelařství, v tomto případě získávání a zpracování včelích produktů) bylo využito několik titulů včelařské odborné literatury. Jedním z nich byla například publikace Oldřicha Veverky a Jaroslava Pražáka s názvem *Získávání včelích produktů*.³⁴ nebo *Získávání a zpracování včelích produktů* od autorů Františka Kamlera, Dalibora Titěry a Vladimíra Veselého³⁵. Velice pěkně, i když možná příliš stručně, je zpracovaná publikace s názvem *Když včelařil pradědeček*, zabývající se nejen historií včelařství, ale především vývojem včelích úlů. Konkrétně se jedná o symboly a zdobení včelích klátů a dalších typů těchto chovných zařízení.³⁶ Přínosná je, v rámci historického vývoje včelařství, také kniha Vladimíra Beránka nazvaná *Když pláсты tekly medem: medařská hospodářství, práva, soudnictví, příběhy*³⁷ nebo publikace *Dějiny českého včelařství: k památce padesátiletého trvání Zemského ústředí spolků včelařských pro Čechy v Praze*, jejíž autorem je Josef Kebrle.³⁸ Velice pěkně je také zpracována publikace zabývající se nejen chovem včel, ale chovem domácích zvířat na území dnešní České republiky. Na několika historických fotografiích je zobrazeno několik typů dříve používaných úlů. K této problematice chovu včel je zařazen také text. Ten se zabývá hlavně důležitými mezníky ve

³¹ Českoskalický zpravodaj. Česká Skalice, 1995 – 1996. nepag..

³² Novoměstský zpravodaj. Nové Město nad Metují, 1994 – 1995.

³³ Včelařství: odborný časopis pro včelařství. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1953-. ISSN 0042-2924.

³⁴ Oldřich VEVERKA a Jaroslav PRAŽÁK. *Získávání včelích produktů*. Praha: Brázda, 1991, ISBN 80-209-0205-8.

³⁵ František KAMLER, Dalibor TITĚRA a Vladimír VESELÝ. *Získávání a zpracování včelích produktů*. V Praze: Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR, 1999. Živočišná výroba (Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR). ISBN 80-710-5196-9.

³⁶ Ivana SPITZER OSTŘANSKÁ, Bohdana ORLOVÁ a Milada FOHLEROVÁ. *Když včelařil pradědeček*. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, 2012, 24 s. ISBN 978-80-87614-07-5

³⁷ Vladimír BERÁNEK. *Když pláсты tekly medem: medařská hospodářství, práva, soudnictví, příběhy*. Praha: Ostrov, 2003, 247 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-86289-31-1 s. 28 – 29.

³⁸ Josef KEBRLE. *Dějiny českého včelařství: k památce padesátiletého trvání Zemského ústředí spolků včelařských pro Čechy v Praze*. Praha, 1922

včelařství.³⁹ Historií včelařství, konkrétně jeho kočovného způsobu chovu včel, se zabývá také kniha zahraničního autora s názvem *Mobilní včelaření*.⁴⁰ O atmosféře, která předcházela vzniku včelařských spolků, pojednávají také dvě studie, jejichž autorkou je Eva Drašarová⁴¹. Ovšem v práci byly využity také internetové zdroje. Většinou se jednalo o webové stránky několika včelařských spolků, které se zmiňovaly například o vývoji úlů nebo o současném počtu včelařů a jejich včelstev či stručně popisovaly historii jmenovaných včelařských spolků.

³⁹ Vladimíra RŮŽIČKOVÁ a ČENĚK, Miroslav. *Historie chovatelství v českých zemích z fotoarchivu Národního zemědělského muzea Praha*. 1. vyd. Praha: Profi Press ve spolupráci s Národním zemědělským muzeem v Praze, 2010. 198 s. ISBN 978-80-86726-33-5.

⁴⁰ Marc-Wilhelm KOHFINK. *Mobilní včelaření*. Líbeznice: Víkend, 2014, 103 s., 8 s. obr. příl. ISBN 978-80-7433-085-8.

⁴¹ Eva DRAŠAROVÁ: Stát, spolek a spolčování. *Paginae historiae : sborník Státního ústředního archivu v Praze*. 1, (1993,) s. 152-177 a Eva DRAŠAROVÁ: Společenský život v období neoabsolutismu-spolky 50. let 19. století, in: *Paginae historiae*. Sborník Státního ústředního archivu v Praze, Praha 1992, s. 128 –169.

2. Dějiny včelařství v Českých zemích

2.1. Vývoj včelařství v Českých zemích

Pojem včelařství je podle Masarykova naučného slovníku definován jako druh živočišné výroby, kterým se zabývají zemědělci pro těžbu medu a vosku. Tuto činnost mají jako vedlejší zaměstnání.⁴²

Včelařství má v českých zemích velmi dlouhou tradici. Podle písemných pramenů se objevuje již od 5. století. Například Kosmova kronika vypráví o zemi dokola obklíčené horami, kde lesy zněly hlasně bzukotem včel.⁴³

Zmínky o včelařství nalezneme také v zakládacích listinách klášterů již v 10. století.⁴⁴ První písemné zmínky o chovu včel se dochovaly v záznamech břevnovského kláštera z roku 993. Klášteru je zde přiznáván desátek těžby medu z přináležejících dvorů.⁴⁵ Dochovaly se také zprávy pocházející z 11. a 12. století o vývozu vosku a medu do okolních zemí. Med se v této době odměřoval na sudy, pinty, ale také na hrnce. Později se prodával i na váhu. Vosk se naopak vždy prodával v tabulích a na váhu. O tehdejší ceně medu svědčí také zmínka, že „*český med za sůl, které ve vlasti naší nemáme, v stejné váze byl vyměňován*“.⁴⁶ Mezi další významné doklady o českém včelařství patří zemědělská encyklopedie z roku 1305, jejíž autorem byl Petr Crescensius. Staročeský překlad této knihy s názvem „*Vo použitcích vpolních*“ pochází ze 16. století od neznámého autora.⁴⁷ Společně se včelařstvím se v Českých zemích rozvíjelo také perníkářství. K výrobě perníků je zapotřebí, mimo koření, pšeničné a žitné mouky, mléka a vajec, také medu. Zprvu se jednalo spíše o luxusní záležitost, která se objevovala na stolech pouze vládnoucí elity. Později se rozšířila i mezi měšťany a další vrstvy obyvatelstva.⁴⁸

Včelařství však nebylo zaměřeno pouze na produkci medu, ale potřebný byl také vosk. Ten měl svou nezastupitelnou funkci při výrobě svíček určených pro křesťanské kostely. Voskové svíce byly symbolem Božského vykupitele. Vyráběly se z čistého vosku. Této

⁴² Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. Díl 7., Š – Ž, Praha, 1933, s. 584.

⁴³ Český svaz včelařů, o. s., *Včelařství v Česku*. Praha 2012, s. 9.

⁴⁴ Tamtéž, s. 9.

⁴⁵ Český svaz včelařů, o. s. základní organizace Jaroměř, *Jaroměřský včelařský almanach aneb Jak se u nás včelaři 1868 – 2008*. Jaroměř 2008, s. 14.

⁴⁶ Josef KEBRLE. *Dějiny českého včelařství: k památce padesátiletého trvání Zemského ústředí spolků včelařských pro Čechy v Praze*. Praha, 1922, s. 20.

⁴⁷ Vladimír BERÁNEK. *Když plásky tekly medem: medařská hospodářství, práva, soudnictví, příběhy*. Praha: Ostrov, 2003, 247 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-86289-31-1 s. 28 – 29.

⁴⁸ O perníkářství se zmiňuje například kniha Jana Kloše. *Paměti města a zámku Nového Města nad Metují*. Perníkáři jsou zde jmenováni mezi běžně rozšířenými řemesly ve městě již v 16. století.

poptávce musel odpovídat i počet včelstev schopných ji zajistit. Vosk byl tehdy velmi cenný. Jsou známy pokuty pro členy cechů a bratrstev, kteří musí zaplatit nejen penězi, ale také dávkou vosku. S tímto fenoménem se lze setkat i u přijímání nových učedníků do cechu. Ovšem vosk museli odvádět i poddaní.⁴⁹

Včelíny byly později zapisovány do gruntovních knih a považovány za azyl. To zaručovalo ochranu včelařství a včelínů. Pronásledovaný se mohl do včelína ukrýt před nepřítelem. Nesměl být dále pronásledován do právního rozsudku. Od 12. století se objevuje i první právní vymezení na ochranu včel proti krádežím.⁵⁰ Se včelařstvím se setkáme i v některých kostelích, které podle zápisů chovaly svá vlastní včelstva. Ta jim byla většinou dána darem. Med se od těchto včel prodával. Vosk byl využit na výrobu velkých nebo malých svící tzv. dobré světlo.

Včelaření se rozlišovalo na lesní a domácí. Doma mohl včelařit každý bez omezení. „Lesní včelaři“ tvořili spolek, který byl podobný pozdějším cechům. Měli svou vlastní správu. Jednalo se o staršího včelaře (lamfojta), purkmistra a čtyři přísedné, kteří byli voleni. Měli svou gruntovní knihu i registra včelařská – práva medařská. Z lesního včelaření se musel odvádět pánům lesa poplatek ve výši jednoho groše za „úl“. Bylo to z důvodu, že umístění včel v lese přinášelo užitek jako například lov zvěře a ptáků. Každý včelař si mohl v lese vyhledat příhodný strom. Včelař v něm vydlabal úl – brť a osadil svým včelstvem. Dále tuto brť mohl opatřit svým znamením. Musel ji však osadit včelami v určité lhůtě, jinak mu hrozila pokuta. Za poškození včelstva nebo porážení označeného stromu se včelami byla viníkovi uložena pokuta. Také lesníci museli včelaře podporovat. Měli za úkol hájit lípy, javory, vrby, třešně a jiné stromy, které poskytovaly včelám pastvu. Tyto stromy se nesměly z tohoto důvodu porážet.⁵¹ Včelařským zájmům museli dokonce mírně ustoupit i rolníci, kteří měli v případě vhodného stanoviště pro včelstva toto místo včelaři pronajmout za přiměřený nájem. Dokonce i strom musel být včelaři prodán, pokud byl vhodným stanovištěm.⁵² V 15. a 16. století došlo k postupnému přechodu od brťnicví k domácímu špalkovému způsobu

⁴⁹ Josef KEBRLE. *Dějiny českého včelařství: k památce padesátiletého trvání Zemského ústředí spolků včelařských pro Čechy v Praze*. Praha, 1922, s. 22.

⁵⁰ Český svaz včelařů, o. s. základní organizace Jaroměř, *Jaroměřský včelařský almanach aneb Jak se u nás včelaří 1868 – 2008*. Jaroměř 2008, s. 14.

⁵¹ Vlastimil DLAB. *Historie včelařství. Z historie včelařství v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Okresní organizace ČSV Jičín. [online]. 2018 [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: <http://www.oocsvjicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?showall=1>

⁵² Josef KEBRLE. *Dějiny českého včelařství: k památce padesátiletého trvání Zemského ústředí spolků včelařských pro Čechy v Praze*. Praha, 1922, s. 26.

včelařství. S brťnictvím se bylo možné setkat v lesnatých oblastech českých zemí, jako bylo například Litomyšlsko nebo oblasti severní Moravy.⁵³

Ve středověku byli včelaři velmi vážení lidé. Včelařské cechy se datují již od doby Karla Velikého. Dokonce včelaři mohli nosit zbraň. Včelařům byla dokonce přiznána určitá práva panovníkem Karlem IV. roku 1350. Zkušenosti s chovem včel se v tomto období předávaly z otce na syna jako rodinné tajemství. Včelařství nebylo široké veřejnosti před vynálezem knihtisku příliš známo. Tehdy se včely rozlišovaly na královnu, dělnice a trubce. Bylo využíváno usazování rojů a vybírání medu a vosku. Dokonce máme zprávy o léčbě nakažlivých nemocí (hniloba plodu). Jediným účinným lékem bylo zničení nemocného včelstva za přítomnosti lamfojta (mistra včel). Tím se zabránilo šíření nákazy. Existovala povinnost hlásit nákazu včelstev. Při porušení tohoto nařízení a nákaze včel jiného včelaře hrozila pokuta 2 zlatky a 2 zlatky vosku. Tato pokuta byla pro včelaře dosti znatelná. Roku 1538 byla hodnota jednoho včelstva i s klátem 3 zlaté. Pro srovnání, kráva tehdy stála 5 zlatých. Tato cena svědčí o tom, jak byly včely ceněny ve společnosti. Med byl tehdy jediným známým sladidlem. Byl používán i k výrobě medoviny.⁵⁴

Dále byly vydávány přísné zákony na ochranu včelstev. Včelaři se sdružovali v cechy a byli ve společnosti značně vážení. Nejprve vznikaly zvláštní obce, podobné pozdějším cechům, které sdružovaly lesní včelaře.⁵⁵ Důsledkem častých válek na našem území byl i úpadek včelařství v Čechách.⁵⁶ V 16. století bylo medařské právo upravováno smluvními vztahy. Jedná se například o dodnes dochované litomyšlské lešácké neboli medařské právo, které je zapsáno na třiatvaceti artikulích v Litomyšlské knize smluv. Ta byla sepsána v letech 1570–1578. Tématem včelařství se zabýval také Jan Ámos Komenský ve svém díle *Orbis sensualium pictus*.⁵⁷ Zde zobrazuje včelí úl jako hospodářské zařízení.⁵⁸ Více se o včelařství zmiňuje ve spise *Schola ludus seu Encyclopaedia viva*.⁵⁹ V roce 1697 udělil Ferdinand kníže

⁵³ Vladimíra RŮŽIČKOVÁ a Miroslav ČENĚK. *Historie chovatelství v českých zemích z fotoarchivu Národního zemědělského muzea Praha*. Praha: Profí Press ve spolupráci s Národním zemědělským muzeem v Praze, 2010, 198 s. ISBN 978-80-86726-33-5, s. 189.

⁵⁴ Vlastimil DLAB. *Historie včelařství. Z historie včelařství v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Okresní organizace ČSV Jičín. [online]. 2016 [cit. 2018-10-12]. Dostupné z: <http://www.oocsvjicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?showall=1>

⁵⁵ Josef KEBRLE. *Dějiny českého včelařství: k památce padesátiletého trvání Zemského ústředí spolků včelařských pro Čechy v Praze*. Praha, 1922, s. 27.

⁵⁶ Josef MERVART: *Z kroniky včelařů*. Českoskalický zpravodaj č. 3/1995, nepag..

⁵⁷ Vladimír BERÁNEK. *Když pláсты tekly medem: medařská hospodářství, práva, soudnictví, příběhy*. Praha: Ostrov, 2003, 247 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-86289-31-1. s. 65.

⁵⁸ Český svaz včelařů, o. s., *Včelařství v Česku*. Praha 2012, s. 9.

⁵⁹ Vladimír BERÁNEK. *Když pláсты tekly medem: medařská hospodářství, práva, soudnictví, příběhy*. Praha: Ostrov, 2003, 247 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-86289-31-1. s. 35.

z Ditrichsteinu cechu medařskému v Lipníku na Moravě právo nosit korouhev. Na její jedné straně byl sv. Ambroř a na druhé straně Samson se lvem, který měl v tlamě plást medu.⁶⁰

Příznivější situace pro včelaře nastala až za vlády Marie Terezie. Ta se snařila zlepřit hospodářskou situaci vydáváním různých patentů a nařizení. Uvědomovala si důležitost a nezastupitelnost včelařství v hospodářství. Vždyť bez včel by se nedařilo mimo jiné ovocným stromům a polním plodinám, proto se jedno z těchto nařizení zabývá také problematikou včelařství. Jednalo se o nařizení o ochraně včelařství z roku 1775 vydané pro Moravu a Slezsko. To bylo vydáno pro území Čech v roce 1776. Týkalo se vymezení práv včelařům, z nichž některá se uchovala až dodnes. Včelařům byla dána svoboda. Včelařit mohl kdokoli a kdekoli. Včelíny bylo dovoleno postavit jak na panském, tak i na soukromém pozemku. Bylo dovoleno chovat libovolný počet včelstev. Včelaři byli osvobozeni od poplatků a daní. Vrchnosti byla dokonce uložena povinnost opatřit úl pro začínajícího včelaře. Nařizení obsahovalo pasáže o zákazu hubení cizích včelstev, o ochraně včelích rojů a dokonce i o kočování se včelstvy. Zřizovány byly také včelařské školy. První včelařská škola byla v Čechách zalořena v Novém Kmíně v roce 1776⁶¹. O její zaloření se zaslouřil Spolek ku zvelebení hospodářství. V tomto roce vznikla také škola na Moravě, která se nacházela ve Starém Brně. Měla k dispozici dokonce 20 vlastních úlů. Ovšem v roce 1778 byla přemístěna do Vsetína.⁶² Nejednalo se však o jedinou takovýto vzdělávací ústav v rámci Rakousko-Uherska. První včelařská škola na tomto území vznikla v roce 1769 v Belvederu ve Vídni. Zalořila ji Marie Terezie a její název zněl Theresianische Imkerschule (Tereziánská včelařská škola). I přesto, že výuka probíhala v německém jazyce, učilo zde několik významných českých osobností. Byl to například učitel Antonín Janša.⁶³ Od 70. let 18. století nastalo pro včelaře zcela nové období. To se odrazilo i v nárůstu počtu včelstev. V roce 1791 bylo v Čechách napočítáno 20 257 včelstev.

Za vlády císaře Josefa II. byly cechy omezeny. V roce 1781 byly zruřeny obě včelařské školy. Vzdělávání nových včelařů byla opět navrácena do soukromé sféry. Znalosti byly předávaly většinou z otce na syna nebo staří včelaři předávali svá „tajemství chovu včel“

⁶⁰ Josef KEBRLE. *Dějiny českého včelařství: k památce padesátiletého trvání Zemského ústředí spolků včelařských pro Čechy v Praze*. Praha, 1922, s. 35.

⁶¹ *Včelařská škola Nový Kmín*. Včelaři Nový Kmín [online]. 2018 [cit. 2018-10-16]. Dostupné z: <https://vcelarinovynknin.webnode.cz/vcelarska-skola/>

⁶² Josef KEBRLE. *Dějiny českého včelařství: k památce padesátiletého trvání Zemského ústředí spolků včelařských pro Čechy v Praze*. Praha, 1922, s. 49.

⁶³ Bohumil TESAŘÍK. *O včelařství*. Český dialog. [online]. 2018 [cit. 2018-10-16]. Dostupné z: <http://www.cesky-dialog.net/clanek/7476-o-vcelarstvi/>

mladším. Medaři také přišli o svá starobylá práva. V prvním zápise obecní rady města Meziříčí z roku 1792 stojí zmínka, že lamfojt a práva medařská již neplatí. Medovina byla postupně nahrazena pivem. To mělo vliv i na cenu včelařských výrobků a způsobilo také pokles počtu včelařů. Včelařství se postupně omezilo pouze na zájmovou činnost jednotlivců.⁶⁴ Odhaduje se, že počet včelstev v Čechách se v roce 1791 pohyboval kolem 60 000. Toto číslo není přesné, neboť se nedochovaly zprávy o počtu včelstev z několika krajů.⁶⁵

V 18. století byly hojně využívány kláty a slaměné úly (slamáky) pro včelaření. Jejich hlavní výhodou byla především pořizovací cena, neboť si je včelaři většinou vyráběli sami. Další výhodou byla odolnost včelstev proti nemocem a menší péče o tato včelstva ze strany včelaře. Polní hospodářství nebylo využíváno tak intenzivně jako v dalších obdobích, proto nebyl na včely kladen takový důraz. Postupně se začali objevovat průkopníci s novými teoriemi o včelařství. Včelaři začali postupně využívat nové metody práce a nástroje. To také do jisté míry souviselo s rozvojem vědy.⁶⁶ V roce 1811 bylo občanským zákoníkem upraveno rojové právo.⁶⁷

Dochází také k založení několika včelařských organizací. Jedním z nich byl Včelařský odbor pro Moravu a Slezsko, který byl založen v roce 1854. Včelařský spolek pro Čechy byl založen v roce 1872. O dva roky později vznikl Zemský ústřední včelařský spolek pro Království české. Na jeho tradici navazuje v současné době Český svaz včelařů.⁶⁸

Včelaři se začali postupně sdružovat do vlastních lokálních spolků. Jako první byl v Čechách založen včelařský spolek v roce 1864 v Chrudimi. V 1868 následovaly další. V Hořicích, Písku, Kopidlně, Jaroměři a jinde. Spolky se nezaměřovaly pouze na včelařské teorie, ale podílely se i na kulturním životě včelařů a místních obyvatel. Ať už třeba pořádáním včelařských sjezdů a výstav. Včelařství se rok od roku rozvíjelo.⁶⁹

Ovšem nejednalo se pouze o sdružování včelařů v lokálních spolcích. V roce 1874 byl založen Zemský ústřední včelařský spolek pro Království české.⁷⁰ Během období první

⁶⁴ Český svaz včelařů, o. s., *Včelařství v Česku*. Praha 2012, s. 9.

⁶⁵ Josef KEBRLE, *Dějiny českého včelařství: k památce padesátiletého trvání Zemského ústředí spolků včelařských pro Čechy v Praze*. Praha, 1922, s. 49 – 50.

⁶⁶ Tamtéž, s. 50.

⁶⁷ Josef MERVART, *Z kroniky včelařů*. Českoskalický zpravodaj č. 3/1995, nepag..

⁶⁸ Český svaz včelařů, o. s., *Včelařství v Česku*. Praha 2012, s. 9.

⁶⁹ Josef MERVART, *Z kroniky včelařů*. Českoskalický zpravodaj č. 3/1995, nepag..

⁷⁰ Český svaz včelařů, o. s., *Včelařství v Česku*. Praha 2012, s. 9.

republiky ho vystřídal Československý svaz včelařů. Zákonem z roku 1957 byla zrušena Jednota včelařská v Praze⁷¹ a Ustredie včelarských sdružení na Slovensku se sídlem v Prievidze. Jejich úlohu převzal Československý svaz včelařů se sídlem v Praze.⁷² Ten fungoval až do roku 1969, kdy se Československá socialistická republika stala federací dvou států. Včelařský svaz byl rozdělen na Český a Slovenský svaz včelařů. Na tuto spolkovou tradici navázal po roce 1989 Český svaz včelařů, který v roce 2016 sdružoval 58 500 včelařů.⁷³ Ti chovali 573 676 včelstev.⁷⁴

2.2. Vývoj úlů

2.2.1. Rozdělení typů úlů

S rozvojem vědy a techniky se měnil také způsob včelaření. Divoké včely obsazovaly různé dutiny stromů v lese či skalní štěrbinu, kde vytvářely „divokou stavbu“⁷⁵ plástů. Většinou byly zásoby medu umístěny, co nejdále od vstupního otvoru do úlu. Ovšem toto umístění se během roku a také v rámci prostorových možností úlu značně měnilo.⁷⁶ Každý typ úlu má určité výhody při práci se včelami, ale také záporné vlastnosti. U některých dochází k poničení včelího díla. Mezi dalšími vlastnosti úlů patří jejich hmotnost či velikost prostoru pro včely.

Včelí úly lze rozdělit do několika kategorií podle určitých vlastností. Jednou z nich může být podle použitého materiálu, ze kterého je úl zhotoven. Například jde o slaměné, dřevěné vyrobené z kulatiny, dřevěné vyrobené z prken, hliněné nebo umělohmotné. Další kritérium je, zda se jedná o úl s rozebíratelným⁷⁷ či nerozebíratelným⁷⁸ dílem. Úly lze také rozlišovat na s neměnnou či variabilní velikostí, která umožňuje zvětšovat nebo zmenšovat

⁷¹ Vedoucí organizace včelařského svazu.

⁷² SOA Zámorsk – SokA Náchod, f. ONV Jaroměř 1956 –1958. Spolky – evidence, inv.č. 2118, kt.381

⁷³ Redakce. *Aktuální počet chovaných včelstev v ČR*. Moderní včelař. Odborný časopis pro včelaře. [online]. 2018 [cit. 2018-10-12]. Dostupné z: <http://www.modernivcelar.eu/clanky/aktualni-pocet-chovanych-vcelstev-v-cr.html>.

⁷⁴ *Český svaz včelařů – informace*. Český svaz včelařů z. s. [online]. 2018 [cit. 2018-10-12]. Dostupné z: <http://www.vcelarstvi.cz/cesky-svaz-vcelaru-informace/>

⁷⁵ **Divoká stavba** – včely vytvářejí plásty podle tvaru dutiny, ve které žijí. Většinou se však jedná o tvar koule. Pro případné získání medu je zapotřebí téměř celé včelí dílo rozebrat. Tím dojde k jeho poškození.

⁷⁶ Josef JOSKA. *Včelařství v JZD*. Praha: Brázda, 1952, 82 s. *Za vysoké výnosy - za vysokou užitkovost*. s. 36 – 40

⁷⁷ **Rozebíratelné včelí dílo** – lze rozebírat jednotlivé rámy či loučky s plástvemi a výjmout je z úlu. Tyto rámy lze vrátit bez jejich poškození zpět do úlu. Většinou se této možnosti využívá při vytáčení medu nebo měnit počet rámků obsazených včelami.

⁷⁸ **Nerozebíratelné včelí dílo** – plástve včely upevňují ke stěnám úlu (většinou se jedná o košnici či klát). Jednotlivé plástve se odříznou a nelze je zpět vrátit do úlu.

prostor úlu podle potřeby včelstva. Většinou se jedná o úly nástavkové, u kterých se libovolně přidává či odebírá počet nástavků nebo jednotlivé nástavky řadit na sebe podle potřeby. Úly s neměnnou velikostí prostoru tuto možnost nemají. Většinou se jedná o zadem nebo horem přístupné či úly s nerozbořeným dílem. Jejich prostor lze rozdělit pouze na plodiště a medník.

Dále je možné úly rozdělit také podle tloušťky jejich stěn. Tenkostěnné, které mají stěny silné maximálně 25 mm. Izolované, jejichž stěny jsou zdvojené a uprostřed se nachází izolační materiál (polystyren, ovčí vlna...).

Podle dalšího kritéria lze úly rozlišovat také podle přístupu k rámkům na nástavkový, zadem či horem přístupný. Zadem přístupný úl umožňuje včelaři úsporu místa tím, že je možné na sebe umístit dva úly⁷⁹. Tím poskytuje úsporu místa. Jeho nevýhoda spočívá v tom, že pokud je zapotřebí vyndat první rámeček u česna, je zapotřebí nejprve vyndat odzadu všechny rámečky ven. Horem přístupný úl dává včelaři možnost vybírat si, po odklopení víka, jednotlivé rámečky větších rozměrů a řadit je či odebírat podle libosti. Nástavkový úl je většinou vrchem přístupný. Ovšem existuje i varianta kombinující zadem i vrchem přístupný úl, i když se jedná o nástavkový úl. Jedná se například o úl Universal. Skládá se z několika bedýnek, které se na sebe skládají a obsahují několik rámečků. Nástavky lze libovolně přidávat či odebírat. Nástavkové úly lze dále rozdělit na nízkonástavkové, vysokonástavkové, kombinované a Dadant systém. Nízkonástavkový úl se skládá z nástavků o velikosti kolem 17–18 cm. Výhodou je nízká hmotnost nástavků. Drobnou nevýhodou je pro včely nedostatečný počet a velikost mezer mezi rámečky. U vysokonástavkového úlu mají nástavky rozměry 20 – 24 cm. Větší rozměry rámečku zajišťuje včelám lepší schopnost termoregulace na jaře. Nevýhodou těchto nástavků je jejich větší hmotnost. Kombinovaný systém využívá obou těchto dvou předchozích typů. Plodiště se skládá většinou ze dvou vysokonástavkových pater. Pro ukládání zásob v medníku se používá nízkonástavkový systém, který umožňuje manipulaci s podstatně lehčími rámečky plnými medu. Dadant systém je složen v opačném pořadí nástavků oproti kombinovanému systému. Plodiště tvoří nástavek o velikosti 27 cm. Pod plodištěm je umístěno několik nízkonástavkových medníků.⁸⁰

Úly lze rozdělovat také z hlediska jejich rozměrů a způsobu výroby jejich konstrukce na úly s nejednotným standardem, plně standardizované úly a úly vlastní konstrukce. Nejednotný standard úlů mají rozměr určité části stejný s jinými standardními úly. Jedná se

⁷⁹ Za předpokladu, že se jedná například o Gersturgův úl.

⁸⁰ *Dělení typů úlů z různých pohledů*. Včelky. cz. [online]. 2018 [cit. 2018-09-12]. Dostupné z: <http://www.vcelky.cz/vyber-ulu.htm>

například o českou míru rámku 39 x 24, která je stejná u většiny úlů v České republice. Odlišné jsou rozměry nástavků, které mohou mít různě tlusté stěny či odlišný počet rámků. Při případném nákupu dalších nástavků, které mají sice stejné rámkové rozměry, nemusí s těmito typy úlů být kompatibilní. Plně standardizované úly mají stejné rozměry nástavků, takže při přidávání dalších nástavků na úl, budou tyto nástavky s úlem kompatibilní. Úly vlastní výroby mohou poskytovat vhodné podmínky pro chov včel a případně usnadňovat včelaři námahu se včelařením spatou. Ovšem ne vždy budou kompatibilní s ostatními typy úlů. Totéž platí také pro rozměry rámků, ke kterým je v takovémto případě nutné najít i vhodný medomet.⁸¹

Samostatnou kategorií jsou atypické úly. Patří sem neckový úl („medná kráva“), warré úl a demonstrační úl. Neckový úl má dispozice ležanu⁸² se šikmými bočními stěnami. Místo klasického rámku, zde jsou k opoře plástu použity pouze horní loučky. Plástve s medem se lisují a nevracejí zpět včelstvu. Jedná se o nízkonákladový úl. Warré úl je z hlediska použití louček s plásty a jejich pozdější lisování, obdobný typ jako neckový. Včelstvo je uloženo v několika většinou nízkých nástavcích. Posledním typem je demonstrační úl (viz Obrázek č. 1), který se používá například při včelařských výstavách nebo odborných přednáškách. Jedná se o 2 – 3 plásty uložené nad sebou v jedné či dvou řadách. Úl tvoří dvě dřevěné kratší boční stěny a dvě prosklené čelní stěny. Sklo slouží k pozorování včel diváky, aniž by s nimi přišli do přímého kontaktu. Pomocí tohoto úlu lze veřejnosti i začínajícím včelařům ukázat lépe život včelstva.⁸³ Tento typ prezentace včelstva je velice oblíben u veřejnosti. Především u dětí, které v úlu hledají včelí královnu označenou barevným číslem na zádech.

Obrázek č. 1. Demonstrační úl.
Foto: Jiří Valtera

⁸¹ Josef JOSKA. *Včelařství v JZD*. Praha: Brázda, 1952, 82 s. Za vysoké výnosy - za vysokou užitkovost. s. 36 – 40

⁸² Ležan – je horem přístupný úl. Medník i plodiště jsou uloženy horizontálně.

⁸³ *Dělení typů úlů z různých pohledů*. Včelky. cz. [online]. 2018 [cit. 2018-09-12]. Dostupné z: <http://www.vcelky.cz/vyber-ulu.htm>

2.2.2. První včelařská zařízení k chovu včel

Divoké včely v přírodě obsazovaly různé skalní štěrby či vykotlané stromy. První včelaři z těchto dutin vybírali pouze med. Tím však docházelo k poškození včelího díla, které bylo velmi často ostražitě chráněno včelami. Pro snazší hledání včelstev v lesích začala být tato místa označována. Později byly tyto stromy, ve kterých žily včely, káceny.

Ponechávány byly pouze určité části (špalky), které obývaly včely. To umožňovalo brtníkům⁸⁴ snazší přístup k medu, neboť už nemuseli lézt do korun stromů. Přesto však brtě (špalky se včelami) nechávali v lese (viz Obrázek č. 2). V pozdějších dobách začali lidé tato včelí obydlí vytvářet sami. Z kusu špalku, do kterého předtím vydlabali zezadu dutinu a vpředu vyvrtali otvor, vytvořili klát (viz Obrázek č. 3). Ten většinou umístili zprvu na okraj lesa, neboť panoval názor, že

Obrázek č. 2 Brť se včelami.

Zdroj: *Včelí úly aneb jak v tom vyznat.* Malé včelařství na Vysočině [online]. 2018 [cit. 2018-10-12]. Dostupné z: http://www.malevcelarstvi.cz/?page_id=340

včely musí žít pouze v blízkosti lesa. Včely ho většinou obsadily sami nebo je do něho mohl včelař umístit sám z jiného klátu. Původně v dutinách klátů včely vytvářely divokou stavbu. Později se začaly používat dřevěné loučky a rámky jako opora pro stavbu plástů. Medobraní v klátech probíhalo oříznutím poloviny plástů s medem, které poté vylisovali. Kláty bývaly často zdobeny různými vyřezávanými postavami či jinými ozdobami. Ovšem tato výzdoba neměla původně estetickou funkci, ale sloužila jako brtnické značky. Tedy označení, komu klát patří. Dále pak tato výzdoba měla mít určité magické účinky. Jednalo se například o vyobrazení světců nebo zvířat, kterým byla přisuzována magická moc. Nejčastějším a zároveň dobře ztvárnitelným zvířetem na ležatých i stojatých úlech byl medvěd. Ten byl se včelami spojován, coby jejich návštěvník. Zároveň byl symbolem plodnosti a probuzení jara. Což mělo spojitost také se včelami, které se stejně jako medvěd, na jaře probudí. Pozdější neodmyslitelnou součástí klátů byla také dřevěná stříška, která měla včelstvo chránit před zatékáním dešťové vody do úlu. Jednalo se o sedlovou či věžovitou střížku. Lidová tvořivost

⁸⁴ **Brtník** – předchůdce včelaře. Člověk, který vybírá dutiny stromů obydlené včelami za účelem sběru medu.

a zručnost ovšem nezůstala pouze u vyřezávaných úlů, ale vznikaly i úly malované.⁸⁵ Skutečnost, že se včely orientují podle určitých obrazců, si zřejmě dříve včelaři ani neuvědomovali. Různorodost těchto úlů, pokud jich bylo rozmístěno více v blízkosti, pomáhala včelám nalézt své včelstvo. To je období snůšky předpoklad pro větší výnos medu. Kláty později vystřídaly slaměné „košnice“. Jednalo se o několik válcovitých úlů vytvořených ze spletené slámy, které bylo možné na sebe skládat jako dnešní nástavkové úly. Celou sestavu uzavíral díl vytvořený také ze slámy zakončený kupolí. Přístupné byly zespodu. Opět zde bylo použito nerozbitné včelí dílo, jehož část se kvůli získání medu musela odříznout.

Obrázek č. 3. *Klát s antropomorfním motivem.*
Zdroj: *Klát – funkční včelí úl*. Galerie tvorby současných mistrů řezbářů [online]. 2018 [cit. 2018-10-12]. Dostupné z: <http://rezbari.ceskatvorba.cz/dilo/18709/>

2.2.3. Rozvoj vědy a včelařství

S nástupem osvícenství docházelo také ke zlepšování některých metod ve včelařství. S tím souviselo i postupné nahrazení používání klátů a slaměných košnic za prkenné úly. Ovšem kvůli úspoře tehdy drahého dřevěného materiálu se na výrobu tohoto typu úlu mnohdy používala také sláma. Tyto další typy úlů se začaly objevovat již v 16. století, ale k jejich většímu rozšíření došlo během 17. a 18. století.⁸⁶ Úl tvořil dřevěný rám, který byl vyplněn slaměným výpletem. V tomto typu se později začaly používat rámkové úly. To souviselo s objevem rozbitného včelího díla. Tuto teorii uvedl poprvé v praxi Francois Huber na konci 18. století, když vyrobil první úl s rozebíratelným dílem. Z jeho koncepce poté vycházely konstrukce dalších, zadem přístupných úlů (viz Obrázek č. 4). Dalším přelomovým vynálezem v oblasti včelařství byla výroba prvního nástavkového úlu v první polovině 19. století. Jeho autorem byl Lorenzo Loraine Langstroth.⁸⁷ Obecně lze říci, že v druhé polovině 19. století bylo

⁸⁵ Ivana SPITZER OSTŘANSKÁ, Bohdana ORLOVÁ a Milada FOHLEROVÁ. *Když včelařil pradědeček*. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, 2012, 24 s. ISBN 978-80-87614-07-5. s. 9 –14.

⁸⁶ Vladimíra RŮŽIČKOVÁ a Miroslav ČENĚK. *Historie chovatelství v českých zemích z fotoarchivu Národního zemědělského muzea Praha*. Praha: Profí Press ve spolupráci s Národním zemědělským muzeem v Praze, 2010, 198 s. ISBN 978-80-86726-33-5, s. 190.

⁸⁷ *Dělení typů úlů z různých pohledů*. Včelky. cz. [online]. 2018 [cit. 2018-09-12]. Dostupné z: <http://www.vcelky.cz/vyber-ulu.htm>

učiněno mnoho objevů v oblasti včelařství. Ovšem nejednalo se pouze o zlepšení a využívání nových předmětů ve včelařské praxi. V tomto období vznikla také řada teorií souvisejících s chovem včel. Mezi významné české představitele, kteří se včelařstvím zabývali na vědecké úrovni, patří například Josef Antonín Janisch⁸⁸, který objevil parthenogenezi⁸⁹ a zavedl dělitelné úly. Dále pak Johann Gregor Mendel⁹⁰. Ten je považován za zakladatele genetiky a moderní nauky o dědičnosti. Mezi další významné včelaře patří také MVGr. Jaroslav Rytíř⁹¹. Jeho přínos spočíval v plemenném chovu včel a tlumení včelích nemocí. Další neméně významnou osobností českého včelařství byl František Hruschka (Hruška)⁹². Ten se svým vynálezem medometu v roce 1865 nemalou měrou přispěl k ulehčení značného úsilí vynaloženého při získávání medu⁹³.

Vývoj úlů pokračoval dále. Opomenout při něm nelze například Jana Dzierzona⁹⁴, který používal ve svém úle v roce 1853 trámečky k upevnění včelích pláství. Ty tak byly poměrně snadno odnímatelné. Podobný úl zkonstruoval také baron Berlepsch, který používal stejný systém upevnění. Ovšem jeho úl byl typu stojan⁹⁵. Po vyzkoušení řady typů úlů

Obrázek č. 4. *Různé typy zadem přístupných úlů a slaměných košnic.* Polabské národopisné muzeum v Přerově nad Labem. Autor: Jiří Valtera.

⁸⁸ **Josef Antonín Janisch** – včelař a děkan v Hněvčevsi. Žil v letech 1749 – 1821.

⁸⁹ **Partenogeneze** – je vývoj z neoplozeného vajíčka. V tomto případě se jednalo o partenogenezi u včelích trubců. Ti se podle objevu J. A. Janische rodí z neoplozeného vajíčka.

⁹⁰ **Johann Gregor Mendel** – přírodovědec a opat augustiniánského kláštera ve Starém Brně. Žil v letech 1822 – 1884. Objevil a popsal základní znalosti o dědičnosti.

⁹¹ **MVGr. Jaroslav Rytíř** – veterinář, výzkumník a autor několika desítek odborných článků a řady monografií. Věnoval se především anatomii včel, plemenářství, chorob a škůdců včel. Žil v letech 1887 – 1939.

⁹² **František Hruschka** – vynálezce medometu a úlu ležanu. Žil v letech 1819– 1888.

⁹³ Do té doby bylo nutné plásty lisovat. Vynález medometu pracoval na bázi odstředivé síly, kdy s její pomocí med odšťikuje na stěny medometu, odkud stéká kanálkem do stáčecí nádoby. Do medometu se zprvu vkládaly vyříznuté plásty s medem. Teprve s vynálezem rozběrného díla a používáním rámků, bylo možné vkládat celé rámký. Tento způsob se používá i dnes v moderním včelařství. další výhodou medometu je, že po vytočení medu je možné plásty nebo rámký zpět do úlu. Včelstvo se tak nemusí vysilovat stavbou nových buněk, ale může je hned používat k ukládání nových zásob či plodu.

⁹⁴ **Jan Dzierzon** – slezský farář. Žil v letech 1811 – 1906. Jeho úl s trámečky spadal do kategorie ležanů.

⁹⁵ Úl stojan – včelstvo je v tomto typu úlu umístěno v patrech. Úl je rozdělen na spodní plodiště a horní medník.

(Langstroth, Dzierzon, Gernstrung) a nespočtem jejich různých rámkových modifikací byla v letech 1902 – 1903 českými včelaři přijata rámková míra 39 x 24 cm. Ta byla jakýmsi kompromisem rozměrů rámků těchto výše zmíněných typů úlů.⁹⁶

Včelařství se od tohoto okamžiku začalo ubírat téměř jednotným směrem. Samozřejmě, že jednotná míra nebyla zavedena všude na území dnešní České republiky a všichni včelaři s ní byli spokojeni. Avšak tento krok vedl k „průmyslové výrobě úlů“. S tím také souvisela například výroba medometů, které mohly být konstruovány na rámek o rozměrech 39 x 24 cm. Předtím se jednalo spíše o zakázkovou výrobu. Ovšem i přes tuto možnost sériové výroby si medomet nemohl dovolit každý včelař. Většinou byl majetkem včelařského spolku a byl jednotlivým včelařům zapůjčován. Případně se mohlo několik včelařů domluvit a za společné peníze si tento stroj pořídit a využívat ho. Dalším významným zlepšením včelařské práce bylo také zhotovení lisu na mezistěny v 2. polovině 19. století. Ty se používají k usměrnění stavby včelího díla na rámku.⁹⁷

2.2.4. Počátek 20. století

V 1. polovině 20. století opět dochází k výrobě různých modifikací úlů na předchozí typy. Avšak většina z nich je konstruována na rámky o rozměrech 39 x 24 cm. Lišily se také v počtu rámků, které bylo možné do úlu umístit. Jednalo se například o úl „Pražan“, který umožňoval včelaři přístup zezadu i ze shora. Významným pro vývoj úlů se stal úl Universal a později také Moravský universal (viz Obrázek č. 5). Jednalo se o horem i zadem přístupný úl s dvanácti rámků o rozměrech 39 x 24 cm. Na tento typ bylo možné umístit další nástavek, ve kterém byl většinou umístěn medník.⁹⁸

2.2.5. Období kolektivizace

Mezníkem, který do značné míry ovlivnil české včelařství, byla éra kolektivizace zemědělství a zakládání jednotných zemědělských družstev. Po rozorání mezí na polích vznikly velké plochy oseté monokulturami. Ty však bylo nutné v rámci „zvyšování výnosů

⁹⁶ Vlastimil DLAB. *Historie včelařství. Vývoj úlů a rámkové míry od počátku 20. století do dneška*. Okresní organizace ČSV Jičín. [online]. 2018 [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: <http://www.oocsvjicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?start=4>

⁹⁷ Vladimíra RŮŽIČKOVÁ a Miroslav ČENĚK. *Historie chovatelství v českých zemích z fotoarchivu Národního zemědělského muzea Praha*. Praha: Profí Press ve spolupráci s Národním zemědělským muzeem v Praze, 2010, 198 s. ISBN 978-80-86726-33-5, s. 193.

⁹⁸ Josef JOSKA. *Včelařství v JZD*. Praha: Brázda, 1952, 82 s. Za vysoké výnosy - za vysokou užitkovost. s. 42 – 45.

plodin“ opylovat včelami. Problém spočíval v nedostatku včelstev. Dalším problémem bylo umístění včelínů, které byly většinou stabilní. Včely mají omezený letový rádius, kdy sbírají nektar nebo pyl. Nemohly tedy některé vzdálenější monokultury opylovat. Z tohoto důvodu bylo zavedeno tzv. kočování se včelstvy (viz kapitola Přísuny včelstev k ovocným sadům a jiným zemědělským kulturám). To probíhalo nejprve převážením úlů na vozech a jejich následné vyložení na daném místě. Později se používaly k přepravě včel speciálně upravené traktorové vleky s úly. Vlek stačilo pouze přemístit (přisunout) k danému poli a včely zde ponechat. Nejprve se k těmto účelům používaly v té době dostupné úly pocházejících z 1. poloviny 20. století. Později byl vyráběn úl „Pětiletka“. Ten svou konstrukcí vycházel z úlu Universal. Jednalo se o horem přístupný úl, jehož plodiště bylo složeno z osmi rámků o rozměrech 39 x 24 cm. Medník úlu není však tolik zateplen jako plodiště. Má oproti němu menší rozměry a nižší hmotnost, což umožňuje včelaři při vytáčení medu vzít si celý medník s sebou do medárny bez vynaložení velké námahy. Včely v tomto úlu většinou přezimují v plodišti, protože je zatepleno.⁹⁹ Později se pro účely kočování používal také Tachovský úl. Jednalo se nástavkový úl s prostorem pro devět rámků o rozměrech 39 x 24 cm a úlovým dnem¹⁰⁰. V roce 1985 byla ukončena výroba úlů Universal. Nahradit je měl Tachovský úl.

Obrázek č. 5 *Úl Moravský universal.*

Autor: Jiří Valtera

2.2.6. Moderní způsob včelaření

V dnešním včelařství se používá většinou zateplený (silnostěnný) nebo tenkostěnný nástavkový úl, jehož konstrukce vychází z Tachovského úlu. Skládá se z Varroa dna a dvou či třech nástavků na jedenáct rámků o rozměrech 39 x 24 cm. Méně je však u českých včelařů

⁹⁹ Tamtéž s. 7–9.

¹⁰⁰ Úlové dno – v tomto případě se jedná o oddělitelnou část úlu od plodiště, je dno úlu. Spolu s výškou od spodní hrany rámků tvoří tzv. podmet. Do dna je z boční stěny vytvořen výletový otvor, který umožňuje včelám pohybovat se mimo úl. V současné době se u moderních úlů používá tzv. Varroa dna. To se v podmetové části skládá z mřížky, kterou propadávají nečistoty a případně mrtvolky roztoče Varroa jacobsoni na sledovací čtvrtku. Pomocí ní včelař pozná do jaké míry je včelstvo zasaženo tímto škůdcem a může tak včas zahájit jeho léčbu.

používána rámková míra 42 x 27,5 cm.¹⁰¹ Ovšem někteří včelaři se vrací k historickým typům úlů, jako jsou například kláty nebo Gernsturgův úl. V těchto případech se však jedná spíše o jednotlivce, kteří včely berou jako přirozenou součást přírody. Nevčelaří kvůli zisku, který by mohly mít z prodeje většího množství medu, ale pro zábavu a mnohdy větší časovou náročnost určitých operací v těchto úlech považují za způsob relaxace. Problém však nastává při vytáčení medu, neboť některé dříve používané rámkové míry se již při výrobě moderních medometů nepoužívají. Rámky z těchto úlů do nich proto nepasují a je nutné použít některou ze starších metod získávání medu, jako je například jeho lisování či vyřezávat plástve z těchto rámků na rozměry medometu.

2.3 Vznik spolků

Pro vznik včelařských spolků byly nemalou měrou důležité tehdy platné zákony. Nejprve je třeba si uvědomit, že 50. léta 19. století s sebou do jisté míry přinesla jistou míru nestability v oblasti společenských vrstev. Tento problém souvisel se vznikem a budováním industrializace. Postupně se do měst začalo stěhovat více lidí z venkova, ale i okolních menších měst. To vedlo k postupnému deklasování středních vrstev obyvatelstva ve městech a k pocitu jistého ohrožení životních jistot. Dále se lidé, pocházející z venkova, cítili ve městech osamoceni a měli touhu se sdružovat. Ovšem existuje celá řada spolkových typů. Jednalo se například o hledisko cíle činnosti nebo sociálního složení členské základny. Vznik spolků souvisel s potřebou rozšiřovat vědecko - technické znalosti v zemědělství a průmyslu. Nevyhnul se ani oblasti živnostenského podnikání. Spolek jako instituce zprostředkoval setkání osob se stejnými náboženskými, politickými, vědeckými a kulturními zájmy. Sloužil ale také k ochraně těchto zájmů či sociálních jistot. V druhé polovině 19. století rakousko-uherská správa rozlišovala osmnáct typů spolků. Ovšem v tomto období existovaly zákony zakazující existenci politických spolků. Řazení bylo spjato se zaměřením spolku. V první kategorii byly zařazeny spolky církevní a náboženské. Následovaly humanitární, zaopatřovací, rentovní a pohřební. Do páté kategorie se řadily spolky spořitelní. Mezi další kategorie patřily zastavárny, zemědělské spolky, spolky pro průmysl, obchod a živnosti. Do deváté kategorie se řadily akciové spolky pro stavbu a provoz železnice, mostů, silnic a vodních cest. Následovaly spolky pro dopravu po vodě i souši, spolky pro důlní podnikání a rozvoj hornictví. V dalších kategoriích byly obsaženy kolonizační spolky, pojišťovny, muzea a spolky pro vědu a umění. V patnácté kategorii byly zařazeny čtenářské a zábavné spolky.

¹⁰¹ Český svaz včelařů, o. s., *Včelařství v Česku*. Praha 2012, s. 31 – 32.

Mezi další rozlišované typy spolků patřily tělovýchovné spolky a akciové společnosti. Do poslední osmnácté kategorie byly umístěny spolky, které nebylo možné zařadit do předchozích vyjmenovaných.¹⁰²

Zákony však omezovaly zprvu vůbec vznik spolků. První takováto nařízení či zákony vznikaly již od 2. poloviny 18. století. Bylo to z důvodu obav panovníka, zda se nejedná o spolčování za účelem jeho svrhnutí. Jedno z nejstarších nařízení na sledování spolků v rámci Rakouské monarchie pochází z dne 26.9.1754. Ovšem negativní postoj k těmto zednářským spolkům se změnil za vlády Josefa II., který je povolil s podmínkou jejich práce ve prospěch státu. Během jeho vlády byla zakázána také církevní bratrstva s výjimkou spolků spjatých s charitativní činností. Novým řešením boje panovníka s tajnými spolky bylo zavedení závazku neúčastnit se tajných spolků v přísaze pro státní úředníky. Stalo se tak během období vlády státního kancléře Metternicha v 1. polovině 19. století.¹⁰³

Činnost spolků a jejich zájmy se měly soustředit pouze na lokální záležitosti. Neměly svým působením příliš zasahovat do regionální či státní politiky a upozorňovat na problémy. Výjimku měly už od poloviny 18. století zemědělsky orientované spolky, u kterých měl stát naopak zájem na jejich rozšiřování i mimo lokální sféru svých zájmů. Tyto spolky měly sloužit k osvětě vynálezů a nových metod a jejich použití v zemědělství. Vláda vycházela z předpokladu, bude-li zemědělství dobře rozvinuté, zlepší se i ekonomická situace státu. Navíc zavedení nových pracovních metod do zemědělství, by znamenalo také omezení období hladomorů, které by mohly vyvolat nepokoje u chudších vrstev obyvatelstva.

Panovníci si postupně začali uvědomovat, že i v některých jiných oblastech, než je zemědělství, je pomoc spolků naopak velmi prospěšná. Jednalo se například o dobročinné spolky, které se staraly o chudé či nemocné obyvatele. V roce 1816 na žádost vídeňské Společnosti společnost šlechtičen na podporu dobrého a užitého byl povolen tento typ spolků. Ovšem stát si vymohl podmínku kdykoliv tyto spolky zrušit. Tato iniciativa se dostávala i do ostatní odvětví lidské činnosti. Vznikly tak například spolky s obecně prospěšnými cíly v oblasti průmyslu, zemědělství, řemeslech, vědě a umění. Této situaci napomohl Dekret dvorské komerční komise.¹⁰⁴ Spolčování se postupně nestávalo již záležitostí elit, ale postupně se v této činnosti začali angažovat měšťané, řemeslníci a nakonec i dělníci. Větší míru spolčování umožnilo až vydání například zákona spolčovacího v roce

¹⁰² Eva DRAŠAROVÁ: *Společenský život v období neoabsolutismu-spolky 50. let 19. století*, in: *Paginae historiae. Sborník Státního ústředního archivu v Praze*, Praha 1992, s. 128–129.

¹⁰³ Eva DRAŠAROVÁ: *Stát, spolek a spolčování. Paginae historiae : sborník Státního ústředního archivu v Praze*, 1, (1993,) s. 152–153.

¹⁰⁴ Tamtéž s. 153

1867. Ten dal lidem větší svobodu při spolčování a zapříčinil tím i postupný rozvoj spolků či sdružení.¹⁰⁵

Trendu spolčování se nevyhnula ani Jaroměř a její okolí, kde v letech 1848 – 1853 existoval v nedalekém Josefově živnostenský a dobročinný spolek.¹⁰⁶ Ovšem stranou nestálo v tomto ohledu ani Nové Město nad Metují nebo Česká Skalice. V těchto městech vznikly v 90. letech 19. století například sbory dobrovolných hasičů.¹⁰⁷

2.4. Včelařská literatura

Svým vývojem si v Českých zemích prošla také literatura psaná česky. O včelařství existují zmínky například v Kosmově kronice. Dále pak, jak již bylo výše zmíněno, bylo včelařství spojeno s činností klášterů a kostelů, proto jsou v pramenech této provenience mnohdy záznamy o včelách či včelařství. Ovšem se včelařstvím souvisí také perníkářství. Nepřímo je tak možné nalézt i záznamy v kronikách tohoto cechu o této činnosti. Dalším zdrojem informací o včelařství v dané oblasti jsou například záznamy v městských kronikách, kde jsou zmiňovány trhy a zastoupení účastníků se řemeslníků. Mezi nimi mohou být zmíněni perníkáři nebo různí obchodníci, kteří mohli dovážet z jiných oblastí.

Rozvoj včelařské literatury v pravém slova smyslu začal v 18. století. Souvisel s rozšiřováním osvícenství, které kladlo velký důraz na racionalismus a logiku. V tomto období vzrostl zájem o vědu. Jednalo se například o přírodopis, kde byla snaha vše zařadit. O to se zasloužil například Carl Linné, který vytvořil v 1. polovině 18. století systém rostlinného a později i živočišného názvosloví. Zásadním pro české včelařství bylo zavedení vzdělávacího systému. Ať se již jednalo o zavedení povinné školní docházky, kde žáci získali základní povědomí o způsobu zemědělství. Mimo jiné i o včelařství, neboť řada učitelů byla také chovateli včel. Další podporou vzdělanosti v oblasti včelařství bylo také založení včelařské školy v Novém Kníně¹⁰⁸ v roce 1776 Marií Terezií. Ovšem nebyl to její první počín v tomto oboru. První včelařskou školu v Evropě založila tato panovnice již v roce 1769 v Belvederu ve Vídni. Nazývala se Theresianische Imkerschule (Tereziánská včelařská škola). Mimo jiné

¹⁰⁵ Eva DRAŠAROVÁ: Společenský život v období neoabsolutismu-spolky 50. let 19. století, in: *Paginae historiae*. Sborník Státního ústředního archivu v Praze, Praha 1992, s. 128–130.

¹⁰⁶ Tamtéž s. 140.

¹⁰⁷ Eva DRAŠAROVÁ: Stát, spolek a spolčování. *Paginae historiae : sborník Státního ústředního archivu v Praze*. 1, (1993,) s. 152-177

¹⁰⁸ *Včelařská škola Nový Knín*. Včelaři Nový Knín [online]. 2018 [cit. 2018-10-16]. Dostupné z: <https://vcelarinovyknin.webnode.cz/vcelarska-skola/>

zde vyučoval také moravský učitel Antonín Janša, pozdější autor řady pojednání o včelařství.¹⁰⁹ Těmito kroky byla mimo jiné započata poptávka po včelařské literatuře.

Studiem přírody se nezabývali pouze přírodovědci, ale i amatérští nadšenci. Mnoho z nich výsledky svých výzkumů publikovalo. V českém prostředí se jednalo většinou o faráře či učitele.

Ve vzorku vydané včelařské literatury (viz Příloha č. 1) pochází jeden z nejstarších výtisků z roku 1799. Do roku 1900 se v tomto vzorku vyskytovalo 28 knih. Po roce 1900 se počet výtisků snížil na deset. Mimo jiné to bylo zapříčiněno také 1. světovou válkou a následnou poválečnou krizí, která nebyla příhodná pro tisk knih. Ovšem období první republiky bylo pro vydavatele příhodnější. Dohromady v tomto období vzniklo 15 knih.

V poválečném období do roku 1948 bylo vydáno sedm knih. Některé z nich byly věnovány začínajícím včelařům. Souvisí to s vývojem politických dějin. Nejen že ve válce řada včelařů padla, ale válkou byly poškozeny i včelíny samotné. Dalším aspektem byl nedostatek různých materiálů (dřevo na opravu včelínů) a potravin. Lidé se těsně po válce zabývali především opravami svých mnohdy zničených domů. Pro výše zmíněný nedostatek potravin, v tomto případě cukru, bylo obtížné pro včelaře svá včelstva přikrmovat a naopak jim sebrat větší množství medu. I přes tyto potíže existují záznamy v kronikách níže zkoumaných spolků (viz kapitoly Včelařský spolek v Jaroměři, Včelařský spolek v České Skalici a Včelařský spolek v Novém Městě nad Metují), že se členové těchto organizací domluvili a nashromáždili mezi sebou větší množství medu, který měl být poskytnut zraněným v nemocnicích či pro státní účely. Například pro výživu dětí. Dalším aspektem, který ovlivnil vydávání literatury pro začínající včelaře, byl odsun¹¹⁰ německého obyvatelstva především z pohraničních oblastí Československa. Po nich na tomto území nezůstal pouze nemovitý majetek, ale také řada movitých věcí. Mezi ně patřily také včelí úly. O tato včelstva bylo potřeba se postarat. Problém byl v nedostatku obyvatelstva, které by nahradilo odsunutě Němce. Bylo proto zapotřebí vytvořit pobídku pro obyvatele z vnitrozemí, aby se odstěhovali do pohraničí. To zajistilo přidělování usedlostí zájemcům. Avšak tento krok byl učiněn i v oblasti literatury. Noví včelaři vyřešili nejen problém s opuštěnými včelstvy, ale také zajistili určitou míru dodávek medu na trh. Ovšem neměli pro chov včel dostatečné znalosti.

¹⁰⁹ Bohumil TESAŘÍK. *O včelařství*. Český dialog. [online]. 2018 [cit. 2018-10-16]. Dostupné z: <http://www.cesky-dialog.net/clanek/7476-o-vcelarstvi/>

¹¹⁰ Více o odsunu německého obyvatelstva například publikace – STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia, 1991, 536 s. ISBN 80-200-0328-2.

Z tohoto důvodu včelařská literatura měla suplovat předávání informací od starších lokálních včelařů.

Po roce 1948 dochází k politické změně ve vedení státu, který se měnil z demokratického postupně na totalitní. Mění se také tradiční způsob hospodaření na polích. Došlo ke scelování polí¹¹¹ ve velké lány, které od 50. let 20. století obhospodařovala jednotná zemědělská družstva. Tím se změnil krajinný ráz. Většinou se včelíny nacházely na zahradách za statky. Pastvu včelám poskytovala pole nacházející se za nimi. Ovšem včelíny se vyskytovaly také na okrajích lesů či v ovocných sadech. Rozoráním mezi polí vznikly velké plochy, na kterých byly pěstovány monokultury zemědělských plodin. S trendem hospodaření na velkých plochách a snaha přetvořit zemědělství v průmyslovou výrobu se odrazil i ve včelařství. Objevoval se stále větší počet úlů na jednom stanovišti.¹¹² Tato skutečnost se odrazila i v tehdy vydávané literatuře. V tomto období vzniká také poptávka zemědělských učilišť po literatuře, kterou lze použít pro výuku. Opět se několik titulů věnovalo včelím produktům¹¹³ a jejich případnému využití.

Od 60. let 20. století dochází k postupnému uvolňování společenské atmosféry nastolené komunistickým režimem. V tomto období začínají při základních školách vznikat včelařské kroužky, které děti učí základní informace o včelách a jejich chovu. Učebním materiálem či příručkou pro vedoucího kroužku mohla být v tomto období například publikace Vojtěcha Kociana s názvem *Včelařství ve škole*.¹¹⁴ Dalším významným milníkem v oblasti včelařství bylo rozšíření trendu kočování se včelstvy. To se dělo ze dvou důvodů. Prvním z nich byl nedostatek včelstev, která by byla schopna opylovat velké družstevní lány oseté monokulturami. Další problém spočíval, že tyto rostliny kvetly pouze určitou dobu a poté mohl nastat nedostatek včelí pastvy. To mělo vyřešit právě kočování. Včely byly přistaveny k jedné plodině. Po jejím odkvětu byly včely přesunuty k jiné, ještě nerozkvetlé, nebo například do ovocných sadů. V druhé polovině 70. letech 20. století je zavedeno povinné léčení včel proti včelím nemocem. V této době se ještě knihy touto problematikou nezabývají.

¹¹¹ Tímto tématem se podrobněji zabývá například publikace Jiřího Urbana *Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního "kulackého" procesu*. Praha: Vyšehrad, 2010, 303 s. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7429-055-8 nebo Jaroslav ROKOSKÝ a Libor SVOBODA. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013, 473 s. ISBN 978-80-87211-96-0.

¹¹² Více například publikace JOSKA, Josef. *Včelařství v JZD*. Praha: Brázda, 1952, 82 s. Za vysoké výnosy - za vysokou užitkovost. nebo TARANOV, G. F. *Práce v kolchozním včelíně*. Praha: Brázda, 1951. Za vysoké výnosy, za vysokou užitkovost (Brázda).

¹¹³ ŠVAGR, Vladimír, ed. *Včelí produkty ve výživě a lékařství: Výběr článků*. Praha: Jednota včelařů, 1957. 287, [1] s. nebo HARAGSIM, Oldřich. *Medovice a včely*. 1966.

¹¹⁴ KOCIAN, Vojtěch, JAKŠ, Václav a DRÁB, František. *Včelařství ve škole*. 1. vyd. Praha: SPN, 1960. 269, [2] s. Pomocné knihy pro učitele.

Publikace věnující se ošetření včel proti nemocem¹¹⁵ znovu vychází až v 80. letech 20. století. Pro vedoucí včelařských kroužků vyšly v roce 1980 dvě publikace autora Karla Pince. Jedna byla určena pro zájemce, kteří chtěli získat včelařský odznak odbornosti Včelař.¹¹⁶ Druhá kniha se zaměřovala na začínající včelaře.¹¹⁷ Další kniha, která vyšla v tomto roce, byla určena pro zemědělská učiliště¹¹⁸. Teprve na konci 80. let 20. století se objevila odborná publikace, která se zabývala kočováním se včelstvy. Jejím autorem byl Vladimír Ptáček.¹¹⁹

Po Sametové revoluci na konci roku 1989 přišlo také uvolnění a od následujícího roku také k demokratizaci společnosti. V tomto období vycházely opět knihy zaměřené na začínající včelaře¹²⁰ či na získávání a zpracování včelích produktů¹²¹. V novém století vyšla publikace, která se zabývala včelařstvím v oblasti práva. Autorkou knihy s názvem Právo ve včelařství¹²² byla Jarmila Machová¹²³. V roce 2003 vyšla kniha Vladimíra Beránka s názvem *Když pláсты tekly medem: medařská hospodářství, práva, soudnictví, příběhy*.¹²⁴ Ta pohlíží na včelařství z hlediska historického vývoje. Další publikací byla kniha Karla Čermáka: *Včelaříme nástavkově*.¹²⁵ Odborná publikace *Včelařské dřeviny*¹²⁶, která vyšla v roce 2004, popisuje rostliny vhodné pro včelí pastvu. Od roku 2008 se začíná objevovat trend ekologie a návratu k přírodě. Na toto téma je zaměřena například kniha Claudie Bentzienové nazvaná

¹¹⁵ Více publikace: PEROUTKA, Miloslav. *Dezinfekce ve včelařství: Zpracováno na základě výsledků výzkumu Výzkumného ústavu včelařského v Dole*. Praha: Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství, 1981. 21 s. Metodiky pro zavádění výsledků výzkumů do zemědělské praxe; Zv. 19/1981

¹¹⁶ PINC, Karel a HRDINA, Miroslav. *Včelař: rady a návody k plnění a získání odznaku odbornosti Včelař*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1980. 125, [2] s. Odznaky odbornosti; Sv. 22

¹¹⁷ PINC, Karel. *Učíme se včelařit*. 3. vyd. Praha: SZN, 1980. 201, [5] s., [8] s. barev. obr. příl. Živočišná výroba.

¹¹⁸ HURŇÁK, Andrej a BAŘINKA, Ludovít. *Ochrana rostlin: učebnice pro učeb. obor pěstitel (pěstitelka) s odb. zaměřením na vinařství-ovocnářství, ovocnářství-včelařství, šlechtění a semenářství*. 1. vyd. Praha: SZN, 1982. 183 s. Rostlinná výroba.

¹¹⁹ PTÁČEK, Vladimír a kol. *Kočujeme se včelstvy*. Vydání první. České Budějovice: Ministerstvo zemědělství a výživy ČR ve Výstavnictví zemědělství a výživy, 1988. 119 stran.

¹²⁰ HANOUSEK, Libor. *Začínáme včelařit*. 1. vyd. Praha: Brázda, 1991. 126 s. ISBN 80-209-0194-9 nebo LAMPEITL, Franz. *Chováme včely: úvod do včelaření*. Ostrava: Blesk, 1996, 173 s. ISBN 80-85606-96-8.

¹²¹ VEVERKA, Oldřich a PRAŽÁK, Jaroslav. *Získávání včelích produktů*. Vyd. 1. V Praze: Český svaz včelařů v Zemědělském nakladatelství Brázda, 1991. 50 s. ISBN 80-209-0205-8 nebo KAMLER, František, Dalibor TITĚRA a Vladimír VESELÝ. *Získávání a zpracování včelích produktů*. Praha: Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR, 1999, 48 s. Živočišná výroba. ISBN 80-7105-196-9.

¹²² MACHOVÁ, Jarmila. *Právo ve včelařství*. 1. vyd. Praha: Orac, 2001. 165 s. Kapesní příručky. ISBN 80-86199-40-1.

¹²³ Mgr. Jarmila Machová je od roku 2015 neuvolněnou předsedkyní Českého svazu včelařů. Má právnické vzdělání, které mnohdy využívá při řešení problémů v oblasti včelařství.

¹²⁴ BERÁNEK, Vladimír. *Když pláсты tekly medem: medařská hospodářství, práva, soudnictví, příběhy*. Praha: Ostrov, 2003, 247 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-86289-31-1.

¹²⁵ KAMLER, František a ČERMÁK, Květoslav. *Včelaříme nástavkově*. Vyd. 1. Praha: Český svaz včelařů, 2003. 47 s. ISBN 80-903309-0-8.

¹²⁶ HARAGSIM, Oldřich. *Včelařské dřeviny*. Praha: Grada, 2004, 116 s., [16] s. barev. obr. příl. Česká zahrada. ISBN 80-247-0833-7.

*Ekologický chov včel: včelaření podle pravidel přírody*¹²⁷. Ekologií se zabývá také publikace Antonína Roháčka nazvaná *Ekologie a včelařství*.¹²⁸ nebo Oldřicha Haragsima *Včelařské byliny*¹²⁹. Ovšem v tomto roce vychází také odborná publikace zaměřená na boj proti včelímu onemocnění varroáze od kolektivu autorů Friedricha Pohla a Pii Aumeierové. *Varroáza: jak ji poznat a úspěšně potírat*¹³⁰. V roce 2010 nastal ve včelařské literatuře zlom. Překladem knihy Yvese Gustina s názvem *Ilustrované včelařství: nepostradatelná rodinná příručka pro odvážné včelaře*¹³¹ se tento obor snad poprvé přiblížil i těm nejmenším dětem. Kniha je koncipována jako černobílý komiks. Ten je na řadě míst doplněn například obrázky různých druhů úlů nebo včelařského nářadí opatřeného popisky. Ovšem kniha není určena jen pro děti. Mohou ji využít i starší začínající včelaři, kteří do té doby nečetli žádnou jinou odbornou publikaci na toto téma. Populárně naučnou formou zde všichni její čtenáři naleznou řadu podstatných informací o včelařství. Pro lidi, kteří se včelařství chtějí věnovat pouze jako víkendové volnočasové aktivitě, je určena například publikace Karla Weiße, s názvem *Víkendový včelař: škola včelaření s nástavkovými úly*¹³² nebo kniha Kaspara Bienfelda: *Včelařství krok za krokem: pro milovníky krásného koníčka*.¹³³ Po roce 1989 bylo možné na území dnešní České republiky volně provozovat vlastní podnikání. Toto odvětví se nevyhnulo ani včelařství a začaly vznikat komerční včelařské firmy. Jednalo se například o obchodníky a dovozce medu nebo včelaře, kteří vlastnili velký počet včelstev a jejichž podnikání spočívalo ve velké produkci medu a jeho následný prodej. Další možností podnikání v tomto oboru poskytovalo zpracování či prodej včelích produktů. To však podléhá zákonu a je nutné opatřit si povolení k této činnosti. Tomuto trendu ve včelařství se věnuje kniha Františka Kamlera s názvem *Komerční včelaření v České republice*.¹³⁴ Dává čtenáři možnost dozvědět se více o postupech ve včelařských velkoprovozovnách. Je doplněna technickými schémata například vybavení

¹²⁷ BENTZIEN, Claudia. *Ekologický chov včel: včelaření podle pravidel přírody*. Přeložila Anna ŠTORKÁNOVÁ. Praha: Víkend, 2008, 119 s. ISBN 978-80-86891-86-6.

¹²⁸ ROHÁČEK, Antonín. *Ekologie a včelařství*. vyd. 1. Praha: Český svaz včelařů, 2008. 191 s. ISBN 978-80-903309-3-1.

¹²⁹ HARAGSIM, Oldřich. *Včelařské byliny*. Praha: Grada, 2008, 108 s., [16] s. barev. obr. příl. Česká zahrada. ISBN 978-80-247-2157-6.

¹³⁰ POHL, Friedrich a Pia AUMEIER. *Varroáza: jak ji poznat a úspěšně potírat*. Přeložil Oldřich ŠTĚRBA. Líbeznice: Víkend, 2008, 80 s. ISBN 978-80-86891-90-3.

¹³¹ GUSTIN, Yves. *Ilustrované včelařství: nepostradatelná rodinná příručka pro odvážné včelaře*. Praha: Baobab, 2010, 223 s. Kraj. ISBN 978-80-87060-27-8.

¹³² WEIB, Karl. *Víkendový včelař: škola včelaření s nástavkovými úly*. 2. vyd. Přeložila Anna ŠTORKÁNOVÁ. Líbeznice: Víkend, 2010, 247 s. ISBN 978-80-7222-682-5

¹³³ BIENEFELD, Kaspar. *Včelařství krok za krokem: pro milovníky krásného koníčka*. Líbeznice: Víkend, 2006, 95 s. ISBN 80-86891-30-5.

¹³⁴ KAMLER, František. *Komerční včelaření v České republice*. 2., dopl. vyd. Dol: Výzkumný ústav včelařský, 2011, 68 s. ISBN 978-80-87196-06-9.

medárny či skladovacích prostor na med. Dále barevnými fotografiemi, které umožňují lepší představu o určitých postupech či náležitostech potřebných ke komerčnímu způsobu včelaření. Publikace zaměřená na historii v tomto období byla *Když včelařil pradědeček*¹³⁵ od kolektivu autorek. Zabývá se vývojem úlů na území dnešní České republiky, především na malované či jinak zdobené úly z 18. a 19. století. Na chov včelích matek se zaměřila kniha Jana Tyla a Dalibora Titěry.¹³⁶ V roce 2014 vyšly celkem tři knihy určené pro začínající včelaře. Dvě byly od zahraničních autorů Davida Crampa¹³⁷ a Alethei Morrisonové¹³⁸. Třetí byla od československého autora Jozefa Ševčíka¹³⁹. Trend kočování se včelstvy byl stále aktuálním, proto i v tomto roce o něm vyšla kniha.¹⁴⁰ Ovšem toto téma je v této publikaci velmi zdařile zpracováno. Začínajícímu včelaři poskytuje rady ohledně kočování či o potřebném vybavení například k převozu úlů. Pracovní postupy jsou po stranách doplněny tipy na ulehčení dané práce. Další publikace vydané v tomto období se zaměřily na ekologii a chov včel.¹⁴¹ Objevuje se také novinka v oblasti včelaření, a sice umístění úlů na střechy domů ve městech. Jedná se například o téměř rovné střechy panelových domů nebo významných budov, jako je například Národní divadlo v Praze nebo Letiště Václava Havla.¹⁴² Stranou nezůstala ani budova č. p. 177/ 8 v Křemencově ulici v Praze 1, kde sídlí vedení Českého svazu včelařů. Na tento nový fenomén reagovala i literatura svou publikací s názvem *Příručka včelaře: návod na pěstování včel na dvoře, za domem, na střeše či na zahradě*.¹⁴³

¹³⁵ OSTŘANSKÁ, Ivana, Bohdana ORLOVÁ a Milada FOHLEROVÁ. *Když včelařil pradědeček*. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, 2012, 24 s. ISBN 978-80-87614-07-5.

¹³⁶ TYL, Jan a TITĚRA, Dalibor. *Zdařilá inseminace včelích matek: inseminujeme včelí matky pomocí inseminačního přístroje model Veselý 2000*. Dol: Výzkumný ústav včelařský, s.r.o., 2013. 39 stran. ISBN 978-80-87196-14-4.

¹³⁷ CRAMP, David. *Včelařství: obrazový průvodce: od pořízení včelstev po medobraní: více než 400 návodných fotografií*. Překlad Kateřina Pisková. 2. vyd. Čestlice: Rebo, 2014. 160 s. ISBN 978-80-255-0831-2.

¹³⁸ MORRISON, Alethea. *Včelaření krok za krokem: obrazový průvodce chovem včel : od nákupu včelstva do první sklizně medu*. Praha: Knižní klub, 2014, 152 s. ISBN 978-80-242-4215-6.

¹³⁹ ŠEVČÍK, Jozef. *Začínáme včelařit*. Praha: Grada, 2014, 95 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-247-4857-3

¹⁴⁰ KOHFINK, Marc-Wilhelm. *Mobilní včelaření*. Líbeznice: Víkend, 2014, 103 s., 8 s. obr. příl. ISBN 978-80-7433-085-8.

¹⁴¹ NYMSA, Josef. *Přirozený život včelstev versus člověk*. 1. vyd. Brno: Šuplík, 2014. 129 s. ISBN 978-80-87590-68-3.; HRADIL, Radomil. *Včely jinak: alternativy v chovu včel a přístupu k nim*. Hranice: Fabula, 2014, 320 s. ISBN 978-80-87635-26-1.; ŠVAMBERK, Václav. *Prostředí a včely: ekologie (nejen) pro včelaře*. V Praze: Spolek pro rozvoj včelařství Máj, 2015, 224 stran. ISBN 978-80-88045-01-4 a ČERMÁK, Květoslav a kol. *Ekologie chovu včel*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016. 291 stran. ISBN 978-80-7465-215-8.

¹⁴² Šárka KABÁTOVÁ. *Národní divadlo se vyrovnalo světu, má na střeše včely. Stará se o ně netradiční absolventka DAMU*. Lidové noviny. 7.8.2016 [online]. 2018 [cit. 2018-10-16]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/fenomem-mezimladymi-nevsimla-jsem-si-rika-vcelarka-svuj-ul-ma-na-strese-narodniho-divadla.A160803_155006_In_domov_sk

¹⁴³ FLOTTUM, Kim. *Příručka včelaře: návod na pěstování včel na dvoře, za domem, na střeše či na zahradě*. Přeložil Tereza VOJTĚCHOVÁ. Praha: Slovart, 2015, 207 stran. ISBN 978-80-7391-985-6.

Ovšem do včelařské literatury nelze zařadit pouze knihy či publikace. Patří sem například i periodika. Na území dnešní České republiky v minulosti vycházelo a dodnes vychází řada odborných včelařských periodik. Historie těchto periodik začala v 2. polovině 19. století. Jedním z prvních byl časopis s názvem: *Česká včela: časopis zemského včelařského spolku v Čechách*.¹⁴⁴ Vycházející od roku 1873 za podpory Zemského včelařského spolku. V tomto roce také vycházel *Včelař: časopis věnovaný zájmům a pokroku českého včelařství*¹⁴⁵. Ovšem včelařská periodika nevycházela pouze v pražských nakladatelstvích. Jednalo se například o město Brno a jeho *Včela brněnská: časopis přátel včelařství na Moravě a Slezsku*¹⁴⁶ vycházející již od roku 1867. Téměř souběžně s těmito výše zmíněnými periodiky vycházel až do roku 1942 časopis s názvem *Český včelař: časopis věnovaný zájmům a pokroku českého včelařství*.¹⁴⁷ Během 2. Světové války vycházel od roku 1942 – 1943 časopis s názvem *Českomoravský včelař: časopis českých včelařů v Čechách a na Moravě*.¹⁴⁸ Poté jej nahradil *Včelař: časopis českých včelařů v Čechách a na Moravě*.¹⁴⁹ V poválečném období vycházel například *Včelař: odborný měsíčník včelařský*.¹⁵⁰ Od roku 1953 až do současnosti vychází, mezi včelaři snad nejznámější, časopis *Včelařství: odborný časopis pro včelařství*.¹⁵¹ Na počátku 21. století začal vycházet *Moderní včelař: nový včelařský časopis*.¹⁵²

¹⁴⁴ *Česká včela: časopis zemského včelařského spolku v Čechách*. Praha: Zemský včelařský spolek.

¹⁴⁵ *Včelař: časopis věnovaný zájmům a pokroku českého včelařství*. Praha: Mikuláš a Knapp, 1873, 2 sv.

¹⁴⁶ *Včela brněnská: časopis přátel včelařství na Moravě a Slezsku*. V Brně: Nákladem spolku včelařského, 1898,

¹⁴⁷ *Český včelař: časopis věnovaný zájmům a pokroku českého včelařství*. V Praze: Nákladem ústředního včelařského spolku, 1874 – 1941., ISSN 1805-2460.

¹⁴⁸ *Českomoravský včelař: časopis českých včelařů v Čechách a na Moravě*. Brno: Zemské ústředí včelařských spolků, 1943, 2 sv. ISSN 1805-2479.

¹⁴⁹ *Včelař: časopis českých včelařů v Čechách a na Moravě*. Praha: Zemská skupina chov včel v Čechách a Zemská skupina chov včel na Moravě, ISSN 1805-2487.

¹⁵⁰ *Včelař: odborný měsíčník včelařský*. Praha: Brázda, 1952, 3 sv. ISSN 1805-2525.

¹⁵¹ *Včelařství: odborný časopis pro včelařství*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1953-. ISSN 0042-2924.

¹⁵² *Moderní včelař: nový včelařský časopis*. Rakvice: Vlastimil Protivinský, 2004-. ISSN 1214-5793.

3. Včelí produkty

Včely vytváří řadu produktů, které lidstvo již od starověku využívá. Během staletí se zpracování těchto včelích produktů příliš nezměnilo. Za posledních 200 let bylo zpracování pouze částečně zmechanizováno, ale samotná podstata vzniku včelích produktů zůstala stejná. Stále jsou zapotřebí silná a zdravá včelstva pro produkci. Tu můžeme ovlivnit i my sami, neboť včely jsou indikátorem čisté přírody. Pokud tedy budeme chtít větší produkci včel, musíme přírodu co nejvíce chránit před zamořením chemickými látkami a podobně. Včely je ale také potřeba chránit a pečovat o ně, protože bez jejich opylení květů rostlin by nebyla žádná úroda.

3.1. Včelí vosk

Vosk vzniká přestavbou jednoduchých cukrů a pylu v trávícím a voskotvorném ústrojí včely. Z voskotvorných žláz je vylučován v rozpuštěném stavu. Po odpaření rozpouštědla ho včely odlupují z povrchu těla a zpracovávají kusadly. Vosk produkují pouze dělnice včel mezi 12. – 18. dnem života. K tomu je však zapotřebí dostatek potravy. Včely využívají vosk pro stavbu včelího díla¹⁵³, kam ukládají zásoby medu nebo vytváří buňky pro kladení vajíček s novými včelami. Nové včelí¹⁵⁴ dílo je bez choroboplodných zárodků¹⁵⁵. Tato skutečnost má dobrý vliv na zdravotní stav a tím i na výkonnost včelstva.¹⁵⁶

K získávání vosku je možné použít několik metod. První z nich využívá slunečního záření a tepla. Jedná se o sluneční tavidlo, do něhož se umístí rámeček z úlu, který obsahuje vosk (je tedy tvořen buňkami), na nepropustnou podložku. Po zahřátí vosk pomalu stéká do připravené nádoby. Toto tavidlo musí být včelotěsné¹⁵⁷, neboť by případné zbytky medu mohly lákat včely nebo vosy k loupění. Tento způsob získávání vosku je pomalý a méně efektivní, ale na druhou stranu není zapotřebí dodávat žádnou elektrickou či jinou energii získanou z fosilních paliv. Dalším způsobem je za použití vody ohřáté na 100°C, do které se na chvíli rámeček s voskem ponoří. Po vypuštění či odpaření vody zůstane v nádobě kus

¹⁵³ Stavbu včelího díla lze podpořit také vytvořením mezistěn z vytaveného vosku na speciálním lisu. První prototypy vytvořili a představili například členové jaroměřského či českoskalického včelařského spolku na výstavách v roce 1897. K jejich velkému rozšíření došlo především po roce 2000. Souviselo to s rozvojem soukromého podnikání v tomto oboru.

¹⁵⁵ Choroboplodné zárodky je možné odstranit i ze starého včelího díla. Po vyvaření použitých pláství se vytavený vosk nechá rozpuštěný ve vodní lázni po dobu jedné hodiny při teplotě 117°C.

¹⁵⁶ Oldřich VEVERKA a Jaroslav PRAŽÁK. *Získávání včelích produktů*. Praha: Brázda, 1991, ISBN 80-209-0205-8., s. 9.

¹⁵⁷ **Včelotěsnost** – jedná se o mezeru v materiálu, kterou neprojde včela. Jiní menší živočichové však ano.

wosku, na kterém jsou také zachyceny různé další nečistoty. Ty se jednoduše mechanicky oddělí a včelař získá čistý vosk, který může použít například k výrobě mezistěn nebo svíček. Výhodou tohoto postupu je, že nedojde k poškození a ztrátě drátěného výpletu rámků. Vosk se v žhavé vodě oddělí od rámků a není nutné tento rámeček znovu vyplétat drátkem. Nevýhodou je dodání poměrně velkého množství energie získané většinou z fosilních paliv. Existuje také další metoda¹⁵⁸, při které se vyříznou z rámků plásty a nalámou na menší kousky. Umístí se do speciálního polopropustného pytle. Ten se vloží do speciálního kotle na rošt. Zbytek prostoru kotle se dolije vodou. Po zahřátí nádoby na 100°C se speciálním kohoutem vypustí tekutý vosk. Výhoda spočívá především v oddělení vosku od jiných nečistot a zbytků drátků, které zůstanou po vytavení ve speciálním pytli. Nevýhodou je energetická náročnost procesu a především vyplétání rámků znovu drátkem.

Včelí vosk se v historii používal především k výrobě svíček¹⁵⁹, hlavně pro církevní účely. Zprávy o tomto využití nalezneme například v klášterních záznamech. Voskové svíce byly symbolem Božského vykupitele. Svíce však našly své uplatnění i v domácnostech. Dalším využitím bylo především v oblasti správy, kdy byl vosk používán k pečeti, tedy úřednímu ověření pravosti, dokumentů, jakými mohly být například kupní smlouvy nebo šlechtické výsady. Ovšem pro svou cenu se vosk používal pouze na důležité písemnosti, kdy se pomocí většinou kovového pečtidla obtiskl, do právě roztaveného měkkého vosku, znak příslušného úřadu či šlechtice. Jednou z oblastí použití vosku bylo i v oblasti odlévání železa, kdy se z vosku vytvářely formy, nebo jako materiál k vytvoření tabulky na psaní. Vosk byl v minulosti značně ceněnou komoditou. O této skutečnosti nalezneme řadu zpráv. Jedná se například o pokuty pro členy cechů a bratrstev. Mimo peněžní pokutu jim byla vyměřena také dávka vosku, kterou museli odevzdat. Ovšem dávky vosku museli odevzdávat i poddaní.¹⁶⁰

3.2 Včelí med

Med je asi pro většinu neoborné veřejnosti nejznámějším včelím produktem. Tvoří ho včely v úlu z přineseného nektaru nebo medovice. Štěpením sacharózy¹⁶¹ na jednoduché cukry pomocí výměšků hltanových žláz a zahuštěním nad hranici mikrobiální aktivity.

¹⁵⁸ Tuto metodu používala v minulosti řada včelařů ve všech spolicích. V současné době je více oblíbená metoda s vyvařováním celých rámků v horké lázni.

¹⁵⁹ V současné době se této činnosti věnuje například pan Bronislav Prokop z českoskalického včelařského spolku nebo pan Vladimír Červinka člen včelařského spolku v Jaroměři.

¹⁶⁰ Josef KEBRLE. *Dějiny českého včelařství: k památce padesátiletého trvání Zemského ústředí spolků včelařských pro Čechy v Praze*. Praha, 1922, s. 22.

¹⁶¹ Sacharóza – je sladidlo, které je v běžném pojmenování označeno jako řepný nebo třtinový cukr.

Sacharóza se pomocí těchto enzymů štěpí na jednoduché cukry (glukózu a fruktózu). V medu zůstane i přes štěpení určité procento sacharózy. Její výskyt v medu připouští v současné době norma.¹⁶² Většinou se jedná o malé množství (do 5ti %), které se vyskytuje především u medovicových medů. Z ostatních látek jsou v medu obsaženy bílkoviny, aminokyseliny, organické kyseliny, minerální látky, vitamíny, aromatické látky, barviva a další. Med lze rozdělit podle svého původu na tři skupiny. Jedná se o medy medovicové, květové a smíšené. Květové medy se dále rozlišují podle převažujícího zdroje snůšky na řepkový, akátový, lipový, jetelový, slunečnicový, malinový a další.¹⁶³

Včely umísťují vyprodukovaný med do buněk v plástvích umístěných většinou do horních pater úlu. Ve spodním patře úlu se nachází včelí plod. Ovšem při výběru plástů vhodných k „vytáčení“, včelař mnohdy nalezne na plástu mimo buněk plných medu také včelí plod. Na plástvi s medem je nutné nejprve „odvíčkovat“ (odstranit pomocí odvíčkovací vidličky víčka na buňkách) medové buňky a vložit celou plástev do medometu. V něm dojde za pomoci odstředivé síly k vystříknutí medu na jeho stěny. Pokud jsou na plástu společně s medovými také plodové buňky, otáčky v medometu jim neublíží a je možné takovéto plásty vytočit. Med je nutné po vytočení nechat přefiltrovat přes speciální síta, aby došlo k mechanickému zachycení nečistot, které by mohl obsahovat. Přefiltrovaný med je nutné ponechat ještě zhruba týden v nádobě. Poté je možné ho stočit do prodejních obalů (sklenice,...).

Kvalitu medu lze určit měřením řady jeho fyzikálních vlastností.¹⁶⁴ Jednou z nich je například jeho vodivost (elektrického proudu). U tmavších, především u medovicových medů je vodivost vyšší než u světlejších a řidších medů. Je to způsobeno vyšším obsahem minerálních látek. Další sledovanou vlastností u medu, je obsah vody. Ta je opět udávaná normou.¹⁶⁵ V praxi obsah vody v medu udává jeho „zralost“. Včelař před vytáčením plástů s medem určí tento poměr jednoduchým pokusem. Zbaví plást s medem víček („odvíčkuje“) a ve vodorovné poloze s ním zatřese. Pokud med z plástu vystříkne, není med „zralý“, neboť obsahuje velké procento vody. Z toho vyplývá, že není vhodný k vytáčení a je třeba ještě

¹⁶² Oldřich VEVERKA a Jaroslav PRAŽÁK. *Ziskávání včelích produktů*. Praha: Brázda, 1991, ISBN 80-209-0205-8., s. 5.

¹⁶³ František KAMLER, Dalibor TITĚRA a Vladimír VESELÝ. *Ziskávání a zpracování včelích produktů*. V Praze: Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR, 1999. Živočišná výroba (Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR). ISBN 80-710-5196-9, s. 3 – 4.

¹⁶⁴ V současné době je na základě změření fyzikálních vlastností medu včelaři vydán certifikát, kterým se může prokázat svým zákazníkům při jeho prodeji.

¹⁶⁵ Oldřich VEVERKA a Jaroslav PRAŽÁK. *Ziskávání včelích produktů*. Praha: Brázda, 1991, ISBN 80-209-0205-8., s. 5.

nějaký čas počkat s jeho zpracováním. Obsah vody lze také určit i při vytáčení plástů s medem v medometu. Vytékající med by se měl „skládat“. Nesmí téct jako voda. Velký obsah vody ve vytočeném medu by pro pozdější skladování znamenal, že med nebude mít dlouhou trvanlivost jako med zralý.

Skladování medu je také velmi důležité, neboť na něm závisí i doba jeho trvanlivosti. Kvalitu medu ovlivňuje styk s některými látkami. Jedná se například o železo a zinek, s kterými med chemicky reaguje a znehodnocuje jeho kvalitu. Měď je také nevhodná, neboť se na jejím povrchu tvoří jedovatá měděnka. Dále pak například olovo či mosaz. Naopak vhodnými materiály pro skladování medu jsou kromě vosku, například sklo, polévaná keramika, nerezové materiály nebo nádoby s neporušeným smaltovým či cínovým povrchem. V současné době většina včelařů používá ke skladování medu především skleněné či plastové nádoby, ve kterých je distribuován zákazníkům. K dlouhodobějšímu velkoobjemovému skladování se používají nádoby vyrobené z nerez.¹⁶⁶ Při správném skladování med vydrží i řadu let bez kvalitativní újmy. Balený med je možné skladovat co nejkratší dobu při pokojové teplotě (20 – 25° C) bez přímého osvětlení. Dokonce jsou známy i archeologické nálezy z hrodek faraonů z Egypta staré několik tisíc let. Další zásadou pro dobré skladování medu je, nenechávat například sklenici s medem otevřenou. Med na sebe váže vodní páry a pachy v ní obsažené ze svého okolí, což se samozřejmě odrazí i na jeho pozdější chuti. Po určité době med zkrystalizuje. Jedná se o určitou známku jeho kvality, neboť se jedná o fyzikální změnu a kvalitu medu nesnižuje. Tento proces je však vratný. Ke „zkapalnění medu“ je zapotřebí nádobu s medem vložit do vodní lázně horké kolem 45° C. V praxi postačí, když v této vodě spotřebitel udrží zápěstí. Na povrchu medu se však nesmí objevit pěna.¹⁶⁷

Pastování medu je proces, při kterém vzniká jemně krystalická hmota pastové konzistence. Ta během svého skladování nemění své vlastnosti. Čerstvě vytočený nebo ztekucený med se nalije do nádoby a zahřeje na 45° C. Poté se med ochladí na 30 °C a vmíchá se do něj 2 – 3 % pastového nebo krystalizovaného medu. Dále se med ochladí pod 20°C. Nejlepší je teplota kolem 15ti ° C. Důležitou součástí tohoto procesu je tento ochlazený med 2 – 3 krát denně zamíchat. Po získání „perleťového lesku“, ovšem za stále tekoucího stavu, se med plní do sklenic či jiných nádob. Po tomto procesu je med ztuhlý, ale lze ho nabírat například lžící. Jeho povrch je matný. Takto upravený med je nutné skladovat v chladnu.

¹⁶⁶ Tamtéž s. 6.

¹⁶⁷ Tamtéž s. 7–8.

K výrobě pastového medu se používají především medy květové s výjimkou akátového medu, který je k tomuto účelu nevhodný.¹⁶⁸

3.3 Mateří kašička

Včelí dělnice mezi 6. – 12. dnem života vytváří ve svých hltanových žlázách výměšek, který je nazýván mateří kašičkou. Tento produkt využívají včely ke krmení svých larev v prvních třech dnech života. Mateří kašička je ale také výhradní potravou včelí královny (matky)¹⁶⁹ po celou dobu jejího života. Jedná se o hustou, bílou substanci obsahující v koncentrované formě všechny potřebné živiny pro růst a obnovu tkání. Její další výhodou spočívá v její stravitelnosti v organismu téměř beze zbytku. Mateří kašička je zásadní především ve výživě včel. Například při vývoji včelího vajíčka o hmotnosti 100 mikrogramů se za šest a půl dne vyvine včelí kukla, která váží zhruba 1000 až 2000krát více než předtím. Dále pak je velice důležitá pro výživu včelí matky, které pomáhá naklást za den více vajíček než její živá hmotnost a zároveň se dožít až 4 let. V porovnání s dělnicí je to 20krát déle.¹⁷⁰

Název mateří kašička je patrně odvozen ze skutečnosti, že larva budoucí matky doslova plave ve čtvrtině gramu kašičky a další poté dostává během svého života. Zatímco larva budoucí dělnice obdrží jen několik setin gramu kašičky. Dále je krmena pouze směsí vody, medu a pylu.¹⁷¹

Mateří kašičku¹⁷² lze získat z otevřených matečnicků. Ovšem musí to být larva, která je stará 4 dny, neboť v tomto období je zde mateří kašičky nejvíce. Pro zvýšení produkce mateří kašičky ve včelstvu je zapotřebí vytvořit podobné podmínky jako pro chov včelích matek. Včelař si připraví několik matečnicků¹⁷³. Do nich pomocí přelarovací lžičky umístí pouze larvičky stočené do půlkruhu. Poté celou soustavu matečnicků vloží do medníku v úlu nad

¹⁶⁸ František KAMLER, Dalibor TITĚRA a Vladimír VESELÝ. *Získávání a zpracování včelích produktů*. V Praze: Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR, 1999. Živočišná výroba (Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR). ISBN 80-710-5196-9, s. 23 – 24.

¹⁶⁹ Chovem včelích matek se zabýval ve 30. letech 20. století například pan Viktor Drábek z jaroměřského včelařského spolku. Později tato činnost v tomto spolku ve velké míře probíhala po celé 20. století, neboť se našla řada dalších zájemců o tuto činnost. Pro ně byla uspořádána řada odborných kurzů

¹⁷⁰ František KAMLER, Dalibor TITĚRA a Vladimír VESELÝ. *Získávání a zpracování včelích produktů*. V Praze: Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR, 1999. Živočišná výroba (Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR). ISBN 80-710-5196-9, s. 38.

¹⁷¹ Oldřich VEVERKA a Jaroslav PRAŽÁK. *Získávání včelích produktů*. Praha: Brázda, 1991, ISBN 80-209-0205-8., s. 11.

¹⁷² Mezi širokou veřejností, především ženami, je mateří kašička známa jako jedna z hlavních přísad speciálních kosmetických výrobků.

¹⁷³ V tomto případě se jedná o umělohmotné přelarovací misky.

mateří mřížku¹⁷⁴ spolu s několika plásty mladého včelího plodu, aby se včely staraly také o tyto matečníky. Zhruba třetí den po vložení se matečníky vyjmou z úlu a oklepou se od včel. Speciální lžičkou se larvičky vyndají z matečníků a mateří kašička se z nich vybere. Poté se do matečníků opět umístí larvičky. Celá série se uloží na stejné místo v úlu a celý proces se opakuje znovu.¹⁷⁵

Mateří kašička se nejlépe skladuje v nádobách ze skla, porcelánu, keramiky nebo zdravotně nezávadného plastu. Ty musí být velmi dobře utěsněny a chráněny před světlem. Pro dlouhodobé skladování se mateří kašička zmrazí zhruba na -30°C. Lze ji ale také zamíchat do prstovitého medu. V tekutém medu by kašička vyplavala na povrch a její obsah by tak nebyl rovnoměrný. Včelaři však podle zákona nesmějí volně prodávat med s obsahem mateří kašičky, neboť se již jedná o výrobek.¹⁷⁶

3.4. Včelí jed

Včely, jako jiné organismy na Zemi, si vytvořily obranný mechanismus, který zná snad každý člověk. Jedná se o žihadlo vstříkující jed do rány. Jed vzniká v jedových žlázách a je ukládán do jedového vaku v tělech včelích dělnic. Po zabodnutí žihadla do těla vetřelce většinou včela zemře. Žihadlo se oddělí od těla včely a zůstane ve vetřelci zabodnuté, ovšem za stálého pumpování jedu do vetřelce. Dělnice však nemusí pokaždé žihadlo ztratit. Stane se tak, když bodá do měkkého materiálu a do bodnutého místa vypouští pouze jed. Toho se využívá při získávání včelího jedu pro farmaceutické účely. Včely jsou pomocí slabého elektrického proudu popuzeny k bodání do měkké podložky.¹⁷⁷ Existuje také pracovní postup zaměřený na sběr celých žihadel. Ten spočívá v bodání žihadel do tvrdší podložky. Včely si po odletu z podložky odtrhnou spolu se žihadlem i část těla a zemřou. Tento způsob je sice jednodušší, ale ztráty k získání žihadel jsou vysoké. K získání 1 g žihadel je zapotřebí asi 3000 včel.

¹⁷⁴ Ta zabraňuje včelí matce klást plod v určité části úlu. Většinou je matka chována ve spodní části úlu nazývané plodiště. V horních částech úlu včely většinou ukládají zásoby medu.

¹⁷⁵ František KAMLER, Dalibor TITĚRA a Vladimír VESELÝ. *Získávání a zpracování včelích produktů*. V Praze: Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR, 1999. Živočišná výroba (Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR). ISBN 80-710-5196-9, s. 38 – 40.

¹⁷⁶ Tamtéž s. 40 – 41.

¹⁷⁷ Oldřich VEVERKA a Jaroslav PRAŽÁK. *Získávání včelích produktů*. Praha: Brázda, 1991, ISBN 80-209-0205-8., s. 35 – 36.

Včelí jed¹⁷⁸ a žihadla mají ve farmaceutickém průmyslu a lékařství nenahraditelné místo. Používají se k léčbě řady nemocí. Jedná se například o alergické reakce na blanokřídlý hmyz, kde se využívá včelí jed. Včelí žihadla se využívají při léčbě revmatických onemocnění nebo artrózách. V rámci lékařství vznikla nová metoda nazývaná se Apiakuptura¹⁷⁹ při níž jsou pacientovi místo jehlic přikládány včely, které na postižené místo zabodnou žihadlo.¹⁸⁰

3.5 Propolis

Mezi další významný včelí produkt lze zařadit také propolis¹⁸¹. Včely k jeho tvorbě potřebují řadu surovin, které sbírají na rostlinách. Jedná se o pryskyřičné látky, do kterých včely přidávají i výměsky svých žláz. Zatím není příliš známá jeho tvorba a suroviny, ze kterých je vytvořen. Jeho složení je do jisté míry závislé na stanovišti a druhu včelstva. Propolis je pryskyřičná látka s příjemnou vůní. Zbarvený do zelenožluté až hnědé. Barvu určuje stáří a složení surovin. V chladu je křehký. Ovšem při teplotě mezi 30 – 40 °C je měkký a tvárný. Jeho hmotnost je velmi specifická, protože je těžší než voda. Špatně se rozpouští ve vodě. Naopak dobře rozpustný je v etylalkoholu a glycerinu. Propolis-ethylakoholovou směs lze využít jako přírodní mořidlo či nátěr na dřevo. Včely propolis používají k vyplnění mezer a otvorů do velikosti 3 mm. Větší otvory vyplňují směsí vosku a propolisem. V úlu má svou nezastupitelnou pozici, neboť má antibakteriální účinky. Z tohoto důvodu s ním včely ošetřují plásty a stěny v úlu. Tím předchází k rozvoji plísní a dalších mikroorganismů, kterým by úl mohl poskytovat příhodné podmínky. Své využití našel také v lidovém léčitelství. Většinou se jedná o zevní použití, které je lepší předem konzultovat s lékařem. Ovšem u určité části populace může vyvolat alergickou reakci. Tuto citlivost na propolis lze vyzkoušet například potřením malé části zápěstí propolisovou tinkturou. Pokud ošetřené místo nezčervená nebo nezačne svědit, jedinec může tinkturu bez obav používat.¹⁸²

¹⁷⁸ Získávání včelího jedu se podle dostupných zpráv nevěnovali žádní členové výše zmíněných včelařských spolků.

¹⁷⁹ Touto metodou se pokoušeli zabývat například členové českoskalického spolku po roce 2000, kdy se povědomí o této metodě začalo šířit mezi veřejností. Ovšem jednalo se spíše o přikládání včel na bolavá místa, která se projevovala jako revmatická. Avšak jednalo se spíše o pokus, zda tato metoda funguje.

¹⁸⁰ František KAMLER, Dalibor TITĚRA a Vladimír VESELÝ. *Získávání a zpracování včelích produktů*. V Praze: Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR, 1999. Živočišná výroba (Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR). ISBN 80-710-5196-9, s. 41 – 45.

¹⁸¹ Výrobou propolisu pro komerční účely ve včelařských spolcích nikdo z jejich členů nezabýval. Avšak propolisovou tinkturu si může zkušenější včelař vyrobit doma. Lepší je však si ji zakoupit od prodejců včelařských produktů, kteří vlastní licenci na jeho prodej. Dalším předpokladem pro výrobu kvalitní propolisové tinktury je také lékařský vysoceprocentní líh, který lze zakoupit opět pouze s osvědčením.

¹⁸² František KAMLER, Dalibor TITĚRA a Vladimír VESELÝ. *Získávání a zpracování včelích produktů*. V Praze: Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR, 1999. Živočišná výroba (Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR). ISBN 80-710-5196-9, s. 32 – 34.

K získání většího množství propolisu se do úlu přidává síťovina s malými očky, které včely zatmelují touto látkou. Po zatmelení se síťovina zmrazí a následně vyklepe. Kromě síťoviny lze použít prkénka nebo laťky, které se rozmístí na strop úlu ve vzájemné vzdálenosti maximálně 3 mm.¹⁸³

Propolis se skládá zhruba z 50 % pryskyřičných látek, 20 – 30 % vosku, do 10 % éterických olejů a proměnlivý podíl mechanických nečistot. Tinktura se připravuje z 200 g surového propolisu, který se smíchá s 96 % etanolem. Za občasného promíchání směsi se za 2 – 3 dny přefiltruje. Tím vznikne asi 10 % koncentrace propolis, kterou lze využít ke konzervačním pracem. Pro léčitelské použití je nutné 96 % etanol naředit.¹⁸⁴

3.6 Pyl

Pyl není produktem včel. Představuje však pro včelstvo, mimo medu, další zdroj energie. Mimo to obsahuje řadu peptidů, enzymů, barviv a organických látek. Včely ho sbírají z květů rostlin. Za rok ho jedno včelstvo spotřebuje zhruba 40 kg. Z tohoto důvodu včelstvu nevadí, když mu včelař odebere i několik kilogramů.

K odběru pylu slouží „pylochyty“¹⁸⁵, kterým včela projde a z noh jí odpadnou kousky pylu do zásobníku. Rousky¹⁸⁶ se ze zásobníku vybírají častěji, neboť hrozí zvlhnutí či zplsnivění. Pyl se poté rozloží do tenké vrstvy a nechá oschnout. Následuje přesátí pomocí dvou sít s otvory 3,2 a 1,0 mm. Při tomto procesu včelař zjistí, zda může pyl používat k dalšímu krmení včel. V pylu nesmí být mumie larev, které jsou zasaženy zvápenatěním plodu.¹⁸⁷

Jednou z metod skladování pylu je ve sklenicích. Pyl se do nich natlačí, aby vznikla celistvá vrstva. Ta se zalije tekutým medem¹⁸⁸, který má teplotu zhruba 40°C. Poté se sklenice zavíčkují a ponechá deset dnů u zdroje tepla, který však nesmí překročit teplotu 40°C. Další metoda spočívá s kvašením. Pyl se nechá zhruba 5 minut vařit v 0,25 l vody a 0,15 kg medu.

¹⁸³ Oldřich VEVERKA a Jaroslav PRAŽÁK. *Získávání včelích produktů*. Praha: Brázda, 1991, ISBN 80-209-0205-8., s. 33.

¹⁸⁴ Tamtéž s. 35.

¹⁸⁵ **Pylochyty** – je zařízení, které slouží k odběru pylu. Skládá se z pylochytové mřížky a zásobníku na pyl. Včela projde malým otvorem, na kterém se zachytí pylové rousky. Ty propadnou mřížkou do zásobníku, který však musí být včelotěsný.

¹⁸⁶ **Rousky** – jedná se o kousky pylu

¹⁸⁷ Tamtéž s. 36.

¹⁸⁸ Na trhu existuje také varianta medu s pylem určená jako doplněk stravy s vyšším obsahem energie. Pro člověka je však pyl, který neprošel procesem mléčného kvašení, nestravitelný. V České republice není tento produkt tolik rozšířen a zákazníci žádán.

Poté se vychladí a smíchá s 1 kg čerstvého pylu. Tato směs se prohněte. Nádoba se těsně uzavře a zatíží dřevěným dýnkem se závažím. Zhruba po 6 – 8 dnech se závaží vytáhne a těsně uzavře. Včelám je tato směs dávkována zhruba po 0,25 – 0,5 kg. ¹⁸⁹

¹⁸⁹ Oldřich VEVERKA a Jaroslav PRAŽÁK. *Získávání včelích produktů*. Praha: Brázda, 1991, ISBN 80-209-0205-8., s. 48 – 49.

4. Přírodní podmínky na Jaroměřsku, Českoskalicku a Novoměstsku

Vývoj včelařství souvisí také do značné míry s přírodními podmínkami dané oblasti. Sledované včelařské spolky byly založeny ve městech Jaroměř, Česká Skalice a Nové Město nad Metují. Včelaři – členové těchto organizací pocházeli buď přímo z těchto měst, nebo především z jejich okolí. Tato města mají řadu společného. A to, že se nachází ve Východních Čechách, v Královéhradeckém kraji. Konkrétně v okrese Náchod. Dalším shodným jmenovatelem je téměř stejná nadmořská výška¹⁹⁰ nebo například blízkost přehrady Rozkoš (Česká Skalice a Nové Město nad Metují).

Město Jaroměř leží na soutoku Labe, Metuje a Úpy. Poměrně nížinatý povrch a blízkost vodního zdroje se stala výhodou pro první osadníky této oblasti. Podle archeologických nálezů bylo toto území osídleno již kolem roku 40 000 let př. n. l.. Historicky první písemná zmínka o Jaroměři se datuje k roku 1126 a vztahuje se k hradu, který založil kníže Jaromír z přemyslovského rodu. Hrad stával v oblasti dnešního chrámu sv. Mikuláše. Město je poprvé připomínáno v roce 1298. Od roku 1307 patřila Jaroměř manželce krále Václava II. Elišce Rejčce jako jedno z věnných měst českých královen. V roce 1421 byla Jaroměř dobyta husitskými vojsky v čele s Janem Žižkou z Trocnova. Král Zikmund věnoval v roce 1437 město své manželce Barboře, která ji v roce 1445 zastavila Jiřímu z Poděbrad. Jako připomínku neochoty obyvatel Jaroměře podrobit se královně Barboře, získalo město nový znak. Jednalo se o lvici obtočenou trnovou korunou.¹⁹¹

Dnes již neodmyslitelnou součást města Jaroměře tvoří bývalá pevnost Josefov, která leží v její těsné blízkosti. Její stavba, která probíhala v letech 1780 – 1787, do značné míry proměnila tehdejší krajinu. Stromy v blízkém okolí pevnosti byly vykáceny, kvůli lepšímu pozorování případného pohybu nepřítele v krajině. Na stavbu bylo spotřebováno velké množství cihel. Na řadu z nich byla jako materiál použita hlína z dnešního předměstí Jaroměře. Dnes už jsou tyto pozemky zčásti zastavěny domy nebo zalesněny.¹⁹² Jaroměř je v současné době důležitým dopravním uzlem mezi Hradcem Králové a hraničním přechodem do Polska Náchod – Běloves. Prochází jí rychlostní silnice 1/33. Tyto liniové stavby, spolu se železniční tratí vedoucí téměř souběžně stejným směrem, do značné míry změnilý ráz původní

¹⁹⁰ Město Jaroměř leží v nadmořské výšce 254 m n. m. Česká Skalice se nachází v nadmořské výšce 284 m n. m. Nové Město nad Metují se rozprostírá v nejvyšší nadmořské výšce, v rámci zmiňovaných měst, 332 m n. m..

¹⁹¹ *Historie obce*. Jaroměř – oficiální stránky města [online]. 2018 [cit. 2018-09-12]. Dostupné z: <https://www.jaromer-josefov.cz/mesto/informace-o-meste/historie/>

¹⁹² Tamtéž

krajiny. Ve stejném směru je naplánována i stavba dálnice D11. K 1.1.2016 v Jaroměři žilo 12 408 obyvatel.¹⁹³

Českou Skalici s Jaroměří spojuje rychlostní silnice 1/33. Vzdálenost mezi těmito městy činí 12 km. Toto město leželo v minulosti na velmi významné obchodní stezce vedoucí z Prahy do Kladska. Z tohoto důvodu zde také vznikla také tzv. Maloskalická tvrz na pravém břehu řeky Úpy. Tvrz měla za úkol chránit přechod přes řeku. Poprvé je město zmiňováno v roce 1238 (s přídomek *se Scalic*). Vedle tvrze se nachází kostel Nanebevzetí Panny Marie, prvně připomínaný v roce 1364. Na levém břehu řeky Úpy vzniklo hradiště Skalice (později Staré město). V průběhu dějin se vedle sebe vyvíjely dvě osady (Skalice a Malá Skalice). Kvůli tomu se pro odlišení začal používat přívlastek Velká nebo Česká. Od roku 1869 se úředně připomíná jen Česká Skalice. Město během své historie vlastnila řada majitelů. Jednou z nich byla například Hedvika Smiřická ze Smiřic nebo Octavio Piccolomini. Městská privilegia byla České Skalici potvrzena nejprve 6.4.1733 císařem Karlem VI.. Dále pak 6.9.1748 císařovnou Marií Terezií a 21.3.1794 císařem Františkem II.. Městem se Česká Skalice stala v roce 1859. V druhé polovině 19. století se v České Skalici rozvinul textilní průmysl, jehož pozůstatky¹⁹⁴ je možné spatřit i v současnosti.¹⁹⁵

Městem prochází silnice z Jaroměře vedoucí do Náchoda a dále do Polské republiky. Jedná se o původní cestu vedoucí přes celou Českou Skalici. V současné době tímto směrem vede jiná liniová stavba, a sice silnice E67/33 z Hradce Králové do Náchoda. Téměř paralelně s touto silnicí vede také železniční trať stejným směrem. Jihovýchodně od České Skalice leží přehrada Rozkoš. Ta byla vybudována v letech 1966–1972. Důvodem jejího zbudování byla regulace průtoku vody na Úpě při tání sněhu a povodních. V letních měsících přehradu využívají milovníci vodních sportů a rybáři. Rozloha vodní plochy nádrže je 1100 ha. Nejvyšší bod, který leží na katastru města je 340 m n.m. vysoký vrch Vinice. Českoskalické náměstí leží v nadmořské výšce 284 m n. m..¹⁹⁶

¹⁹³ *Současnost*. Jaroměř – oficiální stránky města [online]. 2018 [cit. 2018-09-12]. Dostupné z: <https://www.jaromer-josefov.cz/mesto/informace-o-meste/soucasnost/>

¹⁹⁴ Textilní průmysl v České Skalici již není provozuschopný. Tovární budovy několika komplexů však našly jiné využití jako například skladovací či prodejní prostory.

¹⁹⁵ Ludvík MÜHLSTEIN. *Česká Skalice: Ratibořice*. Česká Skalice: město Česká Skalice, 1996. s. 5–6.

¹⁹⁶ *Charakteristika České Skalice*. Město Česká Skalice [online]. 2018 [cit. 2018-09-12]. Dostupné z: <http://www.ceskaskalice.cz/cs/nase-mesto/o-meste/charakteristika-mesta/>

K 1.1.2017 žilo v České Skalici 5 049 obyvatel.¹⁹⁷ V letní turistické sezóně se tento počet až zdvojnásobí. Pod správu města Česká Skalice patří také Malá Skalice, Zájezd, Spyta, Zlích a Ratibořice. Celková rozloha města je 1 736 ha.¹⁹⁸

Historie Nového Město nad Metují sahá až do 8. století n. l., kdy v dnešní městské části Krčín, bylo pravděpodobně první osídlení. Prvně připomínaným pánem Krčina byl ve 13. století Beneš z Krčina. Tuto část dále spravoval rod pánů z Potštejna a Riesenburku.¹⁹⁹ V roce 1484 koupil Jan Černčický z Kácova od rytíře Aleše z Riesenburku a Vřešťova krčínské panství zhruba o rozloze 8550 ha. Privilegium na výstavbu města získal v roce 1483 od krále Vladislava II.. Základní kámen byl položen 10.8.1501 v místech později postavené věže Zázvorka. Původní název zněl Nové Město Hradiště nad Metují. Během prvních pěti let od založení na náměstí stálo 59 domů. V roce 1526 zachvátil Nové Město nad Metují velký požár, po kterém se z města dochovaly pouze hradby a jiné kamenné stavby jako byly například sklepy či jiné části domů. Následující rok prodal Jan Černčický město i přilehlé panství Vojtěchovi z Pernštejna. Dalšími majiteli panství byl například rod Stubenberků, hrabat z Leslie nebo knížata z Dietrichsteinu. Posledními majiteli novoměstského zámku byli Bartoňové z Dobenína.²⁰⁰

Nejvyšším bodem, který leží ve východní části katastru města, je návrší s nadmořskou výškou 420 m n. m.. Zhruba 4 km severovýchodně od Nového Města nad Metují se nachází vodní nádrž Rozkoš. Městem protéká řeka Metuje, do které se vlévá Janovský a Bohdašínský potok. Novým Městem nad Metují prochází železniční trať vedoucí z Náchoda do Třebechovic pod Orebem. Téměř paralelně vede městem také silnice 14 z Náchoda do Solnice. Pod správu Nového Města nad Metují patří také část zvaná Krčín, Spy a Vrchoviny.²⁰¹

¹⁹⁷ *České Skalice*. Regionální Informační Servis [online]. 2018 [cit. 2018-10-2]. Dostupné z: <http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/obce/detail?Zuj=573990>

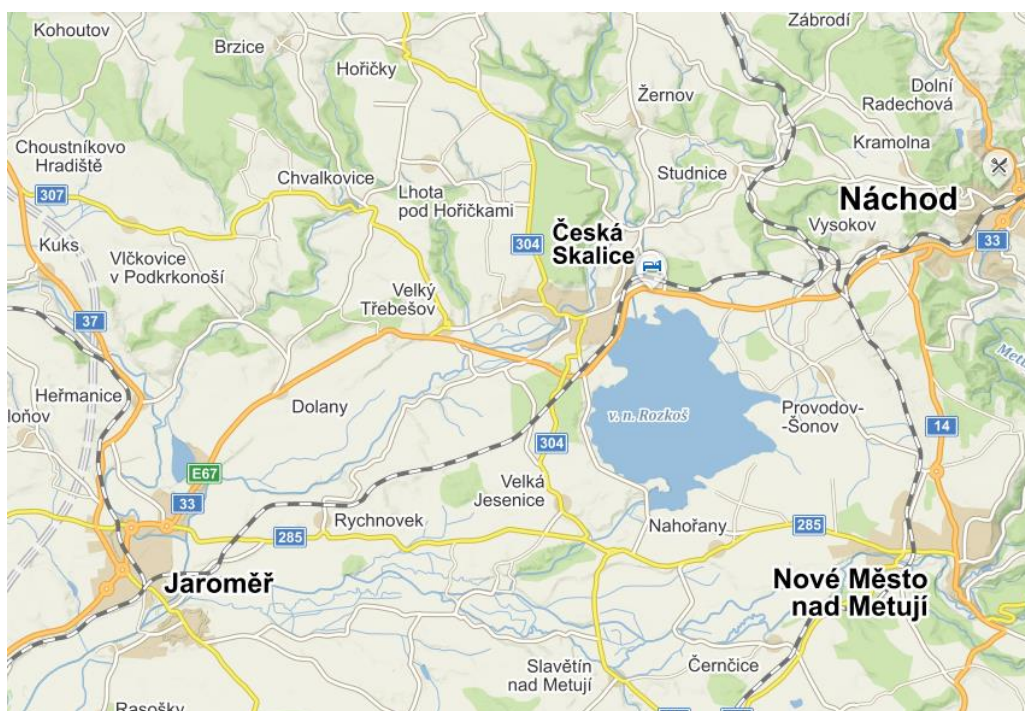
¹⁹⁸ *Charakteristika České Skalice*. Město Česká Skalice [online]. 2018 [cit. 2018-10-2]. Dostupné z: <https://www.ceskaskalice.cz/cs/nase-mesto/o-meste/charakteristika-mesta/>

¹⁹⁹ *Krčín, předchůdce Nového Města nad metují*. Nové Město nad Metují. [online]. 2018 [cit. 2018-10-2]. Dostupné z: <http://www.novemestonm.cz/turista/z-historie-mesta-a-zamku/krcin-predchudce-noveho-mesta-nad-metuji/>

²⁰⁰ *Založení města Janem Černčickým z Kácova 1501 –1527*. Nové Město nad Metují. [online]. 2018 [cit. 2018-10-2]. Dostupné z: <http://www.novemestonm.cz/turista/z-historie-mesta-a-zamku/zalozeni-mesta-janem-cerncickym-z-kacova-1501-1527/>

²⁰¹ *Nové Město nad Metují*. Mapy. cz [online]. 2018 [cit. 2018-10-2]. Dostupné z : <https://mapy.cz/zakladni?x=16.1493760&y=50.3409511&z=15&source=muni&id=2504&q=Nov%C3%A9%20M%C4%9Bsto%20nad%20Metuj%C3%AD>

Přírodní podmínky v okolí Jaroměře, České Skalice a Nového Města nad Metují jsou velmi příznivé pro včelařství. Zemědělská půda je obhospodařována. Pěstuje se na ní mnoho medonosných rostlin. Jedná se například o jetel, hořčici bílou, kukuřici, svazenko vřetolistou, brukev řepku olejku, tolici vojtěšku a mák. Ovšem jedná se spíše o pozemky větších plošných výměr osazených výše zmíněnými monokulturami rostlin. Tato skutečnost může být v určitém období na nevhodném stanovišti pro včely dosti nevýhodná. Neboť po určitou dobu mají jeden druh potravy. Nejen, že chuť medu není srovnatelná s ostatními druhy z rozmanitých stanovišť, ale po odkvětu nemají v blízkosti zdroj potravy. Další možnosti potravy pro včely představují ovocné sady v okolí Jaroměře, České Skalice a Nového Města nad Metují. Jabloňové, švestkové a třešňové stromy, které zde jsou zastoupeny, patří také mezi významné medonosné rostliny. Ovšem včely jsou naopak v tomto případě velmi užitečné, neboť opylením těchto ovocných stromů zajišťují jejich větší úrodu. V této oblasti se vyskytují smíšené lesy s převahou smrkového porostu. Následuje dub zimní, habr obecný, lípa malolistá, javor a jasan ztepilý. Jsou zde zastoupeny také doubravy a rašelinné březiny.

Mapa č. 1. *Mapa zkoumané oblasti.* Zdroj:
Mapy. cz [online]. 2018 [cit. 2018-10-2]. Dostupné z :
<https://mapy.cz/zakladni?x=16.0415605&y=50.3917784&z=12&l=0>

5. Včelařský spolek v Jaroměři

5.1. Počátky spolku

Historie včelařského spolku v Jaroměři má dlouhou tradici, která se začala psát před více než 140 lety. Na jejím začátku stál učitel ze Starého Plesu Jan Pour, který cítil potřebu vytvořit včelařský spolek.²⁰² Ovšem toto tvrzení je třeba doplnit, že iniciátorem založení spolku byl podle dochovaného pramene *Zápisky včelařského spolu Jaroměřského*²⁰³ zahradník z Jaroměře, pan Vítězslav Dürchánek. Ten sdělil svou myšlenku, týkající se založení spolku v Jaroměři, učiteli Janu Pourovi a ten se chopil pozdější iniciativy spjaté s jeho založením. Dne 10.8.1868 uveřejnil Jan Pour v časopise „Včelař“ výzvu pro všechny dosud neorganizované včelaře, zda by se nechtěli přidat k jeho nově začínajícímu spolku.²⁰⁴ Text zněl takto: „*Ve zdejších okolí jest značný počet jak milovníků, tak i majitelů včel. Nedal by se zde zřídit spolek včelařský, aneb oživit spolek hospodářský, v němž by včelařství odborně zastoupeno bylo? Žádají se zdejší a okolní milovníci včel, jakož i hospodáři, aby se po řádném přemýšlení o této záležitosti dne 17. srpna t. r. v zdejší besední místnosti „U labutě“ o půl desáté hodině předpolední v této důležité věci shromáždili a se o této věci vyjádřili, aby se napotom potřebných kroků učiniti mohlo.*“²⁰⁵

Za dva měsíce později se v časopisu „Včelař“ objevila tato zpráva: „*Porada včelařská za příčinou zaražení včelařské jednoty pro okolí jaroměřské se odbývala dne 6. září o 3. hodině odpolední v místnostech Měšťanské besedy v Jaroměři.*“²⁰⁶

O založení včelařského spolku v Jaroměři je možné se dočíst i v chrudimském Thumově sborníku včelařském na rok 1872 až 1873, v Kebrleho Památníku včelařů československých z roku 1896 a v Dějinách českého včelařství od J. Kebrleho z roku 1922. V Thumově sborníku včelařském se dozvídáme, že v roce 1868 byl předsedou tohoto spolku farář František Vlček ze Zaloňova, místopředsedou poštovník Jan Baudyš z Jaroměře a tajemníkem se stal učitel Jan Krulich z Jaroměře. Funkci pokladníka zastával Jan Šmejkal

²⁰² *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři, s. 3.

² SOA Zámorsk – SokA Náchod, f. Včelařský spolek Jaroměř. Zápisky včelařského spolku Jaroměřského, nepag. UKN 1, inv. č. 1.

³ Tamtéž

²⁰⁴ *Jaroměřský včelařský almanach aneb Jak se u nás včelaři 1868 – 2008*. Jaroměř 2008, s. 16.

²⁰⁵ *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři, s. 3.

²⁰⁶ Tamtéž s. 4–5.

z Jaroměře. Členy výboru byli: rolník Jan Dušek z Vlkova, lesník Karel Horský z Prorub, rolník Jan Hubka ze Rтынě, učitel Jan Jeřábek z Heřmanic, rolník Matěj Ježek ze Zvole, učitel Josef Náhlovský z Jaroměře, farář Karel Nagy ze Semonic, učitel Jan Pour ze Starého Plesu, učitel Josef Reilich z Lochenic, rolník Josef Rejchrt z Rychnovka, rolník Jan Vacek z Jezbin a truhlář Josef Žoček z Rasošek. Oficiální název spolku zněl: Včelařská jednota jaroměřská.²⁰⁷

První valná hromada se konala 14.3.1869. Zápis z ní byl uveřejněn ve včelařském časopise. Dle záznamů měla schůze i přes špatné povětrnostní podmínky v uvedeném dni přes sto účastníků. Včelařský spolek v Jaroměři prosperoval až do konce 80. let 19. století, kdy došlo k postupnému útlumu jeho bohaté spolkové činnosti. V roce 1873 zemřel předseda jaroměřského spolku P. František Vlček, kterého v jeho spolkové funkci vystřídal Jan Baudyš. Ovšem jaroměřský spolek se věnoval již ve svých začátcích také rozšiřování a propagaci včelařství i v řadách neodborné veřejnosti. V této oblasti se nejvíce prosadil člen jaroměřského včelařského spolku, učitel z nedalekých Smiřic, Jan Relich, který se věnoval přednáškové činnosti. Později se stal dokonce předsedou včelařského spolku ve Všestarech. Ovšem nelze opomenout ani učitele Jana Poura, který se nejen zasloužil o založení jaroměřského spolku, ale staral se i o jeho dobré fungování. Nejen jeho zásluhou se jaroměřský včelařský spolek nestal uzavřenou organizací pro nadšence, ale součástí kulturního života na Jaroměřsku. Poslední zakládající člen včelařského spolku, Josef Žoček, zemřel v roce 1913.²⁰⁸ Počet členů jaroměřského spolku od svého založení postupně stoupal. V roce 1868 spolek sdružoval 72 včelařů. V roce 1872 to již bylo 115. Poté nastal mírný pokles z roku 1876 na 102 členů. Od roku 1877 až do roku 1893 jaroměřský spolek setrval nečinností. Teprve v následujícím roce se tato činnost obnovila spolu s 25 členy spolku. Od tohoto roku spolek fungoval již bez přerušení a počet jeho členů opět začal narůstat. Avšak tato nečinnost spolku je v rozporu se skutečností, že se v roce 1887 konala krajinská výstava hospodářská a průmyslová. Pořádal ji Hospodářský spolek jaroměřský. Na výstavě byly k vidění i včelstva, včelařské nářadí a výrobky.²⁰⁹ ²¹⁰Tvrzení, že spolek byl od konce 70. let 19. století nečinný, je po srovnání se *Zápisíky včelařského spolku Jaroměřského*²¹¹ pravdivé

²⁰⁷ Tamtéž s. 4–5.

²⁰⁸ *Jaroměřský včelařský almanach aneb Jak se u nás včelaři 1868 – 2008*. Jaroměř 2008, s. 18 – 19.

²⁰⁹ Toto tvrzení o úplné nečinnosti spolku je pravdivé tedy jen zčásti. Lze předpokládat, že nastal určitý úpadek činnosti spolku. Ovšem mezi členy se zřejmě našlo několik silných osobností, které i přes tuto nepřízeň situace, zůstali aktivní.

²¹⁰ SOA Zámorsk – SokA Náchod, f. Včelařský spolek Jaroměř. Zápisíky včelařského spolku Jaroměřského, nepag. UKN 1, inv. č. 1.

²¹¹ SOA Zámorsk – SokA Náchod, f. Včelařský spolek Jaroměř. Zápisíky včelařského spolku Jaroměřského, nepag. UKN 1, inv. č. 1.

pouze zčásti. Zprávy o činnosti spolku zde jsou z roku 1876. Další zmínka o činnosti spolku pochází z roku 1880. V tomto zápise je také zmínka, že se jaroměřský včelařský spolek zúčastnil v roce 1879 včelařské výstavy ve Rtyni. Poté opět nastává časová mezera a zápisy pokračují rokem 1894.²¹² Činnost spolku pokračovala dále. V tomto období byl členem včelařské jednoty cukrář Josef Holzbach z Jaroměře. Ten se začal zabývat také pečením medového chleba a perníků. Za tuto činnost získal řadu spolkových a státních vyznamenání.²¹³

5.2. Počátek 20. století

Ještě před začátkem nového století došlo ke změně předsedy včelařské jednoty. Do této funkce byl v roce 1898 zvolen Ladislav Veisfeit, který ji zastával téměř do roku 1909. Vystřídal ho MUDr. Jan Rejchrt, který spolek vedl po celou dobu 1. světové války. Se vznikem Československé republiky dochází také k výměně předsedy včelařské jednoty. V čele nového vedení spolku stanul Josef Hanuš, který tuto funkci vykonával až do roku 1923. Ovšem jako řada jiných včelařských spolků se ten jaroměřský musel vypořádat s řadou problémů, které jim přinesla válka. Jednalo se například o nedostatek cukru na krmení včel nebo zmenšení členské základny zapříčiněné úmrtím či válečnými zraněními svých členů. Za zásluhy v oblasti včelařství byli oceněni čestným členstvím tito jaroměřští včelaři: Josef Hanuš, Karel Lánský, MUDr. Jan Rejchrt a Ladislav Veisfait. První republika byla obdobím, které pro jaroměřský včelařský spolek znamenalo relativní prosperitu. Během této doby byly členy spolky vysazovány lípy a akáty. Objednávali si hromadně semena medonosných rostlin, jako je například svazenka a jetel bílý. Od roku 1928 byly objednávány včelí matky ze šlechtitelské stanice Zbraslav. Mezi místní významné propagátory a chovatele matek patřil Viktor Drábek. Zasloužil se také o pořádání odborných seminářů pro začínající chovatele matek na toto téma. Včelařské spolky měly obdobné problémy, jako mají včelařské organizace i dnes. V zápisech ze schůzí nalezneme stížnosti na malou účast členů, neplacení členských poplatků atd.. Největší problémy včelařům ovšem činil značný objem dovezeného

²¹² Závěrem lze o této situaci říci, že činnost spolku ve zmiňovaném období pokračovala. Spolek se zřejmě potýkal s malou členskou základnou či nízkou účastí těchto členů na schůzích. Dalším problémem mohly být například rozepře ve vedení spolku či mezi členy, které mohly vést k tomuto postupnému úpadku. Vážným předpokladem mohlo být také úmrtí jednoho ze zakládajících členů spolku P. Františka Vlčka, který byl prvním předsedou včelařské jednoty. Jeho nástupcům se nemuselo dařit udržet tak vysokou úroveň spolku jako měl za předsednictví P. Vlčka. Nutné je však také uvést, že *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři* vznikla ke 100. výročí od založení tohoto spolku a vycházela z předchozí kroniky. V tomto prameni zřejmě skutečné důvody nečinnosti spolku nebyly zaznamenány, neboť v této novější kronice se tímto problémem kronikář také zabývá.

²¹³ *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři,

medu z Kalifornie, Chile, Guatemaly, Sovětského svazu a Maďarska. Tento med však nebyl ve srovnání s tuzemským medem tak kvalitní.²¹⁴

Za německé okupace byl spolek nadále aktivní jako před ní. Tehdy ovšem nebylo možné pořádat členské schůze volně. Spolek musel o každé setkání 14 dní předem písemně požádat. Byly stanoveny povinné odvody medu a vosku pro státní účely. Za nesplnění hrozila pokuta. Ovšem toto období je také specifické tím, že se během ní ve funkci vystřídal několik předsedů. Bylo to z důvodu, že se obávali určité odpovědnosti za případné akce některých členů proti protektorátní moci či neplnění povinných dodávek medu a vosku státu. Dalším problémem, kterému musel jaroměřský spolek čelit, bylo rozšíření varroázy během válečných let i na Jaroměřsku. Z tohoto důvodu byli v roce 1942 vysláni tehdejší předseda tohoto spolku Josef Kruf a člen spolku František Kudláč do Výzkumného ústavu včelařského v Dole, aby se zde naučili vyšetřovat včelstva proti varroáze. Po vypuknutí pražského povstání uspořádal jaroměřský spolek dobrovolnou sbírku medu pro trpící pražské obyvatele. Nakonec bylo odesláno 149 kg medu²¹⁵ „*snad do některé pražské nemocnice*“²¹⁶.

5.3. Pokračování činnosti spolku po druhé světové válce

Po druhé světové válce nastaly pro spolek komplikace, se kterými se musel vyrovnat. Šlo především o přestěhování se některých členů do pohraničí, odkud bylo vystěhováno německé obyvatelstvo. I ve včelařství se odrazil nedostatek potravin. Koupě cukru na krmení včel byla vázána na odevzdání stejného množství medu. Včelaři požadovali zvýšení výkupních cen medu na úroveň ceny másla. Členové spolku se s chutí pustili do oživení spolkové činnosti.²¹⁷ Došlo také ke zvolení nového předsedy spolku, kdy Václava Libánského v této funkci vystřídal Viktor Drábek.

V 50. letech 20. století nastává období postupné kolektivizace a mnohdy i nuceného zakládání Jednotných zemědělských družstev. Včelařské spolky obdržely nařízení, aby odevzdávaly oddělky do nově vzniklých včelnic v rámci jednotných zemědělských družstev. Tento způsob včelaření byl velmi zvýhodňován oproti soukromým včelařům. Jednalo se

²¹⁴ Tamtéž, s. 8–9.

²¹⁵ Jaroměřský včelařský almanach aneb Jak se u nás včelaři 1868 – 2008. Jaroměř 2008, s. 19.

²¹⁶ Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři, s. 8. : Ovšem pravděpodobnější je, že med byl rozdělen pacientům v jaroměřské nemocnici.

²¹⁷ Tamtéž, s. 10.

například o nižší povinné dodávky medu pro stát a vyšší přiděly cukru než měli soukromníci.²¹⁸

Během tohoto období zakládání JZD vznikl v blízkosti Jaroměře družstevní včelín, o který se starala členka jaroměřského včelařského spolku paní Malířová. Ovšem na Jaroměřsku se nejednalo pouze o jediný družstevní včelín. Další byly například v Rožnově, jehož správcem byl pan Hlava, v Habřině pan Hodek, v Krábčicích pan Rudiš, v Dolanech pan Kudláč a na Novém Plese pan Zich. V této době započala stavba společného krajského včelařského střediska v Bakově, na které se podíleli členové včelařských spolků v náchodském okrese.²¹⁹

V 1954 zaznamenal jaroměřský včelařský spolek velkou ztrátu, neboť zemřel významný chovatel včelích matek Viktor Drábek. Velkou měrou se zasloužil o činnost spolku. Uspořádal několik seminářů o chovu včelích matek, které sám vedl nebo pozval odborníky z jiných organizací. Byl velkým propagátorem této činnosti. Od 20. let byl členem výboru, členem revizní komise. Později se stal jednatelem včelařského spolku v Jaroměři a nakonec i jeho předsedou.²²⁰ Od roku 1957 dochází ke změnám organizace českého včelařství (viz kapitola Vývoj včelařství v Českých zemích). Zanikly včelařské jednoty. Včelaře sdružoval Československý svaz včelařů.²²¹

Jaroměřský včelařský spolek si uvědomoval také důležitost práce s mládeží a rozšiřování povědomí o včelařství. Také z tohoto důvodu byl roce 1956 v základní škole „Na ostrově“ založen včelařský kroužek (viz kapitola Včelařské kroužky). Ovšem v této oblasti se jednalo o navázání na tradici včelařského spolku, který již od 20. let 20. století udržoval styk s veřejností a dostával se tak do jejího povědomí. Na nákup včelařských pomůcek finančně přispěl Československý svaz včelařů. Jaroměřská včelařská organizace obstarala 3 starší úly. O značném zájmu o včelařský kroužek, svědčí počet přihlášených žáků. Jednalo se o 18 chlapců a 2 dívky. Obliba a činnost včelařského kroužku měla také za následek zvýšení počtu úlů z původních třech na deset. Později byly tyto úly vyměněny. V letech 1963 – 1966 došlo k výstavbě nového školního včelína, na které se podíleli členové jaroměřské organizace. Včelín byl vybaven potřebným nábytkem, nářadím a byla do něho zavedena i elektřina.

²¹⁸ Jaroměřský včelařský almanach aneb Jak se u nás včelaři 1868 – 2008. Jaroměř 2008, s. 19 – 20.

²¹⁹ Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři, s. 18.

²²⁰ Tamtéž, s. 18.

²²¹ Jaroměřský včelařský almanach aneb Jak se u nás včelaři 1868 – 2008. Jaroměř 2008, s. 20 – 21.

Včelín byl slavnostně předán 6.5.1966. Z významných osobností, které se akce zúčastnili, lze jmenovat například předsedu ÚV ČSSV Jaroslava Suchánka, předsedu MNV Zelingra a ředitelku školy „Na ostrově“ Jiřinu Hertlovou. Nechyběli ani členové výboru základní organizace. Prvním vedoucím včelařského kroužku byl Karel Novotný. Mimo této činnosti byl také předsedou jaroměřské včelařské organizace. Ve vedení kroužku ho později vystřídal Jaroslav Šmíd.²²²

Významným byl pro spolek rok 1968, neboť slavil 100 let od založení. Přípravou oslav se zabýval pětičlenný výbor (Josef Malíř, Jiří Škopek, Ladislav Kvičera, Alois Pacák a Jan Zezulka). Střed oslav byl umístěn v prostoru dnešní školní jídelny Na Karlově a sousedního pozemku, kde byl školní včelín.²²³ U příležitosti tohoto jubilea byl vydán také sborník, který popisoval historii jaroměřského včelařského spolku od jeho založení po rok 1968.^{224 225}

Oslavy stoletého výročí se konaly ve dnech 13. a 14.7.1968. V první den oslav byl uspořádán společenský večer v hotelu Černý kůň v Jaroměři.²²⁶ Zde se konala slavnostní členská schůze, na které bylo přítomno 140 členů spolku a 60 hostů. Mezi významné hosty lze řadit například předsedu ČSSV Jaroslava Suchánka, předsedu revizní komise ČSSV Václava Šmída, předsedu OV ČSSV v Náchodě Antonína Kábrta, člena OV NF Petra Kaisera, člena ONV Františka Matečku, členy MNV Dvořáka a Haže, i ředitelku ZDŠ Na ostrově Jiřinu Hertlovou. Účastníci měli možnost seznámit se v rámci krátké přednášky pana Malíře s historií včelařské organizace. Poté následovala taneční zábava za doprovodu hudebního kroužku z Rychnovka. Druhý den se konala slavnostní schůze, které se zúčastnili také zástupci z okolních včelařských organizací. Jednalo se například o členy ze Dvora Králové nad Labem, České Skalice, Hronova, Hořic, Hradce Králové, Lomnice nad Popelkou či Smiřic. Ovšem na této slavnostní schůzi byli přítomni také zástupci například okolních jednotných zemědělských družstev, zahrádkářského svazu a dalších organizací. Na zdárný

²²² *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři, s. 13 –17.

²²³ Toto místo bylo z výstavního hlediska vhodné, neboť hosté oslav měli v blízkosti nejen občerstvení, ale školní včelín. Ten sloužil jako praktická ukázka jaroměřského včelařského spolku práce s mládeží.

²²⁴ V tomto roce byla také sepsána nová kronika spolku. Jednalo se o *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři,

²²⁵ *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři, s. 20 –22.

²²⁶ Hotel Černý kůň se nacházel nedaleko „výstavního areálu“

průběh oslav dohlížel tehdejší předseda jaroměřské včelařské organizace pan Karel Novotný. Oslavy finančně podpořil například MNV Jaroměř, ONV Náchod a v neposlední řadě také Československý svaz včelařů.²²⁷

Po oslavě výročí došlo v roce 1969 k poklesu návštěvnosti schůzí a besed ze strany členů spolku. V okrese se vyskytla nákaza moru včelího plodu. Konkrétně byl lokalizován v Machově. V sousední včelařské organizaci Dvůr Králové nad Labem se nákaza vyskytla v Bílé Třemešné. Následovalo zpřísnění veterinárních předpisů v souvislosti s kočováním včelstev.²²⁸

V tomto roce byl také založen kroužek chovatelů „kraňské včely“, která se pro své vlastnosti hodí jak pro začínající, tak i zkušené včelaře.²²⁹ Od 2. poloviny 60. let 20. století začalo docházet ke stále většímu počtu nehlášených přesunů včelstev. K řešení této situace přispívala spolupráce s veterinární správou. Dalším problémem bylo používání stále silnějších chemických prostředků k ošetření plodin na polích. Včely často po setkání se s těmito chemickými látkami na květech rostlin hynuly. Většinou k těmto otravám docházelo kvůli nehlášeným použitím těchto postřiků. Za všechny lze jmenovat případ z roku 1974, který se stal v obci Jasenná. Po leteckém postřiku došlo k úhynu včel, který se řešil soudně. Odškodné bylo stanoveno 250 Kč za jedno uhynulé včelstvo.²³⁰

Od roku 1971 se mezi členy jaroměřského včelařského spolku začal postupně rozšiřovat zájem o kočovný způsob včelaření. Konkrétně o kočovné vozy. Ty byly vyráběny většinou z vyřazených traktorových vleků či maringotek. První v jaroměřské organizaci vlastnil tento kočovný vůz v roce 1973 pan Oldřich Kofroň. V jeho případě se jednalo o upravený nákladní vůz značky Tatra. Krátce po něm následovali Josef Malíř a Zdeněk Mervart, kteří si kočovné vozy vyrobili z dvoukolových podvozků. Dalšími byli Josef Víšek, Vladimír Chalupný, Miloslav Čermák a Josef Vít. V roce 1976 bylo již 20 % včelstev jaroměřských včelařů umístěných v kočovných vozech.²³¹

Jaroměřský spolek se v druhé polovině 70. let 20. století dočkal ocenění v rámci své činnosti. V této kategorii se v roce 1977 umístil na prvním místě v okrese. Účast na

²²⁷ *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři, s. 20 –23.

²²⁸ Tamtéž, s. 23.

²²⁹ Tamtéž, s. 23.

²³⁰ Tamtéž, s. 23 –33.

²³¹ Tamtéž, s. 34 –35.

výborových schůzích byla téměř sto procentní. Členských schůzí se účastnila méně než polovina členů. Dalším úspěchem spolku bylo umístění v tomto roce v krajské soutěži na 2. místě v kočování. Ovšem nejednalo se pouze o jediné umístění v této soutěži. To si zopakoval v roce 1979, kdy se stal dokonce vítězem v okrese Náchod. Do jaroměřské organizace patřilo 400 mobilních včelstev, které chovalo 30 kočujících včelařů. V rámci celostátní soutěže v kočování se včelstvy získal jaroměřský spolek 36. místo z 220 zúčastněných organizací.²³²

Začátek nového desetiletí s sebou přinesl změnu vedení jaroměřské včelařské organizace. V roce 1981 rezignoval na svou funkci předsedy spolku Josef Malíř. V jeho funkci ho vystřídal Josef Vít, který předsednictví spolku vykonával do roku 2003. Jednatelům spolku zůstal Ing. Miloslav Čermák. O dva roky později byl Josef Malíř za svou dlouholetou činnost v oblasti včelařství oceněn Československým svazem včelařů čestným odznakem „Vzorný včelařský pracovník“.²³³

Ovšem jaroměřský včelařský spolek během své historie zažil také řadu neúspěchů a neradostných událostí. Ať se již jednalo o válečná léta, nebo škody na včelstvech svých členů způsobených krádežemi či požárem. Jedna taková smutná událost se stala v roce 1986, když se rozšířil roztoč *varroa jacobsoni* i na Jaroměřsko. Největší výskyt tohoto včelího onemocnění zasáhl obce Hustířany, Velichovky, Neznášov, Semonice a Vlkov. O rok později se varroáza rozšířila až do Jaroměře. Veterinární ústav v roce 1989 nezakázal kočování se včelstvy, i přes skutečnost existence varroázy v této lokalitě. Kočující včelstva byla považována za možné šířitele této nákazy. Tato včelstva kvůli špatnému rozmístění těchto, především kočovných vozů, byla v letovém okruhu jiných včelařů. To způsobovalo nedostatek potravy pro některá včelstva.²³⁴

5.4. Činnost spolku po roce 1989

Jaroměřská organizace v roce 1991 sdružovala 146 členů. Avšak počet včelstev²³⁵ není uveden.²³⁶ Od tohoto roku nastal mírný pokles členů jaroměřské organizace. V roce 1995 počet členů činil 107. Po roce 1989 nastal pro všechny včelaře problém s prodejem medu, neboť došlo k většímu otevření ekonomiky a tedy i dovozu medu ze zahraničí. Ovšem nebyl

²³² *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři, s. 62

²³³ Tamtéž s. 90 – 118.

²³⁴ Tamtéž s. 100 – 137

²³⁵ Počet včelstev není uveden ani v kronice spolku.

²³⁶ *Jaroměřský včelařský almanach aneb Jak se u nás včelaři 1868 – 2008*. Jaroměř 2008, s.54

to jediný problém. Další byl v oblasti přísunů včelstev, neboť někteří majitelé těchto polí nechtěli včelařům za tuto činnost platit. V roce 1999 došlo k velkému úbytku počtu kočujících včelařů. Z původních 25 jich kočovalo se včelstvy pouze 5. Ovšem 90. léta 20. století neznamena pro jaroměřský spolek pouze mírný úpadek, ale došlo také ke „zvýšení jeho prestiže“. Několik jeho členů bylo oceněno Ústředním výborem Českého svazu včelařů v roce 1999 včelařským odznakem „Vzorný včelař“. Jmenovitě se jednalo o tyto členy: Vladimíra Červinku, Josefa Emlara, Ing. Václava Hlavu, Zdeňka Krušinu, Jiřího Mervarta, Miloše Petiru, Bedřicha Syrovátku a Lubomíra Vláška. Další ocenění, které získal Josef Malíř v roce 1994, byl odznak s titulem „Zasloužilý včelařský pracovník“.²³⁷

Český svaz včelařů, z.s., základní organizace Jaroměř je dodnes činným spolkem. V roce 2018 oslavil 150 let od svého založení. Spolek v současné době sdružuje 109 včelařů s 1255 včelstvy. Předsedou této organizace je Ing. Vladimír Jirka, který tuto funkci vykonává již od roku 2008.

5.6. Akce pořádané spolkem

Jaroměřský včelařský spolek byl velmi aktivní. Jeho činnost mnohdy ovlivnila také kulturní život ve městě. Ať se již jednalo o pořádání včelařských přednášek určených nejen pro včelaře, ale pro širokou veřejnost. Mezi velmi oblíbenou aktivitu včelařského spolku u veřejnosti, bylo pořádání kurzů pečení medového pečiva. Jmenovat lze například tento kurz, který se konal v roce 1973. Pod vedením paní Elišky Reslové z České Skalice se ho zúčastnilo 22 žen. Na ukončení kurzu byla uspořádána v přísálí jaroměřského divadla výstava výrobků z medového těsta.²³⁸

Mezi akce, které ovlivnily život ve městě, patří také výstavy. Jednou z významných byla bezesporu výstava, která se konala v roce 1968 u příležitosti 100. výročí založení jaroměřského včelařského spolku. Ovšem na řadě výstav jaroměřští včelaři spolupracovali s jinými zájmovými organizacemi, jako byl například Český zahrádkářský svaz. Jednalo se o výstavu v roce 1987 v Jaroměři, kde velký obdiv veřejnosti sklídila včelařská expozice

²³⁷ *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Ing. Vladimír Chalupný, 1992 – 2013, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři.

²³⁸ *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři, s. 34 – 40

s proskleným úlem.²³⁹ Spolupráce jaroměřského včelařského spolku s ostatními organizacemi se neomezovala pouze na území města Jaroměře. Za zmínku stojí zahrádkářská výstava, která se konala v roce 1976 v Jasenné. Jaroměřský spolek na ní veřejnosti představil včelařskou expozici.²⁴⁰

Opomenout však nelze ani pořádání či účast na včelařských zájezdech. Za všechny lze jmenovat například osmidenní zájezd do Polské lidové republiky v roce 1970. Pořádala ho Lidová včelařská univerzita v Praze. Jeho cílem byla města Krakov, Poznaň a Varšava. Jaroměřští včelaři v tomto roce uspořádali také vlastní výlet do Zemědělského muzea Kačina. Následovala prohlídka historických památek v Kutné Hoře a návštěva SOUZV Nasavrky.²⁴¹ Mezi další zájezdy zorganizované jaroměřskými včelaři patřil například výlet do Olomouce na včelařskou výstavu, který se uskutečnil v roce 1993 a 1998.²⁴²

²³⁹ Tamtéž, s. 124 –125.

²⁴⁰ *Jaroměřský včelařský almanach aneb Jak se u nás včelaří 1868 – 2008*. Jaroměř 2008, s. 25.

²⁴¹ *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Ing. Vladimír Chalupný, 1992 – 2013, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři.

²⁴² Tamtéž

5.7. Seznam členů včelařské jednoty pro Jaroměř a okolí se sídlem v Jaroměři

Tato podkapitola je věnována unikátnímu prameni nazývajícimu se Seznam členů včelařské jednoty pro Jaroměř a okolí se sídlem v Jaroměři. Jde o knihu, která eviduje členy včelařského spolku v Jaroměři v rozmezí let 1921 až 1938. V tomto prameni nalezneme mimo jmenného seznamu členů jaroměřského spolku také řadu dalších údajů, kterým bude ještě podrobněji věnována pozornost. Jedná se například o bydliště, zaměstnání a samozřejmě důležitý údaj pro každého včelaře počet chovaných včelstev.

Pomocí metody sondy bude v tomto prameni analyzováno období let 1921 – 1931. Ovšem pro srovnání bude pozornost jen okrajově zaměřena také na další zaznamenané roky v tomto prameni.

Tyto výše zmíněné údaje budou graficky zpracovány a pomohou tak lépe objasnit, z jakých oblastí (měst a vesnic) tito včelaři pocházeli, jaké zaměstnání převládalo, či bylo typické, jak se měnil počet členů Včelařského spolku v Jaroměři v jednotlivých letech a nakonec počet chovaných včelstev. Tento poslední údaj by mohl být ukazatelem dvou aspektů. Zaprvé, zda členové spolku byli dobrými chovateli nebo zda byla krajina v okolí města Jaroměř vhodná k chovu včel. Zadruhé nám částečně tyto údaje vypoví také něco málo o zájmu místních včelařů chovat velký počet včelstev ale také o jejich zájmu stát se členem jaroměřského včelařského spolku.

Včelařský spolek v Jaroměři prosperoval až do konce 80. let 19. století, kdy došlo k postupnému útlumu jeho bohaté spolkové činnosti. I přes tuto skutečnost činnost spolku pokračovala dále. Jak již bylo výše zmíněno, od roku 1928 byly objednávány včelí matky ze šlechtitelské stanice Zbraslav. Místním propagátorem a chovatelem včelích matek byl Viktor Drábek. Včelařské spolky měly v tomto období také podobné problémy, jako mají včelařské organizace i dnes. V zápisech ze schůzí nalezneme například stížnosti na malou účast členů, neplacení členských poplatků atd.. Ovšem největší problémy včelařům činil značný objem dovezeného ne příliš kvalitního medu ze zahraničí.²⁴³

²⁴³ *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři, s. 6–9.

V této době také vznikl již výše zmíněný pramen. Jedná se o *Seznam členů včelařské jednoty pro Jaroměř a okolí v Jaroměři*. Nachází se zde záznamy od roku 1921 do roku 1939. Tento pramen sloužil k evidenci včelařů a počtu včelstev, které sdružoval jaromeřský spolek. Ovšem mimo „pouhého seznamu členů“ zde nalezneme také řadu dalších údajů o včelařích a jejich včelstvech jako je například jejich zaměstnání nebo bydliště. Včely zde jsou evidovány v několika dalších kolonkách, které je dělí na určité kategorie. Jedná se například o „Počet včelstev vyzimovaných z jara“, přičemž tato kategorie je rozdělena na včelstva umístěná v úlech s dílem pohyblivým²⁴⁴, nepohyblivým²⁴⁵ a počet včelstev dohromady. Další kolonkou je počet rojů, která je rozdělena na přirozené²⁴⁶ a umělé²⁴⁷. Tento pramen se zabývá i „Počtem včelstev jež během toho roku – přikoupil neb dostal, odprodal neb daroval, k jiným připojil a se vytratilo.“ Tyto údaje nám mohou dokreslit proměnlivost počtu včelstev ale také, zda včelaři odchovávali svá vlastní včelstva nebo byli nuceni si včelstva kupovat od jiných chovatelů.

Další kolonkou je „Počet včelstev zazimovaných“, která se dělí ještě na kategorie „v úlech s dílem pohyblivým, v úlech s dílem nepohyblivým a dohromady“. Zde nalezneme údaje o počtu včelstev, která během roku zůstala na živu a byla schopná zazimování. Evidence zahrnuje také „Výtěžek medu a vosku“ a „Přikrmení cukru“. Tyto údaje jsou pro nás důležité, protože vypovídají o kvalitě včelstev a jejich produkci medu nebo vosku. Na druhé straně o množství cukru, které bylo třeba včelám dodat kvůli většímu množství získaného medu.²⁴⁸ Ovšem tato čísla nejsou přesná. V některých případech mohlo dojít k úhynu včelstev nebo naopak ke zvětšení jejich počtu. U některých členů tyto údaje chybí buď úplně, nebo zde jsou jen některé z nich. Záznamy o výtěžku medu a vosku jsou také zkresleny, protože je asi pravděpodobně evidováno pouze množství, které bylo dodáno spolku jako vlastní přebytky. Musíme také brát v úvahu, že tyto produkty měli včelaři především pro svou vlastní spotřebu.

²⁴⁴ **Dílo pohyblivé** – jedná se o včelí dílo, které je umístěno většinou na rámečcích. Zde se zpracovává pouze část díla a zbytek zůstává ve stávajícím stavu.

²⁴⁵ **Dílo nepohyblivé** – jedná se o včelí dílo, které je většinou umístěno v klátu, dutině stromu nebo slaměné košnici. Pro další zpracování je celé vyříznuto a tím i zničeno.

²⁴⁶ **Roj přirozený** – je včelstvo, které vylétne z mateřského úlu s novou matkou a usadí se například na stromě. Včelař tento roj sklene do rojáčku a usadí v prázdném úle. Tím vznikne nové včelstvo.

²⁴⁷ **Roj umělý** – je nazýván také smetenec. Včelař odebere z několika včelstev určité množství včel a přidá k nim oplozenou matku. Vše umístí do prázdného úlu a uzavře. Po určité době včely začnou spolupracovat a stavět vlastní plásty. Tím vznikne nové včelstvo.

²⁴⁸ Včely by při nedostatečných zásobách medu v zimě nepřežily. Při dodání cukru si z něho včely vytvoří tyto důležité zásoby.

Objevují se zde také záznamy o odebírání včelařských časopisů. Ty jsou rozděleny na odebírání časopisu Český včelař, Moravská včela nebo jiného časopisu.²⁴⁹ Většina členů odebírala časopis Český včelař. V některých případech se setkáme s odběrem nejen Českého včelaře, ale také Moravské včely. Někteří členové odebírali pouze časopis Moravská včela. U jednoho člena je dokonce zaznamenán odběr dalšího včelařského časopisu než uvedené dva. Ovšem u některých členů nejsou tyto kolonky vyplněny vůbec. Z toho vyplývá, že si někteří z členů žádný časopis nepředpláceli z finančních důvodů nebo o toto médium neměli zájem. Další možnost, která připadá v úvahu je, že si tito členové časopis půjčovali od jiných členů.

Následující kolonka s názvem „ Pojišťuje“, se zabývá pojištěním. Je dále členěna na „Včelín“. Zde je uvedena pojistná částka. V rámci kolonky „ Pojišťuje“ nalezneme „Počet zazimovaných včelstev“ a jejich pojistnou částku. Pod pojištění se řadily ještě prázdné úly, u kterých se opět vyskytuje pojistná částka a jejich počet. Pojistit bylo možné také „nářadí“ a dokonce „Zásoby voští.“²⁵⁰ Dále je zde kolonka „Úhrnná cena“ za pojištění nebo „Žádá pojištění do:“. Čísla v této kolonce se shodují s kolonkou „Úhrnná cena“. Předposledním sloupkem v evidenci je „ Příspěvek a pojistné za rok ...“. Tyto částky se pohybují od 22 K do 44 K. Posledním sloupkem je „Poznámka“. V tomto sloupku se v mnoha případech objevují přípisky typu, že se jedná o nového člena nebo případně o přemístění včelstev do jiné lokality.

Dalším důležitým ukazatelem bude také počet vyzimovaných včelstev z jara (viz Graf č. 3), který nalezneme ve stejnojmenné kategorii uvedené ve výše zmíněném prameni. Jedná se o počet včelstev, která přežila zimu (tedy vyzimovala) a jsou eventuálně chovuschopná v další včelařské sezóně. Naopak údaje o počtu zazimovaných včelstev (viz Graf č. 4) nám ukazují jejich počet před zimou. Jde o počet včelstev, která chovatel připravuje na období zimy. Tento počet by teoreticky měl být větší než počet včelstev vyzimovaných. Ovšem v tomto případě záleží na období, kdy došlo k zapsání těchto údajů. Pokud by k zápisu počtu vyzimovaných včelstev došlo ihned po skončení zimy, byl by počet včelstev roven nebo menší počtu včelstev před zimou. Ovšem podle některých aspektů (viz Graf č. 5) k zápisu došlo během včelařské sezóny. Počet vyzimovaných včelstev v některých letech převyšoval počet včelstev zazimovaných. V tomto případě se jedná spíše o ojedinělý jev, který se během sledovaného období let 1921 až 1931 objevil pouze třikrát. Bylo to v roce 1922, 1928 a 1930.

²⁴⁹ Vydávání včelařských časopisů se začíná objevovat ve 2. polovině 19. století a do jisté míry souvisí se zakládáním včelařských spolků. Členové těchto včelařských spolků byli častými odběrateli těchto periodik. Včelaři zde našli řadu nových metod používaných ve včelařství i řadu reklamních sdělení na včelařské nářadí či na výkup medu a vosku.

²⁵⁰ **Voští** – jedná se o vylámané kousky prázdných včelích plástů.

Z toho vyplývá, že včelaři po zimě buď některá včelstva přikoupili, nebo si vytvořili již výše zmíněné oddělky či odchytili roje. Tím došlo k právě zmíněnému nárůstu počtu včelstev vyzimovaných. Nárůst počtu včelstev a úkony s ním spojené je však možné provádět pouze od jara do zimy. Tudíž k zápisu došlo během tohoto období.

Při výzkumu četnosti zaměstnání členů jaroměřského včelařského spolku (viz Graf č. 1) se projevila jako nejpočetnější skupina rolníků, kterých bylo 55. Druhé nejpočetnější zaměstnání bylo obchodník (16) a třetí řídící učitel (15). Dále následují skupiny zaměstnání: zřízenec dráhy (8), učitel a zahradník (7), odborný učitel (5), soukromník, hostinský (4) a mlynář (3). Mezi méně početné skupiny (3) patří: strážník trati, správce školy, syn rolníka, strojuvůdce ve výslužbě a zedník. V prameni se vyskytují také zaměstnání s celkovým zastoupením (2). Je to železniční zřízenec, učitelka ve výslužbě, studující, strojuvůdce, pumpař, strojmistr, rolnice, obuvník, oficiál drah, poštovní úředník, mládek, lesní a četnický strážník. Dokonce se během tohoto sledovaného období objevili 2 osoby, které měly v kolonce zaměstnání napsáno „Ukrajinec“. Může se jednat o potomky bývalých válečných zajatců, kteří byli umístěni v zajateckém táboře v Josefově. Dalším, více pravděpodobnějším, vysvětlením je, že se jednalo o přistěhovalce z území dnešní Ukrajiny. Méně četná byla zaměstnání jako traťmistr, tovární dělník, školník, správce mlýna, správce cihelny, správce cukrovaru, skladník, sluha u autogaráže, poštovní zřízenec, průvodčí vlaku, okresní zahradník, obchodnice, městský zřízenec, konduktor²⁵¹, kupec, oficiál, kantinský, domkař, a berní správce. Všichni se v daném vzorku vyskytli vždy v počtu (1). Do této výše zmíněné, méně četné skupiny, patřila řemesla jako pekař, řemenář, provazník, krejčí, kovář, cukrář, holič, sedlář, truhlář a kloboučník. Dále sem patří několik vedoucích pozic jako řídící učitel ve výslužbě, ředitel Východočeské elektrárny²⁵², přednosta stanice, okresní rada a zemský rada. Do této skupiny patří ale také osoby s vojenskou kariérou jako byl kapitán, nadporučík a praporčík. Patří sem i vysokoškolsky vzdělaní lidé jako inženýr, farář, lékař a

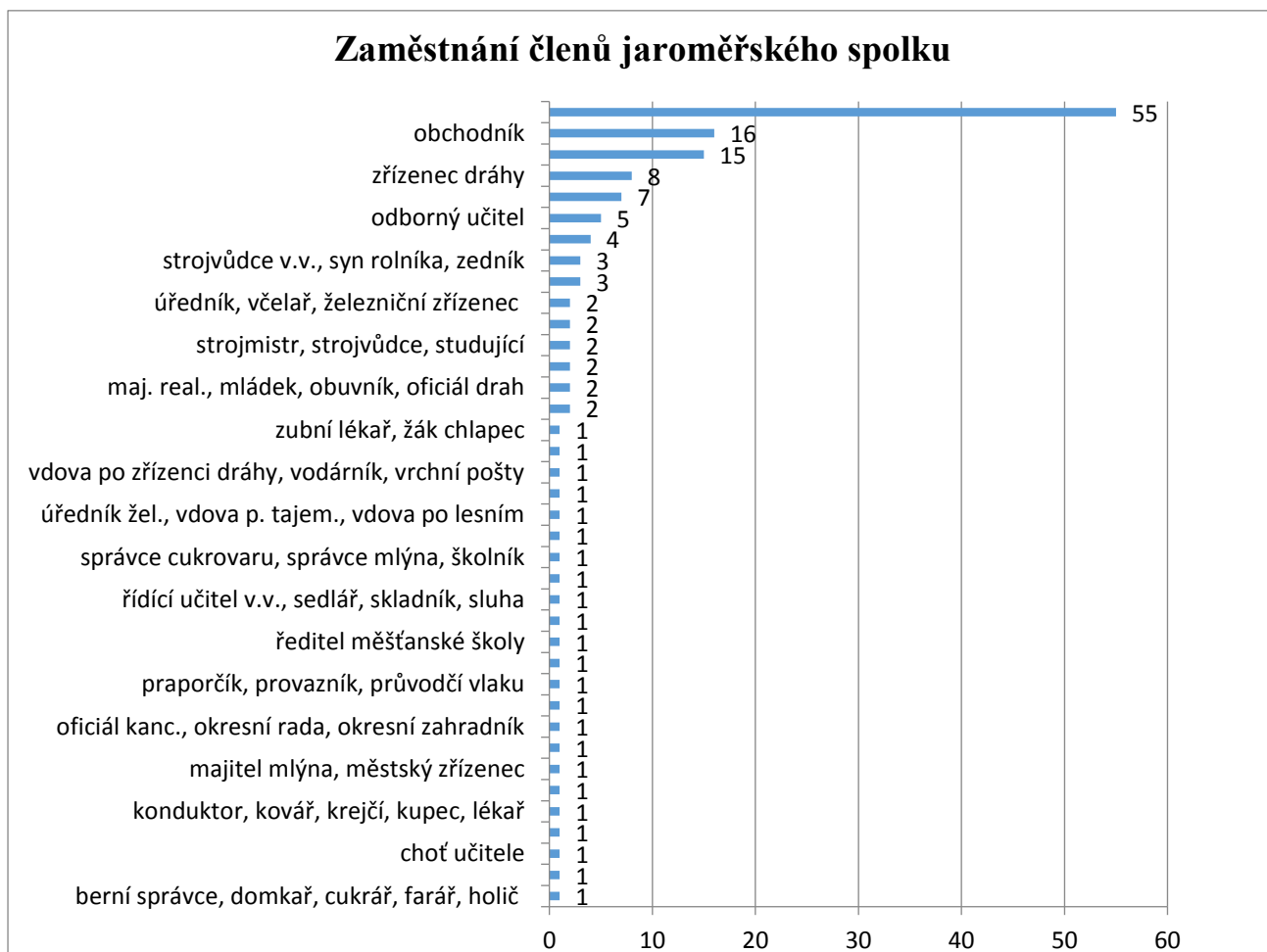
²⁵¹ **Konduktor** – je průvodčí vlaku. Někdy lidé ve zkoumaném prameni uváděli své zaměstnání jako konduktor, jindy průvodčí. Jedná o stejnou pracovní pozici, pro kterou lze použít těchto dvou výrazů. Vše záleželo na dané osobě, jaké označení pro své zaměstnání použila.

²⁵² V tomto případě se jednalo pana Ing. Rudolfa Stárka (23.2.1885 – 1.2.1935). Ten v roce 1925 založil spolu s Ing. J. Černým akciovou společnost se státní účastí s názvem Východočeská elektrárna Hradec Králové. Později se stal jejím ředitelem. Byl významnou osobností v rámci Královéhradeckého regionu. Podílel se na projektování elektrorozvodných sítí a pracoval v předsednictvu Elektrotechnického svazu československého. Byl ale také politicky činným. Několik let působil jako člen zastupitelstva v Jaroměři a byl také členem politické strany Československá národní demokracie. Zdroj: Jiří DVORÁK. *Čtenáři čtenářům: Pomníček Rudolfa Stárka poblíž Vosecké boudy*. Krkonoše–Jizerské hory [online]. 2018 [cit. 2018-10-16]. Dostupné z: http://krkonose.krnep.cz/apex/f?p=104:4::NO:RP,4:P4_ID,P4_CP:2018-01-45,7

zubní lékař. Opět v počtu (1). Mezi vzdělané lidi by se mohli zařadit také v této době 2 studující, 1 student rolnické školy a 1 žák. Ovšem do méně četné skupiny zaměstnání patří také choť učitele, choť továrníka, choť profesora. Jsou zde zmíněni i vlastníci nemovitostí jako je majitel mlýna (1) majitel reality (2), majitel mechanické provazovny(1) a domkář (1).

Během sledovaných let 1921 – 1931 se u některých osob jména a příjmení shodují se záznamy z předcházejících let, ovšem s rozdílným trvalým bydlištěm nebo zaměstnáním. Podle mého názoru se jedná o ve většině případů o stejné osoby. Důvodem proč se uvedené údaje týkající se bydliště a zaměstnání u těchto osob neshodují je, že své dříve uvedené zaměstnání změnili nebo se přestěhovali, a tudíž změnili své trvalé bydliště. Ovšem s určitostí by bylo zapotřebí provést metodu mikrohistorie. Mezi některými evidovanými členy lze sledovat příbuzenské vztahy (otec, syn, bratr). Lze tak usuzovat jednak podle shodného příjmení a bydliště, ale také podle shodného počtu včelstev.

Graf č. 1

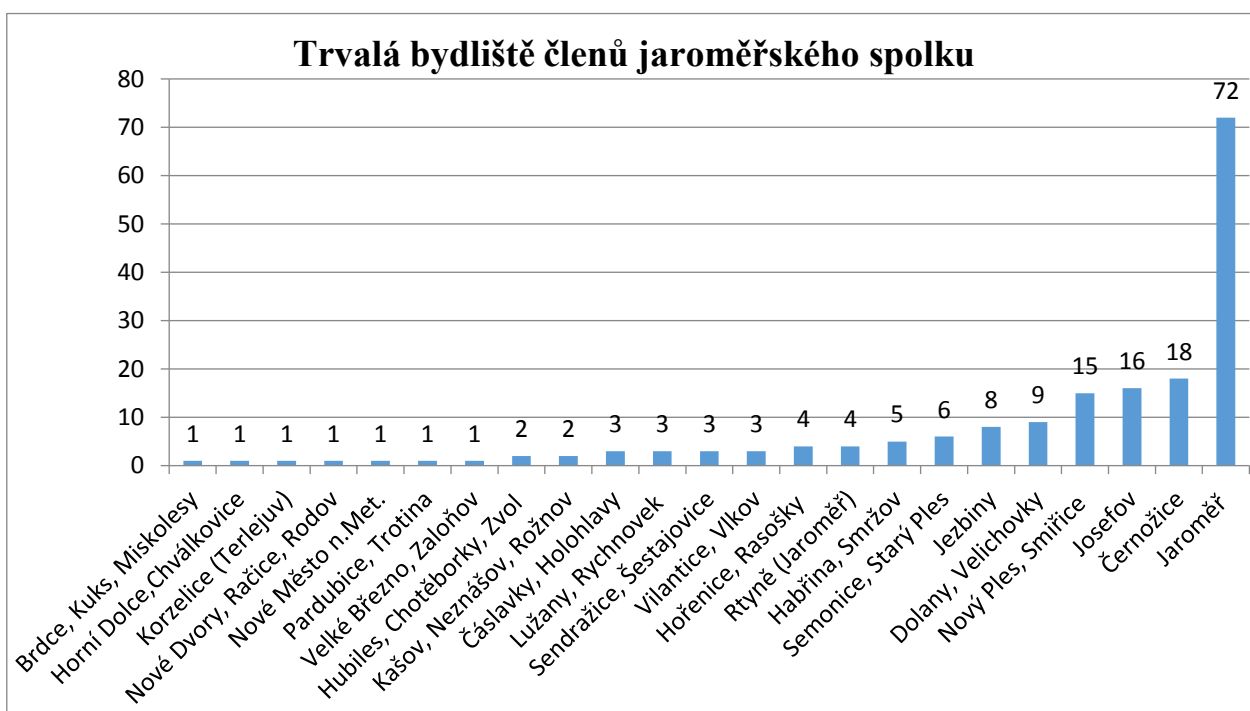

U některých osob se při srovnání kolonky zaměstnání z předchozích let, že od určité doby jsou v této evidenci vedeni jako pensisté. S těmito případy se setkáme hlavně u

zaměstnanců u tehdejších Československých drah nebo učitelů, u kterých je uvedeno „ ve výslužbě“. Jedná se tedy o státní zaměstnance, kteří měli podle tehdejších zákonů nárok na penzi, což tehdy nebylo běžné jako dnes. Dále se s tímto jevem setkáme u soukromých zemědělců, u kterých je uvedeno místo termínu rolník slovo výminkář. Tedy člověk, který pobírá jistou formu hmotného zajištění od svých dětí, kterým právě výměnou za tyto výhody přenechal hospodářskou část stavení a sám odešel na „ výminek“.

V rámci zastoupení jednotlivých obcí a měst, kde tito výše zmínění členové spolku mají bydliště (viz Graf č. 2), je Jaroměř uvedena jako bydliště u 72 členů. Poté následuje značný početní propad, kdy jsou zaznamenány Černožice u 18 členů. Následuje Josefov (16), Nový Ples a Smiřice (15), Dolany a Velichovky (9), Jezbiny (8), Semonice a Starý Ples (6), Smržov (5) a Habřina (5). Dále pak Hořenice, Rasošky a Rтынě (Jaroměř) (4). Následuje několik obcí, které se vyskytují v daném vzorku shodně s počtem (3). Jedná se o obce Čáslavky, Holohlavy, Lužany, Rychnovek, Sendražice, Šestajovice, Vilantice a Vlkov. S počtem (2) je to Hubiles, Chotěborky, Kašov, Neznášov, Rožnov a Zvol. Poslední, však značně četnou skupinou jsou obce, které jsou zmíněny v prameni v počtu (1). Jsou to Brdce, Kuks, Miskolesy, Horní Dolce, Chválkovice, Nové Dvory, Nové Město nad Metují, Račice, Rodov, Trotina, Velké Březno a Zaloňov. Ovšem v této skupině nalezneme také dvě města, která nejsou v okolí Jaroměře. Jedná se o Pardubice a Korzelice (Terlejuv) na území dnešní Ukrajiny. V případě zmínky Pardubic se jedná o bydliště paní Boženy Petraňové, která je podle zápisku v kolonce zaměstnání „chotí profesora“.

Graf č. 2

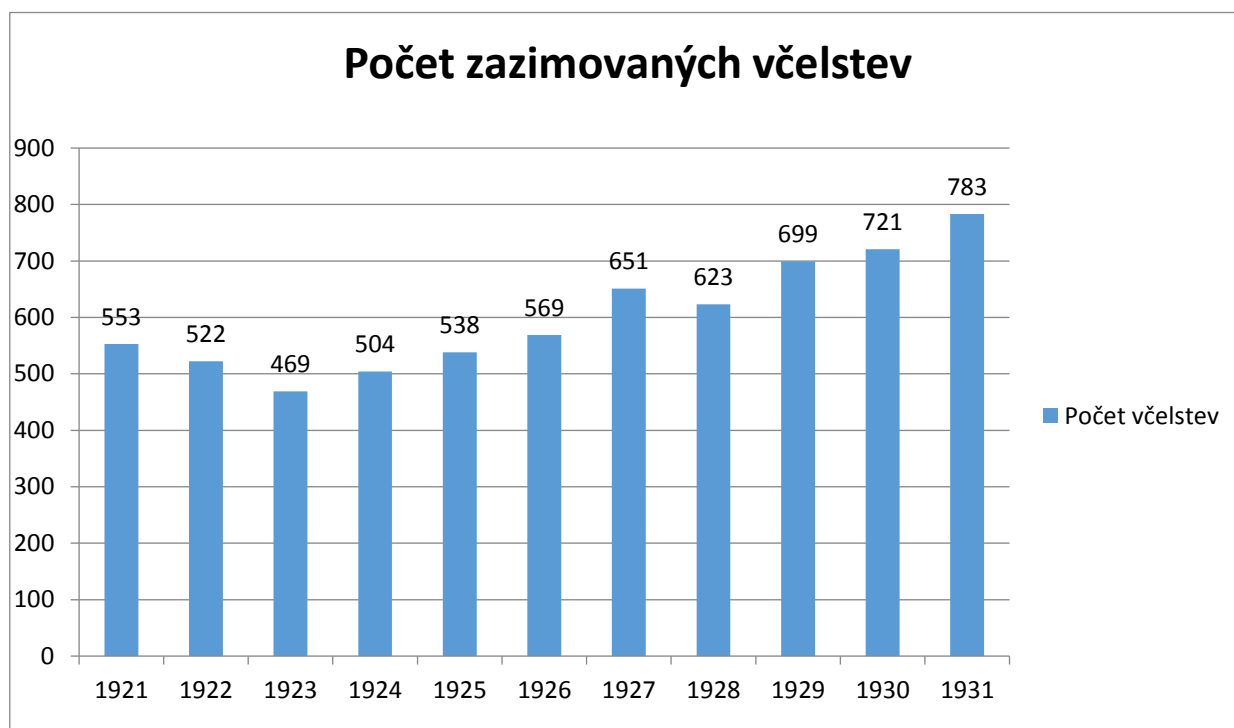
Její členství v jaroměřském včelařském spolku s poněkud vzdálenějším bydlištěm, lze vysvětlit tak, že paní Petraňová zřejmě z Jaroměře pocházela a do Pardubic se provdala. Bydliště pana Petra Sajka je poněkud neobvyklé. V kolonce bydliště má vyplněno Korzelice (Terlejuv), které se nachází na území dnešní Ukrajiny. Ovšem v předchozí kolonce povolání má záznam „Ukrajinec“. Z toho vyplývá, že ještě nezískal trvalé bydliště poblíž Jaroměře nebo nějaké jiné, proto uvedl tuto adresu.

V rámci dalšího sledovaného fenoménu v tomto pramenu jsem se dále zaměřil také na kolonku „Počet včelstev vyzimovaných z jara“ (viz Graf č. 3). V prvním roce sledovaného období, tedy v roce 1921, byl počet včelstev 482. V roce 1931, na konci sledovaného období, byl počet těchto včelstev 776. Toto značné zvýšení počtu včelstev bylo postupné a v některých letech kolísavé. Lze říci, že se počet včelstev během sledovaných let pohyboval kolem 550 včelstev. Ovšem v roce 1929 začíná nárůst z 693 až na konečných 776 včelstev v roce 1931. Tento trend se objevuje také u sledované kolonky „Počet zazimovaných včelstev“ (viz Graf č. 4). Zde můžeme sledovat také rostoucí tendenci počtu těchto včelstev. V roce 1921 činil jejich počet 553. Během deseti let se počet včelstev v roce 1931 zvýšil až na 783. Ovšem počet včelařů se příliš neměnil. V roce 1929 činil 87 členů spolku. Výrazný nárůst počtu členů nastal v roce 1931, kdy se zvýšil na 101. Z toho vyplývá, že se zvyšoval především počet včelstev než počet včelařů.

Graf č. 3

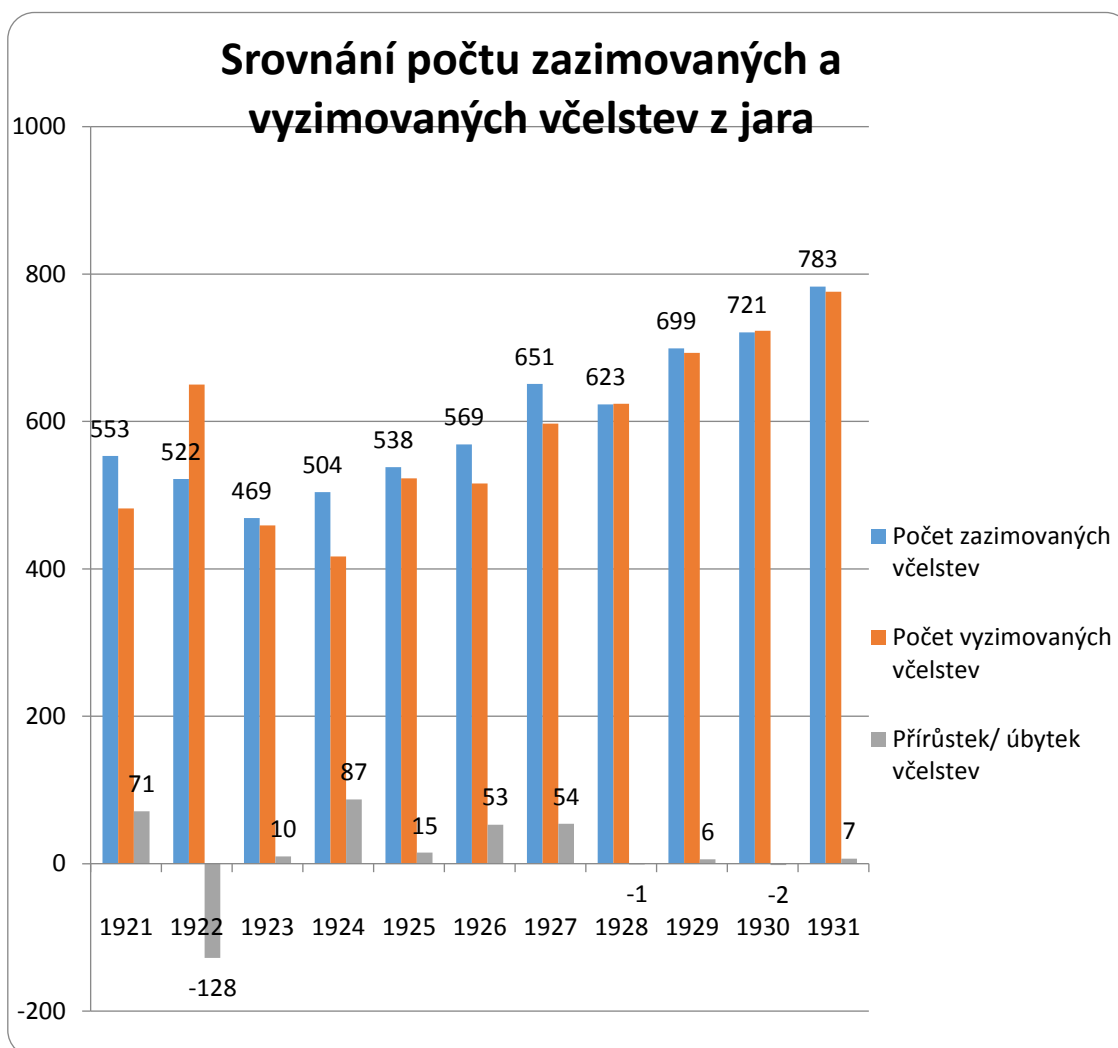

Graf č. 4

V rámci sledování počtu členů spolku byla pro lepší představu o vývoji jaroměřského spolku zaměřena pozornost na období nejen dvacátých let dvacátého století ale také téměř na celé období let třicátých (viz Graf č. 6). Zde je znázorněn mírný pokles počtu členů, který začal v roce 1922 a trval až do roku 1924, kdy se setkáváme s mírným nárůstem. Ten trval až do roku 1931, kdy se tento nárůst začal zvyšovat v řádech desítek členů. Kulminace tohoto nárůstu byla v roce 1937, kdy počet členů jaroměřského včelařského spolku činil 170. V následujícím roce však nastal velký pokles opět v řádu desítek, kdy tento počet členů klesl na 114. Rok 1939 nevykazoval žádný zásadní pokles počtu členů, neboť jaroměřský spolek měl v tomto roce 112 členů. Na nárůst počtu členů včelařského spolku mohlo mít vliv několik faktorů. Jedním z nich mohla být skutečnost, že během, ale hlavně po skončení první světové války, se domů vracela spousta zraněných a zmrzačených lidí. V této době byl také nedostatek potravin, proto včelařské spolky začaly organizovat vzdělávací akce, dnes bychom je nazvali rekvalifikačními kurzy, právě pro tyto lidi. Ovšem tyto kurzy a samozřejmě myšlenka, že se o včelstva budou starat zranění lidé, se týkala pouze určitých druhů válečných zranění, se kterými bylo včelaření možné. Tímto zapojením zraněných do včelaření se mohla vyřešit výše zmíněná potravinová krize. Dále by se tím vyřešil i problém

Graf č. 5

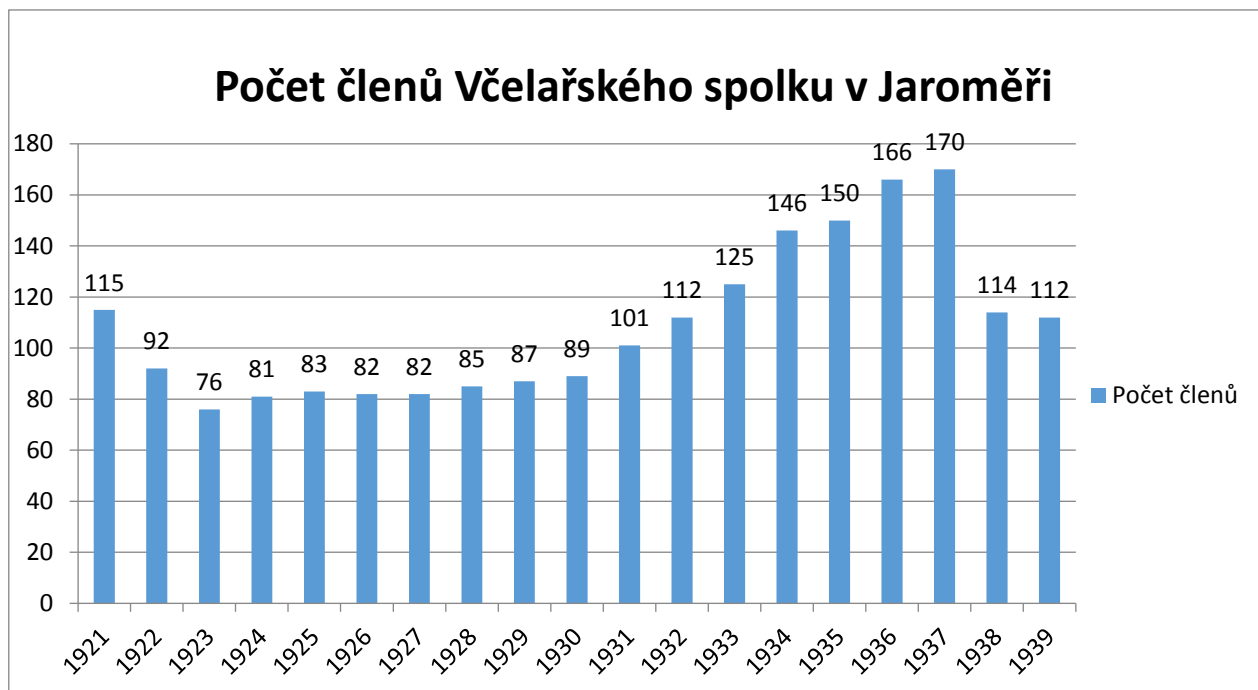

s chovem včelstev po padlých nebo nezvěstných včelařích. Ovšem ne všichni tito zranění u včelaření zůstali. Mohli tak ale přinést povědomí o včelaření do svých rodin. To mohlo být v pozdějších letech inspirací právě pro tyto členy rodin stát se včelařem. S jistotou to však nemůžeme potvrdit.

Další možností proč jaroměřský včelařský spolek zaznamenal ve 30. letech 20. století tak obrovský nárůst členů může být zapříčiněn nákupem včelích matek pro své členy. Od roku 1928 spolek začal pro své členy na své náklady objednávat chovné včelí matky ze šlechtitelské stanice Zbraslav. Tím chtěl zajistit silná a zdravá včelstva.²⁵³ Tato skutečnost by

²⁵³Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři, s. 7.

Graf č. 6

pro zájemce o včelaření mohla znamenat důvod, proč se stát členem právě tohoto spolku. Zapomenout bychom však neměli také na pořádání různých kulturních akcí, jakými mohly být plesy, výstavy nebo přednášky pro školy či širokou veřejnost. Těmito způsoby se včelaři mohli dostat do povědomí lidí a získat tak nové členy.

Důležitým a podle mého názoru zásadním faktem, který ovlivnil nárůst členů spolku, byla hospodářská krize.²⁵⁴ Ta začala na podzim roku 1929 a do tehdejšího Československa se dostala a v ekonomice se projevila začátkem 30. let 20. století. Ztráta zaměstnání, vysoká inflace cen a všudypřítomná nejistota spjatá s obživou rodiny mohla zapříčinit snahu lidí zajistit si vlastní zdroj potravy a případně peněz. Včelařství v tomto ohledu tyto možnosti nabízelo. Počáteční investice do včelstev mohly být téměř minimální. Úl si mohl doma začínající včelař udělat sám. Ať se již mohlo jednat o vytesaný špalek osazený rámkou nebo tzv. slamák, který se skládal z dřevěného rámu a stěn vyplacených slámou. Poté už zbývalo opatřit si nějaké včelstvo, ať už nákupem oddělku od jiného včelaře, nebo chycením roje. Z hlediska časové náročnosti na péči o včelstvo se jednalo v určitém ročním období (především v zimě) o téměř bezúdržbový typ přívýdělku.

Opomenout nelze ani skutečnost obav některých obyvatel z hrozícího válečného konfliktu ze strany Německa. Možná, že se někteří obyvatelé chtěli stát samozásobiteli v této

²⁵⁴ Více o tomto tématu například Vlastislav LACINA. *Velká hospodářská krize v Československu 1929-1934*. Praha: Academia, 1984, 217 s.

oblasti a zajistit si tak přísun potravy i za předpokladu vypuknutí války. Další možností by také mohla být skutečnost, že v druhé polovině 30. let 20. století byla hospodářská krize již téměř zažehnána a Československo se stávalo státem se stabilní ekonomikou, která zajišťovala, oproti období krize, dostatek pracovních míst a jistou úroveň prosperity v i v oblasti drobného soukromého podnikání. Tato skutečnost možná některé lidi vedla ke včelaření jako k jistému druhu volnočasové aktivity.

S jistotou se však nemůžeme přiklonit na 100% k pouze jedné z výše zmíněných možných okolností, které vedly k tak výraznému nárůstu počtu členů. Pravděpodobné je, že vliv na velikost členské základny mohly mít všechny výše zmíněné faktory a v mnohdy spletitých momentech historie nelze jednoznačně označit některý z nich za hlavní příčinu.

Závěrem lze říci, že jaroměřský včelařský spolek byl již za první republiky významný a měl značně početnou členskou základnu. Z těchto predispozic vychází i současný a dodnes fungující Včelařský spolek v Jaroměři, který sdružuje včelaře ze svého okolí. V roce 2016 jaroměřští včelaři mezi sebe přivítali stého člena ve spolku.²⁵⁵ Trend včelařství se v posledních letech stále více rozšiřuje mezi neobornou veřejností. Do spolku vstupuje také více žen²⁵⁶. Počet včelařů se pomalu začíná zvyšovat. Ovšem ve většině případů se jedná spíše o nové včelaře právě z řad veřejnosti, než o včelaře z rodin s touto tradicí. Velký územní rozsah obcí, ze kterých pocházeli členové jaroměřského včelařského spolku, dokládá schematická mapa. Zde jsou zobrazeny pouze některé vesnice a města, ze kterých pocházeli členové spolku. Tato města a vesnice se nachází v blízkosti města Jaroměř.

²⁵⁵ Srov.: V minulosti již jaroměřský spolek měl několikrát více jak 100 členů. V tomto pramenu je možné nalézt, že se tak stalo v letech 1921 a 1931 – 1938. Údaje pro další období již nejsou v tomto pramenu uvedeny.

²⁵⁶ Tento trend není neobvyklý, neboť se s ním můžeme setkat i v tomto prameni. Nalezneme zde také několik členek spolku. Většinou se jednalo o rolnice, manželky úředníků či jinak společensky významnější členy tehdejší společnosti. Ovšem mezi tehdejšími členkami nalezneme také pensistky a obchodnice.

Schematická mapa bydlišť členů jaroměřského včelařského spolku

6. Včelařský spolek v České Skalici

6.1. Založení spolku

Českoskalický včelařský spolek oficiálně vznikl v roce 1895, ale první pokusy o jeho vytvoření započaly již v předchozím roce. Za jeho zakladatele jsou považováni tehdejší českoskalický farář P. František Antonín Pecka²⁵⁷ a učitel z Třebešova Jan Rolčík²⁵⁸. Původní

²⁵⁷ **František Antonín Pecka** se narodil dne 15.7.1841 v Teplějovicích v tehdejší politické okrese Benešov na Táborsku. Byl absolventem akademického gymnázia na Starém Městě v Praze. Studia ukončil v roce 1865. Poté vstoupil do kongregace Nejsvětějšího vykupitele čili Redemptoristů. V roce 1866 byl v noviciátu v Ketzelsdorfu na území dnešního Rakouska. Pokračoval studiem bohosloví ve Štýrsku. Odtud v roce 1867 přestoupil a pokračoval ve studiu v Českých Budějovicích. Dne 14.7.1870 byl vysvěcen na kněze. Stalo se tak v Hradci Králové za přítomnosti litoměřického biskupa Vahally a královéhradeckého biskupa Josefa Jana Haise. Svůj kněžský úřad zahájil 1.9.1870 v Novém Hradci (Hradec Králové). Poté působil jako kaplan v Hrochově Týnci a Úpici. Od 1.10.1884 byl zámeckým kaplanem v Náchodě a později i náhodským kaplanem. Do České Skalice nastoupil dne 6.7.1890 na místo zemřelého českoskalického kněze děkana Václava Černého. Během svého působení v České Skalici nechal zrestaurovat portréty svých předešlých farářů, které se v této době nacházely na faře v Malé Skalici. Dále pak nechal opravit oltář v kostele v Malé Skalici. V době jeho působení byl zrušen hřbitov u maloskalického kostela František Antonín Pecka patřil mezi zakladatele „Včelařského spolku pro okres Českoskalický se sídlem v České Skalici“. Dále byl jedním ze zakladatelů Okrašlovacího spolku v České Skalici. Ve včelařském spolku působil jako předseda od roku 1895 do roku 1901, kdy byl opět přeložen do Náchoda. V roce 1896 získal za vystavené exponáty na výstavě v Novém Městě nad Metují (*sbírku semen medonosných*) stříbrnou medaili. Roku 1899 mu byla udělena stříbrná medaile od Zemského včelařského spolku v Praze „*pro zásluhy jeho o včelařství a zvelebení spolku jím řízeného*“. Během svého života obdržel řadu světských i církevních ocenění a zastával velmi významné úřady. Jednalo se například o právo nosit expositorium canonicale nebo funkce sekretáře střídnictví Náchodského. Jeho práci ocenil také Krajský soud v Hradci Králové a okresní soud v Náchodě, které mu udělil dva pochvalné dekrety za udělování náboženství ve vězení. Město Náchod ho jmenovalo svým čestným měšťanem. K tomuto jmenování se přidaly i některé obce na Úpicku a Náchodsku, které ho jmenovaly také svým čestným občanem. Dne 1.12.1895 byl František Antonín Pecka jmenován čestným, čili osobním děkanem. To mu udělil biskup Edvard Jan Brynych po generální biskupské visitaci. Od 27.12.1900 zastával funkci správce vikariátu Náchodského. Po roce se stal děkanem v Náchodě. Zemřel dne 8.6.1911 v Náchodě. Pohřeb se konal 12.6.1911. O jeho oblíbě mezi obyvateli svědčí fakt, že se s ním přišlo rozloučit mnoho lidí z Náchoda i z jeho okolí. Mši vedl studnický farář P. Josef Stejskal. Po mši se smuteční průvod odebral na hřbitov na Starém Městě v Náchodě, kde byl děkan Pecka pochován. Zdroj: SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Okresní školní výbor Náchod. Osobní spisy učitelů., inv. č. 120, kart. 36.. Rozhovor s bývalým kronikářem města Česká Skalice panem Jiřím Samkem, 7.8. 2015. Písemný záznam v archivu autora.

²⁵⁸ **Jan Rolčík** se narodil 18.9.1847 v obci Křížlice v okrese Jilemnice. Po absolvování měšťanské školy v Jičíně v roce 1863 navštěvoval také přípravnou učitelskou školu v Schreberhau – Buchvaldu v letech 1862 – 1864. Studoval také učitelský seminář v roce 1866 v Oberschützen u Uhrách. Zde také získal 19.12.1866 způsobilost učit na obecných školách. Dále studoval na Učitelském ústavu v Hradci Králové, které ukončil v roce 1883. Dne 31.10.1883 získal „*způsobilost vyučovat náboženství*“. Dne 2.2.1869 se oženil s Annou Hančovou, se kterou měli čtyři děti. Začínal jako definitivní učitel na škole evangelické v Křížlicích v okrese Jilemnice, kde působil od 1.1.1867 do 31.8.1873. Dále vyučoval v evangelické škole v Bohuslavicích v okrese Náchod jako definitivní učitel od 1.9.1873 do 31.7.1879. Později byl přeložen do Trubějova v okrese Náchod a do Ohnišova. Nakonec byl přeložen do Velkého Třebešova v okrese Náchod. Zde byl jako definitivní řídicí učitel od 1.8.1889 až do svého odchodu do penze do 1.1.1921. Jan Rolčík během svého života získal také řadu vyznamenání. Jednalo se například o vyznamenání C. k. evangelické vrchní církevní rady ve Vídni udělené 14.2.1871 za úspěšné plnění povinností. Dále pak získal 24.10.1874 a 10.11.1893 vyznamenání „*Za výborné výsledky u vyučování mládeže dosažené*“ a „*Za horlivost a svědomitost v úřadě*“. Další vyznamenání měl od Biskupské konzistoře v Hradci Králové dne 1.12.1895 za „*Mravně – nábož. výchovu a chrám. zpěv a hudbu*“ a 3.12.1906 za „*Dlouholeté a v. dobré vyučování nábož. katol.*“. Od Okresního výboru v České Skalici obdržel dne 31.5.1893 vyznamenání za „*Pěstění ovocného stromoví*“²⁵⁸. V oblasti včelařství získal dvě ocenění od Rady zemědělské a od Zemského ústředního spolku včelařského. Jednalo se o „*Bronzovou medaili*“ dne 21.8.1896. Další byla „*Státní stříbrná*

název tohoto spolku zněl: Včelařský spolek pro okres českoskalický se sídlem v České Skalici.

6.2. Stanovy a záměry spolku

Nyní bude pozornost věnována stanovám, které českoskalický spolek přijal ihned po svém vzniku. Tyto stanovy byly sestaveny Zemským ústředním spolkem včelařským pro království České. Zde je také oficiální název českoskalického spolku, a sice Včelařský spolek pro okres Českoskalický. Tyto stanovy obsahovaly 16 paragrafů.

V prvním paragrafu je zaznamenán již zmíněný název spolku. Druhý paragraf se věnuje účelu spolku. „*Účelem spolku jest rozšiřování a zvelebování včelařství.*“²⁵⁹

Ve třetím paragrafu je řešena otázka prostředků k dosažení spolkových účelů. „*1. Rozšiřování teoretických i praktických vědomostí včelařských: a) pořádáním veřejných přednášek, výstav a schůzí spolkových, b) rozšiřováním dobrých spisů a časopisů včelařských, c) zařízením spolkové knihovny. 2. Obstarávání živých včelstev a dobrých úlů na míru normální, jakož i jiného nářadí včelařského 3. Péče a odbyt dobrých výrobků včelařských.*“²⁶⁰²⁶¹ Tento paragraf se tehdejší členové spolku snažili dodržovat, neboť již v prvních letech založení spolku bylo pořádáno několik přednášek. Spolková knihovna českoskalického spolku v roce 1901 čítala 60 svazků zabývajících se včelařskou tematikou. Ovšem spolek nezaostával ani v pořádání výstav, které byly pro spolek důležité. Jednalo se totiž o určitý druh prezentace spolku a schopností jeho členů.

Čtvrtý paragraf definuje pojem člen spolku. Členové spolku zde jsou rozděleny na členy čestné, přispívající a činné. Čestní členové jsou voleni valnou hromadou k návrhu výboru. Jednalo se o osoby, které se nějakým způsobem zasloužily o spolek. Přispívajícím členem mohl být každý zájemce o včelařství, který zaplatil roční příspěvek 5 korun. Činným

medaile“, kterou obdržel dne 24.9.1897. Řídící učitel Jan Rolčík byl také jedním ze zakládajících členů „Včelařského spolku pro okres Českoskalický se sídlem v České Skalici“. V rámci tohoto svého zájmu absolvoval v srpnu 1896 „*Včelařský kurs v Novém Městě nad Metují*“. Po odchodu do penze v roce 1921 se Jan Rolčík přestěhoval do domu v České Skalici č.p. 577. Zde také zemřel 26.8.1938. Byl pohřben dne 28.8.1938 na českoskalickém hřbitově. Zdroj: SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Okresní školní výbor Náchod. Osobní spisy učitelů., inv. č. 120, kart. 36.. SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Sbírká duplikátů matrik Česká Skalice – Církev československá, kniha č. 6814, inv. č. 6814.

²⁵⁹ *Zápisník Včelařského spolku pro okres Českoskalický se sídlem v České Skalici založený léta Páně 1895*, F.A.Pecka, Jan Rolčík., paginováno do strany 17, dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích, s. 6 – 7.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 6 – 7.

²⁶¹ Na tento paragraf byl podle pozdějších zápisů v kronikách a *Zápisník Včelařského spolku pro okres Českoskalický se sídlem v České Skalici založený léta Páně 1895* kladen velký důraz.

členem se mohl stát každý včelař, který se přihlásil jako člen spolku a „*příspěvek roční 3 koruny napřed složil*“. *1 Korunu zápisného a příspěvek roční 2 Korun napřed složil.*²⁶²

V pátém paragrafu byly stanoveny povinnosti a práva členů. Povinností každého člena bylo účastnit se schůzí a přednášek. Další povinností členů spolku bylo „*o jeho rozkvět svědomitě pečovati*“.²⁶³ Jedním z práv každého člena bylo hlasovat a účastnit se diskuze na spolkových schůzích. Dále také podávat návrhy a ptát se. Druhé, volit a být volen. Zatřetí, dostávat zdarma spolkový časopis. Začtvrté, vypůjčovat si bezplatně knihy ze spolkové knihovny a zapáté, „*Požívati všech výhod spolku, zvláště zakupování včelstev, úlů a náradí za snížené ceny.*“²⁶⁴.

Šestý paragraf stanov definuje, kdo přestává být členem. „*1. Kdo ohlásil své vystoupení ze spolku. 2. Kdo byl výborem vyloučen. 3. Kdo až do konce roku příspěvek nesložil.*“²⁶⁵ Sedmý paragraf řeší správu spolku. Na prvním místě je valná hromada a na druhém výbor.

Paragraf číslo osm přesně definuje pojem valná hromada. Podle stanov se schůze valné hromady koná jednou za rok, pokud nenastane mimořádná situace. Její svolání probíhá „*tištěným návěstím neb časopisem spolkovým nejméně 8 dní napřed ...*“²⁶⁶. Rozhodnutí valné hromady je platné, pokud se sejde nejméně dvakrát více členů, než má výbor spolku. Pokud se nesejdou všichni členové valné hromady, koná se za hodinu další valná hromada, která je už bez ohledu na počet přítomných členů usnášeníschopná. Jednání řídí předseda nebo náměstek spolku. V případě, že by oba nemohli vést jednání, jejich úlohu přebírá nejstarší člen výboru. Rozhodnutí valné hromady je platné, pokud pro něj hlasuje nadpoloviční většina přítomných na valné hromadě. Tento paragraf se zabývá i možností změny stanov nebo zrušení spolku. Při hlasování o těchto případech je třeba vyslovení se dvou třetin přítomných. „*Valné hromadě náleží voliti výbor, 2 revisory účtů a čestné členy, zkoumati činnost výboru,*

²⁶² *Zápisník Včelařského spolku pro okres Českoskalický se sídlem v České Skalici založený léta Páně 1895*, F.A.Pecka, Jan Rolčík., paginováno do strany 17, dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích, s. 6 – 7.

²⁶³ Tamtéž, s. 6 – 7.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 6 – 7.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 6 – 7.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 6 – 7.

*schvalovati účty celoroční a zprávu jednatelskou, usnášeti se o změně stanov a rozejít se spolku.*²⁶⁷

V devátém paragrafu se stanovy zabývají výborem spolku. Pro představu se výbor českoskalického spolku v roce 1895 skládal z devíti členů. Jeho členové byli voleni valnou hromadou na období tří let. „...výbor volí ze sebe starostu, náměstka, pokladníka a jednatele.“²⁶⁸ Úkolem tohoto výboru je vyřizování spolkových záležitostí. Výbor se schází nejméně dvakrát za rok na pozvání starosty spolku. Výjimka nastává pouze v případě, že o další schůzi požádají písemně 3 jeho členové. „Výbor uzavírá platně prostou většinou hlasů.“²⁶⁹

Desátý paragraf definuje pojem starosta spolku. „Starosta zastupuje spolek na venek ve všech případech, předsedá všem shromážděním, řídí rokování a hlasování, rozhoduje při stejném počtu hlasů, činí předlohy ku poradám výboru a provádí všechna usnesení. Náměstek zastupuje starostu, kdykoli toho třeba a kdykoli tento úřadování na něho přenese.“²⁷⁰

Jedenáctý a dvanáctý paragraf se věnují povinnostem jednatele a pokladníka spolku. Jednatel spolku by měl podporovat starostu spolku ve všech správních úkonech. Mezi jeho další povinnosti patří vyřizování spolkové korespondence, vedení seznamu členů, řízení spolkové knihovny a oznamování spolkové schůze. Pokladník spolku má za úkol spravovat pokladnu, vybírat příspěvky, předplácet spolkový časopis, zhotovovat finanční zprávy za předchozí rok a finanční plány na další rok.²⁷¹

Třináctý paragraf se zabývá smírčím soudem. „Spory mezi členy ze záležitostí spolkových vzniklé urovnává smírčí soud; každá strana zvolí si jednoho zástupce a správa spolku jich předsedu z členů spolkových, kteří spornou záležitost většinou hlasů rozhodnou. Z rozsudku toho lze se odvolati k valné hromadě.“²⁷² Čtrnáctý paragraf stanoví sídlo spolku. Oficiálním sídlem byla Česká Skalice. V patnáctém paragrafu je stanoven „Poměr spolku k ústřední jednotě včelařské“²⁷³. Českoskalický spolek je zde definován jako člen „Zemského

²⁶⁷ Zápisek Včelařského spolku pro okres Českoskalický se sídlem v České Skalici založený léta Páně 1895, F.A.Pecka, Jan Rolčík., paginováno do strany 17, dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích, s. 6 – 7.

²⁶⁸ Tamtéž s. 6 – 7.

²⁶⁹ Tamtéž s. 6 – 7.

²⁷⁰ Tamtéž s. 6 – 7.

²⁷¹ Tamtéž s. 6 – 7.

²⁷² Tamtéž, s. 6 – 7.

²⁷³ Tamtéž, s. 6 – 7.

ústředního spolku včelařského v Praze.“²⁷⁴ Šestnáctý paragraf definuje podmínky rozpuštění (zrušení) spolku. O dobrovolném zrušení spolku rozhoduje valná schůze, kde o tom proběhne hlasování. Spolek je zrušen, pokud se na tomto návrhu shodnou dvě třetiny přítomných valné schůze. O dalším využití spolkového majetku rozhodne také tato valná schůze. „*Kdyby spolek byl rozpuštěn, připadne jmění jeho „Zemskému ústřednímu spolku včelařskému“ v Praze.*“²⁷⁵

Tyto stanovy²⁷⁶ schválil nejprve starosta českoskalického spolku František Antonín Pecka a jednatel Jan Rolčík dne 17.1.1895 v České Skalici. Později byly schváleny i c. k. okresním hejtmanstvím v Novém Městě nad Metují.

Jedním z aspektů snahy založit včelařský spolek v České Skalici mohla být také skutečnost, že v Novém Městě nad Metují již existoval od roku 1894 a nedaleké Jaroměři již spolek dobře fungoval řadu let (od roku 1868). Na tento fakt při zakládací schůzi upozornil právě P. Pecka a Rolčík.²⁷⁷

6.3. Vývoj spolku do začátku 20. století

První zprávy o snaze založit v České Skalici včelařský spolek se objevují již 12.12.1894. V tento den bylo vydáno následující svolání. Jeho autory byl František Antonín Pecka a Jan Rolčík. Bylo zasláno všem včelařům v tehdejší českoskalické okrese. Zároveň sloužilo i jako přihláška do ustavující schůze spolku.²⁷⁸

*P.T. pánům včelařům a milovníkům včel v okrese Českoskalickém!*²⁷⁹

*Nedávno založené včelařské spolky v Náchodě a v Novém Městě n./Met. povzbuzují nás, bychom také my včelaři v České Skalici a okolí sdružili se a založili včelařský spolek pro okres Českoskalický se sídlem v České Skalici.*²⁸⁰

²⁷⁴ Tamtéž, s. 6 – 7.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 6 – 7.

²⁷⁶ Stanovy spolku – téměř totožné stanovy měly všechny včelařské spolky, které vznikly v tomto období. Jednalo se o předtištěný dokument, do kterého se pouze vyplnil název spolku, jméno starosty (předsedy spolku) a jednatele a datum schválení těchto stanov.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 5.

²⁷⁸ Josef MERVART, Z kroniky včelařů, Českoskalický zpravodaj č. 3/1995, nepag. .

²⁷⁹ *Zápisník Včelařského spolku pro okres Českoskalický se sídlem v České Skalici založený léta Páně 1895*, F.A.Pecka, Jan Rolčík., paginováno do strany 17, dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích, s. 3.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 3.

Za tou příčinou žádáme Vás zdvořile, byste sobě za obtíž nepoložili, zapsati každý ctěné jméno své a bydliště na tuto přihlašovací listinu, bychom Vám pozvání k ustavující schůzi „Včelařského spolku pro okres Českokalický“ zaslati mohli.²⁸¹

Zajisté nebude mezi námi na pokročilém Českokalicku ani jediného uvědomělého včelaře, jež by za nepatrný roční příspěvek 2 Korun, za něž dostávati bude spolkový časopis „Českého Včelaře“, nepodal ochotně ruky své k našemu sdružení se v rodinu jednu; protož společně práci naší „Zdař Bůh!“²⁸²

D. 12. prosince 1894.

Frant. A. Pecka, farář v České Skalici.

Jan Rolčík, řídící učitel v Třebešově.²⁸³

Ustavující schůze spolku se konala dne 13.1.1895. Zde byla čtena jména 47 včelařů, kteří odpověděli na výše zmíněné svolání a přihlásili se do včelařského spolku. Ovšem záhy na to 5 brzičských včelařů své podpisy odvolalo a ze spolku vystoupilo. I přes tuto skutečnost včelařský spolek nakonec čítal 49 členů.²⁸⁴ Všechny přítomné uvítal P. František Antonín Pecka. Ve svém projevu zdůraznil potřebu vytvoření včelařského spolku. Tuto potřebu upevnil na příkladu okolních spolků, které v této době již existovaly. Jednalo se o spolek v Novém Městě nad Metují a v Náchodě. Svůj projev zakončil přáním hodně úspěchů při práci se včelami určeným všem přítomným včelařům.²⁸⁵ Poté byly přečteny stanovy Zemského ústředního včelařského spolku pro krajinské jednoty. Každý odstavec těchto stanov byl prodiskutován se všemi přítomnými. Bylo schváleno, že každý člen složí 1 Korunu jako zápisné a roční příspěvek 2 Koruny, za který obdrží časopis Český Včelař.²⁸⁶ Spolek ovšem nebyl zatím uznán oficiálně úřady, proto byli k právním úkonům v rámci spolku ustanoveni jako starosta spolku farář v České Skalici František Antonín Pecka, řídící učitel v Třebešově Jan Rolčík a rolník ze Svinišťan Josef Kabrle.²⁸⁷

Českokalický včelařský spolek podal žádost o zapsání spolkových stanov dne 24.1.1895. na c. k. okresní hejtmanství v Novém Městě nad Metují. Zápis o ustanovení spolku zněl takto:

²⁸¹ Tamtéž, s. 3.

²⁸² Tamtéž, s. 3.

²⁸³ Tamtéž, s. 3.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 3 – 4, 8 – 10.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 4 – 5.

²⁸⁶ *Zápisník Včelařského spolku pro okres Českokalický se sídlem v České Skalici založený léta Páně 1895*, F.A.Pecka, Jan Rolčík., paginováno do strany 17, dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích, s. 5 – 6.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 6.

„Vzorné stanovy krajských včel. spolků, sestavené komisí Zemského ústředního spolku včel. pro království České a schválené ve schůzi, konané dne 24. října 1894 v Praze, dle zdejšího usnesení z 13. dne m. ledna 1895 pozměněné, byly podány dne 24. ledna 1895 sl. c. k. okresnímu hejtmánství v Novém Městě n. M. a dostalo se jim výnosem vys. c. k. místodržitelství v Praze ze dne 15. února t. r., č. 13.828, vysokého potvrzení: C. k. místodržitelství v Čechách²⁸⁸

Spolek se tímto také zavázal k dodržování stanov. Jednalo se například o zabývání se pouze činnosti spojené se včelami nebo o každoroční zaslání výroční zprávy spolku, vždy v lednu následujícího roku, na c.k. okresní hejtmánství .²⁸⁹ V únoru 1895 se českoskalický spolek stal členem Zemského ústředního včelařského spolku pro království České v Praze.²⁹⁰

Další schůze spolku se konala dne 25.3.1895 v 15 hodin v hostinci „ U Bartoníčků“ v České Skalici. Zúčastnilo se jí 27 členů. Mimo jiné zde byla přečtena jednatelská zpráva, která se zabývala již zmíněným zapsáním spolku a dalšími organizačními záležitostmi. Dalším bodem schůze bylo také hlasování o složení definitivního výboru spolku. Nejvíce hlasů získal pan Václav Horák, starosta ze Světlé, a pan Josef Kabrle, rolník ze Svinišťan. Oba obdrželi shodně 27 hlasů. Dále pak Fr. A. Pecka, farář z České Skalice; Josef Foreth, zahradník z České Skalice; František Rydl, rolník ze Žernova a Josef Špatenka, rolník z Chlistova. Všichni získali shodně po 26 hlasech. Jan Rolčík, řídící učitel z Velkého Třebešova získal 25 hlasů. Josef Honzu, měšťan z České Skalice, a Václav Šichan, rolník z Velké Jesenice, získali oba 22 hlasů. Všichni výše jmenovaní vytvořili devítičlenný výbor spolku. Tento výbor si zvolil za starostu spolku Františka Antonína Pecku a za náměstka Václava Šichana. Pokladníkem spolku se stal Josef Honzu a jednatelem Jan Rolčík.²⁹¹

Dne 9.6.1895 v 15 hodin byla svolána výborová schůze opět do hostince „ U Bartoníčků“ v České Skalici. Zde se projednával program a termín valné schůze. Dále přítomní jednali o zřízení spolkového včelínu.

V roce 1897 měl včelařský spolek již 74 členů.

²⁸⁸Zápisník Včelařského spolku pro okres Českoskalický se sídlem v České Skalici založený léta Páně 1895, F.A.Pecka, Jan Rolčík., paginováno do strany 17, dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích, s. 6.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 6.

²⁹⁰Josef: MERVART, Z kroniky včelařů, Českoskalický zpravodaj č. 3/1995, nepag.

²⁹¹Zápisník Včelařského spolku pro okres Českoskalický se sídlem v České Skalici založený léta Páně 1895, F.A.Pecka, Jan Rolčík., paginováno do strany 17, dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích, s. 11 – 16.

6.4. XIV. sjezd včelařů v České Skalici

Včelařský sjezd v roce 1897 se měl původně, podle rozhodnutí Zemského ústředního spolku včelařského, konat v Jaroměři. Ovšem došlo k vyslovení neochoty podílet se na této akci ze strany jaroměřského včelařského spolku. V nastalé situaci byl vysloven návrh z řad Zemského ústředního spolku včelařského uspořádat tento XIV. sjezd včelařů v České Skalici. Návrh byl přijat. Českoskalický spolek musel zvolit kromě svého předsedy (starosty) také druhého zástupce, který by vedl jednání s ústředním včelařským spolkem. Ve volbě nakonec zvítězil Jan Rolčík.²⁹²

Sjezd se konal 15. – 17.8.1897 za přítomnosti osmdesáti vystavovatelů z území Čech i Moravy.²⁹³

O protektorství XIV. zemského sjezdu včelařského a výstavy v České Skalici byl požádán princ Vilém ze Schaumburg–Lippe²⁹⁴. Tuto žádost spolku přijal a přislíbil mu podporu. Byl ustanoven jedenadvacetičlenný výstavní výbor. O podporu byly požádány i další různé korporace. Zpráva o konání sjezdu a výstavy byla zveřejněna také v tisku. Jednalo se o dvanáct druhů různých novin. Výstavní výbor požádal také starosty okolních obcí v náhodském okrese o pomoc. Jejich přínos měl být v informování svých občanů o této události. Město Česká Skalice zažívalo ve dnech výstavy a sjezdu značný ruch.²⁹⁵

Program sjezdu byl stanoven takto:

*15. 8. 1897 – Shromáždění před radnicí, mše svatá, průvod na výstaviště, zahájení výstavy, návštěva výstavy, koncert a večer divadelní představení „Včely“.*²⁹⁶

*16. 8. 1897 – Uvítání včelařů na nádraží v České Skalici, práce včelařské, společný oběd, schůze výstavní poroty, společný výlet do Ratibořic, zábavný večer.*²⁹⁷

²⁹² Zápisků Včelařského spolku pro okres Českoskalický se sídlem v České Skalici založený léta Páně 1895, F.A.Pecka, Jan Rolčík., paginováno do strany 17, dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích

²⁹³ Tamtéž

²⁹⁴ **Schaumburg–Lippe** – je bývalé knížectví na území dnešního Dolního Saska patřící tomuto knížecímu rodu. Princ Vilém Schaumburg–Lippe se narodil 12.12.1834 v Bückebergu. Sloužil v rakouské armádě, kde dosáhl hodnosti generála. Od roku 1860 byl majitelem náhodského velkostatku (ten zahrnoval také Českou Skalici) Zemřel dne 4.4.1906 v Ratibořicích. Věra VLČKOVÁ. *Z českoskalických pamětí: vyprávění, co v České Skalici bylo a jak se žilo*. Červený Kostelec 2012. s. 260 – 270; Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie všeobecných vědomostí. Praha: J. Otto, 1903, s. 954 – 955. Valburga VAVŘINOVÁ a Petra MEDŘÍKOVÁ. *Schaumburg-Lippe Wilhelm*. Fotografie a genealogie šlechtických rodů. [online]. 2018 [cit. 2018-11-16]. Dostupné z: <http://gis.fsv.cvut.cz/zamky/genealogie/schaumburg-lippe/php/person.php?o=1>

²⁹⁵ Tamtéž

²⁹⁶ Tamtéž

17. 8. 1897– Mše svatá, slavnostní schůze a zároveň sjezd včelařů, hotelu Bartoníček v České Skalici, společný oběd, rozdělení přiřknutých odměn a uzavření výstavy, večer na rozloučenou.²⁹⁸

Výstavu zahájil její protektor, tedy princ Vilém ze Schaumburg–Lippe, c.k. polní podmaršálek a pán na Náchodě a ve Chvalkovicích, a to v českém jazyce. Výstava se konala v pěti třídách školy. V městské zahradě hrála Svatoňovická haviřská kapela. Včelařské výstavy se zúčastnilo 80 vystavovatelů.²⁹⁹

Druhý den výstavu navštívila kněžna Bathilda³⁰⁰ ze Schaumburg-Lippe. Téhož dne odpoledne se účastníci sjezdu odebrali do rozkvetlého Babiččina údolí. Tam je doprovázela také haviřská kapela. Toto místo navštívila i kněžna se svou družinou. Strávila tam 2 hodiny.
301

Důležitý den pro včelaře a vystavovatele nastal 17.8.1897. Zároveň se jednalo i o poslední den výstavy a sjezdu.³⁰²

Byly konány přednášky a diskutováno o těchto otázkách:

1) *Kterak včelařství na venkově by se dalo povznést – K. Pazourek*

2) *O své včelařské praxi – A. Lego*

3) *V čem vězí příčiny špatného přezimování včel – V. Krulich*

4) *O vývinu a ústroji včel – A. Téma³⁰³*

O významu této výstavy a sjezdu svědčí tyto přidělené medaile a diplomy: *C.K. ministerstvo orby udělilo 3 stříbrné, 6 bronzových medailí a 100 zlatých v hotovosti. Rada zemědělská pro království české - české oddělení 3 stříbrné medaile a 5 diplomů. Výbor*

²⁹⁷ Tamtéž

²⁹⁸ Tamtéž

²⁹⁹ Tamtéž

³⁰⁰ **Bathilda ze Schaumburg-Lippe** – se narodila 21.5.1873 v Ratibořicích. Byla dcerou Viléma ze Schaumburg-Lippe a Bathildis Amalgundy. Zemřela 6.4.1962 v Arolsensu. Zdroj: Valburga VAVŘINOVÁ a Petra MEDŘÍKOVÁ. *Schaumburg-Lippe Bathildis. Fotografie a genealogie šlechtických rodů*. [online]. 2018 [cit. 2018-11-16]. Dostupné z: <http://gis.fsv.cvut.cz/zamky/genealogie/schaumburg-lippe/php/person.php?o=53>

³⁰¹ Tamtéž

³⁰² Tamtéž

³⁰³ *Kronika včelařského spolku v České Skalici 1895 – 1954*, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích

Ústředního spolku včelařského pro království české v Praze udělil 10 stříbrných medailí a 15 diplomů. Národní jednota Severočeská 2 bronzové medaile a 5 diplomů, Princ Vilém ze Schaumburg–Lippe protektor sjezdu a výstavy, dal 10 dukátů v ceně 80 zlatých. Okresní zastupitelství v České Skalici - 3 dukáty. Okresní hospodářská společnost - 1 dukát. Ředitelství záložny ve Velké Jesenici – 10 zlatých. Pánové Fajtha a spol., koželuhovna v České Skalici – 5 zlatých. Bratři Etrichové, přádelna v České Skalici – 5 zlatých. J. Bondy tkalcovna v České Skalici - 3 zlaté. Spořitelna v České Skalici – 10 zlatých. Včelařský spolek českoskalický, a jeho členové obdrželi: 10 dukátů na hotovosti, 40 zlatých na hotovosti, 6 stříbrných medailí, 1 bronzovou medaili, 13 diplomů, 2 pochvalná uznání a živé včely. Darovanými včelami původních krajinek, byl dán podnět k založení vlastního spolkového včelína v r. 1897.³⁰⁴

Závěrečného banketu se zúčastnilo přes 70 návštěvníků. Tato slavnost včelařský sjezd i výstavu ukončovala.³⁰⁵

Včelařský spolek v České Skalici mimo diplomu za vzorné uspořádání sjezdu obdržel za „úl míry normální“ 10 dukátů a živé včelstvo jako základ pro spolkový včelín. Čistý výtěžek sjezdu a výstavy byl 50 zlatých 84 kr.³⁰⁶

O úspěchu tohoto sjezdu svědčí také dodnes zachovaný diplom³⁰⁷, který obdržel tehdejší českoskalický včelař Josef Rousek.

Po tomto XIV. sjezdu včelařském byl zřízen spolkový úl. Bohužel neexistují záznamy, kde úl stával. Kromě tohoto úlu „míry normální“³⁰⁸ spolek vlastnil také dýmák, kleště a 2

³⁰⁴ Tamtéž

³⁰⁵ Tamtéž

³⁰⁶ Tamtéž

³⁰⁷ Tento diplom měl zajímavou historii, než byl znovu objeven. Byl udělen Josefu Rouskovi za vystavené včelstvo na včelařském sjezdu v České Skalici. Dlouhá léta byl uložen v rámu za jiným obrazem ve vile, kde bydlel syn již zmíněného pana Rouska, pan Ing. Josef Rousek.³⁰⁷ Pan Josef Rousek, který získal včelařský diplom, původně bydlel v domě č. 204 v ulici Boženy Němcové.³⁰⁷ Jeho syn si později tento diplom vzal do nově postaveného domu.³⁰⁷ Jednalo se o vilu č. 426, která se v současné době nachází v Riegrově ulici v České Skalici.³⁰⁷ Pan Josef Rousek byl také dlouholetým pokladníkem českoskalického spolku. K nález diplomu došlo úplnou náhodou. Při vyklízení půdy tohoto domu v 70. letech 20. století objevila zaměstnankyně Ústavu pro mentálně postižené, paní Irena Vitvarová, zarámovaný obraz s křesťanskou tematikou. Chtěla tento obraz vyjmout z rámu. Při vyjímání obrazu z rámu vypadl zmíněný diplom, který byl původně z vrchní strany rámu překryt svatým obrazem, takže nebyl na první pohled vidět. Zřejmě byl takto uložen bývalými majiteli domu nebo dokonce samotným panem Josefem Rouskem. Tuto skutečnost dnes již není možné zjistit, neboť přímí pamětníci tohoto uložení diplomu již zemřeli. Nález předala paní Vitvarová své kamarádce paní Tučkové. Pan Tuček byl v té době členem českoskalického včelařského spolku. Nechal diplom zasklít a zarámovat. Předal ho do správy českoskalickému včelařskému spolku. V současné době je diplom majetkem Českého svazu včelařů z. s., základní organizace Česká Skalice a uložen v jeho spolkovém depozitáři. Diplom je zasazen do tenkého plastového rámu překrytého tmavě hnědou textilií, protože se sklo při manipulaci rozbilo. Uvažuje se o jeho zasklení, kvůli případnému znehodnocení originálního papíru se zlacením a originálními ozdobnými malbami.

mřížky proti včelím matkám. Mezi majetkem spolku lze také nalézt 2 nože, které jim měl darovat František Hájek z Mezilesí.³⁰⁹

6.5. Počátek 20. století

V roce 1898 bylo v českoskalickém spolku již 75 členů. V dalším roce jejich počet vzrostl na 93. Původně se členové českoskalického spolku scházeli pravidelně za hojné účasti členů na schůzích až do roku 1901. Spolek měl stabilně 60 – 80 členů. Do 20. století byl značně činný a schůze byly hojně navštěvovány. Byly pořádány zajímavé přednášky. Po nich následovaly debaty včelařů o včelařské problematice. Zkušenosti starších včelařů byly tak tímto způsobem předávány těm mladším a začínajícím. Opomíjena nezůstávala ani odborná včelařská literatura, kterou včelařské spolky kupovaly nebo si ji zapůjčovaly. Sloužila k šíření dalších včelařských zkušeností a nových pokroků ve včelařství. V roce 1901 čítala knihovna českoskalického spolku 60 svazků různých spisů a knih zabývajících se včelařskou tematikou.³¹⁰

Rok 1901 byl pro spolek zásadní. Jeho tehdejší předseda P. František Antonín Pecka se stal děkanem a byl přeložen do Náchoda. Následně odstoupil z funkce předsedy spolku. V tomto období již existoval také spolek v Náchodě. Ten působil jako konkurence českoskalického spolku, neboť také sdružoval včelaře z České Skalice, Náchoda, Červeného Kostelce a Hronova. Novým předsedou českoskalického spolku se stal Václav Exner a jednatelem Vilém Šafář. Oba z České Skalice.³¹¹

Českoskalický spolek sdružoval v roce 1901 včelaře z těchto obcí: Studnice, Bakov, Lhota Řešetová, Zlič, Hoříčky, Žernov, Červená Hora, Světlá, Vestec, Větrník, Velká Jesenice, Třebešov, Svinišťany, Miskolezy, Chvalkovice, Česká Skalice, Malá Skalice, Zájezd, Kleny a Spyta.³¹²

Odchod P. Pecky znamenal pro spolek krizi., kterou nedokázala překonat ani volba nového předsedy. Tuto krizi dokládá i zápis „ *V roce 1905 nastala krize ve spolku odstoupením předsedy V. Exnara a jedn. Šafáře, která po vyzvání aby odvolal, ponechal si*

³⁰⁸ *Zápisník Včelařského spolku pro okres Českoskalický se sídlem v České Skalici založený léta Páně 1895*, F.A.Pecka, Jan Rolčík., paginováno do strany 17, dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

³⁰⁹ Tamtéž.

³¹⁰ *Kronika včelařského spolku v České Skalici 1895 – 1954*, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

³¹¹ Tamtéž

³¹² Tamtéž

*nadále tuto funkci.*³¹³ Nakonec došlo k jejich odstoupení.³¹⁴ Tato situace se ve spolku projevila malou účastí na členských schůzích. Na přednáškách se hovořilo o plemenných včelstvech a české černé včele, která se chovala v tomto kraji. Bylo zavedeno spolkové pojištění proti škodám na včelstvu. Poplatek za pojištění byl 30 krejcarů.“³¹⁵

Podle záznamu³¹⁶ měl v roce 1908 českoskalický spolek 51 členů. Došlo tedy ke zmenšení členské základny. V tomto roce také spolek zaslal petici Sněmovně říšské rady ve Vídni. Petice obsahovala tyto body:³¹⁷

- a) „ za zřízení včel. nauk při zem. vys. škole tech. v Praze
- b) za zřízení včelařské školy v Čechách
- c) za rozšíření vyuč. včelařství na školách obecných, měšť., střed. a hospodářských“³¹⁸

Situace se ve spolku začala zlepšovat až v roce 1909, kdy byl na valné hromadě zvolen novým předsedou P. František Bakeš³¹⁹ z České Skalice. Místopředsedou se stal František Červený a jednatelem Josef Hlaváček. Změna ve vedení ovšem nedokázala spolek udržet na úrovni, jakou měl za doby předchozích funkcionářů. Docházelo k jeho postupné ztrátě na

³¹³*Kronika včelařského spolku v České Skalici 1895 – 1954*, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

³¹⁴ Josef MERVART: *Z kroniky včelařů*. Českoskalický zpravodaj č. 9/1995, nepag..

³¹⁵ *Kronika včelařského spolku v České Skalici 1895 – 1954*, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

³¹⁶ Tamtéž

³¹⁷ Tamtéž

³¹⁸ Tamtéž

³¹⁹ **František Vilém Bakeš** se narodil 3.10.1857 v Chrasti u Chrudimi. Absolvoval gymnázium v Chrudimi. V Praze a v Hradci Králové se poté věnoval studiu bohosloví. Dne 15.6.1882 byl vysvěcen na kněze v Hradci Králové. Svou funkci kněze začal vykonávat nejprve jako kaplan na Hoříčkách. V roce 1886 byl přeložen do Úpice. Od 28.2.1894 působil ve funkci zámeckého kaplana v Náchodě. Odtud odešel 1.10.1896 na Boušín do funkce tamějšího administrátora. Později tuto funkci vykonával i ve Chvalkovicích. Dne 27.10.1897 byl přeložen do Rtyně v Podkrkonoší. Do České Skalice byl přeložen 5.10.1901 na návrh prince Viléma ze Schaumburg – Lippe. Úřadu kněze se ujal až 11.11.1901. Ve funkci nahradil Františka Antonína Pecku, který byl v této době přeložen do Náchoda. Tím se stal devatenáctým farářem v České Skalici. Během jeho působení v České Skalici proběhla generální oprava kostela. Byla vyměněna dlažba v kostele a překlenuty hrobky. Okna v kostele byla zasklena katedrálním sklem. Dále byl zakoupen obraz Sixtinská Madona. Mimo farnost v České Skalici měl František Bakeš na starost i výuku v tehdy nově otevřené škole ve Zlíči nedaleko České Skalice. Tam působil od 15.11.1908. Dne 16. 11.1908 sloužil mši za nově otevřenou školu. Zúčastnil se i svěcení nové budovy školy ve Zlíči v roce 1910. V letech 1909–1914 byl František Vilém Bakeš předsedou Včelařského spolku v České Skalici. V této funkci musel, společně s místopředsedou spolku učitelem Františkem Červeným, čelit řadě problémů. Jednalo se o postupný nezájem z řad členů a pozdější úpadek spolku. Ten spočíval hlavně v poklesu významu spolku. Noví funkcionáři nedokázali udržet tuto prestiž, která byla za starých (zakládajících) členů. Bohužel se jim nepodařilo dočasněmu zániku spolku zabránit. Spolek se nakonec rozpadl. Dále o něm nejsou žádné zápisy. František Bakeš se stal také v České Skalici svědkem rekvírování kostelního zvonu pro válečné účely v roce 1916. Úřad českoskalického faráře zastával až do své smrti dne 25.2.1923. Na jeho místo byl dosazen kněz Ferdinand Vogel. Zdroj: *Gedenkbuch oder Chronik der Pharai Bömisch Skaltz*, Antonín Charvát, 1836 – současnost, 419 listů, Římskokatolická farnost Česká Skalice, list 124.; *Pamětní kniha obce Zlíče 1923–1967*, 344 stran z toho popsanych 341, Antonín Hájek, Archiv MBN, Sbírká kronik, s. 16 – 18. ; Rozhovor s bývalým kronikářem města Česká Skalice panem Jiřím Samkem dne 7.8.2015.

významu, až se pravděpodobně rozpadl.³²⁰ Činnost spolku v tomto období 1909 –1914 mapuje pouze dopis od Zemského ústředního spolku včelařského pro království České. Ten se zabývá nezaplacenými poplatky za rok 1912 již zmíněnému zemskému včelařskému spolku. Českoskalický spolek je v dopise žádán o brzké uhrazení těchto poplatků. Termín jejich zaplacení je stanoven na 15.12.1912. Dále zde Zemský ústřední spolek včelařský žádá českoskalický spolek, aby poplatky zaplatili a nemuseli jim znovu posílat další písemnou výzvu. Ta by ústřednímu spolku činila zbytečné náklady na poštovním. Dopis pochází z roku 1912.³²¹ Dalším cenným pramenem, dokládající chybějící prameny o činnosti spolku, je dopis³²² z roku 1914. V něm žádá Zemská statistická kancelář království českého českoskalický spolek o vyplnění a zaslání útržku „ *s některými daty o včelařství v tamním okrese za r. 1913, neboť dat potřebujeme již naléhavě.*“³²³

Záznamy o další činnosti českoskalického spolku jsou datovány až k roku 1914. V tomto období došlo k volbě nových funkcionářů českoskalického spolku. Novým předsedou spolku se stal Rudolf Poláček, místopředsedou Ferdinand Kolařík a jednatelem František Červený. Všichni jmenovaní byli z České Skalice. Podle zápisu z kroniky českoskalického spolku se nové vedení zasadilo ze všech sil o obnovu jeho fungování a znovuzískání dřívějšího věhlasu. Naproti tomu si jednatel spolku stěžuje ve výroční zprávě na špatnou atmosféru ve společnosti, protože k obnově spolku došlo těsně před vypuknutím 1. světové války. Během války spolek „*setrvává v tiché účasti*“³²⁴. V tomto období byl stále předsedou Rudolf Poláček.

Po válce se konala dne 22.12.1918 valná hromada, na které se sešlo 11 členů spolku. Předseda Rudolf Poláček popřál hodně úspěchů nově vzniklé republice a včelařům v jejich práci. Proběhla také vzpomínka na padlé členy českoskalického spolku. Včelaři se shodli na výsadbě lip svobody.³²⁵

³²⁰*Kronika včelařského spolku v České Skalici 1895 – 1954*, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

³²¹*Zemský ústřední spolek pro království České* (dopis adresovaný Včelařskému spolku v České Skalici). 1912. uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích

³²²Tento dopis náhodně našel v roce kamarád pana Jiřího Horkého z České Skalice. Ten ho předal vedení českoskalického spolku. Dopis byl poprvé otevřen před zraky členů českoskalického spolku a České televize na členské schůzi v roce 2008.

³²³*120 let včelařství na Českoskalicku*. [film] Rudolf ZÁBRAHA. [DVD] Česká Skalice, 23 minut, 2015.

³²⁴*Kronika včelařského spolku v České Skalici 1895 – 1954*, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

³²⁵Tamtéž

V roce 1923 stoupl počet členů spolku na 42. Od roku 1925 byl zvolen novým předsedou spolku J. Smetana z České Skalice. Cena cukru v tomto roce klesla na 3,75 Kčs oproti roku 1921, kdy kilogram cukru stál 11 Kčs. Včelaři museli čelit velkému problému, kterým se stala cena dováženého amerického medu. Ta činila 9 Kčs za 1 kg. Český med se prodával za 16 – 18 Kčs.³²⁶

Novým předsedou se v roce 1930 stal František Červený. V roce 1936 znovu dochází ke změně předsedy spolku. Stává se jím J. Příbyl z Velké Jesenice. Novým jednatel byl zvolen J. Hejna z České Skalice.³²⁷ Českoskalický spolek v roce 1937 sdružoval 98 včelařů s 526 včelstvy. Ovšem během tohoto roku, kvůli pozdnímu jaru, zahynulo 78 včelstev.³²⁸

Situace se pro včelaře změnila také po zavedení protektorátu, neboť bylo zavedeno nařízení zvolit v každé obci důvěrníka, který by sledoval a zamezoval šíření včelích nemocí. Každý člen spolku se musel tomuto nařízení podvolit, jinak mu hrozil trest jako viníkovi sabotáže výživy národa. Protektorátním úřadům šlo především o zajištění odvodu medu pro státní účely. Za předpokladu vytvoření zdravých a silných včelstev by tato produkce mohla být dobře zajištěna. V roce 1940 uhynulo českoskalickým včelařům 78 včelstev. Tento úhyn zapříčinilo pozdní jaro. První prolet včel v tomto roce byl opožděn a uskutečnil se až 25. března. Během 2. světové války byla vydána řada nařízení, která se týkala také chovu včel. Jedním z nich bylo například, že za člena spolku může být přijat člověk až po uplynutí roční lhůty jako čekatel. Během této lhůty musel složit zkoušku před spolkovým představenstvem. V roce 1941 klesl počet členů českoskalického spolku na 99. Snížil se i počet včelstev z původních 643 na 463. Protektorátní předpisy zasáhly i českoskalické včelaře. Stalo se tak například paní Viktorinové po nahlášení špatného počtu včelstev po dobu čtyř let. Vedení spolku paní Viktorinové vyměřilo pokutu ve výši 150 Kč. Dále jí doporučilo dobrovolné vystoupení ze spolku. Ve výroční schůzi pořádané v roce 1944 bylo potichu oslaveno padesátileté výročí³²⁹ od založení spolku. V tomto roce došlo ke zrušení Zemského ústředí včelařů v Praze. To bylo nahrazeno Skupinou chovatelů včel pro zemi Českou v Praze. V červnu 1944 byla zřízena „rozhodčí komise“. Její náplní bylo rozhodování o trestech a opatřeních v případě neoznámení úhynu včel. Včelaři se snažili pod různými záminkami odvádět co nejméně medu říši. Byla zavedena povinnost odvádět z každého včelstva 1,5 kg

³²⁶Tamtéž

³²⁷ Tato změna je podle kronikáře vnímána jako pozitivní.

³²⁸Tamtéž

³²⁹ *Kronika včelařského spolku v České Skalici 1895 – 1954*, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

medu. V roce 1944 bylo v českoskalickém spolku hlášeno 550 včelstev. Z toho bylo 64 včelstev nakaženo varroázou. Tato nakažená včelstva byla „vysířena“. Za války bylo spolku předepsáno dodat 2 183 kg medu. Z tohoto množství bylo odvedeno pouze 563 kg medu. Podle zápisu ve spolkové kronice³³⁰ měla být většina tohoto medu (435 kg) dodána dětem a nemocným. Pouze 128 kg medu bylo dodáno německé okupační moci.³³¹

6.6. Pokračování činnosti spolku po druhé světové válce

První poválečná spolková schůze se konala dne 10.5.1945. Zde pronesl předseda spolku slavnostní projev: „*Všem členům včelařského spolku. Zdravíme své milé na prahu nového života v našem osvobozeném československém státě v naší nové republice. Práce organizační byly již dříve připraveny, proto pokračujeme ruku v ruce s nadšením a láskou pro blaho našeho milého národa a rozkvet našeho včelařství.*“³³² Českoskalický spolek daroval 150 kg medu pro „raněné a obránce vlasti“. Dále odvedl 760 kg medu, které byly určeny na státní nákup. Dne 22.6.1945 se konala výborová schůze, na které bylo usneseno vyloučit 8 členů spolku pro nekázeň. Byli to tito členové: pan Karel Groh, Vilém Groh, Josef Hampl, František Kuhn, Otakar Preisler, Václav Valtera a Antonín Viktorin.³³³

V roce 1946 českoskalický spolek sdružoval 112 včelařů s 597 včelstvy. Vedení spolku zůstalo ve stejném složení. V roce 1949 rezignoval předseda spolku J. Příbyl z Velké Jesenice. Novým předsedou byl zvolen pan Jan Zvonař. Jednatelům spolku zůstal pan Hejna. V tomto období bylo zavedeno nařízení, že každý včelařský spolek musí z každých šesti včelstev odevzdat jeden oddělek³³⁴ pro státní včelíny. Téhož roku se také konal kurz pro začínající včelaře u pana Hejny. Zúčastnilo se ho 14 členů. Byly uděleny diplomy panu Prouzovi a Příbylovi.³³⁵ Českoskalický spolek si vzal pod patronát včelín politické školy v České Skalici. Pan Dvořáček byl ustanoven jeho správcem.³³⁶

Rok 1950 s sebou přinesl mimo jiné úpravu hranic politických okresů. Tato změna měla vliv také na složení členské základny českoskalického spolku. Podle nových hranic spadalo svou správou 8 obcí do ZO Jaroměř a 2 obce do ZO Dvůr Králové nad Labem.

³³⁰ Tamtéž

³³¹ Tamtéž

³³² Tamtéž

³³³ Tamtéž

³³⁴ **Oddělek** – je malé včelstvo, uměle sestavené z mladých včel. Ihned po vytvoření oddělků se k němu přidává oplozená nebo neoplozená matka. Někdy často zralý matečník těsně před vyběhnutím matky.

³³⁵ *Kronika včelařského spolku v České Skalici 1895 – 1954*, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

³³⁶ Tamtéž

Z českoskalické organizace tímto zásahem odešlo 42 členů. Důvodem bylo, že již patřili pod jinou organizaci. Na konci roku 1951 bylo v českoskalické včelařské organizaci 58 členů. Za deset let se hranice politických okresů vrátily zpět. Tím došlo k návratu řady dřívějších členů do českoskalické organizace.³³⁷ V roce 1953 dochází opět ke změně ve vedení spolku. Na svou funkci rezignoval ze zdravotních důvodů předseda Jaroslav Zvonař. Na valné hromadě byl navržen do funkce předsedy pan Hejna. Jednatel byl navržen pan Petráček. V roce 1954 byl zakoupen včelín od Okresního národního výboru v Náchodě. Jednalo se o konfiskát po Ing. Čerychovi. Tento rok také odstoupil z funkce předseda spolku pan Jaroslav Hejna.³³⁸ Novým předsedou českoskalické organizace byl zvolen pan Josef Štodt.³³⁹ V roce 1959 do obvodu českoskalické organizace patřily tyto obce: Česká Skalice, Újezdec, Lhota pod Hoříčkami, Brzice, Kleny a Domkov.³⁴⁰

Českoskalická organizace sdružovala v roce 1960 okolo 100 členů a zhruba 1000 včelstev. Mimo soukromých včelařů byly v českoskalické organizaci také zemědělská družstva a státní statky. V roce 1961 měly Československé státní statky Česká Skalice 130 včelstev. JZD Brzice vlastnilo 53 včelstev, JZD Chvalkovice 50 včelstev a JZD Hoříčky také 50 včelstev. Všechna výše zmíněná zemědělská družstva byla členy českoskalické včelařské organizace. O dva roky později do českoskalické organizace vstoupily i Československé státní lesy se 115 včelstvy. V roce 1964 vstoupilo do českoskalické organizace JZD Mezilečí s 25 včelstvy. Tím došlo ke zvýšení počtu včelstev v českoskalické organizaci na 1002. Českoskalická organizace sdružovala v tomto roce 134 včelařů.³⁴¹ O tři roky později vstoupilo do spolku i JZD Velká Jesenice s 20 včelstvy. V šedesátých letech předsedou českoskalické organizace byl zvolen pan Václav Resl. V roce 1976 se českoskalická organizace rozrostla o 110 včelstev, s kterými do ní vstoupilo JZD Dolany.³⁴²

Další záznamy o činnosti českoskalického spolku před rokem 1989 bohužel neexistují. Konkrétně se jedná o období od roku 1964 do roku 1994.

³³⁷ Josef MERVART, *Z kroniky včelařů*. Českoskalický zpravodaj č. 7 – 8/1995, nepag..

³³⁸ *Kronika včelařského spolku v České Skalici 1895 – 1954*, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích

³³⁹ *Seznam členů ZO Čs. Svazu včelařů v České Skalici ke dni 31.12.1959*. uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

³⁴⁰ *Sešit předsedy spolku. 1959 – 1960*, uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

³⁴¹ *Český svaz včelařů, základní organizace Česká Skalice – Kronika. 1895 – 2014*. nepag., Jiří Blatník, uloženo v soukromém depozitáři u pana Jiřího Blatníka v Křižanově u Hoříček.

³⁴² Josef MERVART: *Z kroniky včelařů*. Českoskalický zpravodaj č. 9/1995, nepag..

6.7. Pokračování spolkové činnosti po roce 1989

Po roce 1989 nastala změna politické situace v tehdejším Československu. Ta se postupně během 90. let 20. století projevila ve všech odvětvích lidské činnosti. Výjimkou nebyl ani českoskalický včelařský spolek. Ovšem bohužel kvůli ztrátě původní kroniky³⁴³ se nedochovala žádná písemná zmínka ani v nové kronice spolku. Situaci je tedy podle písemných pramenů možné hodnotit až od roku 1994. V tomto roce českoskalický spolek sdružoval 87 včelařů s 543 včelstvy a 1 zemědělské družstvo s 204 včelstvy. Uskutečnila se také slavnostní schůze ke 100. výročí založení českoskalického včelařského spolku, které se zúčastnilo 48 členů spolku. Oslavy byly zakončeny přípravou včelařské expozice v rámci společně pořádané výstavy s českoskalickým zahrádkářským svazem.³⁴⁴

Rok 1995 byl pro českoskalický významným hned z několika důvodů. Jedním z nich byl odchod jednatele spolku pana Ing. Josefa Mervarta z českoskalické organizace. Volba nového výboru spolku. Zásadní však bylo obdržení Čestného uznávání ÚV ČSV za dlouholetou činnost v oboru včelařství. Mimo to je v tomto uznání zmíněno jméno Ing. Josefa Mervarta, jakožto jednatele spolku, který se také zasloužil o rozvoj včelařství. Dalšího uznání se spolku dostalo v roce 1997 tentokrát od Městského úřadu v České Skalici. Jednalo se o písemné poděkování za pořádání výstav, které za spolek převzali Rudolf Zábřaha a Bronislav Prokop. Na podzimní včelařské výstavě, která se opět konala za spolupráce se členy českoskalického svazu zahrádkářů, byli přítomni i reportéři z Českého rozhlasu Hradec Králové. Ti na této akci natočili rozhovor s jedním ze členů českoskalického včelařského spolku panem Bronislavem Prokopem. Mezi ocenění, která spolek získal, patří také poděkování za účast na přípravách i průběhu oslav 760. výročí první písemné zmínky o Skalici a Jiřinkových slavností, které obdržel od Městského úřadu v České Skalici v roce 1998.³⁴⁵

Počet členů a počet jimi chovaných včelstev se od roku 1993 během sedmi následujících let několikrát změnil. V roce 1994 sdružoval českoskalický spolek 87 včelařů s 685 včelstvy a jedním zemědělským družstvem (ZD Dolany), které chovalo 204 včelstev. V následujícím roce se počet včelařů nezměnil. Změnil se pouze počet chovaných včelstev, který činil 543. V této době dostávali včelaři příspěvek od Ministerstva zemědělství České

³⁴³ Ke ztrátě kroniky českoskalického včelařského spolku došlo ve druhé polovině 90. let 20. století.

³⁴⁴ *Český svaz včelařů, základní organizace Česká Skalice – Kronika. 1895 – 2014.* nepag., Jiří Blatník, uloženo v soukromém depozitáři u pana Jiřího Blatníka v Křižanově u Hoříček.

³⁴⁵ Tamtéž

republiky příspěvek 100 Kč³⁴⁶ na zazimované včelstvo a 43 Kč na každé včelstvo. Od roku 1995 dostávali včelaři dotaci ve výši 120 Kč na každé zazimované včelstvo všichni včelaři.³⁴⁷

Český svaz včelařů, z. s. základní organizace Česká Skalice je dodnes činnou. V roce 2015 spolek oslavil 120 let své činnosti. Českoskalická organizace v roce 2018 sdružovala 80 včelařů se 735 včelstvy. Současným předsedou je Ing. Jiří Valtera, který tuto funkci vykonává od roku 2010.

6.8. Společenské akce organizované spolkem

Členové českoskalického spolku se již od jeho založení podíleli na kulturním životě ve městě i v jeho okolí. V roce 1896 se v Novém Městě nad Metují konal „Kurs včelařský a velká výstava“ v budově měšťanské školy. Na této výstavě nechyběli ani českoskaličtí včelaři. Ti zde vystavovali řadu exponátů. Některé z nich byly oceněny například čestnými diplomy. O průběhu výstavy se zmiňuje také František Antonín Pecka v *Zápisníku Včelařského spolku pro okres Českoskalický*³⁴⁸. Českoskaličtí včelaři ji obohatili svými exponáty. Za některé z nich obdrželi ocenění. Jednalo se například o „*umělé mezistěny, mezistěny včelkami vytažené a plást medu*“³⁴⁹. Za tyto exponáty byl spolku udělen diplom. Za jednotlivé českoskalické včelaře lze jmenovat například P. Františka Antonína Pecku, který zde vystavoval „*sbírku semen medonosných*“³⁵⁰. Ta byla oceněna stříbrnou medailí. Dalším oceněným byl Jan Rolčík, který obdržel bronzovou medaili zemědělské rady za „*šroubovaný lis na dělání slaměných desk*“.³⁵¹ Diplom od zemědělského ústředního spolku za zhotovení úlu míry normální získal také Václav Šafař.³⁵²

Mezi významné kulturní akce, které pořádal českoskalický včelařský spolek, patřil již výše zmíněný XIV. sjezd včelařský. Ten se konal v roce 1897 v České Skalici pod patronátem prince Viléma ze Schaumburg–Lippe. Ovšem českoskaličtí včelaři společenské akce pouze nepořádali, ale některých se účastnili. Jednalo se například o XV. sjezd včelařský s výstavou

³⁴⁶ Tento příspěvek dostávali včelaři, kteří v daném roce prodali nejméně 7 kg medu z jednoho včelstva nějaké organizaci, která má své identifikační číslo pro prodej těchto produktů.

³⁴⁷ *Český svaz včelařů, základní organizace Česká Skalice – Kronika*. 1895–2014. nepag., Jiří Blatník, uloženo v soukromém depozitáři u pana Jiřího Blatníka v Křižanově u Hoříček.

³⁴⁸ *Zápisník Včelařského spolku pro okres Českoskalický se sídlem v České Skalici založený léta Páně 1895*, F.A.Pecka, Jan Rolčík., paginováno do strany 17, dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

³⁴⁹ Tamtéž

³⁵⁰ Tamtéž

³⁵¹ Tamtéž

³⁵² Tamtéž

v Soběslavi³⁵³ nebo Krajinská výstava v Červeném Kostelci, která se konala v roce 1899. Za vystavené exponáty obdrželi českoskaličtí členové a spolek diplom.³⁵⁴

Neméně významná byla pro Českou Skalici také Živnostensko – průmyslová výstava kraje Boženy Němcové, která se zde konala ve dnech 10. – 24.7.1932. Expozici zde měli i českoskaličtí včelaři. Jmenovat lze například pana Dvořáčka, který zde vystavoval svůj med, za který obdržel diplom. K vidění zde byla i včelařská expozice, která veřejnosti představovala včelařské exponáty (úl od firmy Rott Praha) nebo včelařské propagační plakáty.³⁵⁵

Ovšem nejednalo se pouze o účast nebo pořádání výstav. Českoskalický spolek se zabýval i politickou situací v Československu, proto v roce 1938 daroval 1000 Kčs na obranu republiky.³⁵⁶ Bylo to z důvodu, že se nejen členové obávali hrozící války s Německem. Tuto finanční podporu státu, který vynakládal nemalé prostředky na vyzbrojení armády, vnímali členové spolku jako pomoc při ohrožení jejich rodin.³⁵⁷ Další aktivitou včelařského spolku bylo také pořádání společenských večerů. Jednalo se například o „Večírek včelařského spolku pro okres Českoskalický“, který se konal 8.1.1899 v hostinci paní Bartoníčkové v České Skalici. Tato plesová iniciativa spolku trvala až do roku 1901. Poté zřejmě plesy již spolek nepořádal. Pravděpodobně to souviselo s odchodem tehdejšího předsedy spolku ze své funkce. Každopádně o této pořádání plesů se nedochovaly žádné záznamy ani pozvánky. Další zmínka o pořádání včelařských plesů pochází z roku 1938. Plesy se v následujících letech zřejmě nekonaly. Záznam o pořádání dalšího plesu je až z roku 1941. Více záznamů o společenských večerech a plesech, které organizoval českoskalický spolek neexistují.³⁵⁸ Zprávy o těchto společenských akcích nejsou zapsány ani v kronice města.

Další forma prezentace spolkové činnosti a ovlivnění kulturního života v České Skalici byla spolupráce včelařského spolku s místním svazem zahrádkářů na pořádání společných výstav, která započala v roce 1963. Tím byla založena tradice pořádání těchto

³⁵³ Tamtéž

³⁵⁴ *Čestný diplom na Krajinské výstavě v Červeném Kostelci Včel. spol. pro okres Č. Skalický Česká Skalice*. 1899, uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

³⁵⁵ *Kronika včelařského spolku v České Skalici 1895 – 1954*, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

³⁵⁶ Tamtéž

³⁵⁷ Ovšem podle dochovaných zpráv českoskalický včelařský spolek nebyl jediným, kdo takto finančně přispěl státu na jeho obranu. Jednalo se například o jaroměřský nebo novoměstský včelařský spolek, který daroval státu také určitý obnos peněz.

³⁵⁸ Tamtéž.

akcí.³⁵⁹ Výstavy byly pořádány převážně v Muzeu Boženy Němcové v České Skalici nebo také v budově sokolovny v České Skalici. Zřejmě kvůli menšímu zájmu z řad veřejnosti o tyto výstavy a množství vystavovaných předmětů, bylo konání těchto výstav přesunuto do budovy dnešní klubovny Českého zahrádkářského svazu v České Skalici. O úspěchu výstav vypovídají nejen historické fotografie, kronika včelařského kroužku v České Skalici³⁶⁰, ale také vzpomínky návštěvníků těchto výstav a bývalých nebo současných českoskalických včelařů. V roce 1994 uspořádali členové českoskalického spolku výstavu ke 100. výročí založení spolku. Na této akci se podílela také místní organizace Českého zahrádkářského svazu. Od tohoto roku se objevují zprávy o každoročním pořádání včelařských výstav společně s českoskalickým zahrádkářským svazem.³⁶¹ Tato spolupráce trvá až do současnosti. Ovšem výstavy již nejsou pořádány každý rok, ale každé dva roky.

Do kulturního povědomí místních obyvatel se českoskalický spolek zapsal také pořádáním kurzů pečení medového pečiva. První kurz se konal v říjnu 1935 pod vedením paní Jirouchové ze Rtně v Podkrkonoší. Zúčastnilo se ho 25 žen včelařů. Na zakončení kurzu byla připravena výstava upečených medových výrobků.³⁶² Ovšem kromě paní Jirouchové byla v 2. polovině 20. století významnou osobností v této oblasti paní Eliška Reslová. Zabývala se pořádáním kurzů pečení medového pečiva. O velkém zájmu o účast v těchto kurzech vypovídá řada fotografií.³⁶³ Při jednom takovém kurzu paní Reslová napekla medové pečivo z 200 kg mouky. Dochoval se také její sešit s recepty. Podle tohoto sešitu s názvem „Eliška Reslová“³⁶⁴ je zřejmé, že paní Reslová byla velkou sběratelkou receptů na pečení medového pečiva.³⁶⁵

Během dlouholeté historie českoskalického spolku proběhla také řada přednášek. Při porovnání starých záznamů především ze Zápisníku včelařského spolku³⁶⁶ s novějšími

³⁵⁹ *120 let včelařství na Českoskalicku*. [film] Rudolf ZÁBRAHA. [DVD] Česká Skalice, 23 minut, 2015.

³⁶⁰ *Kronika včelařského kroužku ZŠ Česká Skalice 1964 – 1990*. Josef Tuček, nepag. uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

³⁶¹ *Český svaz včelařů, základní organizace Česká Skalice – Kronika*. 1895 – 2014. nepag., Jiří Blatník, uloženo v soukromém depozitáři u pana Jiřího Blatníka v Křížanově u Hoříček.

³⁶² *Kronika včelařského spolku v České Skalici 1895 – 1954*, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích

³⁶³ *Výstava ovoce* (obálka), 98 fotografií mapujících výstavy ovoce a včelařskou expozici, 60. – 70. léta 20. století, uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

³⁶⁴ *Eliška Reslová* (sešit). 1961, uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

³⁶⁵ Josef MERVART: *Z kroniky včelařů*. Českoskalický zpravodaj č. 9/1995, nepag..

³⁶⁶ *Zápisník Včelařského spolku pro okres Českoskalický se sídlem v České Skalici založený léta Páně 1895*, F.A.Pecka, Jan Rolčík., paginováno do strany 17, dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

záznamy³⁶⁷ o spolku proběhlo více přednášek v začátcích spolku. Bylo to také zapříčiněno postupným nezájmem včelařů o přednášky především v 50. letech 20. století. Je ovšem také možné, že se záznamy o přednáškách později do kroniky nepsaly. Ovšem v současné spolkové kronice³⁶⁸ jsou již záznamy o přednáškách vedeny od 90. let 20. století. V tomto období proběhla řada odborných přednášek. Jednalo se například o přednášku pana Dlouhoveského o včelích nemocech a jejich léčbě nebo přednáška paní Hajdůškové nazvané Včelí produkty pro zdraví. Obě proběhly v roce 1998. O přednáškové činnosti v následujícím roce bohužel nejsou záznamy. Kronika dále pokračuje až rokem 2000, ve kterém se konala přednáška Dalibora Titěry nazvaná Poznatky z včelařského výzkumu.

V tomto roce pořádal také Okresní výbor ČSV setkání včelařů v Hotelu Hron v Náchodě na téma Racionalizace ve včelařství.³⁶⁹

Českoskalický spolek se v minulosti věnoval pořádání „včelařských zájezdů“. O jednom z prvních lze nalézt zmínku v jeho kronice. Ten se konal v roce 1938 do výzkumné včelařské stanice v Dole u Prahy. Dále v tomto roce českoskaličtí včelaři vypravili na výstavu do nedalekého Náchoda.

Ovšem českoskaličtí včelaři pořádali tyto zájezdy za účelem návštěvy jiných včelařských organizací. Za všechny lze jmenovat především včelařský spolek ze Stříbrné Skalice. Jedno ze spolkových setkání proběhlo v roce 1989, kdy do České Skalice přijeli včelaři ze Stříbrné Skalice. V následujícím roce jim tuto návštěvu českoskaličtí včelaři oplatili a přijeli za nimi do Stříbrné Skalice.³⁷⁰

V roce 2000 se zúčastnilo několik členů českoskalického spolku zájezdu na detašované pracoviště Výzkumného ústavu v Dole na Kývalku (okres Brno – venkov), který pořádal Okresní výbor Českého svazu včelařů v Náchodě. Mimo prohlídky tohoto pracoviště a včelína si účastníci zájezdu prohlédli také hrad Špilberk a město Brno. V tomto roce se českoskaličtí včelaři zúčastnili zájezdu na Celostátní včelařskou výstavu do Olomouce, který opět pořádal Okresní výbor ČSV v Náchodě.³⁷¹

³⁶⁷ *Kronika včelařského spolku v České Skalici 1895 – 1954*, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích

³⁶⁸ *Český svaz včelařů, základní organizace Česká Skalice – Kronika*. 1895 –2014. nepag., Jiří Blatník, uloženo v soukromém depozitáři u pana Jiřího Blatníka v Křižanově u Hoříček.

³⁶⁹ Tamtéž

³⁷⁰ Josef:MERVART: *Z kroniky včelařů*. Českoskalický zpravodaj č. 9/1995, nepag..

³⁷¹ *Český svaz včelařů, základní organizace Česká Skalice – Kronika*. 1895 –2014. nepag., Jiří Blatník, uloženo v soukromém depozitáři u pana Jiřího Blatníka v Křižanově u Hoříček.

7. Včelařský spolek v Novém Městě nad Metují

7.1. Počátky spolkové činnosti v Novém Městě nad Metují

O včelařství na Novoměstsku existuje řada zpráv. Jedná se například o perníkářství³⁷², které je ve v Novém Městě nad Metují provozováno již od 16. století.³⁷³ Další zmínka o včelařství v této oblasti je spjata s prvním předsedou novoměstského včelařského spolku Josefem Čihákem³⁷⁴. Ten byl ještě před jeho založením velkým propagátorem a nadšencem včelařství. Traduje se, že v roce 1877 si zapůjčil trakař a jel s ním do Chrudimi, aby na něm do Nového Města nad Metují přivezl ukázat tehdejší nový včelařský vynález, a sice medomet. V této oblasti byl opravdovým průkopníkem, neboť se dochoval z roku 1886, ve kterém je objednávka Aloise Venclíka, zámečníka z Nového Města nad Metují na lis na mezistěny od Františka Čermáka z Cerhenic u Velimy. Odkazuje zde právě na Josefa Čiháka, který již tento stroj má a pan Venclík o něj má také veliký zájem.³⁷⁵ Ovšem kromě Josefa Čiháka se včelařství v tomto období věnovali také bratři Alois a Antonín Venclíkovi. Podle dochovaných zpráv chovali v letech 1820 – 1890 až 100 včelstev.³⁷⁶

Včelařský spolek v Novém Městě nad Metují byl založen v roce 1893. První slavnostní schůze se konala 5.11.1893 v hostinci U Vondráčků v Novém Městě nad Metují.³⁷⁷ O této události je možné nalézt také zmínku v časopise Český včelař z roku 1893. Iniciátorem této akce byl řídící učitel z Mezilesí pan František Hájek³⁷⁸. Na ustavující schůzi dorazilo 13 osob. Byly sepsány a odhlasovány stanovy včelařského spolku, které obratem byly zaslány na c. k. hejtmánství v Novém Městě nad Metují s prosbou o jejich schválení. Ze

³⁷² K přípravě perníku je mimo jiné zapotřebí med. Ze zmínky o perníkářství v dané oblasti lze usuzovat, že zde bylo přítomno i včelařství.

³⁷³ Jan KLOS. *Paměti města a zámku Nového Města nad Metují*. 1922. s. 29.

³⁷⁴ **Josef Čihák** – Narodil se 15.4.1857 ve Slavětíně. Vyučil se truhlářem, čehož využil také ve včelařské praxi. Tohoto řemesla využil například při zhotovování úlů nebo včelařského nářadí. Zabýval se včelařstvím a byl jeho velkým propagátorem v tomto okrese. Účastnil se řady včelařských výstav. Zemřel 6.8.1934 v Novém Městě nad Metují.

³⁷⁵ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Dopis Aloise Venclíka*

³⁷⁶ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra. *Slavnostní projev předsedy spolku k 80. výročí jeho založení.*, nesign., 2 balíky

³⁷⁷ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky

³⁷⁸ **František Hájek** – narodil se 22.2.1857 ve Vojtěšicích (okres Vysoké nad Jizerou) Absolvoval gymnázium v Jičíně. Poté studoval rok bohosloví v Hradci Králové. V roce 1877 začínal jako podučitel ve Žďárkách u Náchoda. Od roku 1884 působil jako řídící učitel školy v Mezilesí. Byl významným propagátorem a učitelem včelařství. Oženil se s Bohumilou Pejnarovou, se kterou měli 16 dětí. Bohužel 9 dětí zemřelo v mladém věku. Dva z jeho synů pravděpodobně padli během 1. světové války. Po smrti manželky v roce 1911 se oženil s Louisou Pošíkovou, se kterou měli dceru a syna. V roce 1914 byl přeložen na Čáslavsko. Zemřel dne 4.3.1943 v Kutné Hoře, kam se přestěhoval se svou druhou manželkou. Zdroj: SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra., nesign., 2 balíky

strany této instituce však došlo k jejich zamítnutí. Po úpravách byly hejtmanstvím schváleny dne 12.1.1894.³⁷⁹

Ustavující schůze novoměstského včelařského spolku se konala 11.2.1894 ve 14 hodin v budově nové měšťanské školy v Novém Městě nad Metují. O zahájení schůze se postaral, tehdejší prozatímní předseda novoměstského včelařského spolku a ředitel místní měšťanské školy, pan Hubert Císař. Závazné přihlášky do spolku vyplnilo 32 lidí. Proběhla také volba nového vedení spolku, do jehož čela byl zvolen Josef Čihák ze Slavětína. Jednatelům spolku se stal František Hájek z Mezilesí. Výbor spolku tvořilo dalších sedm členů. Spolek sdružoval včelaře nejen z okolních obcí ale také z Bačetína, Černilova, Osečnice u Dobrého, Českého Meziříčí, Městce, Opočna, Ledců u Bolehoště, Velké Jesenice, Puliček, Domašina, Pěkova u Police, Bílého Újezda, Týniště, Chábor, Mělčan, Mitrova u Třebechovic pod Orebem dokonce i z Příklep a Petrovic u Rakovníka nebo z Tržek u Litomyšle. Krátce po svém založení měl novoměstský včelařský spolek 117 členů.³⁸⁰

Členské schůze se konaly každý měsíc i v restauracích v okolních obcích. Vždy se těšily hojně účasti. Probíhala zde jednání spolku a odborné přednášky. Kromě toho byly zpestřeny losováním o drobné včelařské potřeby. Zpočátku byly věcné ceny hrazeny ze spolkové pokladny. Později byl los prodáván za 4 krejcare. Tímto krokem si včelařský spolek zajistil řadu posluchačů, neboť některé účastníky mohla lákat vidina výhry nějaké z cen. Zároveň, pokud dotyčný vítěz nebyl včelařem, byl to pro něho impulz začít včelařit. Ovšem tento zájem zajišťoval také dobrý přednášející, kterým většinou byl František Hájek. Na schůzích byli přítomni i členové včelařských spolků z okolí nebo zástupci jiných institucí. Jednalo se například o JUDr. Vostřebala za Zemědělskou radu pro Království České, pana Neuholda z c. k. okresního hejtmanství nebo redaktory Ratibora, Hlasu od Metuje i Českého Včelaře. Dále pak zástupce Hospodářského spolku Novoměstského.³⁸¹ Novoměstský včelařský spolek vlastnil také spolkový včelín s deseti včelstvy. Ten se nacházel v dnešním zámeckém parku v Novém Městě nad Metují. Sloužil k praktickým ukázkám chovu včel. Jeho umístění však při rojení včel působilo nepříjemnosti majitelům blízkých domů. Později byl prodán člence spolku paní Bartoňové.

³⁷⁹ SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky

³⁸⁰ SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra. *110 let včelařské organizace v našem městě.*, nesign., 2 balíky

³⁸¹ Jindřich MIMRA: 1894-1994 - 100 let včelařského spolku pro Nové Město nad Metují a okolí, Zpravodaj Nové Město nad Metují, č. 5/1994, s. 15.

Krátce po založení novoměstského spolku byl František Hájek byl zvolen za delegáta Ústředního spolku včelařského v Praze. Zde pracoval řadu let. Ve 2. polovině roku 1894 proběhla volba nového předsedy, protože se Josef Čihák své funkce vzdal. Novým předsedou byl zvolen řídící učitel z Vrchovin Josef Pižl³⁸².³⁸³

K oslavám druhého výročí založení včelařského spolku v Novém Městě nad Metují v roce 1896 se konal včelařský kurz a výstava v budově měšťanské školy. Patronem této akce byla městská rada. O velkém zájmu o tento kurz a výstavu vypovídá skutečnost, že se v Novém Městě nad Metují ubytovalo bezplatně 250 účastníků těchto akcí z Čech a Moravy. Včelařský kurz byl zahájen v sále Martínkova hostince (dnešní Domov mládeže u Králíčků). Na program třídního kurzu bylo zařazeno deset přednášek a čtyři praktická cvičení. Ovšem pro odlehčení byla na program zařazena také vycházka do Pekelského údolí. Z přednášejících lze jmenovat například Josefa Kebrleho³⁸⁴, Josefa Pižla nebo Václava Krulicha.

Včelařská výstava byla otevřena po devět dní. Podle dochovaných údajů ji v jeden den navštívilo 13 941 lidí.³⁸⁵ O pořádání tohoto včelařského kurzu se dochovala řada zmínek či dokumentů. Jedná se například o zprávu v časopise Český včelař z roku 1896, vysvědčení o absolvování kurzu jednoho z jeho účastníků³⁸⁶ nebo zpráva v kronice včelařského spolku v České Skalici³⁸⁷. Za vystavené exponáty získali místní včelaři několik čestných diplomů od Zemského ústředního spolku včelařského pro království České. Mezi nimi byl například Josef Pižl nebo Božena Hájková.³⁸⁸

7.2. Počátek 20. století

Unikátní iniciativou především tehdejšího jednatele novoměstského spolku Františka Hájka a předsedy Josefa Pižla bylo založení společnosti na zužitkování medu, vosku a ovoce

³⁸² **Josef Pižl** – narodil se 4.2.1856 v Chroustově u Nového Bydžova. Kromě vyšší reálky v Pardubicích také absolvoval jednoroční kurz na praktikantů na učitelském ústavu v Hradci Králové. V roce 1875 začínal jako podučitel v Novém Hrádku. Od roku 1887 působil jako učitel ve Vrchovinách na místní škole. S manželkou Filomenou Pižlovou, rozenou Bošovou, měli 4 děti. Druhorozená dcera však zemřela krátce po narození. Jeden z jeho synů byl považován za nezcitlivého v 1. světové válce. Zemřel dne 4.4.1947 v Praze, kde byl ve strašnickém krematoriu zpopelněn. Zdroj: SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra., nesign., 2 balíky

³⁸³ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra. *Slavnostní projev předsedy spolku k 80. výročí jeho založení.*, nesign., 2 balíky

³⁸⁴ Tehdejší předseda Zemského ústředního spolku včelařského pro království České.

³⁸⁵ Tamtéž.

³⁸⁶ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra. *Vysvědčení Josefa Moravce ze včelařského kurzu z roku 1896.*, nesign., 2 balíky

³⁸⁷ *Český svaz včelařů, základní organizace Česká Skalice – Kronika.* 1895–2014. nepag., Jiří Blatník, uloženo v soukromém depozitáři u pana Jiřího Blatníka v Křižanově u Hoříček.

³⁸⁸ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra. nesign., 2 balíky

v roce 1899. Ovšem mezi zakladateli nechyběl ani Alois Škvára a P. František Antonín Pecka. Oficiální název byl: První družstvo na zužitkování medu, vosku a ovoce pro království České se sídlem v Novém Městě nad Metují.³⁸⁹ podle dochovaných zpráv mělo toto družstvo v letech 1899 – 1902 zpracovat 3 t medu a uvařit 80 hl medoviny. Sídlo této společnosti se nacházelo v dnes již zaniklém zámeckém pivovaru v Novém Městě nad Metují. Kromě této zpracovatelské dílny družstvo zřídilo také včelařskou prodejnu.³⁹⁰ Tato firma však neměla dlouhého trvání, neboť již v roce 1904 žádá o vyřazení z databáze zapsaných společností u Krajského soudu v Hradci Králové a přechází do likvidace.³⁹¹

Novoměstský včelařský spolek podal v roce 1909 za přispění jednatele pana Hájka Zemskému ústředí spolků včelařských návrh na zřízení družstevních včelínů pro zkrášlení polního hospodářství. Ten byl však zamítnut. V tomto roce došlo také k navržení jednotné prodejní ceny medu spolkem pro své členy. Cena byla stanovena na 2 K při odběru medu do 10 kg a 1,80 K při odběru medu nad 10 kg.³⁹²

Členové novoměstského spolku se nezaměřovali pouze na kulturní prostředí ve městě. Zabývali se také přírodou okolo města. Z tohoto důvodu v roce 1911 zorganizovali výsadbu keřů a stromů. Bohužel tyto nově vysázené rostliny neměly dlouhého trvání, neboť je mnohdy poničili necitliví lidé. O konkrétních místech tohoto zkrášlení města se prameny nezmiňují.³⁹³

Zásadní událostí, která měla velký vliv na činnost novoměstského spolku, bylo vypuknutí první světové války. V srpnu 1914 se měl v Praze konat Všeslovanský sjezd včelařský, který byl z pochopitelných důvodů zrušen. Pro všechny včelařské spolky v tehdejší Rakousko – Uhersku to znamenalo především velký úbytek členů, neboť byli odvedeni na frontu. Jejich úly osiřely, neboť se o ně neměl kdo starat. Někteří starší včelaři se pokoušeli o tato včelstva postarat, avšak mnohdy bezúspěšně. To vedlo také k poklesu počtu

³⁸⁹ SOA Zámrsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra. *Zápisník o valných hromadách a schůzích výboru založený roku 1900. První družstvo na zužitkování medu, vosku a ovoce pro království České se sídlem v Novém Městě nad Metují* nesign., 2 balíky

³⁹⁰ SOA Zámrsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra. *Slavnostní projev předsedy spolku k 80. výročí jeho založení.*, nesign., 2 balíky

³⁹¹ SOA Zámrsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra. *Zápisník o valných hromadách a schůzích výboru založený roku 1900. První družstvo na zužitkování medu, vosku a ovoce pro království České se sídlem v Novém Městě nad Metují* nesign., 2 balíky

³⁹² SOA Zámrsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra. *Jindřich MIMRA: 100 let včelařského spolku pro Nové Město nad Metují a okolí.*, nesign., 2 balíky.

³⁹³ Tamtéž.

včelstev. Dalším důvodem byl také nedostatek případně žádný příděl cukru včelařům na příkrmování včel.³⁹⁴

7.3. Období první republiky

Konec války s sebou nepřinesl zprvu příliš dobré prostředí pro včelařství. Řada členů spolku padla v bitvách či byla nezvěstných. Stále byl nedostatek potravin a přiděly cukru na krmení se nijak výrazně nezvyšovaly. Dokonce tyto přiděly lidé včelařům záviděli a dávali jim to najevo. Postupně se z fronty začali vracet vojáci. Ti, kteří přežili válku bez větších zranění, chtěli pokračovat ve včelaření, jak ho opustili. Československo mělo výhodu, že na jeho území nebyla fronta a tudíž zázemí nebylo poškozeno bojovou aktivitou. Avšak z již výše uvedené skutečnosti, že se o včely neměl, kdo postarat byly včelíny ve špatném stavu. Z tohoto důvodu musela řada včelařů s touto činností znovu začít. Nejednalo se však pouze o tyto problémy. Ovšem z fronty se vraceli také váleční invalidové, kterým bylo zapotřebí obstarat nějaký způsob obživy. Jedním z nich mohlo být pro některé z nich včelařství. Zaměstnáním těchto včelařů by se vyřešily dva problémy najednou. Invalidé by měli částečně zajištěnou obživu a zároveň by vznikla produkce medu, která by mohla být použita na utlumení potravinové krize. Z tohoto důvodu začali novoměští včelaři, jako i ostatní včelařské spolky, pořádat kurzy pro válečné invalidy.³⁹⁵

Po těchto počátečních nezdarech však přišlo období hospodářské prosperity. Ta měla vliv i na vývoj novoměstského spolku. V roce 1922 se konal třídní včelařský kurz určený především pro mládež a žáky měšťanských škol. Na jeho organizaci se nepodílel pouze novoměstský včelařský spolek, ale i Zemské ústředí spolků včelařských a Zemědělská rada. Kurzu se zúčastnilo 102 posluchačů, pro které byl zdarma.³⁹⁶ Ovšem nedlouho po tomto kurzu došlo k postupnému útlumu spolkové činnosti. V roce 1925 byl novoměstský spolek nečinný. Avšak s jistotou nelze říci, co tato zmínka znamenala. Byl spolek nečinný ve smyslu, že se rozpadl, nebo se jednalo pouze o téměř nulovou činnost spolku v tomto roce? Bohužel o této události neexistuje více materiálů, které by se tímto problémem zabývaly více. V každém případě byl spolek činný již v roce 1927, neboť se novoměští včelaři zúčastnili v Praze pořádaného Všeslovanského sjezdu včelařského a výstavy. Ovšem někteří z nich nebyli

³⁹⁴ Jindřich MIMRA: 1894-1994 - 100 let včelařského spolku pro Nové Město nad Metují a okolí, Zpravodaj Nové Město nad Metují, č. 7-8/1994, s. 8

³⁹⁵ SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra. *Jindřich MIMRA: 100 let včelařského spolku pro Nové Město nad Metují a okolí*, nesign., 2 balíky.

³⁹⁶ Tamtéž.

pouhými návštěvníky této akce, ale patřili mezi vystavovatele. Kromě této výstavy byla pro spolek zásadní také volba nového předsedy spolku, kterým se stal řídicí učitel a učitel včelařství z Krčína pan Josef Králíček. V roce 1934 sdružoval novoměstský spolek 126 členů.³⁹⁷ Spolek se staral také o rozšíření vědy mezi svými členy. Z tohoto důvodu byla v roce 1935 vybudována včelařská pozorovací stanice v Pekle. V roce 1937 byl zakoupen spolkový mikroskop, kvůli lepšímu sledování včelích nemocí.³⁹⁸ Spolek také spolupracoval s Výzkumným ústavem včelařským v Dole u Libčic při výzkumu voští a vosku. Za svou spolkovou činnost byl v roce 1937 vyznamenán Československým svazem včelařů v Praze stříbrnou medailí.³⁹⁹

V roce 1939 zemřel předseda spolku Josef Králíček. V jeho funkci ho nahradil František Stárek. Za druhé světové války byla stanovena povinná dodávka medu. Tu členové novoměstského spolku plnili kolem dvaceti procent. V tomto období byl vydán také zákaz nedovoleného shromažďování. Tím došlo i postupnému úpadku spolku, neboť ne všechny ohlášené schůze byly úřady povoleny. Avšak i přes tyto obtíže se konaly v roce 1943 a 1944 včelařské kurzy.⁴⁰⁰ S koncem války se také zvýšil počet včelstev nakažených varroázou. Jediným lékem proti tomuto onemocnění byla síra, která však měla za následek zahubení včelstva. V roce 1944 se konala valná hromada na oslavu padesátého výročí založení novoměstského spolku. Stalo se tak i přes zákaz protektorátních úřadů. Tuto valnou hromadu vedl městský kronikář a bývalý ředitel měšťanské školy pan Jan Voborník.⁴⁰¹

7.4. Vývoj spolku po roce 1945

První poválečná schůze se konala 14.10.1945. Jedním z hlavních úkolů členů spolku bylo se postarat o opuštěné úly především po německém obyvatelstvu nebo některých českých včelařích. To však nebyl jediný problém včelařů. Dalším byl nedostatek voskových mezistěn, který pomohla vyřešit místní voskárna pana Václavíka. Nedostatek se projevil také v oblasti zásobování včelařským nářadím. Z tohoto důvodu byl v roce 1950 založen prodejní sklad s tímto sortimentem, jehož vedoucím byl František Stárek. Jako v jiných včelařských organizacích, tak i v Novém Městě nad Metují, vstoupilo v platnost nařízení ČSSV o

³⁹⁷ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Okresní úřad Nové Město nad Metují. 1926 –1940

³⁹⁸ Tamtéž.

³⁹⁹ Jindřich MIMRA: 1894-1994 - 100 let včelařského spolku pro Nové Město nad Metují a okolí, Zpravodaj Nové Město nad Metují, č. 9/1994, s. 14 –15.

⁴⁰⁰ Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Knihla přítomných členů na schůzích včelařského spolku. 1936 –1969.*

⁴⁰¹ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra. *Jindřich MIMRA: 100 let včelařského spolku pro Nové Město nad Metují a okolí*, nesign., 2 balíky.

obstarávání včelstev pro nově vznikající jednotná zemědělská družstva.⁴⁰² V roce 1955 došlo k personálním změnám ve výboru novoměstské včelařské organizace. Do něho byli zvoleni pan Effenberk, pan Mimra a paní Hanušová. Ti zavedli v organizaci lepší evidenci počtu včelstev. V roce 1957 započala výstavba výzkumné stanice v Bakově, které se zúčastnili i členové novoměstské včelařské organizace. Od následujícího roku započala spolupráce novoměstského spolku se Spotřebním družstvem Dobruška v rámci dodávání medu. V tomto roce dodávka medu činila 1426 kg.⁴⁰³ Avšak v roce 1959 se zvýšila na 1598 kg.⁴⁰⁴ Mezi další významnou aktivitu členů novoměstského spolku patří také vedení včelařského kroužku, který byl založen v roce 1959 při ZDŠ Krčín panem Jaroslavem Koldou. Během svého téměř čtyřicetiletého působení vychoval řadu mladých včelařů. Ovšem v roce 1989 byl zrušen pro malý zájem žáků.⁴⁰⁵

Rok 1960 byl pro novoměstský spolek klíčovým, neboť opět došlo k volbě nového předsedy. Stal se jím Jindřich Mimra, který tuto funkci vykonával až do roku 1974. V roce 1966 byl zahájen pokus o vytvoření včelařské „kolonie U lípy nad kasárny“⁴⁰⁶. Tento experiment se vydařil. Po několika letech byla tato kolonie kvůli výstavbě rodinných domů zrušena⁴⁰⁷. Za svou dlouholetou činnost v oblasti včelařství byli oceněni pan Bělobrádek a pan Křen včelařským diplomem. Mezi nejstarší včelaře novoměstské organizace, kteří byli v roce 1972 oceněni, patřili Jaroslav Vintera, Marie Hnízdovalá a František Špringr. Ten byl členem včelařské organizace od roku 1918. Dalšími významnými členy novoměstské organizace byli pan Bělobrádek, Měšťáň, Mimra, Pokorný a pan Effenberk. Ti obdrželi za svou činnost v oblasti včelařství Pamětní plaketu ke 100. výročí založení ústřední včelařské organizace v Čechách.⁴⁰⁸

Rok 1974 byl pro novoměstskou včelařskou organizaci ve znamení oslav 80. výročí založení. Dne 14.2.1974 se konala slavnostní schůze, na které byla shrnuta historie spolku.

⁴⁰² Tamtéž

⁴⁰³ Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Smlouva o dodávce medu na státní nákup v roce 1958 a jeho odběru.*

⁴⁰⁴ Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Smlouva o dodávce medu na státní nákup v roce 1959 a jeho odběru.*

⁴⁰⁵ Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Návrh rozpočtu na rok 1989.*

⁴⁰⁶ Jindřich MIMRA: *1894-1994 - 100 let včelařského spolku pro Nové Město nad Metují a okolí.* Zpravodaj Nové Město nad Metují, č. 11/1994, s. 15-16.

⁴⁰⁷ SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra. *Jindřich MIMRA: 110 let včelařské organizace v našem městě,* nesign., 2 balíky

⁴⁰⁸ Tamtéž

Dále byla uspořádána včelařská výstava v budově Špýcharu na zámku v Novém Městě nad Metují.⁴⁰⁹

Trend kočování se včelstvy neminul ani novoměstské včelaře, kteří se tomuto způsobu chovu včel začali věnovat již v 60. letech 20. století. V roce 1979 si však novoměstská organizace objednala vyřazený vlek na stavbu kočovného vozu od ČSAD Holice v Čechách, provozovna Nové Město nad Metují. Ten stál 1800 Kč.⁴¹⁰ V roce 1985 sdružoval novoměstský spolek 159 včelařů s 914 včelstvy. Novým předsedou spolku byl zvolen Ing. Václav Ducháč.⁴¹¹

7.5. Spolková činnost po roce 1989

Do nového období československých dějin vstoupil novoměstský spolek i s potřebným včelařským inventářem. Jednalo se například o vařák na vosk či jeden chovný úl.

Novoměstský včelařský spolek pokračoval ve své činnosti i po roce 1989. Ovšem jeho členové se museli vypořádat s některými problémy. Jako bylo například vedení evidence členů na počítači.⁴¹²

V roce 1995 bylo v rámci novoměstského spolku zazimováno 887 včelstev. Tento počet v roce 2000 klesl na 820 včelstev.⁴¹³ Novým předsedou novoměstského spolku byl v roce 1995 zvolen pan Jiří Lehocký, který tuto funkci vykonával do roku 1999. V tomto roce se předsedou spolku stal Stanislav Rýdlo.

Novoměstský včelařský spolek je i přes řadu zmíněných problémů dodnes činný. V roce 2014 oslavil Český svaz včelařů z. s., základní organizace Nové Město nad Metují 120 let od svého založení. Od tohoto roku je předsedou novoměstského spolku Mgr. et. Bc. David Hanuš. Členská základna spolku v roce 2018 čítala 92 včelařů, kteří chovali 1023 včelstev.

⁴⁰⁹ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra. *Historické fotografie*.

⁴¹⁰ Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Faktura ČSAD Holice v Čechách, provozovna Nové Město nad Metují ze dne 5.11.1979*.

⁴¹¹ Václav Ducháč – mimo funkce předsedy novoměstské organizace byl také zástupcem pro náchodský okres v Ústředním výboru ČSV v Praze. Je vyučujícím odborných předmětů v SOUV Nasavrky.

⁴¹² Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Zápis ze schůze ZO ČSV Nové Město nad Metují ze dne 3.12.1991*

⁴¹³ Miroslav NEJMAN. *110 let včelařského spolku pro Nové Město nad Metují a okolí*, uloženo v soukromém depozitáři u pana Ing. Jana Voborníka v Krčíně.

7.6. Společenské akce pořádané spolkem

V roce 1906 byla připravována velká včelařská výstava ve výstavní místnosti novoměstského zámku. Kvůli malému výnosu medu byla nakonec zrušena. Konala se až v roce 1907 v budově měšťanské školy. Vstup byl zdarma. Pro zpestření byla připravena „věcná loterie“. Zároveň se v tomto roce konal sjezd včelařských jednot z okolí Nového Města nad Metují v hotelu „Na rychtě“. K velké účasti na výstavě dopomohl také tento včelařský sjezd. Výnos „věcné loterie“ byl věnován na nákup 3 vařáků na vosk a na zřízení spolkové knihovny.⁴¹⁴

Novoměstský spolek uspořádal také hodně přednášek. Některé z nich nebyly určeny pouze pro včelaře, ale i pro veřejnost. Jednou z nich byla v roce 1929 na téma „ Z dějin včelího státu“. Přednášejícím byl pan Jan Voborník, který byl autorem knížek pro děti (Černuška a Příhody malého cvrčka)⁴¹⁵. Další byla nazvána „O životě včel podle výzkumů a praxe“. Konala se 6.10.1935 v sále hotelu na Rychtě v Novém Městě nad Metují.⁴¹⁶ Ovšem přednášková činnost pokračovala ve velmi omezené míře i během 2. světové války. Znovu byla obnovena v 50. letech 20. století. Na začátku 70. let 20. století proběhla také přednáška pana Josefa Malíře z jaroměřské včelařské organizace na téma „Cesty včelařských učitelů po Polsku“.⁴¹⁷ Přednášková činnost neustala ve spolku ani po roce 1989.

Mezi další způsoby ovlivňování kulturního života v Novém Městě nad Metují místním včelařským spolkem patří také výsadba stromů a keřů. Jedna z těchto akcí proběhla v roce 1930. Šlo o výsadbu tisíce sazenic akátů v Novém Městě nad Metují, Krčíně a Zákraví. Další výsadba keřů proběhla v roce 1938 kolem hřbitovní zdi, které tam rostou dodnes⁴¹⁸. O své veřejné prostranství pečovali novoměští včelaři i po druhé světové válce. Konkrétně se jednalo o rok 1958, kdy proběhla výsadba vrby bílé na území Nového Města nad Metují, Spů a Vrchovin. Další výsadba vrb proběhla v roce 1979, kterou dokládá objednávka z téhož roku.⁴¹⁹

⁴¹⁴ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra. *Jindřich MIMRA: 100 let včelařského spolku pro Nové Město nad Metují a okolí*, nesign., 2 balíky

⁴¹⁵ Jindřich MIMRA: 1894-1994 - 100 let včelařského spolku pro Nové Město nad Metují a okolí, Zpravodaj Nové Město nad Metují, č. 9/1994, s. 14 –15.

⁴¹⁶ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Okresní úřad Nové Město nad Metují. Manipulace 1800 –1940

⁴¹⁷ Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují.

⁴¹⁸ Jindřich MIMRA: 1894-1994 - 100 let včelařského spolku pro Nové Město nad Metují a okolí, Zpravodaj Nové Město nad Metují, č. 9/1994, s. 14 –15.

⁴¹⁹ Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Dopis – Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti. Výzkumná stanice Uherské Hradiště. 16.3.1979*

Ovšem o neobvyklé zážitky ve městě se pro některé postaraly kurzy výroby medového pečiva nebo výstavy těchto výrobků. Jeden takovýto kurz se konal v roce 1931 v místní měšťanské škole.⁴²⁰ O úspěchu pořádání kurzů výroby medového pečiva a především o uměleckém ztvárnění těchto výrobků vypovídá například fotografie⁴²¹ z 1978 z výstavy medového pečiva v jídelně Tepna, kterou uspořádala spolu s ostatními paní Hana Němcová.

Neméně významné bylo pro místní obyvatele také pořádání včelařských výstav členy novoměstského spolku. Jednalo se například o včelařský kurz a výstava z roku 1896 nebo hospodářská výstava z roku 1933, které se novoměští včelaři zúčastnili. O zdařilých expozicích vypovídá také skutečnost, že za některé vystavené předměty obdrželi diplomy. Jedním z oceněných byl cukrář Josef Rydlo, který k této příležitosti vyrobil úl z perníku v opravdové velikosti.⁴²² V roce 1948 se konala ovocnářská výstava v Novém Městě nad Metují, kde měl včelařský spolek také svou expozici. Další významnou akcí bylo uspořádání včelařské výstavy místním spolkem v budově špýcharu na zámku v Novém Městě nad Metují. Trvala 3 týdny a pro řadu návštěvníků byla poučná. Podle odhadu Jindřicha Mimry ji během této doby navštívilo několik tisíc občanů a dětí na školních výletech. Komplikací pro tuto výstavu znamenala akce, kterou v tomto termínu pořádala organizace Spartak na novoměstském náměstí. Ta zamezila návštěvníkům včelařské výstavy vstup do špýcharu, neboť vstup na náměstí byl zpoplatněn. Novoměští včelaři z tohoto důvodu zřídili jinou přístupovou cestu do špýcharu.⁴²³

Včelařský spolek v Novém Městě nad Metují ve své historii několikrát daroval finanční obnos na dobročinné či státní účely. Jedním z nich bylo darování výnosu ze včelařského stánku, který byl zřízen v roce 1937 během Staročeské pouti na novoměstském náměstí v hodnotě 250 Kčs Československému červenému kříži. Dalším bylo darování 1000 Kčs na obranu státu v roce 1938.⁴²⁴

Důležitá byla pro novoměstské včelaře také účast nebo pořádání včelařských zájezdů. Jednalo se například o zájezd na Včelařský den v Litoměřicích, kterého se v roce 1971 novoměští včelaři zúčastnili. K tradičním aktivitám místní nebo okresních včelařských spolků

⁴²⁰ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Historická fotografie účastníku kurzu výroby medového pečiva.*

⁴²¹ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Historické fotografie.*

⁴²² Jindřich MIMRA: 1894-1994 - 100 let včelařského spolku pro Nové Město nad Metují a okolí, Zpravodaj Nové Město nad Metují, č. 9/1994, s. 14–15

⁴²³ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra. *Jindřich MIMRA: 100 let včelařského spolku pro Nové Město nad Metují a okolí*, nesign., 2 balíky

⁴²⁴ Tamtéž

patří také pořádání tanečních večerů. Z celé řady takto pořádaných plesů lze jmenovat například včelařský ples, který v roce 2000 pořádala OO ČSV Náchod v restauraci Vatikán v Náchodě. Zúčastnila se ho i řada členů novoměstské včelařské organizace.⁴²⁵

⁴²⁵ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Plán práce na rok 2000.*

8. Včelařské kroužky

Samostatnou kapitolu v rámci českého včelařství, tvoří včelařské kroužky. Jejich vývoj sice neodmyslitelně souvisel se včelařským spolkem v dané lokalitě. Ovšem ve zkoumaných spolcích jich během jejich dlouhého působení započalo či ukončilo svou činnost hned několik.

V rámci českoskalického včelařského spolku se jednalo hned o tři včelařské kroužky. Jedním z nich byl včelařský kroužek v Brzicích, který vedl pan Mrštík. Kroužek však zanikl krátce po svém založení, neboť se pan Mrštík později přestěhoval z Brzic do Náchoda a funkci vedoucího kroužku již nemohl vykonávat. Další včelařský kroužek vznikl ve Chvalkovicích. Jeho vedoucím byl pan Jaroslav Suchánek⁴²⁶. Pracovní povinnosti donutily pana Suchánka činnost včelařského kroužku krátce po jeho založení ukončit, neboť se nenašel vhodný nástupce ve funkci vedoucího mladých včelařů. Oproti těmto dvěma výše zmíněným kroužkům zůstal Včelařský kroužek při Základní devítileté škole v České Skalici nejdéle činným. Jeho zakladatelem a vedoucím byl učitel pan Josef Tuček. Kroužek vznikl v roce 1964 a setrval ve své činnosti bez přerušení až do roku 1989⁴²⁷. Včelařské pomůcky si vyráběli sami. Včelařská praxe probíhala ve včelínech pana Tučka a pana Holzbechera.

⁴²⁶ **Jaroslav Suchánek** se narodil 13.3.1906 v Račicích. Pocházel ze včelařské rodiny. Odtud pochází i jeho zájem o tento obor. V roce 1926 absolvoval učitelský ústav v Hradci Králové. Po studiu učil řadu let na národních školách. Od roku 1934 nastoupil na místo učitele ve Rtyni v Podkrkonoší. Tam si vybudoval včelín a stal se členem včelařského spolku v Úpici. Zde získal odborné znalosti a organizační zkušenosti. Ty později využil ve funkci osvětového referenta a předsedy úpického včelařského spolku. Od roku 1945 působil jako ředitel školy ve Chvalkovicích u Jaroměře. Také tam si postavil včelín, kde choval až 25 včelstev. O svém chovu a hospodaření si vedl záznamy. Byl také dobrým chovatelem včelích matek. Své včelařské zkušenosti se snažil předávat dalším generacím. Řadu let byl učitelem včelařství. Na Hradecku uspořádal několik desítek odborných včelařských přednášek. Nezůstal pouze u předávání teorie dospělým, ale věnoval se mládeži. Ve Chvalkovicích vedl při místní základní škole včelařský kroužek. Ten však neměl dlouhého trvání. Jeho krátké působení bylo zapříčiněno pozdějším značným pracovním vytížením Jaroslava Suchánka, až se nakonec kroužek rozpadl. V letech 1960 – 1965 působil jako předseda Československého svazu včelařů v Hradci Králové. Velkou pozornost věnoval převážně přednáškové činnosti, výchově mladých včelařů, chovatelské práci a ozdravování včelstev. Především v náhodském okrese. Od roku 1965 do roku 1968 pracoval Jaroslav Suchánek jako předseda Československého svazu včelařů. Po vydání zákona o federativním uspořádání ČSSR zastával do roku 1970 funkci předsedy Ústředního výboru Českého svazu včelařů. Během svého působení v Československém svazu včelařů se také zúčastnil například slavnostního předání včelína dne 6.5.1966 jaroměřskému včelařskému zájmovému kroužku. Ten vznikl při Základní škole „Na Ostrově“ v Jaroměři. Vedoucím tohoto kroužku byl Karel Novotný. V roce 1963 se zúčastnil XIX. Světového kongresu APIMONDIA. Také se účastnil XXII. Světového kongresu APIMONDIA, který se konal 1. – 7. 8. 1969 v Mnichově. Byl také autorem několika článků v časopise Včelařství: odborný časopis pro včelařství, ve kterých většinou informoval čtenáře o osvětové činnosti ČSV nebo o činnosti včelařských kroužků. Za svou činnost pro rozvoj českého včelařství byl oceněn odznakem I. stupně „Vzorný včelařský pracovník“. Ve Chvalkovicích strávil značnou část svého života. Dne 28.4.1977 zemřel. Byl pohřben na místním hřbitově. Zdroj: REDAKCE. *Šedesát let Jaroslava Suchánka. Včelařství: odborný časopis pro včelařství*. Praha 1966, XX. ročník, s. 44.; *Rozhovor s jednatelem Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Česká Skalice panem Bronislavem Prokopem, dne 6.3.2016*.

⁴²⁷ V tomto roce odešel pan Josef Tuček do penze a tím ukončil i svou činnost českoskalický včelařský kroužek. Dalším důvodem ukončení činnosti byla také politická i společenská změna, která nastala na konci tohoto roku.

Vlastní úl⁴²⁸ dostali darem od učňů z Náchoda v roce 1965. Ten byl umístěn na školním pozemku, v dnešní Křenkově ulici v České Skalici. V roce 1967 si žáci tohoto kroužku postavili téměř svépomocí vlastní školní včelín. Materiál potřebný na stavbu spolufinancoval Český svaz včelařů, Základní organizace Česká Skalice; textilní závod Tiba 03 Česká Skalice a Základní devítiletá škola Česká Skalice.⁴²⁹

Jaroměřský včelařský spolek vedl také kroužek pro mladé včelaře. Byl založen v roce 1956 při Základní devítileté škole v Jaroměři Na ostrově. Jeho vedoucím byl Karel Novotný. Z dotace jaroměřského včelařského spolku byly pořízeny základní pomůcky a 3 starší úly⁴³⁰. Včelařskou praxi měli žáci například v družstevním včelíně v Rychnovku či v soukromých včelínech některých členů jaroměřského spolku. Zprvu byly úly umístěny na zahradě pana Vecky. Po oplocení školní zahrady byly úly přesunuty sem. Včelnice se postupně rozrostla na 10 úlů. V roce 1958 kroužek získal motorový železniční vůz od Okresního národního výboru v Jaroměři, ze kterého pan Vecka vytvořil školní včelín. Nakonec byl v roce 1963 vybudován nový školní včelín na školní zahradě za přispění Krajského výboru ČSV, Místního národního výboru v Jaroměři a dalších sponzorů. Ten byl slavnostně předán 6.5.1966. slavnostního předání se zúčastnili například ředitelka ZDŠ Na ostrově paní Jiřina Hertlová nebo předseda MNV pan Zelinger. Přítomni byli i členové jaroměřského včelařského spolku včetně předsedy této organizace pana Karla Novotného. Za Československý včelařský svaz zde byl pan Jaroslav Suchánek. Od tohoto roku byl vedoucím včelařského kroužku učitel Jaroslav Šmíd. Od roku 1986 se stal vedoucím včelařského kroužku pan Dax. Později ho v této funkci vystřídal pan Zdeněk Krušina. Po roce 2000 činnost ve školním včelíně začala postupně upadat. Avšak kvůli stále častějším stížnostem zahrádkářů ze sousedního pozemku na včely byl chov včel ukončen. Činnost včelařského kroužku byla ukončena v roce 2004. Včelařský kroužek existoval také ve Zvoli.⁴³¹

O činnosti včelařského kroužku v Novém Městě nad Metují neexistuje bohužel mnoho záznamů, neboť neexistuje žádná spolková kronika nebo kronika kroužku. Avšak z útržkovitých zpráv lze sledovat jeho činnost. Včelařský kroužek byl založen v roce 1959 při ZDŠ. Jeho vedoucím byl pan Jaroslav Kolda. Praktické zkušenosti žáci získávali na dvou

⁴²⁸ Jednalo se o Český universal.

⁴²⁹ *Kronika včelařského kroužku ZŠ Česká Skalice 1964 – 1990*. Josef Tuček, nepag. uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

⁴³⁰ Jednalo se o Český universal.

⁴³¹ *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři, s. 12 –137.

školních včelstvech.⁴³² V minulosti však byl velmi úspěšným v soutěžích včelařských nazývaných „O zlatou včelu“ či „Zlatá včela“, jehož žáci se například v roce 1975 umístili na třetím místě v okresním kole. V roce 1979 se kroužek umístil na 5. místě v rámci okresního kola této soutěže.⁴³³ Další úspěch zaznamenal novoměstský včelařský kroužek v roce 1982, kdy se v okresním kole soutěže Zlatá včela umístil na prvním místě. V následujícím roce skončil na 9. místě v okresním kole. V roce 1984 se žák Miloš Bakeš umístil na 5. místě v okresním kole této soutěže.⁴³⁴ Od roku 1986 kroužek již neměl svá vlastní včelstva, na kterých by žáci získávali praktické zkušenosti. Činnost novoměstského včelařského kroužku ukončil v roce 1989 malý zájem mladých včelařů o tuto mimoškolní aktivitu.⁴³⁵

Velice důležitou a svým způsobem prestižní záležitostí se stala soutěž včelařských kroužků nazvaná „O zlatou včelu“, nebo později jen „Zlatá včela“, která byla pořádána od 60. let 20. století. Tato soutěž prověřila znalosti žáků z botaniky (poznávání medonosných rostlin) a biologie (především práce s mikroskopem a anatomie včelího těla).

Jedním z výše jmenovaných včelařských kroužků, který v této soutěži v rámci krajského kola zvítězil, byl například v roce 1967 Včelařský Kroužek při ZDŠ Česká Skalice. Jaroměřský kroužek se v tomto roce umístil na třetím místě. Další úspěch zaznamenal českoskalický kroužek v roce 1974, kdy se jeho žáci umístili na 2. místě v krajském kole soutěže. Za zmínku v rámci tohoto kroužku stojí také úspěch tehdejšího žáka Jiřího Valtery, který se spolu se svými spolužáky (Milošem Petráčkem, Milanem Zálišem a Jiřím Stehlíkem) v roce 1977 zúčastnil této soutěže nejprve v rámci okresního kola. Do Krajského kola soutěže „Zlatá včela“ v Nasavrkách postoupil Jiří Valtera spolu s Milošem Petráčkem.⁴³⁶ Celostátní kolo se konalo 30.7.1977 v Nasavrkách. V něm se na 1. místě umístil Jiří Valtera.⁴³⁷ Úspěch v krajském i celostátním kole v následujících dvou letech zopakoval. Ovšem českoskalický včelařský kroužek byl úspěšným i v následujících letech.^{438 439} Českoskalickému včelařskému

⁴³² Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují

⁴³³ Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Výsledková listina okresního kola soutěže o Zlatou včelu z roku 1979.*

⁴³⁴ *Kronika včelařského kroužku ZŠ Česká Skalice 1964 – 1990.* Josef Tuček, nepag. uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

⁴³⁵ Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují *Návrh rozpočtu na rok 1989.*

⁴³⁶ Zde se umístili na 3. místě Jiří Valtera. Čtvrté místo obsadil Miloš Petráček.

⁴³⁷ Za toto umístění získal náramkové hodinky s věnováním a účastnil se natáčení včelařského filmu. V současné době je Ing. Jiří Valtera předsedou Českého svazu včelařů, z. s. Česká Skalice.

⁴³⁸ Jednalo se například o rok 1981, kdy se českoskalický kroužek zúčastnil okresní soutěže mladých včelařů v Náchodě. Na prvním místě se zde umístila jeho žákyně Simona Ducháčková. V roce 1982 se konalo okresní kolo soutěže včelařských kroužků v Náchodě, kde se na prvním místě umístili Zdeněk Tolda z České Skalice a Michal Beseda z Nového Města nad Metují. V následujícím roce se opět konalo okresní kolo této soutěže

kroužku byl mnohdy silným soupeřem v soutěži Zlatá včela kroužek z Jaroměře. Dokládají to záznamy v kronice jaroměřského včelařského spolku. Jednalo se například o rok 1972, kdy se žáci jaroměřského včelařského kroužku umístili v rámci okresního kola na prvním místě. V krajském kole soutěže Zlatá včela se umístili na místě druhém. V roce 1975 výše jmenované včelařské kroužky obsadily v okresním kole soutěže první tři místa.⁴⁴⁰ Další zpráva o činnosti jaroměřského včelařského spolku pochází z roku 1977, kdy se v okresní soutěži umístil na třetím místě. Tento úspěch si zopakoval znovu v roce 1980. V roce 1982 se v okresním kole Zlaté včely umístil jaroměřský kroužek na čtvrtém místě. Následující rok byl kroužek úspěšnější a v okresní soutěži se umístil na třetím místě. Rok 1984 byl pro včelařský kroužek nepříznivý, neboť zemřel jeho vedoucí pan Šmíd. Jeho vedení se dočasně ujali členové jaroměřského spolku. V roce 1985 se vedoucím kroužku stal pan Dax. Dalším problémem, kterému musel včelařský kroužek čelit, byl stále narůstající počet stížností zahrádkářů ze sousedního pozemku, který obhospodařovali. V roce 1987 se situace pro včelařský kroužek začala zlepšovat. V okresní soutěži se umístil na prvním místě. Avšak musel se potýkat se stále ubývajícím počtem přihlášených žáků. Po roce 1989 byl včelín a do majetkového fondu ČSV ZO Jaroměř. Pozemek pod ním byl této organizaci bezplatně pronajat na dobu 20ti let. Činnost kroužku pokračovala i v 90. letech 20. století. V roce 1997 nastal úpadek jaroměřského včelařského kroužku, jemuž se nedaří sehnat dostatek žáků. Vedoucí kroužku pan Krušina skončil v této funkci. O včelín se staral druhý vedoucí kroužku pan Dax. Poslední zpráva o školním včelíně pochází z roku 2002. Kroužek v roce 2004⁴⁴¹ ukončil svou činnost.⁴⁴²

Včelařské kroužky byly pro místní včelařské organizace velice důležité. Tato mimoškolní aktivita zajišťovala vzdělávání mladých včelařů v tomto oboru. Kroužky během doby svého působení vchovaly řadu nových včelařů. Někteří z nich se později stali členy

v Náchodě. Na prvním místě se znovu umístil Josef Tolda, který postoupil do krajského kola. Zde opět uspěl a dostal se až do národního kola, ve kterém zvítězil. Rok 1985 byl pro českoskalický úspěšným, neboť uspěli jeho dva žáci. Jednalo se o Romana Palatu, který v tomto kole zvítězil v kategorii mladších žáků. Za starší žáky zvítězil z českoskalického kroužku Pavel Nývlt. Do roku 1989 se kroužek zúčastnil okresního kola ještě třikrát s umístěním do čtvrtého kola. Poslední krajské soutěže, které se žáci kroužku zúčastnili, bylo v roce 1988 v Hradci Králové.

⁴³⁹ *Kronika včelařského kroužku ZŠ Česká Skalice 1964 – 1990*. Josef Tuček, nepag. uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

⁴⁴⁰ Na prvním místě byl včelařský kroužek z České Skalice. Druhé místo obsadil kroužek z Jaroměře a na třetím místě se umístil novoměstský kroužek.

⁴⁴¹ Rozhovor s předsedou Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř panem Ing. Václavem Jirkou dne 6.11.2018.

⁴⁴² *Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři*. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři, s. 30 –

včelařských spolků a tento obor se pro ně stal celoživotním koníčkem. Ovšem ne všichni se této činnosti věnovali i po absolvování místní ZDŠ, při kterých tyto kroužky vznikaly. V útržkovitých zprávách o činnosti včelařských kroužků je možné se dočíst, že o tento druh aktivity je malý zájem z řad žáků. Tento problém se pro dva zmiňované (včelařský kroužek v Novém Městě nad Metují a Jaroměři) stal také důvodem pro ukončení jejich mnohdy dlouholeté činnosti.

9. Přísuny včelstev k ovocným sadům a jiným zemědělským kulturám

Velmi významnou činností byly v rámci výše jmenovaných spolků také přísuny včelstev k hospodářským kulturám. Situace je zde komparována mezi zemědělským družstvem v Jaroměři (JZD Dolany) a zemědělským družstvem v Novém Městě nad Metují. K tomuto účelu byla využita metoda sondy, neboť se nedochovaly všechny materiály o činnosti těchto družstev. Jedná se o podrobný popis předpokládaného rozpočtu na výstavbu tohoto zařízení. Vedení JZD plánovalo pořídit do ovocných sadů 2 000 včelstev, kvůli opylení stromů. Odbor včelařství měl mít i své vlastní zařízení jako například sklad rámků, dílnu, sklad nástavků, výrobu krmiv (cukromedové těsto na příkrmování včel) a medárnu (místnost na vytáčení medu a jeho pozdější zpracování). Celý provoz tohoto centra mělo mít na starosti 6 pracovníků. Med měl být vedlejším produktem. Hlavním cílem centra bylo zajištění opylení ovocných stromů a zvýšení tak jejich produkce ovoce. Med měl být určen k prodeji. Celkové náklady na výstavbu a provoz tohoto včelařského centra byly odhadovány na 3 300 000 Kčs.⁴⁴³ Tento záměr z roku 1978 byl uskutečněn.

O významu využívání včel k opylení ovocných stromů v JZD Dolany svědčí také dopis předsedy Krajského včelařského odboru v Hradci Králové pana Jaroslava Hrubého⁴⁴⁴ z 21.4.1956 adresovaný JZD Dolany. V něm se hovoří o včelařství jako důležité „přidružené zemědělské výrobě“ a dále pojednává o nutných postupech pro jeho zřízení. Je zde několik útržkovitých informací o včelařství v Dolanech v období let 1956–1989. JZD Dolany si v roce 1956 objednalo dodání 20 včelstev od včelařské organizace v Jaroměři. Z tohoto období pochází také zápis o stavu včelařství v JZD Dolany, který zhotovil Josef Joska a Linhart Svoboda ze ZOU v Nasavrkách⁴⁴⁵. Ten hodnotí včelnice tohoto družstva vcelku kladně kromě technického stavu včelína, který se nachází v „Krábčickém údolí“. Do posudku přidali také doporučení na vytvoření plánu včelařské jednotky agronomem JZD Dolany. Tato jednotka mu měla podléhat, aby mohl lépe koordinovat přísuny včelstev k zemědělským kulturám. Dalším doporučením pro JZD je zavedení evidence o včelstvech. Ovšem Československý svaz včelařů se staral také o vzdělání včelmistrů. S touto nabídkou třítydenního kurzu pořádaného ve včelařské škole v Nasavrkách⁴⁴⁶ pro včelmistry družstva se

⁴⁴³ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. JZD Dolany – Hospodaření ovocnářského střediska, koncepce ovocnářství, plány výsadby (1977–1986) *Ovocnářské středisko JZD 'ČSSP' Dolany – Investiční záměr*, karton č. 19, inv. č. 475.

⁴⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁴⁵ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. JZD Dolany – Včelařský úsek a včelařství – převoz a umístění včelstev, výsledky hospodaření, karton č. 19, inv. č. 476

⁴⁴⁶ Dnešní Střední odborné učiliště včelařské – Včelařské vzdělávací centrum o. p. s. bylo v minulosti velmi významné pro rozvoj včelařství, neboť poskytuje vzdělání začínajícím včelařům nebo učitelům včelařství či

na JZD Dolany obrátil Československý svaz včelařů – Základní organizace Jaroměř. Kurzu se ovšem nemohli zúčastnit včelaři, kteří byli svobodní a měli možnost navštěvovat včelařské učiliště v Nasavrkách.⁴⁴⁷

Podle předávacího protokolu družstevního včelína z 15.8.1972 do správy jiného včelaře mělo JZD Dolany včelstva umístěna i v obci Čáslavky, Sebuč a Svinišťany. Je zde udán i jejich počet. Konkrétně se jednalo o obsazení úlů v Čáslavkách, kde bylo obsazeno 12 úlů z celkového počtu 42. V lokalitě „Sebuč – lán u bobů“ jich bylo 9 obsazených z 12. V lokalitě „Sebuč – louka“ bylo obsazeno všech 10 úlů. V obci Svinišťany bylo také obsazeno všech 7 úlů umístěných v této lokalitě. Z těchto zápisů vyplývá, že JZD mělo svá včelstva rozmístěna v lokalitách v okolí obce Dolany.⁴⁴⁸

V 70. letech 20. století se uvažovalo také o zřízení nové včelařské jednotky v rámci JZD Dolany. Tento plán z 26.9.1979 vypracoval pan Karel Brejtr, který byl vedoucím ovocnářského střediska v Dolanech. Předpokládal, že v budoucnu bude zapotřebí více včelstev k opylení ovocných sadů. Chtěl zvýšit počet včelstev ze stávajících 100 na 609 u stávajících ovocných kultur. Vychází z předpokladu, že k opylení 1 ha je zapotřebí 3 včelstev. Rozloha výše zmíněných ovocných sadů činí 203,3 ha. Pan Brejtr počítal také s rozšířením sadů o dalších 148,7 ha, ke kterým by bylo zapotřebí obstarat 547 včelstev k jejich opylení. Plán na zvýšení počtu včelstev spočíval v nákupu 100 úlů a následného obstarání si oddělků z vlastních včelstev a nákupem včelích matek. Celkový pořizovací náklad na jedno včelstvo byl předběžně vyčíslen na 1000 Kčs.⁴⁴⁹

Ovšem vedení JZD muselo řešit také problémy spjaté se včelařstvím, ať se již jednalo o nákup maringotky od později trestně stíhaného Bohumila Řeháka nebo o řešení úhynu včel po použití postřiku na ovocných stromech. Tyto případy jsou také útržkovitě uloženy v archivním fondu JZD Dolany.

V případě nákupu maringotky od pana Bohumila Řeháka z Vysokého Mýta se jednalo o nákup traktorového přívěsu určeného pro kočování se včelstvy. Pan Řehák podle dochovaných dokumentů tyto přestavby traktorových vleků prováděl neoprávněně. Kvůli této činnosti byl vyšetřován Obvodním oddělením Veřejné Bezpečnosti Vysoké Mýto. JZD

včelmistrům více než 70 let. Tuto současnou včelařskou školu založilo Ministerstvo zemědělství České republiky a Český svaz včelařů.

⁴⁴⁷ Tamtéž

⁴⁴⁸ Tamtéž

⁴⁴⁹ SOA Zámorsk – SOKA Náchod, f. JZD Dolany – Včelařský úsek a včelařství – převoz a umístění včelstev, výsledky hospodaření, karton č. 19, inv. č. 476

Dolany od něho zakoupilo v roce 1986 jeden takto upravený vlek pro včely na základě předchozího jednání. Jeho cena byla určena soudním znalcem na 18 886 Kčs. Soudní znalec byl k tomuto nákupu přizván, protože se jednalo o nákup od soukromého majitele. Vedení družstva tento nákup vysvětluje poukázáním na onemocnění včelstev soukromých včelařů, která nemohla opylovat družstevní ovocné sady. Z tohoto důvodu bylo nutné vyrobit vlastní přívěsy a další zakoupit pro tento účel.⁴⁵⁰

Družstvo Dolany bylo také v minulosti žádáno některými organizacemi o finanční podporu různých kulturních akcí. Jednalo se například o prosbu o zajištění cen setkání včelařské mládeže.⁴⁵¹ Tuto akci organizoval Okresní výbor Českého svazu včelařů spolu s Okresním domem pionýrů v Náchodě. JZD Dolany poskytlo na tuto akci „knihy v hodnotě 400,-Kčs na objednávku JZD“⁴⁵² Mládež byla velmi důležitá nejen pro včelařské organizace, ale také pro JZD, protože se z jejich řad dali rekrutovat další pracovníci do zemědělství.⁴⁵³

Dalším problémem, se kterým se družstvo muselo potýkat v rámci včelařské tematiky, bylo použití postřiku ovocných stromů v roce 1987 a následný úhyn včel v okolí jeho použití. Vedení družstva odmítá vinu za úhyn včel. Odvolává se na správné použití chemické látky a její aplikace pouze v místech, kde nebyly žádné rozkvetlé rostliny, na které by včely sedaly. Z těchto důvodů odmítá uhradit škodu za uhynulá včelstva. Dopis, ve kterém JZD Dolany zdůrazňuje neuhrazení škody, je adresován panu JUDr. Markovi z Českého svazu včelařů v Praze. Včelaři odškodnění za uhynulá včelstva nedostali.⁴⁵⁴

Prísuny včelstev k sadům s ovocnými stromy zajišťovaly nejen větší úrodu ovoce, ale také produkci medu.

⁴⁵⁰ Tamtéž

⁴⁵¹ Tamtéž

⁴⁵² SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Včelařský úsek a včelařství – převoz a umístění včelstev, výsledky hospodaření, *Dopis ze dne 19.2.1987*, karton č. 19, inv. č. 476

⁴⁵³ Československý svaz včelařů neváhal vynaložit finanční prostředky na podporu včelařských aktivit zaměřených na mládež. Jednalo se například o včelařské kroužky, které vznikaly většinou při nějaké základní škole. ČSSV například formou jednorázového příspěvku přispěl k vybudování zázemí pro chov včel (nákup úlů nebo materiálu na stavbu včelína). Dále podporoval tyto mladé včelaře skrze své okresní organizace pořádáním soutěží včelařských kroužků s názvem O zlatou včelu (viz kapitola Včelařské kroužky).

⁴⁵⁴ SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Včelařský úsek a včelařství – převoz a umístění včelstev, výsledky hospodaření, *Dopis ze dne 19.2.1987*, karton č. 19, inv. č. 476

9.1. Kočování se včelstvy

Přeprava včel za zdrojem pastvy byla využívána v Egyptě již před třemi tisíci let. Tento způsob chovu používali také řečtí a později i římscí včelaři. Avšak se zánikem těchto říší došlo také k útlumu kočování se včelstvy. Později se k chovu včel začaly používat kláty, které byly pro kočování nevhodné pro svou váhu. Teprve v 18. století se kočování opět vrátilo mezi používané způsoby chovu včel. To souviselo s používáním nového typu úlu – slaměné košnice. V 2. polovině 18. století byl poprvé představen další nový typ. Jednalo se o dřevěný nástavkový úl. Ten byl lehčí než kláty a ke kočování se hodil. Avšak košnice byly podstatně lehčí než tento nástavkový úl. Možná právě z tohoto důvodu byly více používány. Slaměné košnice včelař naložil na vůz a vyrazil s nimi za pastvou. Převoz probíhal pouze v noci, neboť se včely v podvečer vrací zpět do úlu.⁴⁵⁵ S rozvojem železniční dopravy se kočujícím včelařům naskytl další způsob přemístování včelstev. Úly se naložily do nákladního vagónu a vlak je odvezl na nádraží, které bylo blíže kočovnému stanovišti. Zde se úly naložily na vůz, který je odvezl na vybrané stanoviště. V polovině 20. století byl pro kočování vyvinut speciální úl, který byl přístupný zezadu a opatřen voliérou před česnem. Často byl napevno zabudován v kočovném voze.⁴⁵⁶

V Československu se kočování začalo ve větší míře používat v 50. letech 20. století. To souviselo se zakládáním jednotných zemědělských družstev. To s sebou přineslo i přeměnění rostlinné a živočišné výroby do velkých koncentrovaných celků. Menší pozemky polí byly scelovány ve velké lány, které byly osety monokulturami. Tyto rostliny bylo zapotřebí opylovat kvůli větším výnosům. Ovšem nejednalo se pouze o opylení. Bylo zapotřebí také zajistit produkci medu, která byla po válce omezena mimo jiné z válečných ztrát včelařů. Další problém v produkci medu a ve včelařství znamenal odsun německého obyvatelstva z pohraničí. Včelařství spadalo do zemědělské výroby, která byla především od 50. let 20. století kolektivizována a pod dohledem státu.⁴⁵⁷

Kočování se včelstvy bylo ve velké míře využíváno až v 60. letech 20. století, kdy se začínají využívat maringotky a vlekky upravené pro umístění úlů. Důvodem vzniku kočovného včelařství byl, mimo jiné, nedostatek včelstev k opylení zemědělských kultur. Dalším důvodem byla také větší produkce medu, neboť včely měly dostatek pastvy. Ta však nebyla

⁴⁵⁵ Pokud by se včelař přemístil během dne s úly, včelám by zabralo dlouhou dobu jejich hledání. Dále hrozí, že by úl nenašly. Převoz večer také zajišťuje problém s výletem včel během jízdy.

⁴⁵⁶ Marc-Wilhelm KOHFINK. *Mobilní včelaření*. Líbeznice: Víkend, 2014, 103 s., 8 s. obr. příl. ISBN 978-80-7433-085-8., s. 8–13.

⁴⁵⁷ Josef JOSKA. *Včelařství v JZD*. Praha: Brázda, 1952, 82 s. Za vysoké výnosy - za vysokou užítkovost.

mnohdy tak různorodá. Se stavbou kočovných vozů se setkáváme také u soukromých včelařů, neboť k opylení rostlin pěstovaných JZD bylo, kvůli nedostatku družstevních včelstev, využíváno i včelstev od soukromých chovatelů. Tento fenomén můžeme pozorovat například ve včelařském spolku v Jaroměři. Zde již v 2. polovině 70. let 20. století vlastnilo či právě stavělo kočovný vůz několik včelařů.⁴⁵⁸

Za přísuny včelstev k zemědělským kulturám byla stanovena odměna pro včelaře podle toho, o jak silné včelstvo se jednalo. Dále se odvíjela od druhu plodiny, ke které byly včely přesunuty. Pohybovala se v rozmezí většinou od 80 – 120 Kčs za dobu opylení dané zemědělské kultury.⁴⁵⁹ V praxi to mohlo probíhat i tak, že v době květu jednoho rostlinného druhu byly včely přesunuty k němu. Po jeho odkvětu mohly být včely opět přesunuty na jiné stanoviště k zemědělské kultuře, která právě začínala kvést. JZD zajišťovalo někdy bezplatně pro včelaře dopravu kočovných vozů k polím nebo sadům. Ovšem přísuny včelstev neprobíhaly pouze k ovocným sadům, ale také například k polím s řepkou nebo s červeným jetelem.⁴⁶⁰

Trend kočování se včelstvy se udržel až dodnes. V současnosti jsou na trhu k dostání i tzv. kočovné palety, které se dají přepravovat na přívěsných vozících za osobní automobil. To umožňuje kočovat se včelstvy i menším včelařům.

⁴⁵⁸ *Jaroměřský včelařský almanach aneb Jak se u nás včelaří 1868 – 2008*. Český svaz včelařů, o.s. základní organizace Jaroměř Jaroměř 2008, s. 24.

⁴⁵⁹ Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují.

⁴⁶⁰ Rozhovor se členem výboru Českého svazu včelařů z. s., základní organizace Jaroměř panem Vladimírem Červinkou 12.10.2017

Závěr

V diplomové práci se věnuji historii včelařství v Českých zemích. Především se jedná o období od 2. poloviny 19. století do začátku 21. století. Na konkrétním příkladu historického vývoje tří včelařských spolků se snažím o detailnější náhled na tuto problematiku.

Ovšem pro vznik těchto spolků byl také velmi důležitý vývoj včelařství, kterému se lidstvo věnuje již stovky let. Na území dnešní České republiky se podle písemných pramenů vyskytuje již od 5. století n. l. Zpočátku bylo včelařství spjato s cechy. S jejich zrušením a rozvojem vědy se od 18. století více rozšířilo. Avšak velký nárůst zájmu o včelařství a především včelařské spolky lze spatřit až v druhé polovině 19. století. Ten byl zapříčiněn nejen již zmiňovaným rozvojem vědy, ale také jistým uvolněním politické situace v rámci spolčování. Toto období bylo také typické vznikem spolků, které si zakládaly na tom, zda jsou určeny pro německy či česky hovořící obyvatele. Dalším aspektem bylo také zvýšení počtu gramotných lidí. S tím souviselo také vydávání novin a různých odborných časopisů. Zavedením pracovní doby měli někteří lidé rázem po práci také volný čas. Pro některé z nich nastala otázka jeho využití. Mnozí z nich se právě stali členy nějakého spolku. Dalším z méně zmiňovaných aspektů založení spolků, mohla být také skutečnost existence určitého typu spolku v jiné lokalitě a její absence v daném místě. Podobně tomu bylo například při vzniku českoskalického včelařského spolku. V pozvánce na ustavující schůzi je zmínka, že v nedalekém Novém Městě nad Metují již včelařský spolek existuje. Za přihlídnutí k této skutečnosti by bylo pro místní občany přínosné, aby zde také vznikl.

Zajímavé bylo sledovat sociální složení členstva spolků a jejich vedoucí osobnosti. Mezi zakladatele včelařských či jiných spolků v dané lokalitě lze obecně zařadit faráře nebo učitele či velké nadšence o tento obor. Ovšem ve zkoumaných spolcích tomu tak nebylo u všech. Včelařský spolek v Jaroměři sice byl založen především z iniciativy učitele Jana Poura, ale podle záznamů *Zápisky včelařského spolku Jaroměřského*⁴⁶¹ to byl nápad zahradníka z Jaroměře, pana Vítězslava Dürchánka. Tito dva zmínění muži však nijak zásadně do vedení nezasáhli. Prvním předsedou jaroměřského spolku byl zvolen farář František Vlček. Pouze Jan Pour se stal členem výboru tohoto spolku. O panu Dürchánkovi nejsou další zprávy, ale lze předpokládat, že byl členem spolku. Novoměstský včelařský spolek výše zmíněnou teorii

³ SOA Zámorsk – SokA Náchod, f. Včelařský spolek Jaromeř. *Zápisky včelařského spolku Jaromeřského*, nepag. UKN 1, inv. č. 1.

splňuje, neboť podle dochovaných pramenů lze za oficiálního iniciátora jeho založení označit řídicího učitele z Mezilesí pana Františka Hájka. Z několika dochovaných pramenů však vyplývá, že mezi velké nadšence o včelařství na Novoměstsku patřil truhlář Josef Čihák. Je pravděpodobné, že patřil také jako pan Dürchánek, mezi prvotní iniciátory založení spolku. O tom se však nedochovaly žádné zmínky. Naopak v případě českoskalického včelařského spolku lze s velkou určitostí prohlásit, že mezi iniciátory založení skutečně patřil místní farář P. František Antonín Pecka. Spolkovou činností se zabýval ještě před založením již zmíněného českoskalického včelařského spolku. V roce 1891 patřil mezi zakládající členy Okrašlovacího spolku v České Skalici. Ovšem své místo při vzniku a pozdější činnosti včelařských spolků zaujala také odborná literatura. Již od začátku založení spolku je možné se dočíst o pořizování knih do nově vznikajících spolkových knihoven. Z nich si mohli členové spolku knihy vypůjčit a tímto způsobem se sami více vzdělávat v oblasti chovu včel. O důrazu, který někteří členové zmiňovaných spolků přikládali, včelařské literatuře existuje řada zpráv. Jednou z nich bylo například udělení cen či vyznamenání „za vystavené včelařské knihy“ při příležitosti různých včelařských výstav. Své místo měly ve vzdělávání včelařů také odborné přednášky, na kterých se svými příspěvky vystoupila řada vědeckých odborníků. Mnohdy se také jednalo o velké nadšence o včelařství, kteří se o své praxí získané zkušenosti chtěli podělit s ostatními členy spolku. Přednášky však sloužili jako jistá forma prezentace či propagace včelařského spolku v dané lokalitě, neboť některé byly určeny také pro neodbornou veřejnost. Ta si z nich odnášela minimálně poučení, například o ochraně a pěstování některých medonosných rostlin. Některé z posluchačů nadchla přednáška natolik, že se později stali včelaři a přihlásili se do místního spolku.

Členská základna včelařských spolků byla, co se jejího složení týká, různorodou skupinou lidí. Touto problematikou se podrobněji zabývá kapitola s názvem Seznam členů včelařské jednoty pro Jaroměř a okolí se sídlem v Jaroměři. Tento výzkum byl proveden metodou sondy a zaměřen především na období od roku 1921 do roku 1931. Tuto skupinu lidí lze zkoumat z několika různých hledisek. Z pohledu sociálního složení jaroměřského včelařského spolku lze říci, že v něm převládala skupina rolníků. S velkým rozdílem následují obchodníci a učitelé. Rozdělit lze tuto skupinu také podle jejich uvedeného bydliště. V něm převažuje Jaroměř. Následují Černožice a Josefov. Avšak v této zkoumané kategorii lze nalézt v jednom případě se vyskytující se jako bydliště město Pardubice či dokonce obec Korzelice (Terlejuv), která se nachází na území dnešní Ukrajiny. Za předpokladu definování typického člena včelařského spolku v Jaroměři ve 20. letech 20. století, by se pravděpodobně jednalo o rolníka z Jaroměře. Dalším sledovaným aspektem v tomto případě byl také počet členů

jaroměřského včelařského spolku. Ten v letech 1922 –1930 nedosáhl počtu 100. Od roku 1931 začal stoupat po desítkách, až v roce 1937 dosáhl počtu 170 členů. Na nárůst počtu členů spolku mohla mít vliv hospodářská krize, která zasáhla Československo v 1. polovině 30. let 20. století. Včelařství se mohlo stát pro mnohé lidi dalším zdrojem financí či potravin. Dalším důvodem velkého počtu členů mohlo být naopak zlepšení ekonomické situace v 2. polovině 30. let 20. století. Pro některé lidi se včelařství mohlo stát volnočasovou aktivitou. Mezi další aspekty mohla patřit také obava z hrozícího válečného konfliktu a zajištění si tak zdroje potravy. Svou úlohu mohly také sehrát propagační akce pořádané včelařským spolkem. Jednalo se například o výstavy nebo přednášky. Avšak s určitostí se nelze přiklonit k nějaké z výše zmíněných teorií.

Všechny zkoumané včelařské spolky byly také velmi činné v rámci kulturního života v dané lokalitě. Ať se již jednalo o pořádání přednášek pro veřejnost, výstav či společenských večerů, ale například o úpravu přírodních ploch ve městech. O této činnosti pochází řada zmínek především z Nového Města nad Metují. Zde členové místního včelařského spolku uskutečnili na několika místech v této lokalitě výsadbu medonosných rostlin. Jednalo se například o vrby jívy či jiné okrasné keře. Tím chtěli nejen zkrášlit dané místo, ale zajistit tak dostatek potravy pro včely a jiné živočichy. Podle dochovaných zpráv však jejich snaha přišla nadarmo, neboť někteří občané tyto rostliny poničili. Avšak i přes zkušenost z těchto „výsadbových akcí“ během své více než stoleté historie jich uspořádali několik. Další aktivitou spolků bylo také pořádání zájezdů. Jednalo se například o zájezdy na včelařské výstavy nebo za některými významnými včelaři či v pozdější době do včelařských farem.

Včelařské spolky v Jaroměři, České Skalici a Novém Městě nad Metují měly řadu společného, ale také se v mnohém lišily. Společným jmenovatelem pro tyto spolky bylo onemocnění včel varroázou nebo působení včelařských kroužků. Dalším společným aspektem bylo pro českoskalický a novoměstský spolek, že oba byly založeny ve stejném období (90. léta. 19. století). Společně se také podílely na výstavách. Jedním z příkladů této spolupráce je včelařská výstava pořádaná novoměstským včelařským spolkem v roce 1896. Českoskalický spolek se jí zúčastnil a přispěl svými vystavenými exponáty. Spolupráce těchto spolků se neomezovala pouze v rámci včelařství. Všechny, mnohdy až dodnes, spolupracovaly i s jinými zájmovými spolky ve městech. Lze jmenovat Český zahrádkářský svaz, který se podílel a stále podílí například na pořádání společných výstav. Mezi společné projekty těchto včelařských spolků se řadí výstavba plemenářské stanice v Bakově na Náchodsku. Realizace se však zúčastnily i jiné včelařské spolky z okolí. Dalším způsobem,

kde se členové zmiňovaných spolků mohou společně setkávat, byly a stále jsou zájezdy nebo společenské večery pořádané ČSV Okresní organizací v Náchodě.

Velkým problémem pro všechny zmiňované spolky byl klesající počet členů v určitých obdobích či dokonce pozastavení spolkové činnosti (Jaroměř a Česká Skalice).

Jednou z významných činností těchto včelařských spolků byl také patronát nad včelařským kroužkem v daném městě. Ať se již jednalo o materiální či odbornou pomoc od členů těchto organizací. Spolky si touto činností vychovávali mladé včelaře a pokračovatele spolku. Pro mnohé z těchto žáků se skutečně včelařství stalo celoživotním koníčkem. Někteří bývalí žáci se rozhodli včelařství věnovat v rámci jeho samosprávy. Stali se funkcionáři včelařských spolků a starají se o jejich rozvoj i na okresní či celorepublikové úrovni.

Včelařské spolky v Jaroměři, České Skalici a Novém Městě nad Metují jsou dodnes činnými. Avšak i v současnosti mají mnohdy podobné problémy, kterým musely čelit již v minulosti. Jedním z nich může být malá účast členů na schůzích, nemoci včel či jejich otravy chemickými prostředky používanými na polích. Zájem o včelařství se však v posledních letech začíná zvětšovat. Usuzovat lze tak ze zvyšujícího se počtu členů některých spolků. Stále více lidí si pořizuje včely jako volnočasovou aktivitu. Někteří z nich se touto aktivitou snaží o návrat k přírodě a nejde jim o zisk včelích produktů, jako je med či vosk. Mnozí se včelařství věnují za účelem zisku a stalo se tak mnohdy jejich zaměstnáním. Ať se již jedná o využití včel v ovocných sadech nebo polích či tzv. včelí farmáře, kteří se zabývají získáváním včelích produktů. Mezi těmito včelaři, však lze nalézt také včelaře se specializovanými druhy včel. Jiní se zaměřují například na zpracování některých produktů včel (propolis, pyl a mateří kašička) nebo na chov včelích matek.

V každém případě je včelařství stále velmi významným prvkem spjatým nejen s přírodou, ale také s člověkem.

Resumé

My master thesis is devoted to the history of beekeeping in the Czech lands until the nowadays. It contains an outline of the distribution and development of the most commonly used beehives. the development of science was important for the development of beekeeping in the 18th and 19th centuries. However the development of technology meant great progress for beekeeping especially in the processing of bee products or bee breeding in general. The beekeeping literature along with lectures helped to spread these new technical advances, but also expanded the awareness of beekeeping among the unprofessional public. The political situation was also signifiant in the second half of the 19th century. It allowed the formation of these bee-keeping associations. The history of the bee-keeping association in Jaroměř, České Skalice and Nové Město nad Metují describes the development of this discipline in detail from the second half of the 19th century until 2000. It is best to see this development of beekeeping at the beekeeping associations in Jaroměř. It was founded in the year 1868. It belongs to the oldest within the described associations. The beekeeping associations in České Skalice and Nové Město nad Metují were founded until the 1890s. These associations have collapsed during their history and have restore their activity after some time. These associations also involved in cultural life in towns. It included for example the organizing of exhibitions, social events or lectures. They cooperated with other interest associations in towns. They contributed to the state economy too. The beekeepers provided food to other citizens of the then Czechoslovakia by cooperatives who bought and process bee produkts. The patronate of beekeeping hobby groups in town belong to the beekeeping associations. The teachers from local schools were the founders and leaders of these hobby groups. This phenomenon occurs from the second half of the 50s of the 20th century. Two of these hobby groups vanished before 1989 and their activity was not restored. The decline of beekeeping hobby groups was mainly due to the small number of pupils. The beekeeping hobby groups in Jaroměř continued in the beginning of the 21st century. All of them were brought up many young beekeepers during their work. Some of them are still engaged in beekeeping. Others have even been led by some bee keeping associations.

The agriculture was collectivized in Czechoslovakia in the second half of the 20th century. The small private owned lands were confiscated and coupled in large monocultures. The pollination was required in order to increase the yields of these plants. The number of bee colonies was insufficient for this activity and it was made to the migration way of beekeeping.

Beehives were transported to selected plants in fields or fruit orchards. This method was used by beekeepers from Jaroměř, České Skalice and Nové Město nad Metují. There are several hectares of orchards in the surroundings of these towns. Some beekeepers made their own mobile beehives wagons for migration. They are using now.

The number of members of the beekeeping associations in Jaroměř, České Skalice and Nové Město nad Metují has changed during their long history. These associations are active now, despite many problems.

Prameny a literatura

Prameny nepublikované

Státní oblastní archiv Zámorsk

SOA Zámorsk f. Československý svaz včelařů Hradec Králové

Státní oblastní archiv Zámorsk – Státní okresní archiv Náchod

SOA Zámorsk f. Krajský výbor Československého svaz včelařů Hradec Králové

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Hospodaření ovocnářského střediska, koncepce ovocnářství, plány výsadby (1977–1986) *Ovocnářské středisko JZD 'ČSSP' Dolany – Investiční záměr*, karton č. 19, inv. č. 475.

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Včelařský úsek a včelařství – převoz a umístění včelstev, výsledky hospodaření, karton č. 19, inv. č. 476

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Včelařský úsek a včelařství – převoz a umístění včelstev, výsledky hospodaření, *Dopis ze dne 19.2.1987*, karton č. 19, inv. č. 476

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Registrace smluv 1979–1991. karton č. 4, inv. č. 337

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Plány výsadby ovocných sadů 1950. karton č. 19, inv. č. 337

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Hospodaření ovocnářského střediska, koncepce ovocnářství, plány na výsadby 1977–1979–1986 karton č. 19, inv. č. 475

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Včelařský úsek + včelařství 1956, 1963–1987 karton č. 19, inv. č. 475

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Hospodaření ovocnářského střediska, koncepce ovocnářství, plány výsadby (1977–1986), karton č. 19, inv. č. 475.

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Rozbor podniku za léta 1968 –1971, karton č. 19, inv. č. 475.

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Osobní účty odběratelů a dodavatelů za hospodářský rok 1960, karton č. 19, inv. č. 475.

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. JZD Dolany – Zápisy z porad ekonomického úseku 1979, karton č. 19, inv. č. 475.

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. ONV Náchod – Chov včel a bource morušového a drahých hospodářských zvířat 1955 – 1958, karton č. 420, inv. č. 1688.

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. ONV Náchod – Rozpis plánu hospodaření pro místní hospodářství 1955, karton č. 428, inv. č. 1023.

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. ONV Náchod – Chov včel a bource morušového 1959, karton č. 545, inv. č. 2108

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. ONV Náchod – ZO JZD – organizace, činnost (S –Z), 1955 –1958, karton č. 405, inv. č. 1649.

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Okresní veterinární správa Náchod – Komplexní technickoekonomický rozbor 1970 – 1977, karton č. 1

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Okresní veterinární správa Náchod – Komplexní technickoekonomický rozbor 1977 – 1986, karton č. 2

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra. *Zápisník o valných hromadách a schůzích výboru založený roku 1900. První družstvo na zužitkování medu, vosku a ovoce pro království České se sídlem v novém městě nad Metují* nesign., 2 balíky

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra. *Slavnostní projev předsedy spolku k 80. výročí jeho založení.*, nesign., 2 balíky

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra. *Jindřich MIMRA: 100 let včelařského spolku pro Nové Město nad Metují a okolí*, nesign., 2 balíky.

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Historická fotografie účastníku kurzu výroby medového pečiva*

SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Historické fotografie.*

SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Plán práce na rok 2000*

SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. František Hájek, nesign., KAR 1. *Smuteční oznámení František Hájek.*

SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra. *Slavnostní projev předsedy spolku k 80. výročí jeho založení.*, nesign., 2 balíky

SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Dějiny včelařství (sešit).*

SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *100 let včelařského spolku v Novém Městě nad Metují.*

SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Fotografie ze včelařské výstavy ve „Špýcharu“ z roku 1974.*

SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Vysvědčení Josefa Moravce ze včelařského kurzu z roku 1896.*

SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Základní organizace českého svazu včelařů v Novém Město nad Metují – Plán práce pro rok 1995.*

SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Základní organizace českého svazu včelařů v Novém Město nad Metují – Plán práce pro rok 1996*

SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Základní organizace českého svazu včelařů v Novém Město nad Metují – Plán práce pro rok 1997.*

SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Základní organizace českého svazu včelařů v Novém Město nad Metují – Plán práce pro rok 1998.*

SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Základní organizace českého svazu včelařů v Novém Město nad Metují – Plán práce pro rok 1999.*

SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Základní organizace českého svazu včelařů v Novém Město nad Metují – Plán práce pro rok 2000.*

SOA Zámrsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Základní organizace českého svazu včelařů v Novém Město nad Metují – Plán práce pro rok 2001.*

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Základní organizace českého svazu včelařů v Novém Město nad Metují – Plán práce pro rok 2002.*

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Základní organizace českého svazu včelařů v Novém Město nad Metují – Plán práce pro rok 2003.*

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Seznam navržených členů k ohodnocení při 110. výročí organizace.*

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Jindřich Mimra, nesign., 2 balíky. *Stanovy Československého svazu včelařů 1957.*

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Včelařský spolek Jaroměř, *Zápisky včelařského spolku Jaroměřského, 1868 – 1913, nepag., kniha č. 1*

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Okresní školní výbor Náchod. Osobní spisy učitelů., inv. č. 120, kart. 36.

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Sčítání lidu 1921. Sčítací aparáty, inv. č. 89, karton č. 65.

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Sběrka duplikátů matrik Česká Skalice – Církev československá, kniha č. 6814, inv. č. 6814.

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. Okrašlovací spolek Česká Skalice, *Protokolární kniha „okrašlovacího spolku“ v České Skalici, 1891 – 1902, nepag., kniha č. 1, inv. č. 1.*

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. OÚ Velký Třebešov, *Matrika Třebešova. 1890.135 listů, UKN 4, inv. č. 4.*

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. OÚ Velký Třebešov, *Matrika domovských příslušníků přijatých do domovského svazku obce Třebešova a osob, které nabyly domovské příslušnosti v cizích obcích dle § 2 zák. 222 p. r. 1896. nepag., UKN 5, inv. č. 5.*

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. OÚ Velký Třebešov, *Matrika narození a úmrtí V. a M. Třebešova od roku 1923. 1923 – 1952., nepag., UKN 6, inv. č. 6.*

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. NŠ Velký Třebešov, UKN 1, inv. č. 1.

SOA Zámorsk – SOkA Náchod, f. NŠ Velký Třebešov, UKN 2, inv. č. 2.

SOA Zámorsk – SOKA Náchod. *Pamětní kniha města Náchoda založená roku 1904*. (1904–1918), 870 s., s. 302–303, [online] 2015[cit. 2015-11-12]. Dostupné z: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-achod/?adresar=CZ_225103010_0959_p1014&strana=311&nadpis=Pam%C4%9Bbn%C3%A1D%20kniha%20m%C4%9Bsta%20N%C3%A1chod%20I%20%20%201904%20-%201918

Archiv Muzea Boženy Němcové v České Skalici

Dodatky ke kronice rok 1945, Archiv MBN v České Skalici, sbírka kronik.

Pamětní kniha obce Malé Skalice do roku 1940, 479 stran z toho popsaných 143 stran, Archiv MBN v České Skalici, sbírka kronik.

Pamětní kniha obce Zliče 1923–1967, 344 stran z toho popsaných 341, Antonín Hájek, Archiv MBN v České Skalici, sbírka kronik.

Kniha pamětní neb Memorandum „Skalice české nad Úpou, 1785–1917, 127 listů, Archiv MBN v České Skalici, sbírka kronik.

Kronika města Česká Skalice 1918–1945, Jan Herčík, Josef Štibinger, 138 stran z toho popsaných 62, Archiv MBN v České Skalici, sbírka kronik.

Kronika České Skalice 1951–1961, Josef Štibinger, 155 stran, Archiv MBN v České Skalici, sbírka kronik.

Kronika České Skalice 1964–1975, Škoda, Kaplan, Samek, 556 stran, Archiv MBN v České Skalici, sbírka kronik.

Kronika České Skalice 1977–1987, Jiří Samek, 500 stran, Archiv MBN v České Skalici, sbírka kronik.

Kronika České Skalice 1987–1996, Jiří Samek, 460 stran, Archiv MBN v České Skalici, sbírka kronik.

Kronika České Skalice 1997–2006, Jiří Samek, 684 stran, Archiv MBN v České Skalici, sbírka kronik.

Archiv Římskokatolické farnosti Česká Skalice

Gedenkbuch oder Chronik der Pharai Böhmisch Skalitz, Antonín Charvát, 1836 –současnost, 419 listů, Římskokatolická farnost Česká Skalice.

Spolkový archiv Českého svazu včelařů, z. s. základní organizace Česká Skalice

Bez názvu (obálka), 25 fotografií mapujících výstavu výrobků z kurzu pečení medového pečiva, 60. – 70. léta 20. století, uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

Český svaz včelařů, základní organizace Česká Skalice – Kronika. 1895 –2014. nepag., Jiří Blatník, uloženo v soukromém depozitáři u pana Jiřího Blatníka v Křižanově u Hoříček.

Český svaz včelařů, základní organizace Česká Skalice – Kronika. 2014 –2016. nepag., Jiří Blatník, uloženo v soukromém depozitáři u pana Jiřího Blatníka v Křižanově u Hoříček.

Čestný diplom na Krajské výstavě v Červeném Kostelci Včel. spol. pro okres Č. Skalický Česká Skalice. 1899, uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

Eliška Reslová (sešit). 1961, uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

Kronika včelařského kroužku ZŠ Česká Skalice 1964 – 1990. Josef Tuček, nepag. uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

Kronika včelařského spolku v České Skalici 1895 – 1954, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

Legitimační lístek. Slavný Včelařský spolek v České Skalici. Vojtěch Novotný. 1895, uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

Legitimační lístek. Slavný Včelařský spolek v České Skalici. Vojtěch Novotný. 1898, uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

Oznámení. Členská schůze včelařského spolku pro okres Českoskalický. 1899, uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

Oznámení. Valná hromada včelařského spolku pro okres Čes. - Skalický. 1900, uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

Sešit předsedy spolku. 1959 – 1960, uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

Seznam členů ZO Čs. svazu včelařů v České Skalici ke dni 31.12.1959. uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

Večírek včelařského spolku pro okres Českoskalický. 1899, uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

Výstava ovoce (obálka), 98 fotografií mapujících výstavy ovoce a včelařskou expozici, 60. – 70. léta 20. století, uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

Výstava ovoce (obálka), 30 fotografií mapujících výstavy ovoce a včelařské expozice, 60. – 70. léta 20. Století, uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

Zápisník Včelařského spolku pro okres Českoskalický se sídlem v České Skalici založený léta Páně 1895. František Antonín Pecka, Jan Rolčík., paginováno do strany 17, dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

Zemská statistická kancelář království českého. (dopis adresovaný Včelařskému spolku v České Skalici). 1914, uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

Zemský ústřední spolek pro království České (dopis adresovaný Včelařskému spolku v České Skalici). 1912. uloženo v soukromém depozitáři u pana Bronislava Prokopa ve Chvalkovicích.

Spolkový archiv Českého svazu včelařů, z. s. základní organizace Jaroměř

Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři. Josef Malíř, 1868 – 1991, 137 stran dále nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři.

Kronika Českého svazu včelařů v Jaroměři. Vladimír Chalupný 1992 – 2013, nepag., uloženo v soukromém depozitáři u kronikáře Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř pana Ing. Vladimíra Chalupného v Jaroměři.

Městská knihovna Nové Město nad Metují, fond Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují.

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Smlouva o dodávce medu na státní nákup v roce 1958 a jeho odběru.*

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Smlouva o dodávce medu na státní nákup v roce 1959 a jeho odběru*

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují *Návrh rozpočtu na rok 1989.*

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Výsledková listina okresního kola soutěže o Zlatou včelu z roku 1979.*

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují *Návrh rozpočtu na rok 1989.*

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Faktura ČSAD Holice v Čechách, provozovna Nové Město nad Metují ze dne 5.11.1979.*

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Zápis ze schůze ZO ČSV Nové Město nad Metují ze dne 3.12.1991*

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Dopis – Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti. Výzkumná stanice Uherské Hradiště. 16.3.1979*

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Knih přítomných (1935 –1969)*

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Korespondence, objednávky a interní sdělení za rok 1995 – 1998.*

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Korespondence, objednávky a interní sdělení za rok 1999 – 2003.*

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Včelařský spolek Nové Město n. Met. (1942 –1945).*

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Včelařský spolek Nové Město n. Met. (1946 –1948).*

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Zprávy o činnosti a hospodaření za rok 1995 – 2004*

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Zápisy z výročních schůzí za rok 1995 –2004.*

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Seznam členů – příspěvky na zazimování včelstev v roce 1985.*

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Archiv 1975 – 1979 – ZO ČSV Nové město nad Metují.*

Městská knihovna Nové Město nad Metují, f. Knihovna včelařského spolku v Novém Městě nad Metují. *Složka 1955 – 1959.*

Soukromé archivy členů Českého svazu včelařů, z. s.

NEJMAN, Miroslav. *110 let včelařského spolku pro Nové Město nad Metují a okolí*, uloženo v soukromém depozitáři u pana Ing. Jana Voborníky v Krčíně.

Sbírka diapozitivů z činnosti českoskalického včelařského kroužku. Autor: Josef Tuček, 70. léta 20. století, uloženo v soukromém depozitáři u pana Josefa Tučka v České Skalici.

Literatura

Publikace

BOUZA, Erik a Ludvík MÜHLSTEIN. *Česká Skalice: stručné dějiny města*. Česká Skalice 1975.

BERÁNEK, Vladimír. *Když pláсты tekly medem: medařská hospodářství, práva, soudnictví, příběhy*. Praha: Ostrov, 2003, 247 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-86289-31-1.

ČERMÁK, Květoslav a Karel SLÁDEK. *Ekologie chovu včel*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016, 291 s. ISBN 978-80-7465-215-8.

DRAŠAROVÁ, Eva: *Společenský život v Čechách v období neoabsolutismu – spolky padesátých let 19. století*. in: *Paginae historiae*, nultý ročník, 1993, s. 128-169.

DRAŠAROVÁ, Eva: *Stát, spolek, spolčování*. In: *Paginae historiae*. Sborník Státního ústředního archivu v Praze, roč. 1, 1993, s. 152 – 177.

Jaroměřský včelařský almanach aneb Jak se u nás včelaři 1868 – 2008., Český svaz včelařů, o.s. základní organizace Jaroměř, Jaroměř, 2008.

JANOTKA, Miroslav a Karel LINHART. *Zapomenutá řemesla: vyprávění o lidech a věcech*. Praha: Svoboda, 1984, 192 s. Členská knihovna.

JOSKA, Josef. *Včelařství v JZD*. Praha: Brázda, 1952, 82 s. Za vysoké výnosy - za vysokou užitečnost.

KAMLER, František, Dalibor TITĚRA a Vladimír VESELÝ. *Získávání a zpracování včelích produktů*. V Praze: Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR, 1999. Živočišná výroba (Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR). ISBN 80-710-5196-9.

KAMLER, František. *Komerční včelaření v České republice*. 2., dopl. vyd. Dol: Výzkumný ústav včelařský, 2011, 68 s. ISBN 978-80-87196-06-9.

KEBRLE, Josef. *Dějiny českého včelařství: k památce padesátiletého trvání Zemského ústředí spolků včelařských pro Čechy v Praze*. Praha: Zemské ústředí spolků včelařských, 1922, 110 s.

- KLOS, Jan. *Paměti města Česká Skalice*. 1935.
- KLOS, Jan. *Paměti města a zámku Nového Města nad Metují*. 1922.
- KOHFINK, Marc-Wilhelm. *Mobilní včelaření*. Líbeznice: Víkend, 2014, 103 s., 8 s. obr. příl. ISBN 978-80-7433-085-8.
- KUBAČÁK, Antonín. *Dějiny zemědělství v českých zemích*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 1994, 191 s. Obnova venkova. ISBN 80-7084-109-5.
- KUBAČÁK, Antonín a Magdalena BERANOVÁ. *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha: Libri, 2010, 430 s. ISBN 978-80-7277-113-4.
- MALÍŘ, Jiří: *Od spolků k moderním politickým stranám*. Brno 1996.
- MERTLÍK, Pavel. *Jaroměř na přelomu tisíciletí*. Jaroměř: Městský úřad, 1999, 126 s., [31] s. obr. příl. ISBN 80-85834-74-X.
- MÜHLSTEIN, Ludvík. *Česká Skalice: Ratibořice*. Česká Skalice, 1996.
- MÜHLSTEINOVÁ, Lada, Jan KÁBRT a Ludvík MÜHLSTEIN. *Kraj mládež Boženy Němcové*. Praha 1970.
- PŘIDAL, Antonín. *Včelí produkty*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2003, 95 s. ISBN 80-7157-717-0.
- SÁDLO, Václav a Lydia BAŠTECKÁ. *Velká encyklopedie osobností Náchoda. 600 medailonů již nežijících osobností se vztahem k Náchodu ze všech oblastí života*. Náchod 2015.
- Seznam majitelů domů v České Skalici*. Česká Skalice 1926.
- Seznam majitelů domů v České Skalici*. Česká Skalice 1936.
- SPITZER OSTŘANSKÁ, Ivana, Bohdana ORLOVÁ a Milada FOHLEROVÁ. *Když včelařil pradědeček*. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, 2012, 24 s. ISBN 978-80-87614-07-5.
- ŠRÁM, Václav. *Okres Česko-skalický: nástin historický: s barvotiskovou mapou okresu Česko-Skalického*. Praha 1882.
- ŠUSTKOVÁ, Hana. *Bakov – navždy okouzlení*. Týn nad Vltavou 2013.

VEVERKA, Oldřich a Jaroslav PRAŽÁK. *Získávání včelích produktů*. Praha: Brázda, 1991, ISBN 80-209-0205-8.

VLASÁKOVÁ, Olga. *Od medu k perníkům*. Vyd. 2. Brno: Doplněk, 2007, 153 s. ISBN 978-80-7239-216-2.

VLČKOVÁ, Věra. *Z českoskalických pamětí: vyprávění, co v České Skalici bylo a jak se žilo*. Červený Kostelec 2012.

VLČKOVÁ, Věra. *Česká Skalice - osobnosti kultury, umění, vědy*. Červený Kostelec 2014.

Včelařství: plemenný chov a kapitoly ze včelařské praxe. Praha: SZN, 1953, 265 s.

Včelařství v Česku. Český svaz včelařů, o. s., Praha 2012.

Včelařský almanach 1868 –2018. 150 let spolkového včelařství v Jaroměři a okolí.

Český svaz včelařů, o.s. základní organizace Jaroměř, Jaroměř, 2018

VEVERKA, Oldřich a PRAŽÁK, Jaroslav. *Získávání včelích produktů*. Vyd. 1. V Praze: Český svaz včelařů v Zemědělském nakladatelství Brázda, 1991. 50 s. ISBN 80-209-0205-8

WOHNOUT, František. *Včelařova čítanka: soubor vědomostí týkajících se chovu včely medonosné*. Praha 1909.

ŽDÁREK, Jaroslav. *Průvodce po České Skalici a okolí*. Česká Skalice, 1907.

Živnostensko-průmyslová výstava kraje Boženy Němcové pod záštitou městské rady: 10.-24.7.1932. Česká Skalice: Městská rada, 1932.

Encyklopedie a slovníky

Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. Díl 7., Š –Ž, Praha, 1933

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie všeobecných vědomostí. Praha: J. Otto, 1903, 1002 s.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie všeobecných vědomostí. Praha: J. Otto, 1907, 1077 s.

Periodika

BAŠTECKÁ, Lydia. Náchodská řemesla a cechy. *Náchodský zpravodaj*. Náchod, 1997, s. 16.

MERVART, Josef: *Z kroniky včelařů*. Českoskalický zpravodaj č. 3/1995, nepag.; č. 5/1995, nepag.; č. 6/1995, nepag.; č. 7 – 8/1995, nepag.; č. 9/1995, nepag..

MIMRA, Jindřich: *1894-1994 - 100 let včelařského spolku pro Nové Město nad Metují a okolí*. Zpravodaj Nové Město nad Metují, č. 1/1994, s. 14-15; č. 2/1994, s. 5-6; č. 3/1994, s. 7; č. 5/1994, s. 15; č. 6/1994, s. 10; č. 7-8/1994, s. 8; č. 9/1994, s. 14-15; č. 10/1994, s. 13-14; č. 11/1994, s. 15-16; č. 12/1994, s. 15-16; 1/1995, s. 15-16.

MOJŽÍŠOVÁ, Marie: *Okrašlovací spolek v České Skalici*. Českoskalický zpravodaj č. 4 / 2016, s. 34 –35.

REDAKCE. *Šedesát let Jaroslava Suchánka. Včelařství: odborný časopis pro včelařství*. Praha 1966, XX. ročník, s. 44.

ŠULCOVÁ, Ula: *Pernikářství na Náchodsku - Staročeský medový perník*. Náchodský zpravodaj, 12/1995, s. 5

Tisk

Český včelař: časopis věnovaný zájmům a pokroku českého včelařství. V Praze: Nákladem ústředního včelařského spolku, 1895, XXIX. ročník.

Včelařství: odborný časopis pro včelařství. Praha, 1979, XXXII. ročník.

Ústní prameny

Rozhovory s bývalým kronikářem města Česká Skalice panem Jiřím Samkem, srpen – září 2015 a březen 2016. Písemný záznam v archivu autora.

Rozhovory s bývalým učitelem a vedoucím Včelařského kroužku v České Skalici panem Josefem Tučkem 6.11.2015 a 26.3.2016. Písemný záznam v archivu autora.

Rozhovory se členem Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Česká Skalice panem Rudolfem Zábrahou, leden – únor 2016. Písemný záznam v archivu autora.

Rozhovory s jednatelem Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Česká Skalice panem Bronislavem Prokopem, říjen – listopad 2015, únor – březen 2016 a září – říjen 2017. Písemný záznam v archivu autora.

Rozhovor s nálezkyní historického včelařského diplomu z roku 1897 paní Irenou Vitvarovou, 10.4.2016. Písemný záznam v archivu autora.

Rozhovory s panem Mons. ICLic. Václavem Hegrem, knězem Římskokatolické farnosti Česká Skalice, červenec – srpen 2015. Písemný záznam v archivu autora.

Rozhovory s předsedou Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Česká Skalice panem Ing. Jiřím Valterou, leden – duben 2016, květen – červen 2018. Písemný záznam v archivu autora.

Rozhovor s předsedou Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Jaroměř panem Ing. Václavem Jirkou ,11.2.2016, duben – květen 2018 a 6.11.2018. Písemný záznam v archivu autora. Písemný záznam v archivu autora.

Rozhovory s předsedou Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Nové Město nad Metují panem Mgr. Bc. Davidem Hanušem, únor – březen 2016. Písemný záznam v archivu autora. Písemný záznam v archivu autora.

Rozhovor se současným kronikářem Českého svazu včelařů, z. s., základní organizace Česká Skalice panem Jiřím Blatníkem, 10.6.2018. Písemný záznam v archivu autora.

Rozhovor se členem výboru Českého svazu včelařů z. s., základní organizace Jaroměř panem Vladimírem Červinkou 12.10.2017. Písemný záznam v archivu autora.

Internetové zdroje

České Skalice. Regionální Informační Servis [online]. 2018 [cit. 2018-10-2]. Dostupné z: <http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/obce/detail?Zuj=573990>

DOLÍNKOVI. *Historie včelařství*. Včelky [online]. 2018 [cit. 2018-10-14]. Dostupné z: <http://www.vcelky.cz/historie.htm>

DVOŘÁK, Jiří. *Čtenáři čtenářům: Pomníček Rudolfa Stárka poblíž Vosecké boudy. Krkonoše–Jizerské hory* [online]. 2018 [cit. 2018-10-16]. Dostupné z: http://krkonose.krnep.cz/apex/f?p=104:4:::NO:RP,4:P4_ID,P4_CP:2018-01-45,7

Charakteristika České Skalice. Město Česká Skalice [online]. 2018 [cit. 2018-10-2]. Dostupné z: <https://www.ceskaskalice.cz/cs/nase-mesto/o-meste/charakteristika-mesta/>

Historie obce. Jaroměř – oficiální stránky města [online]. 2018 [cit. 2018-09-12]. Dostupné z: <https://www.jaromer-josefov.cz/mesto/informace-o-meste/historie/>

Informace o nás. Český svaz včelařů, z. s., základní organizace Česká Skalice. [online]. 2018 [cit. 2018-11-2]. Dostupné z: <https://zocsv-eskaskalice.webnode.cz/o-nas/>

Klát – funkční včelí úl. Galerie tvorby současných mistrů řezbářů [online]. 2018 [cit. 2018-10-12]. Dostupné z: <http://rezbari.ceskatvorba.cz/dilo/18709/>

Krčín, předchůdce Nového Města nad Metují. Nové Město nad Metují. [online]. 2018 [cit. 2018-10-2]. Dostupné z: <http://www.novemestonm.cz/turista/z-historie-mesta-a-zamku/krcin-predchudce-noveho-mesta-nad-metuji/>

Mapy. cz [online]. 2018 [cit. 2018-10-2]. Dostupné z : <https://mapy.cz/zakladni?x=16.0415605&y=50.3917784&z=12&l=0>

Několik slov k historii ZO Nové Město nad Metují. Český svaz včelařů, z. s., základní organizace Nové Město nad Metují. [online]. 2018 [cit. 2018-11-20]. Dostupné z: <https://www.vcelarinmm.cz/historie/>

Nové Město nad Metují. Mapy. cz [online]. 2018 [cit. 2018-10-2]. Dostupné z : <https://mapy.cz/zakladni?x=16.1493760&y=50.3409511&z=15&source=muni&id=2504&q=Nov%C3%A9%20M%C4%9Bsto%20nad%20Metuj%C3%AD>

TESAŘÍK, Bohumil. *O včelařství.* Český dialog. [online]. 2018 [cit. 2018-10-16]. Dostupné z: <http://www.cesky-dialog.net/clanek/7476-o-vcelarstvi/>

VAVŘINOVÁ, Valburga a Petra MEDŘÍKOVÁ. *Schaumburg-Lippe Bathildis. Fotografie a genealogie šlechtických rodů.* [online]. 2018 [cit. 2018-11-16]. Dostupné z: <http://gis.fsv.cvut.cz/zamky/genealogie/schaumburg-lippe/php/person.php?o=53>

VAVŘINOVÁ, Valburga a Petra MEDŘÍKOVÁ. *Schaumburg-Lippe Wilhelm*. Fotografie a genealogie šlechtických rodů. [online]. 2018 [cit. 2018-11-16]. Dostupné z: <http://gis.fsv.cvut.cz/zamky/genealogie/schaumburg-lippe/php/person.php?o=1>

Včelařská škola Nový Knín. Včelaři Nový Knín [online]. 2018 [cit. 2018-10-16]. Dostupné z: <https://vcelarinovyknin.webnode.cz/vcelarska-skola/>

Včelí úly aneb jak v tom vyznat. Malé včelařství na Vysočině [online]. 2018 [cit. 2018-10-12]. Dostupné z: http://www.malevcelarstvi.cz/?page_id=340

Založení města Janem Černčickým z Kácova 1501 –1527. Nové Město nad Metují. [online]. 2018 [cit. 2018-10-2]. Dostupné z: <http://www.novemestonm.cz/turista/z-historie-mesta-a-zamku/zalozeni-mesta-janem-cerncickym-z-kacova-1501-1527/>

Filmy

120 let včelařství na Českoskalicku. [film] Rudolf ZÁBRAHA. [DVD] Česká Skalice, 23 minut, 2015.

ZO ČSV Nové Město nad Metují: 110 let včelařského spolku. [film] Rudolf ZÁBRAHA. [DVD] Česká Skalice, 15 minut, 2004.

ZO ČSV Hronov: 110. Výročí včelařského spolku. [film] Rudolf ZÁBRAHA. [DVD] Česká Skalice, 16 minut, 2007.

Přílohy

Příloha č. 1 Přehled včelařské literatury podle roku jejího vydání.

Řazeno chronologicky podle roku vydání

Přehled včelařské literatury vydané do roku 1918

JANŠA, Antonín. *Podstatné učení a zpráva o chování včel.* 1777.

JANISCH, Josef Antonín. *Aučinlivé spravování včel pro obecného krajana v Království českém s dvěma metodami a potřebnými vyobrazeními též kalendářem včelným na každý měsíc celého roku.* 1789.

JANISCH, Josef Antonín. *Nová včelní kniha.* 1790.

JANŠA, Antonín. *Weytah z nowo-skusseného Wčeláře. Totiž: Krátké Gednánj o Wčeličkách kterak se oné celoročně s obwzlasstnjm Vžitkem obsluhowati magj.* W Pardubycých: wytisštěno v Ygnace Wácslawa Dekrta, 1799.

STERN, Joseph. *Krátké ponaučenj o wčelařstwji.* Překlad Alois Vojtěch Šembera. W Brně: Frantissek Gastl, 1840.

Krátké Naučenj o Wčeličkách, kterak se celoročně s obwzlasstnjm Vžitkem obsluhowati magj. W Vherské Skalicy: Frantissek Xaw. Skarnicl, a Synové, 1840.

OETTL, Jan Nep. *Wjtek, wčelař a spolu aulař, nebo: Potěssitedlná naučenj pro wssechny ty, kteřj wčely chowagj nebo chowati mohau, zwlasstě pro sprosté české hospodáře.* Se dvěma dskami. Přeložil Josef Alexandr DUNDR. W Praze: Wydala c.k. vlast. hosp. společnost w králowstwji českém, 1843.

FILCÍK, Jan Nepomuk Josef. *Zahradnjček, čili, Náwod ke sstěpařstwji s připogeným wčelařstwjm: pro mládež sskolnj w cjs. král. rak. dědičných zemjch.* Hradec Králowé, 1849.

VOJÁČEK, Kašpar. *Wčelařský Katechysmus, aneb, Uwedení o chování wčel. Swazek prwní pojednawající o obecném pěstowání wčelářstwji w stromowých oulich neb klatech.* W Znojmě: M.J. Lenk, 1860.

KOHLRUSS, Josef. *Krátká rukojeť moudrého wčelaření.* V Praze: Karel Bellmann, 1861.

ZYKÁN, Titus. *Stručné pojednání o wčelařstwji hodící se pro začátečníky a přednášení žákům venkovských škol.* Praha, 1862.

KODYM, Filip Stanislav. *Kniha včelařská*. 2., poopravené vyd. Praha, 1863.

LEŠETICKÝ, Vojtěch. *Rozumové včelařství*. Praha, 1871.

KOLRUS, Josef, ed. *Tobolka českých včelařů: výběr důležitých úkonů včelařských sestavených dle měsíců roku jakož i upřímné rady pro začátečníky i méně zkušené včelaře*. Praha 1873.

ŽIVANSKÝ, František X. *Krátký návod průmyslového včelařství pro údy moravského spolku včelařského co čtenáře "Včely brněnské"*. Brno, 1873 .

LIŠKA, Ferdinand. *Včela a její chov: theoreticko-praktický návod k rozumovému včelaření*. V Praze: Nákladem včelařského spolku pro Čechy, 1877. 450 s.

UČÍK, Ladislav. *Včelaření: soubor vědomostí k zdárnému chovu včel potřebných*. V Praze: Tiskem i nákladem knihtiskárny Josefa Koláře, 1878. 250 s.

REINWART, Antonín. *Literární činnost včelařů česko-moravských a zahraničných vzhledem k rozšíření našeho domácího včelařství*. V Praze: Jos. Mikuláš, 1881. 48 s. Včelařská Bibliotéka; č. 3.

RUTH, Vítězslav. *O ústrojnosti včely*. V Praze: Nákladem kněhkupectví Mikuláše a Knappa, 1881. 64 s.

VAMBERA, Antonín. *Včelařské zápisky: práce včelařské pro každý měsíc, theoretické výzkumy včelařské, včelařská pravidla, jakož i zápisné tabulky pro praktické včelaře*. V Praze: Jos. Mikuláš, [1881]. 48, [24] s.

ČERMÁK, Václav. *Praktické zápisnky pro začátečníky i zkušenější včelaře a vůbec všechny milovníky včel*. V Praze: Jos. Mikuláš a spol., [1882]. 6, 84, [192] s.

SCHOLZ, Libor. *Včelařství a jeho důležitost co do národního hospodářství a mravného vzdělání lidu*. 2., valně rozmnožené vyd. V Praze: Jos. Mikuláš, 1883. 48 s. Včelařská Bibliotéka; sv. 4.

VAMBERA, Antonín. *Zlatá pravidla včelařská: k památce 50tiletého jubilea včelařského velmistra Dra. Jana Dzierziona 1835-1885*. V Praze: A. Reinwart, [1885].

THUMA, Alois. *Stručný návod ku včelaření*. V Chrudimi: Tiskem a nákladem knihtiskárny St. Pospíšila zetě, 1889. 30 s.

DATEL, Jan. *Praktický včelař: stručný návod ku včelaření v úlech Dzierzonských*. 3., přeprac. a rozmnožené vyd. V Praze: A. Reinwart, 1894. 160 s.

KEBRLE, Josef. *Památník včelařů českoslovanských: upomínka na českoslovanskou národopisnou výstavu r. 1895*. V Praze: Nákladem Zemského ústředního spolku včelařského, 1896. 246 s., [1] l. obr. příl.

MARKALOUS, Václav. *Včelařství a jeho důležitost v hospodářství*. V Chrudimi: Adolf Eckert, 1891. 26 s. Bibliotheka českých hospodyň a dívek; seš. 4.

THUMA, Alois. *Život včel*. V Chrudimi: A. Thuma, [1894]. 29 s.

ŠVARC, Václav. *Historický kalendářik včelařský: chronologický přehled dějin včelařských*. V Praze: V. Švarc, 1896. 26 s.

DZIERŽOŇ, Jan. *Dvoják*. Praha: Zemský ústř. spolek včelařský pro království České, 1897. 103 s.

THUMA, Alois. *Včely loupeživé*. V Jičíně: A. Thuma, 1898. 38 s.

BOHÁČ, Jan a ŠVARC, Václav. *Včelaření v slaměných koších a jich výroba: stručný návod, jež českým včelařům a přátelům včelaření upravili Jan Boháč a Václav Švarc*. V Praze: A. Reinwart, 1899. 16 s.

HRUBÝ, František. *Přehledný kalendář včelařský: sbírka pokynů a rad, týkajících se zdárného včelaření, jakož i zužitkování medu*. V Praze: A. Reinwart, 1900. 23 s.

JEŘÁBEK, František, ed. *Včelařství: příruční kniha pro včelaře*. Praha-Karlín: Knapp, [1901]. 48 s. Pokladnice praktických vědomostí pro život; 10.

ŠABACKÝ, F. M. *Včelařství*. Velké Meziříčí: Alois Šašek, [mezi 1901 a 1925]. 1 sv.

THUMA, Alois. *Včelaření v úlech Dzierzonských*. V Chrudimi: Nákladem Michaela Emanuela Holakovského, 1901. 126 s., [18] l. obr. příl. Českoslovanská Matice rolnická; roč. 10, sv. 2-3.

WOHNOUT, František. *Včelařova čítanka: soubor vědomostí týkajících se chovu včely medonosné*. Praha 1909.

HESS, František. *Proč se nedaří včelařství: Včelařům a rolníkům na uváženu*. Louny: nákl. vl., 1913. 16 s.

CHADT-ŠEVĚTÍNSKÝ, Jan Evangelista. *Brtnictví: (lesní včelařství)*. V Písku: J.E. Chadt, 1913. 11 s.

KRAMER, U. *Plemenný chov švýcarských včelařů, organizovaný Spolkem švýcarských přátel včelařství*. Praha: Zemský ústřední včelařský spolek, 1913, 144 s.

ŠVARC, Václav, ed. *Pokrokové včelařství slovem i obrazem: Průvodce po českosloven. včelařství*. 3. rozmn. a oprav. vyd. Kolč: V. Švarc, 1915. 69, 1 s. Včelařské spisy; 5.

Pokrokové včelařství slovem i obrazem: průvodce po československém včelařství. 3. rozš. vyd. Kolč: V. Švarc, 1915, 69 s.

Včelařská literatura vydaná do roku 1945

KEBRLE, Josef. *Dějiny českého včelařství*. Praha: nákladem spolku Praha II, 1922. 2 l., 110 s., 1 l. Včelařská knihovna; č. 5.

KEBRLE, Josef. *Dějiny českého včelařství: k památce padesátiletého trvání Zemského ústředí spolků včelařských pro Čechy v Praze*. Praha: Zemské ústředí spolků včelařských, 1922, 110 s.

KITZBERGER, I. J. *Pyl – včelí chléb*. 1923.

KITZBERGER, I. J. *Rostliny medonosné*. 1924.

KUBEC, František. *Včelařské právo a národohospodářský význam včelařství v Československé republice*. V Praze: Ministerstvo zemědělství, 1925. 32 s. Zprávy výzkumných ústavů zemědělských; čís. 11.

KOHLRUS, Josef. *Pokrokový včelař: orgán "Zemského sdružení českých samostatných spolků včelařských v markrabství moravském" věnovaný zájmům včelařů českoslovanských a pokroku včelařství vůbec*. Olomouc: [s.n.], 1925. ISBN 978-80-87196-20-5.

Osev a sklizeň zemědělských plodin a ovocnictví v roce 1927 s dodatkem o včelařství v roce 1927 v republice Československé: část tabulková. Praha: Státní úřad statistický, 1929, 132 s. Československá statistika.

POKORNÝ, Václav. *Význam včelařství vůbec a pro zemědělství zvláště*. 2. dopl. a přeprac. vyd. V Praze: Zemské ústředí včelařských spolků pro Čechy, 1930, 143 s.

PRAŽÁK, Jaroslav. *Návod k lidovému chovu ušlechtilých matek*. 1932.

VRBKA, Josef. *Včelí matička a její spolupráce*. 1936

BRENNER, Otakar. *Přezimování včelstev*. 1938.

PRAŽÁK, Jaroslav. *Pražákova učebnice novodobého včelaření*. 1938.

SCHÖNFELD, Antonín. *Nemoci a nákazy včel*. Praha: Svaz zemských ústředí včelařských spolků v ČSR, 1938, 232 s. Naše včelařství

BRENNER, Otakar. *Tlumení včelích nákaz*. Praha: Zemské ústředí včelařských spolků v Praze, 1941.

ČEJKA, Jindřich. *Můj troják: s 16 vyobrazeními*. Praha: Vesmír, 1941, 43 s.

PETERKA, Vilém a SVOBODA, Josef. *Včelařství v kostce*. Vydání první. V Praze: Agrární nakladatelská společnost, 1942. 119, [I] s. Sbírká Lepší hospodaření; Sv. 6.

Včelařská literatura vydaná do roku 1948

BÖHM, Ladislav. *Předjaří a jaro na včelnici*. Praha: Jednota včelařů republiky Československé, 1946. 44 s. Včelařovy příručky; sv. 3.

KOCHANÍČEK, Bohumil. *Rok na včelíně*. Vydání I. Praha: Jednota včelařů, 1947. 43-[II] s. Včelařovy příručky; sv. 2.

BRENNER, Otakar. *Včelař začátečník*. 1948.

EICHNER, František. *Chcete včelařit?*. Praha: Jednota včelařů, 1948. 21 s. Včelařovy příručky; sv. 7.

EICHNER, František. *Těm, kteří začínají včelařit*. Praha: Jednota včelařů, 1948. 30 s. Včelařovy příručky; sv. 8.

NATASIN, Jan. *Ako včelařit*. 1948.

ŠÍSTEK, Vendelín. *Včelařova zahrádka*. Praha: Brázda, 1948, 69 s. Sbírká příruček Rádce zemědělce.

Včelařská literatura vydaná v druhé polovině 20. století

TARANOV, F. G. *Práce v kolchozním včelíně*. 1951.

JOSKA, Josef, LISÝ, Eduard a KREJČÍ, František. *Včelařství v JZD*. Dotisk 1. vyd. Praha: Brázda, 1952. 81, [2] s. Za vysoké výnosy - za vysokou užitkovost; Sv. 93.

TOMŠÍK, Bohumil a SVOBODA, Jaroslav. *Včelařství: [Určeno] pro posluchače zootechnické fak.* 2. vyd. Praha: SPN, 1953. 212 s. Učební texty vysokých škol.

TOMŠÍK, Bohumil. *Význam včel v přírodě a včelaření v zemědělství*. 1. vyd. Praha: Osvěta, 1953. 21, [iii] s. Edice přednášek pro osvětové besedy; sv. 78.

TOMŠÍK, Boleslav. *Včelařství*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, 565 s., [48] s. obr. příl. Věda mění život.

Včelařství: plemenný chov a kapitoly ze včelařské praxe. Praha: SZN, 1953, 265 s.

GEISLER, Vladimír et al. *Malá včelařská encyklopedie*. 1. vyd. Praha: SZN, 1954. 598 s.

JANOVA, Dušan. *Včelařství: Učební text pro posluchače zeměd. škol*. 1. vyd. Praha: SZN, 1954. 74, [2] s.

HLADÍK, František et al. *Pěstování rostlin a včelí pastva: učební text pro ZMŠ oboru včelařského*. Vydání první. Praha: Vydalo ministerstvo zemědělství ve Státním zemědělském nakladatelství, 1955. 233 stran. Skripta pro zemědělské mistrovské školy; 23.

BERÁNEK, Vladimír. *Včelařská encyklopedie*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1956, 815 s. Živočišná výroba.

JANOVA, Dušan. *Včelařství: Učební text pro zeměd. techn. a mistrovské školy oboru pěstitelského a zahradnického*. 2., přeprac. a dopln. vyd. Praha: SZN, 1957. 87, [1] s. Učebnice.

ŠVAGR, Vladimír, ed. *Včelí produkty ve výživě a lékařství: Výběr článků*. Praha: Jednota včelařů, 1957. 287, [1] s.

KOČIAN, Vojtěch, JAKŠ, Václav a DRÁB, František. *Včelařství ve škole*. 1. vyd. Praha: SPN, 1960. 269, [2] s. Pomocné knihy pro učitele.

TOMŠÍK, Boleslav a Sylvie KROPÁČOVÁ. *Včelařství*. Praha: SPN, 1963, 167 s.

KROPÁČOVÁ, Sylvie. *Cvičení ze včelařství*. Praha: SPN, 1964, 48 s. Učební texty vysokých škol.

ROZMAN, Josef, KÜHR, Josef a VESELÝ, Vladimír. *Johann Gregor Mendel a včelařství*. Praha: Československý svaz včelařů, 1965. 46 s.

HARAGSIM, Oldřich. *Medovice a včely*. 1966.

SVOBODA – LISÝ. *Nemoci a škůdci včely medonosné*. 1966.

ŠVANCER, Ludovít. *Začínáme včelařit*. 1969.

NEPRAŠ, Josef. *České včelařství*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1971, 335 s. Živočišná výroba.

KRATOCHVÍL, Václav. *Včelařova dílna*. 1. vyd. Praha: SZN, 1973. 140, [4] s.

STOKLASA, Jindřich. *Včelí produkty ve výživě, lékařství, farmacii a kosmetice*. 1975.

KROPÁČOVÁ, Sylvie a HALSBACHOVÁ, Hana. *Včelařství: Určeno pro posl. agronomické fak.* Dotisk 1. vyd. Brno: Vysoká škola zemědělská, 1976, 138 s.

DRAŠAR, Jan a KODOŇ, Stanislav. *Včelí pastva*. 1. vyd. Praha: SZN, 1975. 306 s. Živočišná výroba.

DRAŠAR, Jan. *Včelařství*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1978, 312 s. Živočišná výroba

BULÁNEK-DLOUHÁN, František. *Včelařství v Československu*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1979, 71 s.

PINC, Karel. *Učíme se včelařit*. 3. vyd. Praha: SZN, 1980. 201, [5] s., [8] s. barev. obr. příl. Živočišná výroba.

PINC, Karel a HRDINA, Miroslav. *Včelař: rady a návody k plnění a získání odznaku odbornosti Včelař*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1980. 125, [2] s. Odznaky odbornosti; Sv. 22.

KODOŇ, Stanislav. *Kočování se včelstvy*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1980, Živočišná výroba (Státní zemědělské nakladatelství).

PEROUTKA, Miloslav. *Dezinfekce ve včelařství: Zpracováno na základě výsledků výzkumu Výzkumného ústavu včelařského v Dole*. Praha: Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství, 1981. 21 s. Metodiky pro zavádění výsledků výzkumů do zemědělské praxe; Zv. 19/1981

HURŇÁK, Andrej a BAŘINKA, Ľudovít. *Ochrana rostlin: učebnice pro učeb. obor pěstitel (pěstitelka) s odb. zaměřením na vinařství-ovocnářství, ovocnářství-včelařství, šlechtění a semenářství*. 1. vyd. Praha: SZN, 1982. 183 s. Rostlinná výroba.

JANOTKA, Miroslav, LINHART, Karel. *Zapomenutá řemesla*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1984.

VESELÝ, Vladimír. *Včelařství*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1985, 365 s.

PTÁČEK, Vladimír a kol. *Kočujeme se včelstvy*. Vydání první. České Budějovice: Ministerstvo zemědělství a výživy ČSR ve Výstavnictví zemědělství a výživy, 1988. 119 stran.

Včelařská literatura vydaná po roce 1989

REJNIČ, Jozef. *Včelárstvo: živočišná výroba*. 2. uprav. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1990, 250 s.

HANOUSEK, Libor. *Začínáme včelařit*. 1. vyd. Praha: Brázda, 1991. 126 s.
ISBN 80-209-0194-9.

VEVERKA, Oldřich a PRAŽÁK, Jaroslav. *Získávání včelích produktů*. Vyd. 1. V Praze: Český svaz včelařů v Zemědělském nakladatelství Brázda, 1991. 50 s. ISBN 80-209-0205-8

HRUBÁ, Marie. *Včely: situační a výhledová zpráva*. Praha: Agrospoj, 1994, 10 s.
ISBN 80-7084-096-X.

LAMPEITL, Franz. *Chováme včely: úvod do včelaření*. Ostrava: Blesk, 1996, 173 s.
ISBN 80-85606-96-8.

KAMLER, František, Dalibor TITĚRA a Vladimír VESELÝ. *Získávání a zpracování včelích produktů*. Praha: Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR, 1999, 48 s. Živočišná výroba. ISBN 80-7105-196-9.

VESELÝ, Vladimír, František KAMLER a Dalibor TITĚRA. *Základy včelaření*. Vyd. 2. Praha: Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR, 1999, 39 s. ISBN 80-7105-189-6.

Včelařská literatura vydaná po roce 2000

LIEBIG, Gerhard. *Včelaříme jednoduše: rukověť k chovu včel*. Opava: Vade Mecum, 2000, 106 s. ISBN 80-86041-64-6.

ŠVAMBERK, Václav. *Tajemný svět včel*. Líbeznice: Víkend, 2000, 78 s., [4] s. obr. příl. Žijí s námi. ISBN 80-7222-120-5

MACHOVÁ, Jarmila. *Právo ve včelařství*. 1. vyd. Praha: Orac, 2001. 165 s. Kapesní příručky. ISBN 80-86199-40-1.

STEINER, Rudolf. *Podstata včel: kosmická chemie*. Hranice: Fabula, 2001. 290 s. ISBN 80-902829-7-0.

BERÁNEK, Vladimír. *Když pláсты tekly medem: medařská hospodářství, práva, soudnictví, příběhy*. Praha: Ostrov, 2003, 247 s., [24] s. obr. příl. ISBN 80-86289-31-1.

KAMLER, František a ČERMÁK, Květoslav. *Včelaříme nástavkově*. Vyd. 1. Praha: Český svaz včelařů, 2003. 47 s. ISBN 80-903309-0-8.

PŘIDAL, Antonín. *Včelí produkty*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2003, 95 s. ISBN 80-7157-717-0.

ŠVAMBERK, Václav. *Záhadné včely: tajemný svět včel II. 2.*, upr. a dopl. vyd. [Líbeznice?]: Víkend, 2003. 96 s., [4] s. barev. obr. příl. ISBN 80-7222-285-6

VESELÝ, Vladimír. *Včelařství*. Praha: Brázda s Českým svazem včelařů, 2003, 270 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-209-0320-8.

HARAGSIM, Oldřich. *Včelařské dřeviny*. Praha: Grada, 2004, 116 s., [16] s. barev. obr. příl. Česká zahrada. ISBN 80-247-0833-7.

KAMLER, František, Vladimír VESELÝ a Dalibor TITĚRA. *Produkce kvalitního medu*. 3., opr. a rozš. vyd. Dol: VÚVč, 2006, 43 s. ISBN 80-903442-4-0.

BENTZIEN, Claudia. *Ekologický chov včel: včelaření podle pravidel přírody*. Přeložila Anna ŠTORKÁNOVÁ. Praha: Víkend, 2008, 119 s. ISBN 978-80-86891-86-6.

HARAGSIM, Oldřich. *Včelařské byliny*. Praha: Grada, 2008, 108 s., [16] s. barev. obr. příl. Česká zahrada. ISBN 978-80-247-2157-6.

POHL, Friedrich a Pia AUMEIER. *Varroáza: jak ji poznat a úspěšně potírat*. Přeložil Oldřich ŠTĚRBA. Líbeznice: Víkend, 2008, 80 s. ISBN 978-80-86891-90-3.

PROKEŠ, Petr, ed. a KŮSOVÁ, Hana, ed. *Včelařství v Česku = Beekeeping in Czechia = Imkerei in Tschechien = Apiculture en Tchèque*. Vyd.1. Praha: Český svaz včelařů, 2008. 157 s. ISBN 978-80-903309-4-8.

ROHÁČEK, Antonín. *Ekologie a včelařství*. Vyd. 1. Praha: Český svaz včelařů, 2008. 191 s. ISBN 978-80-903309-3-1.

ŠTOSOVÁ, Taťána. *Med ve školní laboratoři*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 56 s. Učebnice. ISBN 978-80-244-2241-1.

TAUTZ, Jürgen. *Fenomenální včely: biologie včelstva jako superorganismu*. Praha: Ve spolupráci s Českým svazem včelařů vydalo nakl. Brázda, 2009, 286 s. ISBN 978-80-209-0376-1

BERANOVÁ, Magdalena a KUBAČÁK, Antonín. *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha: Libri, 2010. 430 s. ISBN 978-80-7277-113-4.

BIENEFELD, Kaspar. *Včelařství krok za krokem: pro milovníky krásného koníčka*. Líbeznice: Víkend, 2006, 95 s. ISBN 80-86891-30-5.

GUSTIN, Yves. *Ilustrované včelařství: nepostradatelná rodinná příručka pro odvážné včelaře*. Praha: Baobab, 2010, 223 s. Kraj. ISBN 978-80-87060-27-8.

KAMLER, František a kol. *Metodika ošetřování včelstev v 11-12rámkovém systému Dadant*. Dol: VÚVč, 2010. 46 s. ISBN 978-80-87196-05-2.

RŮŽIČKOVÁ, Vladimíra a ČENĚK, Miroslav. *Historie chovatelství v českých zemích z fotoarchivu Národního zemědělského muzea Praha*. 1. vyd. Praha: Profí Press ve spolupráci s Národním zemědělským muzeem v Praze, 2010. 198 s. ISBN 978-80-86726-33-5.

TVARŮŽKA, Petr. *Jeden rok včelaře*. Vyd. 2. Ostrava: P. Tvarůžka, 2010, 223 s., [34] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-254-7214-9.

WEIß, Karl. *Víkendový včelař: škola včelaření s nástavkovými úly*. 2. vyd. Přeložila Anna ŠTORKÁNOVÁ. Líbeznice: Víkend, 2010, 247 s. ISBN 978-80-7222-682-5

DETTLI, Martin a Radomil HRADIL. *Včely a jejich svět*. Hranice: Fabula, 2011, 153 s. ISBN 978-80-86600-89-5.

KAMLER, František. *Komerční včelaření v České republice*. 2., dopl. vyd. Dol: Výzkumný ústav včelařský, 2011, 68 s. ISBN 978-80-87196-06-9.

Včelařství je poezie venkova: 1901-2011 : 110 let Včelařského spolku pro okres sobotecký. Sobotka: Základní organizace Českého svazu včelařů, 2011, 46 s.

Včelařství v Česku. Český svaz včelařů, o. s., Praha 2012.

DANIHLÍK, Jiří, ed. *Věda a výzkum včelařské praxi: sborník přednášek [konference]: Olomouc 20. října 2012*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 26 s. ISBN 978-80-244-3099-7.

OSTŘANSKÁ, Ivana, Bohdana ORLOVÁ a Milada FOHLEROVÁ. *Když včelařil pradědeček*. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, 2012, 24 s. ISBN 978-80-87614-07-5.

POHL, Friedrich. *Úspěšné včelaření: péče o včelstva a vytváření oddělků*. Líbeznice: Víkend, 2012, 123 s. ISBN 978-80-7433-049-0.

RIONDET, Jean. *Včelařův rok*. Líbeznice: Víkend, 2012, 160 s. ISBN 978-80-7433-058-2.

NEZBEDA, Martin. *Včelařství: opylovatelé v kontextu životního prostředí: Další vzdělávání pedagogických pracovníků škol a školských zařízení v oblasti EVVO a udržitelného rozvoje - CZ.1.07/1.3.48/01.0003*. 2., rozš. vyd. Mělník: Česká zahradnická akademie Mělník, 2013. 50 s. ISBN 978-80-87610-15-2

SILNÝ KUŘÁK a kol. *Kuřákovo včeličky*. 1. vyd. [Česko]: Silný Kuřák, 2013. 156 s., [28] s. obr. příl. ISBN 978-80-260-4496-3.

TYL, Jan a TITĚRA, Dalibor. *Zdařilá inseminace včelích matek: inseminujeme včelí matky pomocí inseminačního přístroje model Veselý 2000*. Dol: Výzkumný ústav včelařský, s.r.o., 2013. 39 stran. ISBN 978-80-87196-14-4.

VALER, Tomáš. *Když uletí včely*. Vyd. 1. Nouzov: T. Valer, 2013. 31 s.
ISBN 978-80-260-4538-0.

VESELÝ, Vladimír. *Včelařství*. Vyd. 3. Praha: Brázda, 2013, 270 s., [16] s. obr. příl.
ISBN 978-80-209-0399-0.

CRAMP, David. *Včelařství: obrazový průvodce: od pořízení včelstev po medobraní: více než 400 návodných fotografií*. Překlad Kateřina Pisková. 2. vyd. Čestlice: Rebo, 2014.
160 s. ISBN 978-80-255-0831-2.

KOHFINK, Marc-Wilhelm. *Mobilní včelaření*. Líbeznice: Víkend, 2014, 103 s., 8 s. obr. příl.
ISBN 978-80-7433-085-8.

LANGSTROTH, L. L., Ivan ČERNÝ a Jiří MATL. *Včela a úl: příručka včelařova*. Praha: Vydala Pracovní společnost nástavkových včelařů CZ ve vydavatelství MAC, 2014, viii, 361, 28 s. ISBN 978-80-86783-70-3.

NYMSA, Josef. *Přirozený život včelstev versus člověk*. 1. vyd. Brno: Šuplík, 2014.
129 s. ISBN 978-80-87590-68-3.

MORRISON, Alethea. *Včelaření krok za krokem: obrazový průvodce chovem včel : od nákupu včelstva do první sklizně medu*. Praha: Knižní klub, 2014, 152 s.
ISBN 978-80-242-4215-6.

POHL, Friedrich. *Bedněný úl, košnice a jednoduché úly: úspěšné včelaření blízce přírodě*. Líbeznice: Víkend, 2014.

HRADIL, Radomil. *Včely jinak: alternativy v chovu včel a přístupu k nim*. Hranice: Fabula, 2014, 320 s. ISBN 978-80-87635-26-1.

ŠEFČÍK, Jozef. *Začínáme včelařit*. Praha: Grada, 2014, 95 s., [16] s. obr. příl.
ISBN 978-80-247-4857-3.

TITĚRA, Dalibor a kol. *Hygiena ve včelařství*. Dol: VÚVč, 2014. 30 stran.
ISBN 978-80-87196-16-8.

FLOTTUM, Kim. *Příručka včelaře: návod na pěstování včel na dvoře, za domem, na střeše či na zahradě*. Přeložil Tereza VOJTĚCHOVÁ. Praha: Slovart, 2015, 207 stran.
ISBN 978-80-7391-985-6.

POHL, Friedrich. *Včelaření nejen pro začátečníky*. Přeložila Anna ŠTORKÁNOVÁ. Líbeznice: Víkend, 2015, 128 stran. ISBN 978-80-7433-101-5.

SLÁDEK, Karel. *Včela chrudimská: sonda do dějin českého včelařství od doby Aloise Thumy (1838-1914) až k současnosti*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, 123 stran. ISBN 978-80-7465-182-3.

ŠVAMBERK, Václav. *Prostředí a včely: ekologie (nejen) pro včelaře*. V Praze: Spolek pro rozvoj včelařství Máj, 2015, 224 stran. ISBN 978-80-88045-01-4.

ŠVAMBERK, Václav. *Včelí pastva: rostliny známé i neznámé: jedinečná kolekce 544 včelařsky významných rostlin ČR: [botanika (nejen) pro včelaře]*. V Praze: Máj, 2014. 606 s. ISBN 978-80-88045-00-7.

WEIß, Karl. *Víkendový včelař: škola včelaření s nástavkovými úly*. Líbeznice: Víkend, 2015. ISBN 978-80-7433-107-7.

ČERMÁK, Květoslav a kol. *Ekologie chovu včel*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016. 291 stran. ISBN 978-80-7465-215-8.

KAMLER, František. *Správná praxe v chovu včel*. 2., doplněné vydání. Dol: VÚVč, 2016. 35 stran. Certifikovaná metodika. ISBN 978-80-87196-21-2.

RICHTEROVÁ, Petra. *Co s tím strdím?: včelařství, voskařství, perníkářství: katalog k výstavě*. [Prachatice]: Prachatické muzeum, [2016]. 39 nečíslovaných stran. ISBN 978-80-87421-27-7.

KAMLER, František. *Kočování*. Dol: VÚVč, 2016. ISBN 978-80-87196-20-5.

Včelařství. Vydání první. České Budějovice: PSNV, 2016- . svazků. ISBN 978-80-260-9090-8.

Periodika

Řazeno chronologicky podle roku vydání

Včelař: časopis věnovaný zájmům a pokroku českého včelařství. Praha: Mikuláš a Knapp, 1873, 2 sv.

Včela brněnská: časopis pro zvelebení včelařstva. Brno: Spolek pro zvelebení včelařstva, 1879, 10 sv. ISSN 1805-2509.

Český včelař: časopis věnovaný zájmům a pokroku českého včelařství. V Praze: Nákladem ústředního včelařského spolku, 1941, ISSN 1805-2460.

Včela moravská: časopis včelařů moravských. Brno: Zemský ústřední spolek včelařský, 1942, 21 sv. ISSN 1805-2517.

Českomoravský včelař: časopis českých včelařů v Čechách a na Moravě. Brno: Zemské ústředí včelařských spolků, 1943, 2 sv. ISSN 1805-2479

Včelař: odborný měsíčník včelařský. Praha: Brázda, 1952, 3 sv. ISSN 1805-2525.

Včelařství: odborný časopis pro včelařství. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1953-. ISSN 0042-2924.

Moderní včelař: nový včelařský časopis. Rakvice: Vlastimil Protivínský, 2004-. ISSN 1214-5793.